

**CARYL PHILLIPS'İN THE FINAL PASSAGE,
CROSSING THE RIVER, CAMBRIDGE VE
THE LOST CHILD ADLI ROMANLARINDA
PSİKOLOJİK, KÜLTÜREL VE TARİHSEL TRAVMA**

Mehmet GÜNEŞ

**Doktora Tezi
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Mehmet GÜNEŞ

**CARYL PHILLIPS'İN THE FINAL PASSAGE, CROSSING THE
RIVER, CAMBRIDGE VE THE LOST CHILD ADLI
ROMANLARINDA PSİKOLOJİK, KÜLTÜREL VE TARİHSEL
TRAVMA**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ**

ERZURUM-2020

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

30/01/2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Caryl Phillips'in The Final Passage, Crossing the River, Cambridge ve The Lost Child Romanlarında Psikolojik, Kültürel ve Tarihsel Travma" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

30.01.2020

Mehmet GÜNEŞ

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6-** (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılmaması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ danışmanlığında, Mehmet GÜNEŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 30/01/2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mukadder ERKAN

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gencer ELKILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Turan Özgür GÜNGÖR

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE TRAVMA VE ARTALANI

1.1. TRAVMADA HATIRLAMA VE TEKRAR.....	17
1.2. TRAVMADA TANIKLIK KAVRAMI	21
1.3. TRAVMADA KAYIP, YOKLUK VE YAS.....	27
1.4. TRAVMA VE İYİLEŞME	33
1.5. TARİHSEL SÜREÇTE KARAYİPLER VE POSTKOLONYAL BAĞLAMDA TRAVMA.....	35
1.6. POSTKOLONYAL EDEBİYATTA TRAVMATİK DİASPORA	40
1.7. ÖTEKİ’NİN ALGILANIŞI VE KÜLTÜREL TRAVMALAR	43
1.8. POSTKOLONYALİZM VE SÖMÜRGE TRAVMASI	51
1.9. SÖMÜRGEÇİLİĞİN VE IRKÇILIĞIN PSİKOLOJİK ETKİLERİ.....	55
1.10. TRAVMANIN HAYALETİ.....	61

İKİNCİ BÖLÜM

CARYL PHILLIPS’İN EDEBİYAT DÜNYASI VE DÜŞÜNCE YAPISI

2.1. CARYL PHILLIPS’İN YAZARLIK SERÜVENİ VE EDEBİ KİMLİĞİ.....	67
2.2. CARYL PHILLIPS’İN ESERLERİNDEKİ TEMATİK KAYGILAR	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POSTKOLONYAL TRAVMA SÖYLEMİ İŞİĞİNDE CARYL PHILLIPS’İN THE FINAL PASSAGE, CAMBRIDGE, CROSSING THE RIVER VE THE LOST CHILD ROMANLARININ ANALİZİ

3.1. TRAVMATİK BİR YAŞANTI OLARAK GÖÇ.....	83
3.2. GEÇMİŞİ HATIRLAMA VE KAYIP DUYGUSU	93

3.3. KÖLELİK VE PARÇALANMIŞ KİMLİKLER	103
3.4. DİASPORİK HAYATLAR VE TRAVMANIN KUŞAKLARARASI AKTARIMI	122
3.5. SÖMÜRGEÇİLİKTEN KURTULANLAR VE ONLARIN ÇOCUKLARININ İSTİRABI.....	152
 SONUÇ.....	 185
KAYNAKÇA	195
ÖZGEÇMİŞ.....	206

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**CARYL PHILLIPS'İN *THE FINAL PASSAGE*, *CROSSING THE RIVER*,
CAMBRIDGE VE *THE LOST CHILD* ADLI ROMANLARINDA PSİKOLOJİK,
 KÜLTÜREL VE TARİHSEL TRAVMA**

Mehmet GÜNEŞ

Danışman: Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ

2020, 206 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ

Prof. Dr. Mukadder ERKAN

Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ

Prof. Dr. Gencer ELKILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Turan Özgür GÜNGÖR

Çağdaş İngiliz romanının en önemli yazarlarından olan Caryl Phillips kurgu ve kurgu olmayan eserlerinde, sürekli değişen ev, kimlik ve aidiyet kavramlarına odaklanır. Caryl Phillips'i yazar olarak çağdaşlarından ayıran şey, köle ticareti ve kölelik ile ilgili tarihsel materyallerle uğraşmasıdır. Phillips'in yazılarının çoğu, Karayip kimliğini şekillendiren tarihi, kültürel ve psikolojik unsurları ve Karayip kimliğinin uzak kölelik tarihiyle nasıl sürekli diyalog içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Siyah nesillerin acı çektiği bu travmatik deneyimler, Karayip kimlik yapısını şekillendirmiş ve Karayip halkının tüm yüzyıllar boyunca bilincinde iz bırakmıştır. Caryl Phillips İngiltere'de büyüdüğü ve ırkçılığa maruz kaldığı için hayatında travma yaşamış ve bu travmanın karakterlerine etkisini yansıtmıştır.

Travma çalışmalarındaki son gelişmeler, günümüzde travma tanımlarının Batı toplumundaki baskın grupların deneyimlerinden oluştuğunu ileri sürerek Batı travma teorilerinin sömürge konularına uygulanabilirliğinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Bu çalışma, Caryl Phillips'in sömürge sonrası bağlamında ve travma teorisi ışığında çeşitli metinlerde ırk, sömürge bilinci, kültür ve sınıf ayrımcılığı konularını araştırmayı amaçlamaktadır. Phillips'in bu çalışmada incelenen romanları Afro-Karayip bağlantıları, kölelik tarihi, siyah-beyaz karşılaşmalar, Orta Geçit, plantasyon yaşamının dehşeti, kölelik ve sömürgeciliğin anısı, zorla göç ve dağılma, siyah diaspora ve köken eksikliği konuları etrafında dönmektedir. Romanları, Karayiplilerin katliamına, onu izleyen iç savaşa ve bir milyon veya daha fazla Karayiplinin ölümüne ve açlığına ve sömürge ve diasporik deneyimlerin neden olduğu bu travmayı yeniden anlatmanın ve dile getirmenin zorluğuna ilişkin araştırmalarından dolayı postkolonyal travma kurgu türüne aittir.

Anahtar Kelimeler: Travma, Postkolonyalizm, Caryl Phillips, Diaspora, Kölelik, Sömürgecilik.

ABSTRACT**Ph.D. THESIS****PSYCHOLOGICAL, CULTURAL AND HISTORICAL TRAUMA IN CARYL
PHILLIPS'S THE FINAL PASSAGE, CROSSING THE RIVER, CAMBRIDGE
AND THE LOST CHILD****Mehmet GÜNEŞ****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kubilay GEÇİKLİ****2020-Pages: 206****Jury: Assoc. Prof. Dr. Kubilay GEÇİKLİ****Prof. Dr. Mukadder ERKAN****Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ****Prof. Dr. Gencer ELKILIÇ****Asst. Prof. Dr. Turan Özgür GÜNGÖR**

Caryl Phillips, one of the most important authors of contemporary English novel, focuses on the ever-changing notions of home, identity and belonging in his works of fiction and nonfiction. What distinguishes him as a writer from his contemporaries is the way he deals with historical materials relating to the slave trade and slavery. Most of Phillips's writings undertake mapping out the historical, cultural and psychological elements that have shaped Caribbean identity and how the Caribbean identity is in constant dialogue with the remote history of slavery. These traumatic experiences, under the pain of which generations of blacks suffered, have shaped Caribbean identity structure and left a mark on Caribbean people's consciousness for entire centuries. Since Caryl Phillips has been raised in Britain and exposed to racism, he has experienced the trauma in his life and reflected the effect of this trauma in his characters.

The recent developments in trauma studies call for a reconsideration of the applicability of Western trauma theories to colonial subjects by arguing that current definitions of trauma have been constructed from the experiences of dominant groups in Western society. This study aims to explore the questions of race, colonial consciousness, culture and class discrimination in several texts by Caryl Phillips in a post-colonial context and in the light of trauma theory. Phillips's texts examined in this study repeatedly revolve around the following subject matters: The Afro-Caribbean connections, the history of slavery, black-white encounters, the Middle Passage, the horrors of plantation life, the memory of slavery and colonialism, forced migration and the dispersal of the black diaspora and its lack of roots. His novels belong to the genre of postcolonial trauma fiction because of their focus on the massacre of Caribbeans, the ensuing civil war, and the death and starvation of a million or more Caribbeans and because of their exploration of the difficulty of recounting and voicing that trauma caused by colonial and diasporic experiences.

Key Words: Trauma, Postcolonialism, Caryl Phillips, Diaspora, Slavery, Colonialism.

KISALTMALAR DİZİNİ

Age	: Adı Geçen Eser
Çev	: Çeviren
S.	: Sayfa sayısı
Ss.	: Sayfa aralığı
Ed.	: Editör

ÖNSÖZ

Son dönem kültürel çalışmalar alanında ağırlık kazanan travma kuramına sadece Batı insanının değil Doğu insanının bakış açısıyla da bakan postkolonyal Anglo-Karayip edebiyatının çağdaş yazarlarından Caryl Phillips'in seçilmiş romanlarındaki diaspora, kölelik, sömürgecilik, ırkçı tutumlar, kültürel, tarihsel ve psikolojik anlamda yaşanan travmanın postkolonyal bir yaklaşımla analiz edilmesinin amaçlandığı bu çalışma travma kuramında postkolonyal edebiyat üzerine yapılan çalışmalara mütevazı bir katkı sunmaktadır. Bu çalışma, 1990'lı yıllardan itibaren kültür ve edebiyat alanlarında etkisini hissettiren travma kuramının Doğulu toplumların sömürgecilik sonrası dönemde devam etmekte olan travmatik deneyimlerini irdeleyip açığa çıkarmasındaki önemine vurguda bulunmaktadır. Sömürgecilik döneminde açılan yaraları henüz kapanmamış bir toplumun acılarının ve travmalarının edebiyat yoluyla nasıl dile getirildiği, bu travmaların bireysel ve toplumsal hafızalarda nasıl yer edindiği bu çalışmada incelenmektedir. Göçlerin, ölümlerin, köleliğin, ezilen ve istismar edilen çocukların, sürgünlüğün, kaybolmuşluğun, kişiliksizleştirilmenin, vatansızlığın ve sömürgeleştirilmenin neden olduğu travmaların olumsuz etkilerinin analiz edildiği bu çalışma, Caryl Phillips'in Amerika ve Britanya'da maruz kaldığı yaygın bir yersizleştirmeye dayalı diaspora deneyiminin edebiyattaki yansımalarını sunmaktadır.

Uzun ve yorucu olduğu kadar bir o kadar da heyecan veren bir sürecin sonunda tamamlanan bu çalışmanın ortaya çıkış, hazırlanış ve tamamlanış aşamalarında bana her zaman destek olan, sahip olduğu bilgi, birikim ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ'ye; tez çalışmam süresince değerli desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen bölüm başkanımız Sayın Prof. Dr. Mukadder ERKAN'a, kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ahmet BEŞE'ye, Prof. Dr. İsmail ÖĞRETİR'e, tez yazım sürecinde varlığıyla bana ilham kaynağı olan biricik eşim Selva GÜNEŞ'e ve her şeyden çok sevdiğim canım kızım Nimet Selin GÜNEŞ'e ve son olarak da akademik birikimi ve tecrübesiyle bana akademisyen olma yolunda ilham kaynağı olan sayın Prof. Dr. Kamil AYDIN'a da yürekten teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunmak istiyorum.

GİRİŞ

Kültürel çalışmaların son dönemde ağırlık kazanan alanı olarak görülen postkolonyalizme sunduğu önemli katkılarla tanınan Karayip kökenli İngiliz yazar Caryl Phillips, sömürgeci etkilerin, köleliğin, ırkçılığın, diasporik yaşantıların ve ötekileştirilmenin insanlık üzerinde yarattığı muazzam tahribatı ve travmayı ele alan eserleriyle çağdaş dönemin önde gelen edebiyatçılarından biri olmayı başarmıştır. İkinci kuşak Karayip kökenli göçmen bir ailenin çocuğu olan Phillips, sömürgecilik sonrası İngiltere'nin çok kültürlü yapısında tipik bir İngiliz çocuğu gibi yetişmesine rağmen, toplumun göçmen karşıtı tutumu ve ırkçı yaklaşımları nedeniyle sosyal bunalımlara, arada kalmışlık, kültürel melezlik ve kimlik sorunsalına tanık olarak büyüdüğünü belirtir: “Hayatımın büyük bir bölümünde, İngiltere ve buna bağlı olarak Avrupa hayatının içindeki gerçek bölücü faktör, bizi birbirinden ayrı tutan şey ırktı ve bu ırkçılığın, modern Britanya'da fırsat eşitsizliğine en büyük katkıyı yaptığını hissederek büyüdüm.”¹

Sömürgecilik ve kölelik deneyimlerinin yanı sıra sömürgecilik sonrası süreçte yaşanan kültürel ve sosyolojik problemler de toplumun her biriminde uzun süre silinmeyecek derin izler bırakmıştır. Bu deneyimler sömürge insanının ruhsal, toplumsal ve ekonomik yaşantılarında radikal bir değişikliğe yol açarak onları ciddi bir psikolojik ve kültürel travmanın içine itmiştir. Kendisi de sömürgecilik geçmişine sahip Karayip kökenli bir aileden gelen Caryl Phillips çağdaş dönemin en önemli sorunlarından biri olan travmayı eserlerinde derinlemesine irdelemiş, travmanın tarihsel, kültürel ve psikolojik anlamda yarattığı etkileri ve sonuçları ele alarak postkolonyal travma çalışmaları içinde kendine yer edinmiştir: “Üzücü deneyimleri yazıya dökmek veya bu deneyimler hakkında konuşmak, insanların bu olayların etkisini anlamasına, düzenlemesine veya çözümlemesine yardımcı olan yaygın bir tepki”² olarak kabul edildiği için yaşadığı sosyal ve kültürel olaylar sonucunda psikolojik olarak büyük bir farkındalık geçiren Caryl Phillips aile çevresi ve toplum sınırları içinde veya dışında yaşadığı bu acı dolu deneyimlerini eserlerine yansıtır.

¹ Caryl Phillips, *Writing in the Key of Life*, Ed. by Bénédicte Ledent & Daria Tunca, Rodopi, Amsterdam & New York 2012, 14.

² Pascal Boyer, James V. Wertsch, *Zihinde ve Kültürde Bellek*, Çev. Yonca Aşçı Dalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, 221.

Kimlik oluşumu ve onunla ilişkili toplumsal yapı, bireyler için zahmetli ve inşası çok uzun süren bir süreçtir. Phillips'in eserlerinde sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası durum ana vurgu olarak kullanılsa da karakterlerin bastırılmış deneyimlerini anlamak ve analiz etmek için travma kuramının kullanılması oldukça yararlı olacaktır. Birçok otobiyografik unsurun yer aldığı bu metinlerde, marjinalleştirilmiş karakterler ve anlatıcılar farklı etnik ve kültürel geçmişlerden geldikleri için yerinden edilmenin travmasına ve etnik kimlik krizine maruz kalmaktadırlar. Yabancı bir kültür ortamında bulunmanın iç dünyasında yarattığı huzursuzluk ve toplumda yaşadığı iletişim eksikliği Phillips'in aidiyet duygusu geliştirememesine neden olur ve bu da dolaylı olarak yazarın kimlik gelişimini olumsuz yönde etkiler. İngiliz toplumuna uyum sağlayabilmek için sahip olduğu sosyal ve kültürel mirasa yabancılaşmayı bile göze alan yazar tıpkı romanlarında temsil edilen karakterler gibi marjinalize edilip arada kalmışlık duygusunu yaşamaya mecbur bırakılır.

Travma kuramı çoğunlukla, Holokost'tan kurtulanların, Vietnam gazilerinin ve tacize uğramış batılı kadınların veya batılı yazarların metinlerinin deneyimlerine dayanmaktadır. Bu çalışma travma kuramının sömürgeleştirilmiş ülkelerde, özellikle Caryl Phillips'in *The Final Passage*, *Crossing the River*, *Cambridge* ve *The Lost Child* adlı eserlerinde nasıl temsil edildiğini, öteki olarak nitelenen sömürge toplumlarının acılarını ve ızdıraplarını sömürgecilik sonrası travma kuramı aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Diasporik kimlik sorunsalının, sömürgecilik ve kölelik yaşantılarının, ötekileştirilmenin ve ırkçı aşağılanmaların kültürel ve psikolojik boyuttaki yansımalarının postkolonyalizm ve travma kuramı ışığında irdelenmesini içeren bu çalışmanın birinci bölümü, travmanın tanımını, kısa bir travma çalışmaları geçmişini ve bu konuda öne sürülmüş olan tartışmaları sunmayı amaçlamaktadır. Travma çalışmalarının sağladığı farklı bakış açısının, temsili son derece sorunlu ve zor olan travma göstergelerini takip etmekte kimi zaman yetersiz kaldığı gerçeği ortaya konulmuştur. Trajik her olayın ardından meydana gelen ikincil olayları ruhsal yaralara indirgemekten kaçınan bu çalışma, travma kuramının, kısa geçmişine rağmen, trajik olayların toplumların ruhunda bıraktıkları izleri incelemek için eldeki en uygun anlam verme araçlarını sağladığı düşüncesini temel almıştır.

Travma kavramı, kavramın tarihsel gelişimi, sosyal bilimlerde algılanış biçimi, hatırlama ve unutma, tekrar ve geriye dönüş, tanıklık, kayıp ve yokluk ile iyileşme gibi

kavramların psikolojik, kültürel ve sosyolojik artalanının öncü temsilcilerin örnek çalışmaları ışığında incelendiği çalışmanın birinci bölümünde psikoloji, bellek, diaspora, tarih ve kültür gibi alanlarda sıklıkla değinilen travma kavramı, Cathy Caruth, Shoshana Felman ve Dori Laub, Sigmund Freud, Judith Herman, Dominick LaCapra gibi kuramcılar ve araştırmacıların görüşleri ekseninde ele alınmıştır.

Hatırlamak ve unutmak travmalar karşısında açığa çıkan davranış biçimleridir. Berlin Duvarının yıkılmasından sonra yaşanan küreselleşme sürecinde değişik nedenlerle yaşanan göçler ve kültürel değiş tokuşlar ve medyanın gücü, hatırlama edebiyatının popülerleşmesini sağlamıştır. Bireylerin iletişimsel belleklerindeki yaşanmışlıklar, öyküler veya sezgiler edebiyatın gücü ile yani yazarın deneyimi ve becerisiyle kolektif belleği yansıtabilir. Travma kuramının önde gelen isimlerinden Cathy Caruth geçmişin ve bugünün bireye hükmetmesi, insanın var oluş deneyimlerinin esas özelliklerini oluşturduğunu belirterek travmatik bir olayı hatırlamanın geçmişin geleceğe aktarılmasına olanak tanıdığını ve unutulmak isteneni veya daha önce anlaşılmayanı yeni yorumlarıyla bireye sunduğunu belirtir:

“Ancak geçmişin hükmü, şimdiye ait olmayan bir olaya tamamıyla tanıklık etmekten geçmez. Geçmişe tanıklık etmek, çelişkili de olsa, geçmişin tam o anda bütünüyle deneyimlenememesine ya da birey tarafından tamamıyla algılanamamasına işaret eder. Bir başka deyişle olaylar ya da algılar geçmişte yaşandığı tam o anda bireyde süre giden acı çekme nedeniyle bilinçten firar eder.”³

Travmayı yaşayanların tanıklıklarıyla sürekli olarak bir dönüşüm yaşaması gerektiğini belirten travma kuramcıları Shoshana Felman ve Dori Laub, kurbanın geçmişini tekrar anlatmasını imkânsız olarak değerlendirmek yerine, edebi tanıklık yoluyla kullanılan ifadeleri “öykülediği tarihsel çatışmanın basit bir açıklaması ya da beyanı olmayan sözlü bir direnç eylemi”⁴ olarak düşünmektedir. Sömürge günlerinden kalan bellek yaralarına tanıklık etmek bireyin kişiliğinde büyük bir sarsıntıya yol açar. Bir travmaya tanıklık etmenin olanaksızlığı bireyi ve toplumu bir açmaza doğru sürükler. Cathy Caruth travmaya tanıklık etmenin büyük ölçüde bir paradoksu da içinde

³ Cathy Caruth, *Trauma: Explorations in Memory*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 1995, 151-153.

⁴ Shoshana Felman and Dori Laub, *Testimony: Crises of Witnesses in Literature, Psychoanalysis, and History*, New York: Routledge, 1992, 98.

barındırdığını belirtir: “Bir vahşete tanıklık etmek onu gerçek anlamda kavramamıza izin vermez; ancak gecikmiş bir anlamlandırma çabasına işaret edebilir.”⁵

Travma kuramının temel odak noktalarından biri olan ve özellikle de beklenmedik ve hazırlıksız bir zamanda yaşanan kayıp veya kaybetme duygusu Caruth’un ifadesiyle “önceden bütüncül olan bir benliğin yıkımı”⁶ sonucunu doğurur. Caruth travmatik deneyimi, temsil edilemeyen, anlatıya dönüştürülemeyen, tanığı olmayan bir deneyim olarak düşünmeyi önerirken, LaCapra Holokost’un temsil edilemez oluşuna dair yaklaşıma karşı çıkar. Holokost’u temsil etmeyi imkânsızlıklar bağlamında değil, temsilin önündeki engeller bağlamında düşünmemiz gerektiği önerisinde bulunan Dominick LaCapra, travmatik bir deneyimin hatırlanmasında iki biçimden söz eder: Dışa vurma (acting-out) ve çözüm işlemi (working-through). Kaybettiklerinin sonrasında büyük bir travmatik deneyim yaşayan kişilerde zorlayıcı tekrarlar olarak görülen dışa vurma süreci halüsinasyonlar, geriye dönüşler, kâbuslar ve tekrar eden kelimeler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte kişi geçmişte yaşar, bugünle geçmiş arasındaki sınır ortadan kalkmıştır. Çözüm işlemi ise, bastırılanın dile getirilerek travmatik deneyimlerin gün yüzüne çıkarılması ve bireyin veya toplumun iyileştirici bir sürece girmesini sağlamaktır.

Freud’un travma ile ilgili görüşlerinin bu çalışma için en önemli kısmı, kendisinin travmada gördüğü ertelenmişlik ve tekrar eğilimidir. Çocukluk çağında ortaya çıkan travmaların daha sonra unutulduğunu ve cinsel saldırganlık içerdiğini belirten Freud, savaştan ve kazalardan kaynaklanan travmatik nevrozların bu tür travmalarla birçok ortak yönünün olduğunu vurgular. Travmanın olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğunu ifade eden Freud’a göre olumlu etkiler travmayı bir kez daha harekete geçirmek, hatırlamak, gerçekleştirmek veya canlandırmak için girişimde bulunurken olumsuz etkiler, travmanın hatırlanmayacağını veya tekrar edilmeyeceğini garanti etmeye çalışmaktadır. Freud, bu etkilerin kendiliğinden ortaya çıkmadığını, ‘nevrotik hastalık patlaması’ ve ‘baskı altındakilerin geri dönüşü’ tarafından takip edilen bir geçikme döneminin olduğunu altını çizer. Freud’un travma üzerine yürüttüğü çalışmalardan yaklaşık yüzyıl sonra, travma tecrübesinin geç kalmışlığı ile ilgili olarak ortaya atılan bu

⁵ Cathy Caruth, *Unclaimed Experiences: Trauma, Narrative, and History*, The Johns Hopkins UP, Baltimore and London 1996, 208.

⁶ Caruth, 131.

argüman, Freud'un ilk basımı 1920'de yapılan *Haz İlkesinin Ötesinde* isimli eserinde yer verdiği alegoride temellendirilmiştir. Freud, düşman askeri zırhı giyinmiş sevgilisi Clorinda'yı, bu durumu fark etmeyerek öldüren Tancred'in hikâyesini aktarır: Clorinda'sını gömen Tancred, Haçlı ordusunu korkuyla titreten, sihirli bir ormana girer. Kılıcıyla uzun bir ağacın gövdesini yarar. Yarıktan akan kanı gören Tancred, Clorinda'nın sesini duymaya başlar. Ruhu bu ağaca hapsolmuş olan Clorinda, sevgilisinin kendisini yine yaraladığından şikâyet etmektedir.⁷ Freud iki sevgili olan Clorinda ve Tancred'in hikâyesini anlatmak için kullanılan bu alegoriyi travmanın doğasındaki temel bir nitelik olan travmanın kendini tekrar eden bir tecrübe oluşunu açıklamak amacıyla kullanmıştır.

Savaş, sömürgecilik ve kölelik, travmanın siyasi bir perspektifle işlendiği eserlerde sıkça karşılaşılan temalardır. Judith Herman, yapılacak hiçbir şeyin olmadığı, bireyin tamamen dışarıdan gelen bir tehlike karşısında çaresiz kaldığı bu tür durumlarda, travmatik reaksiyonların ortaya çıktığını belirtmektedir. Herman kontrol edilemeyen, dehşet verici olayların sonucu oluşan parçalanmışlıkları ve hasarları bir güçsüzlük acısı olarak tarif eder: "Travma anında kurban altüst edici bir kuvvet tarafından çaresiz hale getirilir. Kuvvet doğanın olduğu gibi, afetten söz ederiz. Kuvvet başka bir insanın olduğu gibi, vahşetten söz ederiz. Travmatik olaylar insanlara kontrol, bağ kurma ve anlam duygusu veren olağan davranış sistemini altüst eder."⁸ Travma sonrası iyileşme Judith Herman'a göre üç evrede ele alınır: "Birinci evrenin ana görevi güvenliğin tesis edilmesidir. İkinci evrenin ana görevi hatırlama ve yastır. Üçüncü evrenin ana görevi olağan hayatla yeniden bağ kurmaktır."⁹

Çalışmanın birinci bölümü, tarihsel süreçte travma kuramının geçirdiği serüveni ele almasının yanı sıra Karayipler halkının sömürgecilik sürecinde yaşadıklarını ve İngiltere-Karayipler tarihsel art alanını diaspora, göç, ötekileştirme, kültürel travma, tarihsel ve psikolojik travma ve ırkçılık bağlamında ele almaktadır. Karayiplerde sömürgecilik ve köleliğe bağlı olarak yüzyıllardır inşa edilen gerilimlerin bireylerin kimlik oluşumu ve toplumun kültürel yapısı üzerindeki etkilerinin incelendiği bu bölümde, aynı zamanda, Karayipler'in tarihi ve kültürüne genel bir bakış sunularak

⁷ Sigmund Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde*, Çev. Mehmet Ökten, Tutku Yayınevi, Ankara 2014, 31.

⁸ Judith Herman, *Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre*. Çev. Tamer Tosun, Literatür Yayınları, İstanbul 2015, 43.

⁹ Herman, 201.

arada kalmışlık ve postkolonyal söylemde travma kavramı ve Derridacı bir yaklaşımla hayalet olgusu ele alınmıştır.

Birinci bölümde, ayrıca, travma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunların özgünlüğünü anlamak için Karayip toplumunun iç yüzünü anlayıp genel hatlarıyla tanıtmak amaçlanmıştır. Elde edilen bu bulgular romanlardaki karakterlerin kişisel tarihleri ile karşılaştırılarak Karayiplerin romanlardaki travmatik mirasına yönelik imalar analiz edilecektir. Üçüncü Dünya toplumlarının yaşadıkları sömürgecilik ve kölelik deneyimlerinin kolektif doğasını yok sayan Batı merkezli travma modelinin bireyci yaklaşımı kolektif deneyimi yok saydığı ve deneyimi bireyselleştirip sosyo-politik bağlamından uzaklaştırdığı için eleştirilmektedir. Édouard Glissant ve Aimé Césaire gibi önemli Karayipli yazarlar genellikle köle ticaretini Karayip nüfusunu travmaya uğratan ilk olay olarak görüp bu travmatik olayın kölelik sonrası ve postkolonyal dönemde Karayip toplumları üzerinde hâlâ bir etkisinin olduğunu iddia ederler.¹⁰ Bu nedenle, sömürgeciliğin, Karayip tarihinde yaşanan ani, dehşet verici ve yıkıcı bir olaydan ziyade, uzun bir travma zincirinde yer alan bir unsur olarak anlaşılması gerekir.

Postkolonyalizm travma üzerinden yapılan okumalara önem vermektedir çünkü sömürgecilik hakimiyeti ve şiddetinin günümüz toplumlarında devam eden etkilerini ifade etmekle ilgilenmektedir. Postkolonyal yazarlar, batılı ve batılı olmayan toplumlar arasındaki karşılaşmanın travmatik bir süreç olarak kaldığını vurgular çünkü imparatorluğun süreçleri ve sistemleri bugünü şekillendirmeye devam etmektedir. Edward W. Said, Frantz Fanon ve Homi Bhabha gibi düşünürlerin postkolonyal döneme ilişkin araştırmalarında ürettikleri ve irdeledikleri kavramlar olan ötekilik, arada kalmışlık, kölelik, ırkçılık, diaspora, melezlik, aşağılık kompleksi gibi konular travma araştırmalarına yansımaktadır. Fanon'un anlatıları, sömürgeciliğin zararlı etkilerini açığa çıkarır ve siyah adamın, yerleşik ve yerli arasındaki çelişkilerin bir belirtisi olarak beyaz adam tarafından inşasını açıklar.

Kültürel sosyoloji ekolünün önemli figürlerinden biri olan Jeffrey C. Alexander, travmayı sosyo-kültürel bir anlam üretimi süreci olarak kavrayan “kültürel travma” kavramını ileri sürerek travmanın sömürgeleştirilmiş toplumlardaki etkilerinin

¹⁰ Martin Munro, “Writing Disaster: Trauma, Memory, and History in Edwidge Danticat’s *The Farming of Bones*”, *Ethnologies*, 28(1), 2006, 81-98.

postkolonyal olarak okunmasını sağlar. Jeffrey C. Alexander'ın kültürel travma ya da bir kültürün travması olarak adlandırdığı şey aralarında kültürel çarpıklığın da olduğu pek çok sonucu tetikleyen bir soykırım pratiği ve kültürsüzleştirme sürecidir. Bir soykırım pratiği, bir travma yaratır. Dolayısıyla kültürel travma yeni bir öğrenme süreci, bir yeniden sosyalleşme dönemi gerektirir. İçinde bulunulan toplumun değerlerine uyum sağlayıp onlardan biri gibi olmaya çalışma veya bu duruma isyan edip kültürel kimliğini koruma bu anomali durumuna verilebilecek yanıtların birer biçimidirler; yabancı bir toplumun yaşam biçimine adapte olup kimliksel bir çözülme yaşayarak ötekileşme ise aynı yanıtın pasif biçimleri olarak belirirler.

Kültürel travma kuramlarına dayalı bir okuma Karayip Adaları'nın siyasal, sosyal ve kültürel tarihini incelemeyi gerektirmektedir. Romanlardaki travmatik dokuyu ortaya çıkarmak onlardaki roman dışı unsurları da ortaya çıkarır. Kendi anavatanından sömürgeci ülkelere gerçekleşen göçler ve sonrasında kültürel anlamda yaşanan kayıplar, Karayip toplumu üzerinde ciddi bir psikolojik çöküntü oluşturmuş, bu çöküntü sonraki nesillere de yansiyarak devam etmiştir. Büyük umutlarla geldikleri İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde beklediklerini bulamama Üçüncü Dünya ülkeleri halkları arasında ciddi bir güvensizlik ve hayal kırıklığı doğurmuştur. Bu da toplumun üzerinde önemli bir travmaya neden olmuştur. "Geçmişin toplumlar ve insanlar üzerindeki izleri, o toplumu ve etkilenen insanı kendi tarihiyle yüzleştirir. Bu yüzleşme bir korkuya dönüşür ve bir travmaya sebep olur, bu travma o toplumu adeta esir alır."¹¹

Diaspora ve sömürgecilik sürecinde yaşananlar Karayip halkı açısından tam bir toplumsal travma olarak görülmektedir. Karayip kimliğinin inşasında göç, kölelik, sömürgecilik, diaspora gibi toplumsal bilinçaltını şekillendiren olayların etkisi büyüktür. Diaspora kavramı, göç deneyimini yaşamış günümüz topluluklarının birçoğu için kullanılır. Önceleri tözcü bir yaklaşımla anavatanlarından trajik bir biçimde kovulmuş, içe dönük, homojen toplulukları tanımlamak için kullanılan diaspora terimi, bugün küreselleşmeye bağlı olarak özellikle 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında mülteciler, göçmenler, sürgün yaşayanlar, hatta azınlıklar için bile kullanılmaktadır. Bireyin ana dilini konuşma özgürlüğünün olmaması ve diaspora içindeki egemen kültürün diline, dinine ve geleneklerine uyum sağlamaya zorlanması

¹¹ Özcan Yeniçeri, *Türk Kimliği ve Travma: Türklerin 3 Büyük Suçu ve 3 Büyük Bozgun*, Kripto Yayıncılık, Ankara 2014, 11.

birey ve toplum açısından çok travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Sömürgecilik döneminde kendi ülkelerinden ve ailelerinden koparılma ve sadece ten renginden dolayı egemen topluluktan dışlanma Afrika kökenli insanların kendilerini herkesten uzak tutarak yalnızlaştırmalarına neden olmuştur.

Travma kuramı yaşanan ırkçı ve sömürgeci travmanın devam eden etkilerinin tarihle olan ilişkisinin yeniden inşa edilmesini toplumu ve bireyleri rahatsız eden travma anılarının oluşturduğu psikolojik ve kültürel yaraları iyileştirmek için siyasi ve etik bir sorumluluk olarak görmektedir: “Yerel, ulusal ve uluslararası ayrıcalığı üstlenen ırkçı baskının çeşitli tarihlerine tanıklık eden bu romanların edebi şahitliklerinin, kültürel ve psikolojik varlıklarımızı belirlemedikleri takdirde, sömürge sonrası bir toplum biçimini gerçekten getireceği umut edilerek toplumu bilgilendirmeye devam ettikleri gözlemlenir.”¹² Derrida’ya ait olan hayalet metaforunun postkolonyal travma tartışmalarına uygulanması sömürgeleştirilmiş Doğu toplumlarındaki kurbanların sömürgeci Batı için nasıl bir hayalete dönüştürüldüğünü göstermektedir. Hayaletler ölümlerden arta kalanlardır, korkutucudurlar, duvarların içinden geçerek yürüyebilirler, sınırlar onları çevreleyemez. Hayaletler gerçekte var olmasalar da hayatta kalanlar için travmanın hatırlatıcısı rolünü oynarlar. Hayaletler gibi travma kurbanları da bugünü ziyaret etmek suretiyle bizimle beraber kalmaktadırlar. Travma kurbanlarının birer hayalet olarak nitelendirmesinin arka planında bir zamanlar sömürgeleştirilen Doğu toplumlarının artık bir daha dirilemeyecek şekilde ortadan kalkacağına dair inanç yatmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde bellek, geçmiş, göç ve diaspora temaları üzerine farklı bir bakış açısı sunan Caryl Phillips’in edebi kişiliğini tanıtmak ve eserlerinde Karayipler ve İngiltere arasındaki acı dolu deneyimlerin birey ve toplum üzerindeki yansımalarını incelemek amaçlanmıştır.

Phillips eserlerindeki karakterlerin yaşadıkları kimlik kaybını sömürge tarihine giriş yolu olarak kullanarak travma çalışmalarına uygun bir zemin sunar. Yazarın romanları, postkolonyal okur için travma çalışmasının bir direniş biçimi olarak işlev gördüğünü gösterir. Kimliğinin oluşmasında büyük öneme sahip, hayatının mihenk taşı niteliğindeki anlarla ilgili açık sözlü bir tutum benimseyen Phillips, geçmişindeki sır

¹² Sam Durrant, *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning: J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison*, Albany: State University of New York Press 2004, 2.

perdelerini kaldırmakta tereddüt etmez. Geçmişinden gelen hatıralar eserlerinde kişisel ve biyografik unsurlar olarak yer almaktadır. Çocukluğunda başından geçenleri yeniden anlatırken yaşadığı olumsuzlukları olduğu gibi anlatır. Beyaz İngiliz toplumunda yaşayan siyah bir ailenin tek çocuğu olarak Phillips'in yaşadığı travmanın birçok nedeni vardır. Diğer çocuklar tarafından sokağın aşağısında kovalanmanın sözlü ve fiziksel istismarını, bir gün birisinin en iyi arkadaşı olurken ertesi gün bir başkası tarafından dışlanmanın duygusal kargaşasını, İngiliz ve Batı Hint kültürü arasında sıkışıp kalmanın huzursuzluğunu dile getirerek travmatik yaşantısından izlekler sunar: “Objektif olmak gerekirse, çocukluğum büyük ölçüde işlevsiz ve travmatikti. Çocukluğumla ilgili mutlu anılarım yok. Ama kendimi hiç yoksun hissetmedim; ilgilendiğim kartlarla oynadım.”¹³

Çalışmanın üçüncü bölümünde Caryl Phillips'in *The Final Passage, Crossing the River, Cambridge* ve *The Lost Child*¹⁴ adlı romanlarında göç, diaspora, sömürgecilik ve kölelik deneyimlerinin neden olduğu psikolojik ve kültürel travma deneyiminin birey ve toplum üzerindeki sonuçları irdelenmiştir. Hem içinde yaşayıp büyüdüğü toplumun gerçekliğini hem de bireysel gerçekliğini keşfetmek için yeni yollar keşfetmesi gerektiğini düşünen Caryl Phillips'i bu romanları yazmaya iten hem bireysel hem de kolektif düzeyde hissettiği içsel bir ihtiyaçtır. Sömürgecilik ve onun travmatik etkisi arasındaki ilişkiye odaklanılan bu çalışmada hem travma hem de postkolonyal çalışmaların merkezi kavramları olan kimlik, ötekilik, diaspora, göç, kölelik, ırkçılık ve arada kalmışlık üzerine odaklanan anlatılar bu ilişki bağlamında ele alınmıştır.

1985 yılında yayınlanan *The Final Passage* adlı romanda Leila adında genç bir kadının Karayipler'den İngiltere'ye göç etmesi ve sonrasında yaşadığı hayal kırıklıkları, karakterlerin yerinden edilmelerinin ve bunun sonucunda yaşadıkları diasporanın tarih, toprak ve kimlik sahibi olmayan bir halkın yaşamında nasıl kalıcı bir hasar duygusu yarattığı, Leila'nın kocası Michael tarafından ihmal edilip aldatılması ve sonrasında psikolojik travma yaşaması, sevdiğini kaybetme, göçmen olmanın zorlukları ele alınmaktadır.

¹³ Maya Jaggi, “Rites of Passage”, in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schatteman, University Press of Mississippi, 2009, 77-86.

¹⁴ Yazarın bu çalışmada ele alınan romanlarının çevirileri Türkçe'ye kazandırılmadığından çalışma boyunca bu romanlardan yapılan çeviriler bu çalışmanın yazarına aittir. Çalışmanın devamında Caryl Phillips'in romanlarından ve diğer eserlerinden özgün isimleriyle bahsedilecektir.

Phillips'in *Crossing the River* romanı, 1753'te babaları tarafından köle olarak satılan Nash, Martha ve Travis isimli üç genç Afrikalı çocuğun hayatını anlatan çok sesli bir metindir. Phillips, anlatıyı üç Afrikalı çocuğun diasporadan nasıl etkilendiğini gösteren dört karşıt kronotop olarak ayırır. Ailenin reisi olarak babanın yerini kölelik sisteminde efendilerin alması sonucunda çocuklarına karşı olan sorumluluklarını yerine getiremeyen Afrika kökenli siyah adamın zihin ve ruh dünyasında derin yaralar oluşmuştur. Aile bağlarının ve diğer akrabalık ilişkilerinin parçalanmasını ele alan romanda, Nash Williams'ın efendisi Edward Williams'dan ayrılışı, Martha'nın ailesinden ayrılması, Kaptan Hamilton'ın eşinden ayrılması, sömürge düzeninde diasporanın ve köleliğin Afrikalıların hayatlarını yok etmesindeki karmaşık rolü ve İngiliz kadın Joyce ile Travis'in ayrılıklarının hepsi kölelik sisteminde paramparça olmuş hayatların örnekleri olarak sunulmuştur. Phillips kullandığı tarihsel belgeler aracılığıyla, Afrika halkına musallat olan köleliğin belleğine ve onun sebep olduğu tarihsel travmalara gönderme yapar.

Ağırlıklı olarak köle ticareti ve plantasyon köleliği ile ilgilenen *Cambridge* romanı ise iki uzun anlatıdan oluşur. Birincisi, İngiliz bir sömürge arazi sahibinin otuz yaşındaki bekâr kızı olan Emily Cartwright'ın bir dizi anlatısından oluşmaktadır. İkincisi, Gine'de Olumide ismiyle doğmuş siyah bir Afrikalının on beş yaşından önce köleliğe kurban edilişini ele alan otobiyografik bir anlatıdır. Köle olarak kaçırıldıktan sonra "Thomas" olarak adlandırılan Olumide, yeni adı David Henderson'a, yeni dini Hristiyanlığa ve nihayetinde İngiltere'de özgürlüğüne kavuşur. Farklı köleleştirme alanlarının sergilendiği romanda Emily toplumsal cinsiyete dayanan, Afrikalı bir köle olarak geldiği İngiltere'de kimliğini değiştiren ve öz değerlerine yabancılaşan Cambridge ise ırka dayanan bir tür köleliği deneyimlemektedir. Kısmen İngiliz kimliği tarafından köleleştirilen Emily'nin bu kimliğe tam erişim hakkı İngiliz toplumu tarafından reddedilir. Cambridge, İngiliz olmayı ister ama ten rengi nedeniyle bunun gerçekleşmesi imkânsızdır. Her iki kahraman da İngiliz ulusal kimliğinin İngilizlere münhasır olduğunu ve beyazlarla kısıtlandığını acı bir şekilde tecrübe ederler. Durağan bir alternatif kimliğin inşa edilmesinde tamamen başarısız olan ve sürekli değişim gösteren kimlikleriyle mücadele eden iki karakter de arada kalmışlığın travmasını yaşadıkları karma ırklı bir dünyanın içinde hayatta kalmaya çalışırlar.

The Lost Child romanı ise, farklı kültürlerin bir arada bulunduğu bir ortamda arada kalmışlık duygusunu deneyimleyerek yetişen ve kendilerini istenmeyen bireyler olarak hissettikleri evlerde büyüyen karakterlerle doludur. Bu kitap kötüye kullanılan, ölmekte olan ve oğlundan ayrılan köleleştirilmiş bir kadının hikâyesi ile başlar. Hikâyenin büyük kısmı 1960'lı yıllarda geçer ve Monica adında bir İngiliz kadın hakkındadır. Kitap çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, evlilik, iki erkek annesi olma, boşanma, yabancılaşmış ebeveynler, yoksulluk, bir oğlun ölümü, zihinsel yıkım, hastaneye yatma, hayal kırıklığı ve nihayet ölüm gibi olaylar üzerinden okuyucuyu Monica Johnson'un hayatında bir yolculuğa çıkarır. Romanın büyük bir kısmı, Monica'nın ve çocuklarının uygunsuz ebeveynlerden etkilenmiş tasvirlerini içerir. Karakterler, kendilerini sürekli olarak geçmişten koparamadıkları ve yoksulluğun sınırında yaşamaya zorlandıklarından, kimsenin onları yeterince umursamadığını bilerek normal bir yaşam süremezler.

Romanların detaylı olarak analiz edildiği bu bölümde, karakterlerin arada kalmışlık, aidiyet duygusu, göçmen psikolojisi, kültürel travma, psikolojik travma gibi olguları ne derecede yaşadıkları, toplumdan dışlanma, köleleştirilme ve ötekileştirilme süreçlerinde neler hissettikleri, travmanın yıkıcı etkilerinin benlik algılarını ne yönde etkilediği irdelenmiştir. Phillips'in tüm romanları birlikte incelendiğinde, hiçbir eserinde sadece belirli bir temanın ele alınmadığı, sömürgecilik ve kölelik sırasında ve sonrasında karakterlerin yaşadığı kültürel ve tarihsel travmaların, karakterlerin kendi kültürel kimliklerinin oluşumunu önemli derecede etkilediği görülmüştür.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, Phillips'in *The Final Passage*, *Crossing the River*, *Cambridge* ve *The Lost Child* adlı romanlarının travma kavramını postkolonyal bir bakış açısıyla incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular değerlendirilmektedir. Bireysel geçmişin, özellikle kolonyal geçmişin güçlü travmatik izlerini süren romanlar, köklerinden sökülerek İngiltere'ye göçe mecbur bırakılan, kimlik ve aidiyet noktasında kayıplar yaşayan bireylere ve kölelik ve diaspora deneyimleri sonrasında tarihsel, psikolojik ve kültürel olarak deneyimlenen psikolojik ıstırap ve sıkıntılara yoğunlaşarak travmayı farklı yönlerden yansıtmaya çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE TRAVMA VE ARTALANI

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud tarafından “kısa bir süre içerisinde, zihni normal bir şekilde ele alınması ya da tamamlanması güç olan çok fazla uyaran artışı ile birlikte sunan bir deneyim”¹⁵ olarak tanımlanan travma, karmaşık yapısı nedeniyle, nasıl işlediği tam olarak anlaşılamamış, “nedenini arayan bir etki”¹⁶ olarak da ifade edilebilen bir olgudur. Travma kavramı “çığlıklar içinde, bir şey anlatmak için kanayan bir yara”¹⁷, bir şeylerin yolunda gitmediğinin bir göstergesi, kendi dili içinde bir başkaldırı olarak bilinir ve I. Dünya Savaşı’ndan bu yana meydana gelen pek çok olayın kendi içlerinde belirli bir düzen oluşturacak şekilde ortaya çıkma sebebinin açıklanmasında yol gösterici olmuştur. Amerikan Psikiyatri Derneği’nin 1994 tarihli kitapçığı travmayı, ölüm, sakatlık, hayati risk içeren bir durum ve benzeri bir olayı tecrübe eden, duyan ya da tanık olan kişide ortaya çıkan ve psikolojik olarak sıkıntı ve ıstırap veren olay olarak tanımlamaktadır.¹⁸

Etimolojik olarak ‘travma’ terimi, özellikle zararlı etkileri uzun süre devam eden, ciddi şokların neden olduğu zihinsel bir durumu belirten Yunanca’da ‘yara’ anlamına gelen ‘τράυμα’ kelimesinden türetilmiştir. Travma terimi; bireylerin ve toplumların deneyimledikleri kargaşa, endişe ve yıkımla sonuçlanan olayların yorumlanması için geliştirdiği yöntemlerle anormal bir zihnin vücuda göstermiş olduğu eylemleri ifade etmektedir. Bununla birlikte, travma kuramı, doğa, insan ve travmaya neden olmuş olay ve durumların sembolleriyle ilgili özellikle ruhsal, tarihsel, kültürel, felsefî, ahlaki ve estetik noktalara odaklanan çeşitli alanları kapsayan geniş bir kuramdır. Travma kavramı “bir bireyi olağan bilinçli yaşamdan koparır, psikolojisini dağıtır, duygularını ya da öfkesini bilinçaltına gönderir, aklını kullanamaz duruma getirir.”¹⁹ Travma kişinin tam anlamıyla “çaresiz kaldığı, paralize olduğu, ruhunda yaralanma belirtileri bırakan

¹⁵ Sigmund Freud, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works*, Çev. James Stachey. Vol. 23, Hogarth Press, London 1964, 275.

¹⁶ J. Laplanche, *New Foundations of Psychoanalysis*, Basil Blackwell, London 1989, 88.

¹⁷ Cathy Caruth, *Unclaimed Experiences: Trauma, Narrative, and History*, The Johns Hopkins UP, Baltimore and London 1996, 4.

¹⁸ P. Suedfeld, “Reactions to Societal Trauma: Distress and/or Eustress”. *Political Psychology*, 18(4), 1997, 849-861.

¹⁹ Sandor Ferenczi, *Psikolojik Travma*, Çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul 2014, 10.

yaşantılardır.”²⁰ Çağdaş kültürün şekillenmesinde ve yorumlanmasında bir dönüm noktası işlevi gören travma, “bir bellek bozukluğu”²¹, “ruhsal, psişik ve zihinsel bir yara”²² gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

Travma çalışmalarının, bugün psikolojide kabul gören tanımının temelleri 19. yüzyılda atılmaya başlanmışsa da travma özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra popülerliği artmaya başlamış olan bir kavramdır. Travma, pek çok farklı disiplin içinde kullanılan bir kavram haline gelmiş olmasına rağmen, ilk ortaya çıkışı sağlık bilimleri içinde olmuştur. Yunanca anlamı olan “yara” sözcüğünün de ifade ettiği üzere, medikal bir kavram olarak travma, vücut dokusunun maruz kaldığı zedelenme ya da rahatsızlığa yol açan bir darbe ya da şok anlamında kullanılmıştır. Daha sonra bu anlam, zihin ve ruh sağlığını da kapsamaya başlamış, psikolojik ve sosyal göndermeler içerecek şekilde genişlemiştir. II. Dünya Savaşı sonrası ise, savaşın toplum üzerindeki etkilerini açıklamak için travma kavramından yararlanılmış, travma sadece psikiyatrik değil, siyasal ve sosyal bir fenomen olarak da görünürlük kazanmıştır.

İki dünya savaşının yaşandığı, kapitalist egemen güçlerin geri kalmış Doğu toplumlarını medenileştirme adı altında uyguladıkları sömürgecilik politikalarının ve modern kölelik düzeninin sebep olduğu trajik olaylar yirminci yüzyılın bir travma çağı olarak anılmasına zemin hazırlamıştır. İki dünya savaşının yanı sıra soykırımlar, zorla yer değiştirmeler, ırkçılık gibi birçok insanlık suçunun doruk noktasına ulaştığı bu yüzyılda travma gittikçe ilgi uyandıran bir kavram haline dönüşmüştür. Postkolonyal dönemde sömürgeci zihniyet tarafından ortaya konulan köle-efendi diyalektiğinin günlük hayatın her alanında hâlâ etkisini göstermeye devam etmesi nedeniyle birey ve toplumlar sömürgeci zihniyetin uyguladığı baskı ve şiddete fiziki olarak olmasa da kültürel ve psikolojik olarak maruz kalmaktadır.

1990’lı yılların ortalarından itibaren ağırlık kazanmaya başlayan travma çalışmaları tarih boyunca yaşanan bireysel, toplumsal, tarihsel ve kültürel travmaları gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır. Travma çalışmalarının son dönemde kaydettiği hızlı büyüme travmatik deneyimin bireyler ve toplumlar üzerinde uzun süreli etkiler oluşturmaya bağlanabilir. Ezilen kadınlar, savaş gazileri, soykırım kurbanları,

²⁰ Sibel Erentay, “Örselenen Ne Çok İnsan Var Peki Gücümün Sınırı Var mı?”, Ed. Ercan Yaşa, *Psikeart*, Sayı: 20, 2012, 66.

²¹ Ruth Leys, *Trauma: A Genealogy*, University of Chicago Press, Chicago 2000, 2.

²² Leigh Gilmore, *The Limits of Autobiography: Trauma and Testimony*, Cornell UP, Ithaca 2001, 25.

sömürülen ve ötekileştirilenler, fiziksel ve cinsel açıdan istismar edilenler gibi çeşitli grupların acılarını açığa çıkarmaya çalışan travma çalışmaları tarihin tozlu sayfalarında unutulmuş veya unutturulmuş çalışanların deneyimlerine ilgi göstermektedir. Cathy Caruth, Shoshana Felman, Dori Laub, Dominick LaCapra, Judith Herman gibi kuramcılarının öncülüğünü yaptığı travma kuramı disiplinler arası bir çalışma alanı olarak birçok farklı kuram ve yaklaşımla ilişki içerisinde.

Travma çalışmalarının kültürel bir fenomen olarak ortaya çıkmasında psikanalizin çok önemli katkıları olmuştur. Sigmund Freud'un psikanaliz kuramı, travma kuramının en önemli dayanağını oluşturmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına kadar fiziksel bir anlam ifade eden travma kavramı, psikanalizin kurucusu Freud'un getirdiği yeni bakış açısıyla bugünkü kullanılan anlamına ulaşır. Freud travmayı fiziksel bir yaralanmayı ifade etmek için değil, zihni yaralayan ani ve beklenmedik bir şoku ifade etmek için kullanmıştır. Freud travmatik olanı “dışarıdan gelen, zihnin koruyucu kalkanını kırmak için yeterince güçlü uyarımlar”²³ şeklinde tanımlar. Travma psikanalizde, bir sarsıntı sonucu oluşan duygusal yarayı ifade eder: “Dışsal etkiler sonucu oluşan bu şokun bireyde açmış olduğu duygusal yara onun zihinsel, bedensel ve sosyal yapısında birtakım bozulmalar yaratır.”²⁴ Freud, tüm histerik nevrozların temelinde bastırılmış ve gerçekleştirilmemiş arzuların yattığını öne sürer. Tüm bu düşüncelerin sonucu olarak Freud'un histeri anlayışının önemli bir parçası olan travma kuramı biçimlenir. Histerikler, daha cinsel olguların farkına varmadıkları bir dönemde, bir cinsel ilişki girişimine, yani bir baştan çıkarma olayına maruz kalırlar ve bu olay onların travma yaşamalarına sebep olur. Ergenlik döneminde, cinsel içgüdüleri aktif olmaya başlayınca, geçmişte yaşanan bu travmanın tekrardan akla gelmesi nevroz veya psikoz gibi hastalıklara yol açar.

Erken dönem psikanaliz çalışmalarında histerik ve nevrotik kadınların davranışlarını inceleyen Freud, histeriyle travmatik deneyim arasında bir bağ bulunduğunu belirtir. Birinci Dünya Savaşı sonrası geri dönen askerlerin semptomatik davranışlarının histerik kadınların davranışlarına benzediğini savunan Freud, gizli arzuların aktif olarak baskı altına alınmasına dayanan rüyalar kuramında değişiklik

²³ Sigmund Freud, “Beyond the Pleasure Principle”, *The Freud Reader*, Ed. Peter Gay, Vintage, London 1995, 594-626.

²⁴ Nilgün Yılmaz, “Yas ve Sıradan İnsanlar”, *PSİnema*, 2007, 167.

yapar. Ölüm korkusunu ve savaşın dehşetini deneyimleyen askerlerden hayatta kalanlar bu travmatik olayları yeniden deneyimlerler. Bu süreç üzerinde hiçbir kontrolleri olmayan askerlerin yaşadıklarını gören Freud, insan davranışının sadece cinsel içgüdüyle değil ölüm içgüdüyle de açıklanması gerektiği sonucuna ulaşır.

Freud'un psikanaliz kuramı travmanın, özne tarafından konuşulamayan veya ifade edilemeyen anıları dışarıya çıkmaya zorladığını iddia etmektedir. Freud'un 1895 yılında yayımlanan '*Histeri Üzerine Çalışmalar*' adlı eserinden elde ettiği sonuçlar onun ruhsal travma konusundaki düşüncelerini şekillendirmiştir. Freud'un psikanaliz düşüncesini bir adım daha ileriye taşıyan Lacan'a göre travmatik olay, sadece travmatik olayın dile getirilmesinde gerekli sözcükleri bulamama noktasında yaşanan bir yetersizlik durumunu sergilemez, aynı zamanda edebi olarak da ifade edilemez olan bir durumu sergiler. Travmatik olayı yaşayan özne hem bu olayın içeriğini ve nasıl geliştiğini ilk anda hatırlayamaz hem de bu olayı açık ve kesin bir şekilde ifade edecek herhangi bir kelime de bulamaz. "Kelimelerle ifade edilemeyen ve sürekli tekrar eden bir olayın kendisi gerçek travma haline gelir."²⁵

Günümüz dünyası kozmopolit ve çok kültürlü niteliğiyle her geçen gün sorunların giderek arttığı karmaşık ve bir o kadar da kaotik bir yapıya bürünmektedir. Bu kaotik yapı içerisinde farklı ulusal, etnik ve dini kökenleri olan insanların yaşadıkları sıkıntılar herhangi bir iyileşme belirtisi göstermemekte ve bu sıkıntılar birey ve toplumları travmanın eşiğine getirmektedir. Son dönemde gittikçe ağırlık kazanan kültürel çalışmalar alanının yeni ve popüler bir dalı olan travma çalışmaları kültür, tarih, edebiyat, tıp, sosyoloji ve psikoloji başta olmak üzere birçok alanda etkisini göstermektedir.

Travma kuramı 1990'larda gelişmeye başlamıştır ve büyük ölçüde Batılı düşünür ve akademisyenler tarafından geliştirildiği için genel olarak Batı merkezli bir bakış açısına sahiptir. Temel konu başlığını Holokost, 9-11 Eylül olayları ve Batılı toplumların maruz kaldığı felaketler, sömürgecilik ve kölelik deneyimleri oluşturmaktadır: "Holokost ve benzeri felaketlerden (dünya savaşları, etnik savaşlar, modernizmin travması) kurtulmuş kişilerle yapılan çalışmaların yanı sıra bu tür

²⁵ Jacques Lacan, *Seminar II: The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis*, Çev. Sylvana Tomaselli, Ed. Jacques-Alain Miller, Cambridge UP, Cambridge 1988, 164.

Çalışmalardan yola çıkan travma çalışmaları, edebiyat ve film çalışmalarına kaynak olan teorik ve metodolojik yenilikler içerir.”²⁶

Travma alışmaları hatırlama ve anıların kaydedilmesi konularını inceleyen ve özellikle Holokost ve soykırım araştırmalarını irdeleyen sözlü tarih çalışmalarının bir alt dalı olarak kabul edilir. Travma; ruhsal yaşamdan romantik şiire, psikiyatrik geçmişler, cinsel taciz hikâyeleri, anılar, ifadeler, belgeseller, semptomlar, suskunluklar, ihmaller, bireysel akıl ve ulusal geçmişteki diğerk birçok yönü de kapsayan okuma materyalleriyle ortak geçmişe uzanmaktadır. Kültürel alışmalar disiplini içerisinde farklı disiplinlerle bağlantılı bulunan travma kuramı, farklı eleştirel yaklaşımların birleştiğı bir bölge olarak anlaşılabılır. Bir bakıma, farklı disiplinlerin birbiriyle yarıştığı disiplinler arası bir olgudur.

Travma kuramı postkolonyalizmin öteki olarak nitelenen sömürge toplumlarına gösterdiği ilgiyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Travma kuramı birey üzerine odaklanma eğilimi gösterirken postkolonyal travma kolektif bir çerçeve sunmaktadır. Küreselleşen dünyada Batılı olmayan toplumlara karşı uygulanan ayrımcı ve ötekileştirici politikalar sonucunda yaşanan insanlık trajedileri ve kültürel baskılar da travma çalışmalarında incelenmeye başlanmıştır. Travma kavramının inceleme ve araştırma alanlarının Batılı olmayan toplumlara doğru genişletilip genişletilmemesi tartışma yaratan bir konu haline gelse de “travma çalışmaları kültürlerarası dayanışma vaadini yerine getirmek için postkolonyal çalışmalarla yakın bir ilişki kurmalıdır”²⁷ tezi son dönemde gittikçe ağırlık kazanmaya başlamıştır. Avrupa merkezli ve bireysel bir yaklaşım sergileyen travma kuramı Batılı olmayan toplumların kültürel ve siyasi bağlamlarını ihmal ettiği için eleştirilmektedir. Avrupa ve Amerikan kültürüyle yakın bir ilişki halinde olan travma kuramının kapsamını genişletmek için postkolonyal çalışmalara ilgi göstermesi kültürlerarasında yaşanan sıkıntıların ortaya çıkarılıp özöme kavuşturulması açısından önem taşımaktadır.

Tarih, siyaset ve etik gibi metnin dışındaki dünyaya kayıtsız bir tutum sergilemeyen travma kuramı, gerçek dünyayı anlamak ve hatta bunu daha iyi hale getirmeyi amaçlamaktadır. Travma kuramının kurucu metinleri, Batılı olmayan veya

²⁶ Susannah Radstone, “Trauma Theory, Context, Politics, Ethics”, *Paragraph*, 30(1), 2007, 14.

²⁷ Leni Debacker, *Postcolonial Trauma: Edwidge Danticat’s The Farming of Bones and the Haitian Massacre of 1937*, (Published Master Thesis), Gent University, Faculty of Literature, 2011, 6.

azınlık kültürlerin travmatik deneyimlerini marjinalleştirerek görmezden gelmeye çalışsa da postkolonyal travma kuramı geçmiş i unutup geride bırakmak yerine geçmiş e adeta bir ayna tutmakta ve sömürgecilik tarihinin travmatik deneyimlerini ve olaylarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Kùltürler arası dayanışmayı teşvik ederek mevcut haksızlıkları ve eşitsizlikleri koruyan inanç, uygulama ve yapıların yok olmasına yardımcı olan postkolonyal travma kuramı, soykırım başta olmak üzere işlenen birçok insanlık suçuna kayıtsız kalan Batı'ya etik sorumluluğunu anımsatmaktadır.

1.1. TRAVMADA HATIRLAMA VE TEKRAR

Travmatik olayların kendilerini hikâyeler olarak gören Cathy Caruth'un travma kuramı, edebiyat ve travma arasındaki paralellikleri vurgular: “Travma bir patolojiden ya da yaralı bir ruhun basit hastalığından çok daha fazla gibi görünüyör: geçmişte kalmış bir gerçeği ya da hakikati bize anlatma girişiminde bulunan ve bizi çağırın bir yaranın hikâyesidir.”²⁸ Kuramını Freud'un travmanın “vücutta değil de beyinde meydana gelen yara”²⁹ olarak düşünölebileceği yönündeki önerisine dayandıran Caruth bu tür yaraların şiddetten hemen sonra değil, kişinin yaşamının daha sonraki aşamalarında bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkabileceği üzerinde durmaktadır: “Ertelenmiş görüntüsü ve geciktirilmiş durumuyla bu gerçek sadece bilinen şeyle değil aynı zamanda eylemlerimizde ve dilimizde bilinmeyen olarak kalan şeylerle de bağlantılıdır.”³⁰

Travmatik olay ilk ortaya çıktığı anda kurban tarafından tam anlamıyla deneyimlenmez. Kurbanın zihninde sonradan yeniden sahnelenen bu olay kurbanın geçmiş, şimdi ve geleceği ayırt edebilme becerisini elinden alır. Caruth'un “deneyimin kendi içinde doğuştan var olan bir gecikme”³¹ ifadesi travmatik deneyimin başlangıçta herhangi bir etki yaratmadığını ama sonrasında kurbanı sürekli olarak rahatsız ettiğini vurgulamaktadır. Caruth travmayı “ (...) beklenmeyen ya da aşırı derecede vahş i olaylar ya da gerçekleş tikleri anda tam olarak anlaşılmayan, fakat sonrasında tekrarlayan geri dönüşler, kâbuslar ya da tekrarlayan olgularla beraber ortaya çıkan olaylara bir karş ılık

²⁸ Caruth, 4.

²⁹ Caruth, 3.

³⁰ Caruth, 4.

³¹ Cathy Caruth, “Trauma and Experience: Introduction”, *Trauma: Explorations in Memory*, Ed. Cathy Caruth, John Hopkins UP, Baltimore 1995, 4.

olarak”³² tanımlamakta ve çelişkili bir biçimde şunları eklemektedir: “(...) şiddet içeren bir olayı doğrudan görme, bunu bilmenin mutlak bir yetersizliği olarak ortaya çıkabilir ve bu dolaysızlık paradoksal olarak gecikmişlik şeklini alabilir.”³³

Holokost gibi büyük ve yıkıcı bir travmayı temsil etmenin mümkün olmadığı yönündeki iddiaların travma çalışmalarındaki temel dayanağı “büyük travmaların bütün temsilleri olanaksız kıldığı”³⁴ tespittir. Cathy Caruth, temsilin olanaksızlığını, travmatik bir olayın yeniden düşünülmesinin, tarihi ortadan kaldırmayı değil, onu anlayışımıza yeniden konumlandırmayı, yani anlaşılmasının tam anlamıyla mümkün olmadığı durumlarda tarihi yeniden düzenlemeyi hedefleyen bir karşılaşma anı olmasıyla açıklar.³⁵ Caruth bu tespitini Van der Kolk ve Van der Hart’ın çalışmalarına dayandırır. Van der Kolk ve Van der Hart’ın çalışmaları, travma sürecinde beyin mekanizmasının kendini ayırttığını göstermiştir. Bu iki araştırmacının ortaya attığı kurama göre travma belleği zayıflatır. Travmatik deneyim bedene işler, çünkü zihne işlenmeyecek kadar yoğundur. Bu bağlamda bastırma, deneyimin bilişsel olarak işlenmesi ve sonra unutulmasıdır. Bu nedenle travma bedensel belleğin bir formu olarak görünür. Hafıza bilinçte bir yer bulmaya çalışır, ancak bu çaba halüsinasyon, geri dönüşler gibi travmatik semptomların bedene sızmasıyla sonuçlanır. Caruth’a göre bunun nedeni bilincin ve belleğin olağan işleyişinin geçici olarak zarar görmesidir. Caruth, bilinç ve belleğin işlevlerini yitirdiği gerçeğinden hareketle travmatik deneyimi, temsil edilemeyen, anlatıya dönüştürülemeyen, tanığı olmayan bir deneyim olarak düşünmeyi önerir.³⁶ Caruth’a göre travmanın, diğer bir deyişle bütünüyle temsil edilmesi mümkün olmayanın izlerini takip etmek, yeni bir tür dinleme ve tanık olma deneyimi yaratabilir.³⁷

Travmatize edilmiş kişinin yaşadığı travmanın duyulmasını istediğini ve bununla ilgili söyleyecek bir hikâyesinin olduğunu belirten Caruth, bu sayede bireysel travmanın kolektif travmanın bir parçası olduğunu savunur. Savaşa ve zulme tanıklık etmek aslında hayatta kalanların belleğini ve hikâyelerini dilsizleştiren resmi tarihin karşısında

³² Caruth, 91-92

³³ Caruth, 91-92

³⁴ Kaplan E. Ann ve B. Wang, “Introduction: From Traumatic Paralysis to the Force Field of Modernity”, E. Ann Kaplan, B. Wang (Ed.), *Trauma and Cinema*, Hong Kong University Press, Hong Kong 2004, n9.

³⁵ Caruth, 11.

³⁶ Caruth, 3-12.

³⁷ Caruth, 3-12.

konusulamayanları ya da adlandırılmayanları göstermek bakımından önemlidir. Ancak, çoğu insanın hissettiği ve dile getirdiği gibi, tanıklık etmenin olanaksızlığı da bizi bir açmaza sürükler. Cathy Caruth bir travmaya tanıklık etmenin büyük ölçüde bir paradoksu da barındırdığını belirtir: “Bir vahşete tanıklık etmek onu gerçek anlamda kavramamıza izin vermez; ancak gecikmiş bir anlamlandırma çabasına işaret edebilir.”³⁸

Zaman, bellekle olan ilişkisi nedeniyle travmanın ifadesinde önemli bir rol oynamaktadır. Psikolojik travmanın yaşanmaya başladığı ilk dönemde, travmatik deneyimin etkilerinin belleğe yayıldığını vurgulayan Freud'un “histerikler hatıralarından büyük oranda acı çekiyor”³⁹ sözü bu gerçeğe işaret etmektedir. Caruth’un travmanın tam olarak dile getirilemeyeceği ve bununla ilgili gerçek bir bilginin mümkün olamayacağı yönündeki iddiaları, öykülemenin faydalı olduğu düşüncesine ve travma kurbanlarının kendi travma deneyimlerini kabullenebilecekleri düşüncesine karşı değildir. Tam ya da kusursuz bir anlam verdiğini iddia etmeksizin birçok şekilde travmayı sunma, tekrardan sunma ve dramatize etmek kurbanın iyileşmesi açısından önemlidir: “Korkunç olay hakkında gerçeği hatırlama ve anlatma hem sosyal düzenin onarılması hem de bireysel kurbanın sağaltımının ön şartıdır. Dehşetengiz olayı inkâr etme isteğiyle onu yüksek sesle ilan etme isteği arasındaki çatışma psikolojik travmanın merkezî diyalektikidir.”⁴⁰

Travmanın bir patolojiden, yaralı bir ruhun basit bir hastalığından çok daha fazlasına işaret ettiğini belirten Cathy Caruth, travmayı merkezine alan anlatılarda sesini duyurmak isteyen travmaların bize başka türlü var olamayacak bir gerçeği veya hakikati anlatmaya çalıştıklarını söyler. Travma ile hayatta kalma arasındaki ilişkiye ve hayatta kalmanın anlaşılabilirliği arasındaki bağlantılar üzerinde odaklanan Caruth’a göre “İnsan deneyiminin temelinde bulunan hayatta kalma sorununun karmaşıklığını sadece *Musa ve Tektanrıçılık* kitabındaki tarihsel travma kavramı bağlamında, *Haz İlkesinin Ötesinde* kitabındaki bireysel travma teorisini okuyarak tam olarak anlayabiliriz.”⁴¹

Caruth hiç bitmeyen bir travmanın olduğunu dile getirir, ancak hiç bitmeyen bu travma ve şiddet hayatta kalma ile tekrar yaşantılama ve geçmişe dönüş konularında

³⁸ Caruth, 208.

³⁹ Sigmund Freud and Joseph Breuer, *Studies on Hysteria*, trans. Nicola Luckhurst, Penguin, London 2004, 222.

⁴⁰ Herman, 1.

⁴¹ Caruth, 58.

yeni bir anlayışın oluşmasına neden olur. “Geçmişe doğru bir geri dönüş gerçekleştiren kişi kendi ölümüne doğru yaklaşmakta oluşunun anlaşılabilirliğini değil, kendi hayatta kalışının çok daha anlaşılabilir olduğunu görür. Tekrar, başka bir deyişle, yalnızca kişinin öldüğünü kavramak için bir girişim değil, daha temelde ve gizemli bir şekilde kendi yaşamını talep etme girişiminde bulunmaktadır.”⁴² Sadece Holokost üzerine odaklanıp yaşanan diğer travmaları göz ardı etmeyen Caruth, acı çekmiş ve hâlâ çekmekte olan diğer toplulukların da var olduğunu kabul etmektedir.

Farklı halkları ayırıp bölmektense travmanın kendisinin kültürler arasında tam bir bağlantı sağlayabileceğini düşünen Cathy Caruth, tıpkı travma kuramının önemli isimlerinden Shoshana Felman gibi, genel bir ‘biz’ ifadesi kullanıp travmatik bir yüzyılın ortasında olan ortak bir topluluğa göndermede bulunarak Batı toplumu dışındaki diğer toplulukların da travmatize edildiği konusundaki farkındalığını ortaya koyar: “Yahudi tektanrıcılığının gecikmiş travma deneyimi, tarihin sadece bir krizin yaşanması değil aynı zamanda yalnızca tek bir kişinin veya herhangi bir neslin tarihinden başka bir tarihin içinde elde edilebilecek bir hayatta kalma deneyiminin de yaşanması olduğunu göstermektedir.”⁴³ Bu, sömürge ve imparatorluk baskısından sağ kurtulmuş ülkeler ve toplumlar için doğrudan etkilere sahiptir.

Travmanın istediği yeni okuma ve dinleme biçimlerinin, travmatik deneyimlerle hem bireylere hem de kültürlerle uygulanan soyutlanmayı ortadan kaldırmaya yardımcı olabileceğini iddia eden Caruth, insanlığı derinden etkileyen birçok felaketin yaşandığı modern dünyada travmanın kültürler arasındaki bağlantıyı sağlayarak kültürlerarası dayanışmaya katkıda bulunabileceğine vurgu yapar: “Travma gibi tarih, asla sadece birinin özelinde değildir. (...) Tarih, tam olarak birbirimizin travmalarına karışmamızın yoludur.”⁴⁴ Sadece Batı dünyasının travmatik deneyimlerini dile getiren ve yüzyıllarca sömürgecilik, kölelik, ırkçılık ve ötekileştirilmenin Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşayan bireylerde yol açtığı travmaları görmezlikten gelen travma kuramının kurucu metinleri, kültürlerarası etik katılım sözünü yerine getirmekte başarısız olmaktadır. Batılı olmayan veya azınlık kültürlerin travmatik deneyimlerinin marjinalleştirilip görmezden gelinmesi sonucu “kültürlerarası dayanışmayı teşvik etmek yerine, mevcut

⁴² Caruth, 64.

⁴³ Caruth, 71.

⁴⁴ Caruth, 24.

haksızlıkları ve eşitsizlikleri koruyan inanç, uygulama ve yapıların devam ettirilmesine yardımcı olan travma teorisi risk altındadır.”⁴⁵

Metinselci bir yaklaşımın “siyasi ve etik bir felç”⁴⁶ durumu yaratmaktansa tarihin gizli kalmış ve dile getirilemeyen gerçeklerine ulaşmada önemli bir işleve sahip olabileceğine inanan Caruth, tarihin doğası gereği travmatik olduğunu düşünür. Travmanın bütünlük ve ifadelendirmeye karşı koyan bunaltıcı bir deneyim olduğunu ifade eden Caruth, travmanın tarihi yaşanmışlıkları yok saymak yerine onları zihnimizde yeniden canlandırmayı amaçladığını belirtir: “Travma kavramı aracılığıyla, göndergenin yeniden düşünülmesinin tarihi ortadan kaldırmayı değil, onu anlayışımızda yeniden şekillendirmeyi, yani, anlık anlayışın mümkün olmadığı yerlerde tarihin tam olarak ortaya çıkmasına izin vermeyi amaçladığını anlayabiliriz.”⁴⁷

1.2. TRAVMADA TANIKLIK KAVRAMI

Travma sonrası hayatta kalan kurbanların en önemli görevlerinden biri yeniden anlamlı ve sağlam ilişkiler ağı oluşturabilmek adına yaşadıkları deneyimleri anlatarak iyileşme sürecine girmektir. Holokost’tan sağ olarak kurtulan bir kadın kurbanın “Hitler’den sonra bir gün yaşayıp hikâyemizi anlatabilmek için hayatta kalmak istedik”⁴⁸ şeklindeki ifadesi tanıklığın travma kuramındaki önemini belirtmektedir. Sömürgecilik resmi olarak sona ermiş gibi gözükse de arkasında miras olarak parçalanmış, travmatize edilmiş hayatlar ve bir baskı ve şiddet ortamı bırakmıştır. Freud’un, sözcüklerin yaşanan travmanın analizi açısından üstlendiği merkezî role, yani konuşma tedavisine dikkat çekmesinden hareket ederek yaşadıkları deneyimleri konuşma ve onlara tanıklık etme şansı kendilerine verilmeyen sömürgeleştirilmiş toplumların haklı olduğu yorumu yapılabilir.

Travma üzerine en verimli eleştirel söylemlerin geliştirilmesini sağlayan Holokost gerçeği, Shoshana Felman ve Dori Laub tarafından “zamanımızın dönüm noktası (...) aslında sona ermeyen, yankıları bilinçli ya da bilinçsiz bütün kültürel faaliyetlerimizde

⁴⁵ Stef Craps, *Postcolonial Witnessing: Trauma Out of Bounds*, Palgrave Macmillan, London and New York 2013, 2.

⁴⁶ Caruth, 10.

⁴⁷ Caruth, 11.

⁴⁸ Shoshana Felman, “Women and Madness: The Critical Phallacy”, Ed. Robin R. Warhol, in *An Anthology of Literary Theory and Criticism*, Rutgers UP, New Brunswick 1997, 78.

sadece var olmayan, yarattığı travmatik sonuçları bugünün siyasal, tarihsel, kültürel ve sanatsal sahnesinde hâlâ yayılan bir tarih”⁴⁹ olarak tanımlanmaktadır. Felman ve Laub, Shoah yani felaket kavramını sinema kuramlarının içerisine yerleştirerek travmanın birinci elden temsilinin ve yaşanan bir felakete tanıklık etmenin olanaksızlığını dile getirirler:

“Gerçeği dışarıdan anlatmak, ona tanıklık etmek gerçekten mümkün değildir. [Daha önce gördüğümüz üzere] içeriden tanıklık etmek de mümkün değildir. Bir bütün olarak filmin imkânsız duruşunun ve tanıklık çabasının ne basitçe içeriden ne de basitçe dışarıdan olacağını ama paradoksal olarak içeriden-ve-dışarıdan olacağını öne süreceğim tam da: İçerisi ve dışarısı arasında savaş sırasında da bugün de var olmayan bir bağlantı yaratmak –ikisi arasında bir geçişlilik ve diyalog sağlamak.”⁵⁰

Travma ve sözel geçmiş çalışmaları konusunda öncü olan Dori Laub, teorik bir model ortaya çıkarmıştır. Dori Laub’a göre; ciddi travmatik deneyimlere maruz kalan insanlar bu tür deneyimleri kayıt altına almazlar çünkü bu deneyimler algılama ve anlamlandırma konusunda insanın zihinsel kapasitesini aşmaktadır. Laub’un taslağında, dinleyici travmatik olayın ‘katılanı’ olduğu için çok önemli bir role sahiptir. Laub’un bakış açısına göre, başından travma geçmiş kişi eğer bu travmatik deneyimlerini anlatırsa iyileşebilir. Laub travma deneyimine sahip kişilerin hiçbir sonu ya da kapanışı olmayan travma anılarıyla baş etmek zorunda olduğunu ve bu yüzden bu anıların söz konusu kişilerin hayatlarının her alanının içine girdiğini ifade etmektedir.

Fransız yazar Albert Camus Holokost’u anlattığı *Veba* romanında kullandığı veba metaforu yoluyla tarihsel olarak imkânsız olan, herhangi bir tanığı ve referansı olmayan bir olayı anlatır. Camus’nün yaptığı bu tanıklık tıpkı Dori Laub’un tarif ettiği yalancı tanıklık gibi, “yalnızca tarihin edebiliğine değil, onun gerçek dışılığına, inanılmazlığının tarihsel yok oluş noktasına”⁵¹ dikkati çeker. Yaşanan tarihsel gerçeklik hakkında bir kanıt veya bu olayı deneyimlemiş herhangi bir tanığın olmadığı durumlarda travma bir sessizlik durumuna bürünür ve böyle bir durumda iyileşme sürecinin gerçekleşmesi beklenmez. Sömürgecilik, kölelik, diaspora ve ataerkilliğin yıkıcı etkileri hakkında

⁴⁹ Felman and Laub, 14.

⁵⁰ Felman and Laub, 232.

⁵¹ Felman and Laub, 102.

gerçek bir anlayışa sahip olmak için yaratıcı yorumlarda bulunularak tanıklığın kendisine yeni bir perspektif kazandırmak gerekmektedir.

Sömürge sonrası toplumlar da travmatik olaylar deneyimledikleri için, postkolonyal edebiyata tanıklığın bir biçimi olarak bakmak faydalıdır. Bu noktada Shoshana Felman'ın 'Tanıklık Çağı' terimini kullanmak postkolonyal edebiyatta yaşanan travmaları daha iyi anlamamıza yardım olacaktır. Felman tarihin bir Holokost olduğunu ve günümüz dünyasının bir toplama kampı olarak devam ettiğini ısrarla vurgulasa da sömürgeciliğin yarattığı soykırımdan bahsetmez. On dokuzuncu yüzyıl, özellikle sömürgecilik ve köleliğe maruz kalanlar için bir soykırım ve travma çağı olarak kabul edilir. Yaşanan bu travmatik deneyimlerin yazılı veya sözlü olarak ifade edilmesi bu dehşetengiz ve acı olaylara tanık olanların ahlaki bir sorumlulukla hareket ederek kurban ve failin kim olduğunu dile getirmeleriyle mümkün olmaktadır: "Olaylar doğal afetler ya da 'Tanrı'nın işi' olduğunda, tanık olanlar kurbanı sempati duymaya hazırdır. Fakat travmatik olaylar insan yapısı olduğunda tanık olanlar kurban ve fail arasındaki çatışmaya takılırlar. Bu çatışmada tarafsız kalmak ahlaken mümkün değildir. Seyirci kalanlar taraf tutmaya zorlanır."⁵²

Travma çalışmaları travmayı yaşayanların tanıklıklarıyla tekrar tekrar dönüşüm yaşamalıdır. Bu anlamda geçmiş kavramak ve geçmişin aydınlığa kavuşturulması mağdurlar ve kurbanlar açısından hayati önem taşımaktadır. "Geçmişin anlamını kavrayamadıkları için, yaşadıkları günün kendisini de anlayamamaktalar. Geçmiş öğrenmek, özgürleşme ve kurtuluş için önemlidir."⁵³ Aslında, kurbanın geçmişini tekrar anlatması imkânsız olarak değerlendirilmemeli, tanığın kullandığı ifadeler "öykülediği tarihsel çatışmanın basit bir açıklaması ya da beyanı olmayan sözlü bir direnç eylemi"⁵⁴ olarak düşünülmelidir. Haddinden fazla acı çekme bireysel algıyı sertçe başka bir yöne çekerek kişisel ön yargıları daha görünür kılacaktır, çünkü tanık, gördüğü gerçekleri belli bir çerçeve yaratarak anlatır. İlk elden tanıklık etmek bu anlamda görecelidir. Tanık kendi belleğini yeniden oluşturmak istediğinden travmanın başlangıç anına dönmeyi istemeyebilir ve neyi görüp duymak istiyorsa onu öne sürebilir. Tanıklığın bu

⁵² Herman, 10.

⁵³ Walter Benjamin, *Estetize Edilmiş Yaşam*, Çev. Ünsal Oskay, Der Yayınları, 1995, 43.

⁵⁴ Felman and Laub, 1992, 98.

ikircikli yapısına karşın, tanıklık etmek sessizliği delmenin en önemli yollarından biridir.

Dori Laub, tanıklığın bu anlamda dinamik ve çok yönlü yapısıyla ilgili Yahudi Soykırımı deneyimini göz önünde bulundurarak şunları söyler: “Tanıklığın birçok kademesi vardır. İlki travmatik deneyim içinde kendi kendine tanıklık edebilmek. İkincisi başkalarının tanıklıklarına tanıklık edebilmek. Üçüncüsüye tanıklığın kendisine tanıklık edebilmektir.”⁵⁵ İnsan kavrayışının ötesinde bir deneyim olan travma deneyimlenen kişi tarafından tam olarak anlatılabilse de söz konusu deneyimi okuyanın ya da dinleyenin tam olarak anlayabilmesi çok da olanaklı değildir. Bu olanaksızlık üzerinde duran Fransız düşünür Paul Ricoeur tanıklığın güvenilir bir bilgi kaynağı olduğunu belirtir: “Epistemolojik bir süreçtir bu. Bilindik ve şaşmaz bellekten sıyrılarak arşive doğru ilerler ve en sonunda belgeye dayalı bir kanıta ulaşır.”⁵⁶

Travma ve sözel geçmiş çalışmaları konusunda öncü olan Dori Laub, teorik bir model ortaya çıkarmıştır. Dori Laub’a göre; ciddi travmatik deneyimlere maruz kalan insanlar bu tür deneyimleri kayıt altına almazlar çünkü bu deneyimler algılama ve anlamlandırma konusunda insanın zihinsel kapasitesini aşmaktadır. Laub’un taslağında, dinleyici travmatik olayın ‘katılanı’ olduğu için çok önemli bir role sahiptir. Travma hikâyesi empatik bir tanığın yokluğunda mevcut değildir, bu yüzden travmanın tanıklığı daima bir dinleyici içerir. Kısacası, travma, travmatize edici gücünü kaybetmesi için hatırlanması, anlatılması ve tanık olunması gereken bir olayın aktif olarak baskılanmasıdır.

Tanıklık kavramı anlatıcının kendi deneyimleri hakkında bir uzman gibi konuşup politik yorumlarda bulunduğu ve güç ilişkilerine aktif olarak katıldığı bir kavramı ifade etmektedir. Sömürgecilik sonrası metinlerde okuyucudan sömürgeleştirilmiş toplumların yaşadıkları acılar ve zulümlerle ilgili sessizliğin devam eden komplosu hakkında eleştirel bir bilince sahip olmaları ve bir tanık rolü üstlenmeleri beklenir: “Okuyucu, masum bir mağdur olarak değil, bir seyirci ya da potansiyel bir ortak çalışmacı olarak ele alınır.”⁵⁷

⁵⁵ Dori Laub, “Bearing Witness or the Vicissitudes of Listening”, *Testimony: Crisis of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History*, Routledge, New York 1992, 75.

⁵⁶ Paul Ricoeur, *Memory, History, Forgetting*, University of Chicago Press, Chicago 2006, 210.

⁵⁷ Craps, 42.

Yale Üniversitesi'ndeki Yahudi Soykırımı Arşivi'nin kurucularından psikiyatrist Dori Laub, travmanın halen yaşanmaya devam ettiğini ve tarihsel süreçte deneyimlenen olayların etkin bir şekilde var olduklarını ve sona ermediklerini ifade eder:

“Travmadan hayatta kalanlar geçmişin anılarıyla yaşamazlar, fakat bitmeyen ve bitirilemeyen, sonu olmayan, kapanmayan ve bu yüzden hayatta kalanların ilgilendiği kadarıyla şimdiki zamanın her alanında varlığını devam ettiren bir olayla yaşarlar (...) Bilinemeyen, söylenemeyen, ancak sadece tekrar edilebilen bir gelecekteki bu tuzağı bozmak için iyileştirici bir süreç- anlatıyı yapılandıran, tarihi yeniden kuran ve temelde olayı yeniden açığa vuran bir süreç- etkin hale getirilmelidir.”⁵⁸

‘Tanığı olmayan olay’, Shoshana Felman ve Dori Laub’un Holokost üzerinden geliştirdikleri bir kavramdır ve olayın asıl hedefinin olayı deneyimleyenleri ortadan kaldırmak ya da insanlık dışına göndermek olduğuna göndermede bulunur. Tanık, tanıklık etmenin imkânsızlığıyla tanıklık eder; karşılayamayacağı bir talebi içselleştirerek etik özne olur: “Etiğin öznesi gerçekleştirilemez bir talebe, öznel olarak içselleştirilmiş olan ve özneliği bölen bir talebe bağlanmayla ve sadakatle tanımlanır.”⁵⁹ Auschwitz bağlamında tanıklık üzerine eğilen Annette Wieviorka’nın şu ifadeleri de tam olarak tanıklığın imkânsızlığını vurgulamaktadır: “(...) bundan daha derini olamaz, insan varlığının daha acıklı bir hali olamaz, düşünülemez. Bize ait bir şey kalmadı artık üzerimizde; giysilerimizi, ayakkabılarımızı, saçlarımızı bile aldılar. Adlarımızı da alacaklar.”⁶⁰ Tanıklık konusunu ayrıntılı bir şekilde tartışıp sorunlaştıran İtalyan siyaset felsefesi düşünürü Giorgio Agamben’in Auschwitz’den kurtuluşundan 17 yıl sonra, Lewental’in bir yerlere gömüp sakladığı birkaç sayfalık notta kullandığı ifadeleri aktarması tanıklık konusunda çarpıcı sonuçlar göstermektedir: “Nasıl ki orada olanlar hiçbir insan tarafından tahayyül edilemezse bizim başımızdan neler geçtiğini herhangi birinin ifade edebilmesi de düşünülemez. Tarihçilere pek iş bırakmayacak bir avuç silik insanız biz.”⁶¹

Holokost, Vietnam Savaşı, kadınların ve çocukların istismarı gibi üç farklı travmatik olay üzerine odaklandığı ve açık siyasi yorumlarda bulunduğu *‘Worlds of*

⁵⁸ Laub, 57-75.

⁵⁹ Simon Critchley, *Sonsuz Talep, Bağlanma Etiği, Direniş Siyaseti*. Çev. Tuncay Birkan, Metis, İstanbul 2009, 21.

⁶⁰ Annette Wieviorka, *60 Yıl Sonra Auschwitz*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, 150.

⁶¹ Giorgio Agamben, *Tanık ve Arşiv: Auschwitz’den Artakalanlar*, Çev. Ali İhsan Başgöl, Dipnot, Ankara 1999, 12.

Hurt: Reading the Literatures of Trauma’ adlı eserinde travma kuramının önemli düşünürlerinden Kali Tal tanıklığın siyasal bir yapısının olduğunu ileri sürer: “Tanıklık etme saldırgan bir davranıştır. (...) Amacı değişimdir. Travmatik bir deneyimin anlamı üzerine yapılan mücadele, politik söylem, popüler kültür ve bilimsel tartışmalar arenasında yürütülür. Bu mücadelenin sonucu egemen kültürün retoriğini şekillendirmekte ve gelecekteki siyasi eylemi etkilemektedir.”⁶² Travma edebiyatı yazarlarının travmatize olduklarını düşünen Tal’a göre bu yazarlar yaşadıkları travmalarını kabul eder ve özellikle bunlara değinerek üzerinde çalışmaktadırlar: “Tanıklık etme gayretiyle olayı okuyucu için yeniden yaratmanın imkansızlığının birleşimi travma edebiyatının belirleyici özelliklerinden biridir.”⁶³ Yaşadıkları sömürge baskısını sömürgecilerin egemen dili İngilizce ile ifade ederken aynı zamanda kendi yerel dillerini de kullanan yazarlar travmayı net bir şekilde ifade etmeye çalışmaktadır: “Travmayı iletme yetersizliği, travma yazarlarının dilin sınırlamalarıyla zihinlerini meşgul etmelerinde belirgindir.”⁶⁴ Tal, baskılardan ve zulümlerden sağ kurtulan birinin, içinde tanıklık edebileceği güçlü bir topluluğa ihtiyaç duyduğunu iddia etmektedir.

Fransız sosyolog Maurice Halbwachs’ın “toplumsal hafıza” kavramlaştırmasına göre, algılar ne kadar kişisel olursa olsun, anılar toplumsal değerler dâhilinde hatırlanabilmektedir. Toplumsal hafızanın, bir grubu veya insan topluluğunu oluşturan bireylerin kendi geçmişleriyle ilgili ortak bir imaja sahip olmalarına ve bu imaj sayesinde kendi birlik ve özgünlüklerinin bilincine varmalarına olanak tanıdığı şeklindeki düşüncesini Halbwachs şöyle ifade etmektedir: “Toplumsal hafıza içeriden görülen gruptur... O, (toplumsal hafıza) gruba zamanla ortaya çıkan bir otoportre sağlamaktadır; çünkü toplumsal hafıza geçmişin bir imajıdır ve grubun kendini toplam imajlar dizisiyle tanımasına imkân sağlamaktadır.”⁶⁵ Kişi toplumsal unsurlardan çıkardığı detaylarla bireysel hafızasını oluşturmaktadır. Ancak bireyler, her zaman geçmişte olan olayları hatırlayamazlar. Çünkü birey her zaman geçmişte yaşanmış olayın bir parçası ya da tanığı olmak zorunda değildir. Ancak yine de birey kendini ait hissettiği grubun hafızasını belleyerek, aslında hiç tanık olmadığı olayların hafızasına

⁶² Kali Tal, *Worlds of Hurt: Reading the Literatures of Trauma*, Cambridge UP, Cambridge 1996, 7.

⁶³ Tal, 121.

⁶⁴ Tal, 122.

⁶⁵ Maurice Halbwachs, *The Collective Memory*, Çev. Francis J. Ditter ve Vida Yazdi Ditter, Harper & Row, New York 1980, 86.

sahip olabilir. Tanıklığın kendisi devredilemezdir.⁶⁶ Tanıklık, korunarak nesilden nesile aktarılan hikâyenin doğruluğunu garantilemez. Tanıklığın koruduğu olgu, anlatılan hikâyenin, tanıklık edilen olayın arşivlenemez olduğu, arşiv karşısındaki dışsallığıdır. Böylece tanıklık edilen tarihsel olay, unutulmaktan kurtulmuş olur.⁶⁷ Birey unutulmaktan kurtulmuş olan bu olayın hafızasını aktarmakla yükümlüdür. Fakat geçmiş olduğu gibi korunamayacağı için geriye daima geçmişi anlatan bir “hikâye” kalır, çünkü artık anlatılan bizzat tanık olunmuş olay değil, olayın hikâyesidir. Geçmiş bellekte yalın bir halde bulunmaz.⁶⁸ Geçmişin anı haline gelebilmesi için hikâyeleştirilmesi, dile getirilmesi, yeniden sunumu gereklidir.

Postkolonyal dönemde kurulmaya başlanan travma merkezleri, hakikat ve uzlaşma komisyonları aracılığıyla milyonlarca sömürgeleştirilmiş insanın maruz kaldığı baskıcı rejimler, felaket, savaş, ırkçılık, cinsiyet ayrımı, istismar gibi deneyimlere kitlesel anlamda tanıklık etme girişimi beklenen etkiyi yaratamamıştır. Sözlerini duyurma ve yaşanan insanlık trajedilerine tanıklık etme şansı bulamayan milyonlarca insan için bu noktada edebiyat çok önemli bir ahlaki sorumluluk taşımaktadır. İçerisinde birçok otobiyografik unsur barındıran postkolonyal travma anlatıları sanatsal ve estetik kaygıdan çok toplumsal bir sorumluluk duygusuna sahiptir. Wole Soyinka’nın “Bana göre, Afrikalı yazarın tekrarlayan insan salaklığının tekrar eden döngüsünden neyin kurtarılabileceğini belirleme cesaretine sahip olmasının zamanı geldi.”⁶⁹ şeklindeki sözü edebiyatı ve yazarları toplumun ve bireyin travmatik deneyimlerine yer vererek iyileşme sürecine katkıda bulunmaya davet etmektedir.

1.3. TRAVMADA KAYIP, YOKLUK VE YAS

Sigmund Freud, “*Yas ve Melankoli*” adlı makalesinde yası sağlıklı bir durum, melankoliyi ise hastalıklı bir mizaç olarak tanımlayıp birbirinden ayırır. Freud’a göre yas sevilen bir insan ya da anayurt, özgürlük, bir ideal gibi onun yerine geçecek bir soyutlamanın yitimine verilen tepkidir. Normal bir acı çekme sürecini ve kaybedilene ilişkin saplantının güçsüzleştirilmesinin ardından devam etmeyi içerir. Yas süreci

⁶⁶ Agamben, 151.

⁶⁷ Agamben, 158.

⁶⁸ Andreas Huyssen, *Alacakaranlık Anıları*, Metis Yayınları, İstanbul 1999, 13.

⁶⁹ Wole Soyinka, “The Writer in a Modern African State”, *Art, Dialogue & Outrage*, New Horn Press, 1982, 15-20.

tamamlandığında ego özgür ve baskılanmamış olarak kalır. Oysa melankolide, ölen ya da geri gelmeyecek biçimde kaybolan birine karşı çözülmemiş bir öfke söz konusudur. Çatışmayı çözemeyen ya da öfkesini açıkça, suçluluk duymadan ifade edemeyen özne akut bir kaybetme halinde kalır. Bu özel çatışma içe, kişinin kendine yöneldiğinde, melankoli ölüm ya da ayrılıkla ortaya çıkan boşluğu dolduran, zihni meşgul eden bir durum haline gelir.

Sigmund Freud, değer verilen nesnenin travmatik kaybı sonrası işleyebilecek iki farklı süreçten bahseder: yas tutma adı verilen ilk süreçte, ego kaybı atlatmaya (work through) çalışır, bunu da nesneyi kendisinden ayırarak yapar. Böylece Freud kaybı, kişinin kendi içindeki bir hastalık olarak değil, dışında konumlandığı bir olay olarak değerlendirir. Patolojik olduğu kabul edilen, melankoli durumunda ise, ego nesneyi bırakmayı reddeder; kompulsif bir şekilde kaybı canlandırır (act out); travmayı içe döndürerek ve kaybı kendine yönelik bir işkence şeklinde yeniden hatırlamanın aksine canlandırarak travmayı tekrar ettirir.⁷⁰ Freud yine de melankoli ve yas, atlatma ve canlandırmayı birbirlerinin bariz zıttı olarak değil, birbirine bağlı süreçler olarak görür.

Freud, kişinin travmatik etkilerinin farklı aşamalarını tanımlamak için yas ve melankoli terimlerini kullanırken, LaCapra dışa vurma ve çözüm işlemi ifadelerini tercih eder. Bu terimlerin hiçbiri eşanlamli değildir, yas sıklıkla çözüm işleminin bir biçimi olarak görülürken melankoli, dışa vurmanın bir biçimi olarak görülmektedir. Dışa vurma kavramı travma geçirmiş kişinin geçmişte sıkışıp kaldığı anlamına gelir, çünkü kâbuslar ya da zorlayıcı davranış biçimindeki acı olayları devamlı olarak yeniden deneyimler. Öte yandan, travmanın çözümlenmesi, mağdurun kazanın travmatik olumsuz etkilerinin üstesinden gelmesi anlamına gelir. Bu aşamada, travmatize olmuş kişi travmasını hayatının bir parçası olarak kabul etmeye hazırdır; travmayı kendi travması olarak görmüştür ve sonunda yas tutmaya ve onunla yaşamayı öğrenmeye başlayabilir: “Kurban geçmiş ile şimdiki zamanı ayırt edebiliyor ve burada ve şimdi geleceğe açılımlar yaşadığını fark ederken geçmişte kendisine bir şey olduğunu belleğinde hatırlayabiliyor.”⁷¹

⁷⁰ A. Lowenstein, *Shocking Representation: Historical Trauma, National Cinema, and The Modern Horror Film*, Columbia University Press, New York 2005, 4.

⁷¹ Dominick LaCapra, *Writing History, Writing Trauma*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, Maryland 2001, 22.

Travmaya tarihte yaşanmış olayların oluşturduğu yaraların özelliklerini de içerecek şekilde tarihsel bir yaklaşım öneren Dominick LaCapra, resmi olarak kaydedilmeyen geçmişin halen devam etmekte olan deneyimsel ve kavramsal manzarayı şekillendirdiğini belirtir. Resmi tarih söyleminde kaydedilmeyen öteki halkların tarihinin Batı'nın egemen söylemlerinde yer almaması travmanın postkolonyal bir bakış açısıyla ele alınarak ezilen ve sömürülen halkların tarihini gün yüzüne çıkarmayı gerekli kılmıştır:

“Tarihsel söylem özde ‘öteki’nin söylemidir ve böyle olması adeta kaçınılmazdır. Tarih yazımı da zaten ötekiyle bağlantıya geçme arzusunu ortaya koyan bir eylemdir. LaCapra’nın algılayışında tarih, üzerinde yeterince durulmamış birtakım kişi ve/veya olayları dikkate alarak onların günümüzdeki yaşamsal birikim üzerindeki olası etkilerini araştırır.”⁷²

Çoğu etnik çatışmaların önemli bir sosyo-psikolojik boyutunu oluşturan tarihsel travmalar, genel bir ifadeyle, bir grup tarihinde yaşanmış ve hazmedilmesi güç büyük çaplı trajik olaylara işaret eder. Kıbrıs kökenli Türk olan Amerikalı psikiyatr Vamik D. Volkan, seçilmiş travma (chosen trauma) olarak adlandırdığı tarihsel travmaların çoğu kez abartılar ve sübjektif değerlendirmeler eşliğinde şarkılara, şiirlere, yazıtlara işlendiğine, bu yolla hafızalara kazındığına işaret etmektedir. Volkan’a göre kuşaktan kuşağa aktarılan tarihsel travmalar, zamanla grup kimliğinin de bir parçası haline gelmektedir. Yeni kuşaklar, her ne kadar atalarının başından geçen travmatik olayları kendileri yaşamamış olsalar dahi, bunun psikolojik ağırlığını hissetmekte ve sorumlulardan intikam almak istemektedirler.⁷³ Tarihsel travmaların olumsuz etkilerini, beyaz Amerikalılarla siyah ve Kızılderili Amerikalılar ve genel olarak geçmişin sömürgeci uluslarıyla sömürüye maruz kalmış ulusları arasında da zaman zaman gözlemlemek mümkündür. Bununla birlikte, tarihsel travmaların her zaman etnik çatışmaların doğrudan bir nedeni olduğunu iddia etmek, yanıltıcı bir genelleme olabilir. Eğer böyle olsaydı, geçmişte büyük travmalar yaşamış tüm etnik grupların sürekli birbirleriyle mücadele halinde olmaları gerekirdi.

⁷² Kubilay Geçikli, *Raymond Williams’ın People of the Black Mountains Adlı Romanının Yeni Tarihselci İncelemesi*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010, 57.

⁷³ Vamik D. Volkan ve Norman Itzkowitz, *Turks and Greeks: Neighbours in Conflict*, Cambridgeshire, The Eothen Press, England 1994, 9.

Caruth travmatik deneyimi, temsil edilemeyen, anlatıya dönüştürülemeyen, tanığı olmayan bir deneyim olarak düşünmeyi önerirken LaCapra Holokostun temsil edilemez oluşuna dair yaklaşıma karşı çıkar. Holokost'u temsil etmeyi imkânsızlıklar bağlamında değil, temsilin önündeki engeller bağlamında düşünmemiz gerektiğı önerisinde bulunan Dominick LaCapra, travmatik bir deneyimin hatırlanmasında iki biçimden söz eder: Dışa vurma (acting-out) ve çözüm işlemi (working-through). Dışa vurma, travmatik deneyim yaşamış kişilerde görülen zorlayıcı tekrarlardır. Halüsinasyonlar, geriye dönüşler, kâbuslar ve tekrar eden kelimeler buna örnek olarak verilebilir. Bu süreçte kişi geçmişte yaşar, bugünle geçmiş arasında bir sınır yoktur. Çözüm işlemi ise, bastırılanın dile getirilmesidir. LaCapra'ya göre çözüm işlemi sürecinde eleştirel bir mesafe alınmaya çalışılır ve bu mesafe kişinin sorumluluk üstlenmesine olanak sağlar. Ancak bu mesafe, geçmişte yaşanlar hakkında her şeyi bildiğimiz ve bunun sonucunda da travmayı çözüme kavuşturup onu iyileştirme olanağına sahip olduğumuz anlamına da gelmez.

LaCapra, Freud ve psikanalizden aldığı bu kavramları geliştirerek tarih çalışmalarına uygular ve Holokostla ilgili tarihçilerde gözlenen iki eğilimden söz eder. İlk eğilim, tarihçinin kendisini görgü tanığı olarak tanımladığı konumdur. Bu konum aşırı özdeşleşme riski taşıyabilir. Tamamen özdeşleşme olarak tanımladığı bu konumu, ötekinin deneyimini tecrübe etmeye çalışmak ya da farkında olmadan kendini onu yaşarken bulmak olarak açıklar. Diğer eğilim ise saf/lekesiz özdeşleşmedir. Bütünüyle inkâr olarak tanımladığı bu konum ise aktarımı reddetme, araştırmayı etkileyen etkileri bloke etme ve olabildiğince nesnel ve objektif olmayı ifade eder. LaCapra empati (bütünüyle özdeşleşme) ve eleştirel uzaklık arasındaki hassas ilişkiyi çözenin geçmişle kurulan ilişkide bir alternatif sunabileceğı üzerinde durur.

Dominick LaCapra, Caruth'un Freudyen teorik çerçevesine karşı eleştirisini melankoli ve kırılganlığın post-travmatik basamağın tanımlayıcı ve değiştirilemez özellikleri olması ve zayıflatılmış toplumsal ve bireysel kimliklerin uzun süren etkilerine yol açması fikrine yöneltmektedir. LaCapra'nın Holokost gibi tarihi problemlerle ilişki kurabilmek için Freudyen psikanalistlerinden aldığı canlandırma ve çözümleme kavramları travmanın tüm gerçekliğiyle dile getirilmesi ve iyileştirilmesi

arasındaki ayrıma işaret eder.⁷⁴ LaCapra'ya göre, canlandırma travmatik anıları; yani, açık bir yara gibi kalmış travmatik olayların zorunlu, sürekli yeniden canlandırılması hadisesini vurgulamaktadır; oysa travmanın çözümlenmesi ya da öyküsel bellek er ya da geç iyileşmeye yol açan geçmişteki ve günümüzdeki deneyimlerin ayrımıyla travmatik semptomların üstesinden gelme sürecidir.

Canlandırmada, hayaller ve halüsinasyonlar yoluyla geçmiş unutturma eğilimi travma yaratmaktadır. Çözümlemenin bir yönü de aynı anda hem burada hem geçmişte olmayı kapsadığı için, insanlar kolaylıkla ikisi arasındaki farkı ayırt edebilirler. LaCapra daha aktif bir şekilde çözümlemeyi travmatik olayları hatırlamanın vasıtası olarak bağdaştırmaktadır. Çözümleme bu tür travmatik canlandırmalara kanal açma veya yok etmeyi de kapsamaktadır. Çözümlemenin bu süreçleri eleştirel düşüncenin ağıtını ve yas tutmasını ya da travmatik olarak tanımlanan uygulamaları içermektedir. Yine de çözümleme günümüzdeki birey ve toplumların yaşanmışlıkları üzerinde çalışarak, geçmişteki faillere ve kurbanlara yer vermektedir cümlesinde olduğu gibi probleme geri dönmeyi, üzerinde çalışmayı ve anlayışlarını değiştirmeyi gerektirir. Örneğin; “Almanlar, Yahudilere yapmak istedikleri şeyleri yaptılar çünkü kültürleri anti-Semitizm düşüncesi içerisinde neredeyse onları Hitlerleştirdi, fakat yine de yaptıklarının tüm sorumlulukları kendilerine ait çünkü bunu kendileri yapmak istedi- bunu yapmaya zorlanmadılar.”⁷⁵ LaCapra travmayı ‘çözümlemeyi’ ‘canlandırma yapmaya’ tercih etmektedir çünkü ‘çözümleme’ travma geçirmiş topluluğa travmanın şiddetini azaltma konusunda yardım ederken, ‘canlandırma yapma’ travmatik yükü daha da ağır hale getirmektedir.

Dışa vurma sürecini karakterize eden bir başka ikilem de kayıp ve yokluk arasındaki ayrımdır. Her iki terim de bir şeylerin eksik olduğunu ima etmekle birlikte, yokluk, başlamak için bir şeyin olmadığı anlamına gelirken, kayıp, orijinal bir şeyin bulunduğunu hissettirir. LaCapra'nın tek bir olayla ilişkilendirilen psiko-tarihsel bir deneyim olarak gördüğü kayıp ile yapısal, tarihsel olmayan bir durum olarak nitelendirdiği yokluk arasındaki temel ayrım, ırkçılığın veya yapısal baskının diğer biçimlerini deneyimleyen kurbanların maruz kaldığı uzun süreli kümülatif travmayı belirsizleştirmektedir.

⁷⁴ Dominick, 141.

⁷⁵ Dominick, 115.

Travma belirtileri kendilerini yenilerken, LaCapra gibi eleştirmenlerin çoğu anlatının iyileştirici gücüne vurguda bulunmaktadır. Bu eleştirmenler travma geçiren kişilerin hayatlarının her alanını etkileyen travmanın öykü anlatarak iyileştirileceğini, çözümlenip kontrol edilebileceğini iddia ederler. Bu nedenle, hikâyeler hazırlamak, kişisel deneyimleri anlatmak ve onları yazıya dökmek travma ile mücadelede yardımcı olabilecek bir iyileşme sürecidir. Üstelik yazı, travmayı keşfetmek için çok güçlü bir araçtır. Sevdiklerini, doğup büyüdüğü ülkesini, dinini ve kültürel kimliğini kaybetmenin acısını çeken travmatize insanlar için geçmişin hayaletinden kurtulmak neredeyse imkânsızdır. Herkesi aynı şekilde etkilemeyen ‘yokluk’ kavramı, ‘kayıp’ kavramıyla ilişkilendirilmektedir, ancak LaCapra’nın da belirttiği gibi, “kimse sahip olmadığı şeyi kaybedemez.”

Geçmişin baskıcı hafızası ile geleceğin özgürlük ve kurtuluş vaat eden beyanları arasında yaşanan gerilim tarafından yapılandırılan postkolonyal anlatı, sömürgecilik ve kölelik dönemlerinde yaşanan acıların unutulup travmanın iyileşebilmesi için bir yas sürecinin mutlaka yaşanmasının gerekliliğine işaret eder. Postkolonyal anlatıların asıl görevi, temelleri geçmişte atılan günümüzün adaletsiz, insanlık dışı uygulamaları hakkında toplumsal bilinç oluşturmak ve daha adil bir gelecek kurma olasılığını ortaya çıkarmaktır.

Kişisel travmalarda ortaya çıkan yara ve acı hislerine karşın, milli ya da kültürel travmalarda ortadaki olgu, derin bir anlam ve kimlik kaybı, sosyal dokuyu zedeleyen bir yırtılma, bir raddeye kadar birliktelik sağlayabilmiş bir grupta amaçsızlık ve şüphe hislerinin uyanması olarak düşünülmektedir.⁷⁶ Hafıza ve travma üzerine çalışan Ron Eyerman, milli kimlikler gibi kolektif kimliklerin oluşumunu açıklarken, bu kimliklerin toplu hafızayla ne kadar yakından bağlantılı olduğunu belirterek, ortaya çıkacak olan kimliğin, mutlaka bir zafer öyküsü üzerine değil, bazen de kayıp ve trajedi üzerine kurulduğundan bahseder.⁷⁷

⁷⁶ Eyerman, Ron, “The Past in the Present: Culture and Transmission of Memory”, *Acta Sociologica*, 47.2, Sage Publications, 2004, 159-169.

⁷⁷ Ron, 159-169.

1.4. TRAVMA VE İYİLEŞME

Savaş, kolonyalizm ve kölelik, travmanın siyasi bir perspektifle işlendiği eserlerde sıkça karşılaşılan temalardır. Siyasi nedenlerle ortaya çıkmış travmaların temsilindeki problem ise, ortadaki suçun, sadece mağdurların zihninde kayıtlı olmasıdır. Suçu ortaya çıkarabilmek, mağduru ya da tanığı suistimal etmek anlamına gelecektir. Herman’a göre, travmatik olaylar sonucu güçsüzlük, çaresizlik ve büyük bir korku içinde kilitlenmiş olan bireyi yeniden travmatize etmek, bu tür temsillerle ilgili ortaya atılan sorunlardandır.⁷⁸ Sömürge sonrası travmatik edebiyat, göz ardı edilen tarihlerin iyileştirilmesini ve marjinalize edilen olayların ve karakterlerin ortaya çıkmasını, tarihin ortak temsilinin kişisel hafızanın temsilleriyle değiştirilmesini içerir.

Bütün insani ilişkilerin ve toplumsal birlikteliğin temelini oluşturan kendini güvende hissetme duygusundan yoksun olan “travmatize insan kendisini tamamıyla terk edilmiş, tamamıyla yalnız, hayatı destekleyen insani ve ilahi koruma ve bakım sistemlerinin dışına atılmış hisseder. Ondan sonra yabancılaşma ve kopma duygusu, en yakın aile bağlarından en soyut toplum ve din ortaklıklarına kadar her ilişkiye yayılır. Güven kaybolduğunda travmatize insan kendini hayattan çok ölüme ait hisseder.”⁷⁹ Toplumda ve bireyde kaybolan güven duygusunun yeniden tesis edilmesi ve aidiyet duygularının yeniden kurulabilmesi travmadan iyileşme sürecine girilmesini gerektirir: “İyileşme üç evrede ele alınır. Birinci evrenin ana görevi güvenliğin tesis edilmesidir. İkinci evrenin ana görevi hatırlama ve yastır. Üçüncü evrenin ana görevi olağan hayatla yeniden bağ kurmaktır.”⁸⁰

1960’lardan itibaren, nükleer savaşı ve Nazi zulmünü takiben travma konusundaki ilgiler “hayatta kalanların sendromları” olarak yön değiştirdi ve travma çalışmaları 1980’lerde muğlak “sinir şoku” olarak belirtilen tanımdan koparılıp PTSTB (Posttravmatik Stres Bozukluğu) olarak kuramlaştırılmaya başlandı. Travma Sonrası Stres Bozukluğunun belirtileri arasında güvensizlik, yabancılaşma, inanç kaybı ve hayatta kalanın hissettiği suçluluk duygusu sayılabilir. Travmanın iyileşmesi, güvenlik duygusunun tesis edilmesi, tanıklık, kaybedilen inancın yeniden kazanılması, topluma yeniden bağlanma ve bazen de hayatta kalma misyonunun bulunması gibi şartların

⁷⁸ Herman, 33.

⁷⁹ Herman, 68.

⁸⁰ Herman, 201.

yerine getirilmesini gerektirir. Kişinin hayatı anlamasında çok önemli bir yeri olan inançları ve değerleri, kölelik ve sömürgecilik baskısı altında deneyimlenen insanlık dışı olaylar sonrasında parçalanır ve tanrının varlığı sorgulanmaya başlar. İnsani değerlerin yok olmaya yüz tuttuğu bir toplumda kimliğini kaybedip yabancılaşan bireyin yaşadığı bu travma kendi dışındaki güçlerin hedefleri doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Kali Tal'a göre travma edebiyatının ilk özelliği, Judith Herman'ın bir tür parçalanma ya da bölünme olarak nitelendirdiği yaranın temsidir. Hâlâ travmatik bir durumdayken hissizleşme ve inkâr, kişinin hayatta kalma fonksiyonlarıdır. Sömürgecilik sonrası edebiyat direnişle ilgili olması bakımından, travmatik toplumların iyileşme sürecinin bir parçası olarak düşünülebilir. Sömürgecilik, bireyin insanlıktan çıkmasına neden olabilecek travmalara yol açabilir.

Tam ya da kusursuz bir anlama ulaşmayı vaat etmese de travmayı birçok şekilde sunma, tekrardan sunma ve dramatize etme edebiyatın misyonudur. Postkolonyal travma anlatıları travmanın uzun süren derin etkilerini göz ardı etmeden, travmatik yaralardan sonra iyileşmenin ve gelişmenin olabileceğini sıklıkla göstermektedir. Bu tür pozitif bir döngünün örneği Toni Morrison'ın *Ev (Home)* romanında, Frank ve Cee Money karakterleri arasındaki hikâyede gösterilmiştir. Roman, kardeşlerin çocukluk dönemlerindeki travmatik anıları anlatmanın yanı sıra köleliğin, ırkçı zulümlerin ve linçlerin geniş tarihini ve Frank'in Kore savaşı gazisi olarak yaşadığı travmasını ve birçok Post-Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) semptomlarını da içermektedir. Sömürge travmasını deneyimleyen karakterlerin geçmişteki ve günümüzdeki yaralarının derin izlerine rağmen, romanın son sayfaları açık bir şekilde iyileşmeyi, yenileşmeyi ve kişisel gelişimi göstermektedir. Romanın son sayfası tam ortasından zarar görmüş ama hâlâ hayatta kalmayı başarmış ve büyümekte olan yeşil bir defne ağacının resmini sunmaktadır. Bu güzel ağacın görüntüsü, geçmişteki acıların silinmesi ya da inkârı anlamına gelmez, fakat travmatik yaralara rağmen travmanın iyileştirilebileceğini sembolize eder. Morrison'ın romanı, travma kuramlarının melankoli ve güçsüzlük konusundaki ısrarlı tutumlarına rağmen, travma sonrası gelişmenin ve yenilenmiş bir hayatın mümkün olabileceğini vurgulayan benzer hikâyelerin bir örneğidir.

2008'den beri birçok postkolonyal eleştirmen, travma kuramının sınırlı Freudyen yönelimine karşı çıkmış ve sömürgecilik sonrasında travmayı tam olarak anlamak için

kuramı genişletme ve yeniden yönlendirme konusunu tartışmışlardır. Eylemci direniş yoluyla iyileşme konusu, birçok postkolonyal travma eleştirisinde bulunmaktadır ve bu bulgular hem Caruth'un pasifist melankolisinin tutuculuğuna hem de travma kuramının anlatıların değerini inkâr etmesine karşı çıkmaktadır. Postkolonyal edebiyat, travmanın kendisinin bile sömürgecilik döneminde ortaya çıkan yaralarla hesaplaşılabilmesi için hikâye anlatılarına şiddetle ihtiyacı olduğu iddiasını desteklemektedir. Postkolonyal edebiyat, sömürgeciliğin adaletsizliği ve yanlışlarının hikâyeler yoluyla anlatılarak onun yol açtığı travmanın gün yüzüne çıkarılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Bireyleri ve toplumları güçlendiren hikâyeleştirme aslında kültürel varoluş için de hayati bir öneme sahiptir. Bireylere ve topluma yapılmış birçok adaletsizliğin açığa çıkarılıp kendi benliklerini kabullenmelerinin sağlanması, suç ve utançlarının da belirgin bir şekilde gün yüzüne çıkarılması sözlü hikâye anlatımı yoluyla sağlanmıştır. Travmanın hikâyesini anlatmak iyileşmeyi sağlayarak kişinin kendisini hastalıktan kurtarmasına yardımcı olur. Travma uzun bir süre gizli kalabilen bir hastalık olsa da, postkolonyal romanlarda anlatılan hikâyelerle gün yüzüne çıkarıldığı zaman iyileşme kaçınılmaz olmaktadır.

Çoğu yeni kölelik anlatılarındaki hikâyelerde görülen “travmanın hikâyeleştirilmesi”⁸¹ mevcut iyileşme olasılıklarını reddeden travma kuramlarının çıkmazına karşı durmaya eğilimlidir. Postkolonyal çalışmalarda ele alınan bu iyileşme “düzenli, detaylı sözlü bir şekilde, zaman içinde yönlendirilmiş ve tarihi bağlamı olacak şekilde travmanın hikâyeleştirilmesi sürecinin gerekli ve mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.”⁸²

1.5. TARİHSEL SÜREÇTE KARAYİPLER VE POSTKOLONYAL BAĞLAMDA TRAVMA

Sömürgeleştirilen halkların neler yaşamak zorunda kaldıklarını ve günümüzdeki durumlarının ne olduğunu anlamak için Karayip halkının İngiltere'ye yönelik göçünün tarihini tanıtmak gerekmektedir. Batı Hint Adalarının tarihini genel bir bakış açısıyla incelemek ve bu adaların sömürgesizleştirme sürecinde İngiliz İmparatorluğu'nun

⁸¹ Irene Visser, “Trauma Theory and Postcolonial Literary Studies”, *Journal of PostColonial Writing*, 47(3), July 2011, 270–282.

⁸² Visser, 270-282.

sömürgeci baskısından nasıl bağımsızlıklarına kavuştuklarını irdelemek Karayip asıllı İngiliz yazar Caryl Phillips'in romanlarındaki postkolonyal yansımaların tespiti açısından yararlı olacaktır.

17. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar devam eden süreçte özellikle İngiltere, Fransa, Hollanda ve İspanya gibi sömürgeci güçlerin odak noktası haline gelen Batı Hint Adaları sömürge ticaretinin ve köleliğin yarattığı travmaları deneyimlemek zorunda bırakılmıştır. Batı Hint Adaları'ndaki şeker plantasyonlarında çalıştırılmak için ağırlıklı olarak Afrika'dan getirilen köleler maruz kaldıkları insanlık dışı muameleler sonucunda kendilerini bir kimlik ve kültür karmaşası içinde bulmuşlardır. 1883 yılında çıkarılan bir yasayla kölelik kanunen yasaklansa da onun psikolojik, toplumsal ve kültürel anlamda yarattığı acılar ve yaralar etkilerini hâlâ sürdürmektedir.

İngiliz sömürge yönetiminin Batı Hint Adaları nüfusuna karşı uyguladığı sert politikalara, kültürel ve toplumsal baskılarına tepki olarak zaman zaman birtakım anti-empyralist hareketler ortaya çıksa da İngiliz egemenliği varlığını korumaya devam etmiştir. Klasik sömürgecilik anlayışında görülen, daha fazla ham madde ve maddi kazanç elde etmeye yönelik girişimlerin yanında Batı Hint Adaları'ndaki sömürge zihniyeti toplumun kültürel dokusunu ve kimlik algılarını da yok etme amacındadır: “Başka yerlerde olduğu gibi, Karayipler'deki sömürgeleştirme, yerli ve sömürgeleştirilmiş nüfusun sadece ekonomik, siyasi ve askeri olarak egemenlik altına alınmasını zorunlu kılmaz, aynı zamanda bazen açık, ancak genelde gizlilik gerektiren kültürel bir süreci de kapsamaktadır.”⁸³

Afrika kökenli halkların yaşadığı travmanın temel nedeni etkisi yüzyıllardan beri süregelen kölelik ve sömürgecilik deneyimi sonrası meydana çıkan kimlik ve kültür noktasında yaşanan kargaşadır. Tarihin derinliklerinde eski bir hikâye olarak kalmayan sömürgecilik günümüz Karayip toplumunun zihinsel genlerinde, kimlik kodlarında hâlâ yaşamaktadır. Sömürge devletlerin kendi çıkarlarını daha da güçlendirmek ve dünyada sanayileşmenin hızla kalkınması için gerekli olan iş gücünü Üçüncü Dünya ülkelerinden sağlaması ve bu halkları köle gibi kullanmaları kuşaklararası silinemeyen yaralar bırakmıştır: “Topraklarından sökülüşleri ayrı bir trajedi, uğradıkları kıyım ayrı bir vahamet, yollarda çektikleri ıstırap bir başka felaketti. Yokluğu, sefaleti, zulmü ve

⁸³ Winston James and Clive Harris, *Inside Babylon: The Caribbean Diaspora in Britain*, Verso, London 1993, 233.

şiddeti aynı anda yaşayan insanların muhatap oldukları felaketleri unutmaları mümkün olmayacaktır.”⁸⁴

Karayıplerin kimlik krizi, köleliğin, Kreol ve batı kültürünün ruhsal karşılaşmasının acı verici tarihsel deneyiminden kaynaklanmaktadır. Sömürgeleştirilmiş özneler köleliğin ve ırkçılığın üzerlerinde oluşturduğu aşağılık kompleksi baskısından kurtulmak için arzuladıkları beyazlığa asla erişemeyeceklerini fark ettiklerinde, ruhsal travma geçirirler. “Karayıpler, kültürlerin Batı kültürüyle yakın temasta bulunduğu çoğulcu, postkolonyal ve acımasızca rekabetin yaşandığı bir göçmen toplumdur.”⁸⁵ Köksüzleştirilmiş, marjinalleştirilmiş, diasporik Karayıpler halkının maruz kaldığı yoksun bırakılma ve yerinden edilmişlik, onları acı bir duruma sokarak taklitçiliğin tek çıkış yolu olduğunu düşünmelerine neden olmaktadır.

Coğrafi Keşifler sonrasında yüzyıllar boyunca Batı’nın sömürgesi haline gelen Batı Hint Adaları, İngiltere’nin egemenliği altında baskı ve şiddet dolu sömürge yıllarından sonra çoğu bağımsızlığını kazanmış olan Karayip Denizi’ndeki devletlerdir. Bu irili ufaklı adaların İkinci Dünya Savaşı sonrasında tek bir federasyon olarak birleşip devlet kurma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandığı için her biri bağımsızlıklarını birbirlerinden ayrı olarak ilan etmek zorunda kalmışlardır. İngiltere’den ayrılan ilk ada 1962’de Jamaika iken sonuncu ada ise 1983’te Saint Kitts ve Nevis olmuştur.

Karayip halkı İngiltere’den siyasi anlamda bağımsız olsa da, bireysel ve ulusal kimlik sömürgeciliğin ve zulmün miras bıraktığı birçok acı hatırayla yaralanmaya devam etmektedir. Sömürgeciliğin ekonomik ve kültürel egemenliği birden fazla şekilde varlığını sürdürmektedir. Sömürgecilik ve kölelik rejiminin bıraktığı travmatik miras unutulmamakta ve yaşanan kıyımlar, vahşetler ve katliamlar vatandaşların günlük özel hayatlarında her an hissedilmektedir. Doğrusal olmayan bir çizgide ilerleyen travma anlatıları “(...)sömürgecilik tarafından meydana getirilen geçmişin kaybolmasına karşılık bugünün yeniden temsil edilişini temel alır.”⁸⁶

⁸⁴ Yeniçeri, 2014, 178.

⁸⁵ Farjana Ferdous, “Hybridity and Mimicry: The Location of Culture and Identity in V.S. Naipaul’s *A House for Mr. Biswas* and *The Mimic Men*”, *Express, An International Journal of Multi Disciplinary Research*, 2(2), 2015, 2348-2052.

⁸⁶ Amy Novak, “Who Speaks? Who Listens? The Problem of Address in Two Nigerian Trauma Novels”, *Studies in the Novel*, 40(1&2), 2008, 31-51.

Sömürgecilik Karayip ulusu için seçilmiş travma haline gelmiştir: “Seçilmiş travma basit bir anıdan fazlasını anlatır; felaket olayın paylaşılan bir zihinsel tasarımıdır: gerçekçi bilgi, beklentiler, yoğun duygular ve kabul edilemez düşüncelere karşı savunmaları içerir.”⁸⁷ Seçilmiş travma, toplumun bütünü için önemli travmatik bir olayın yasını tutma durumudur. Söz konusu travmatik olay toplumu etkilediği zaman, bütün toplumda kolektif yas süreci başlar. Bu yas eğer tam olarak tutulamazsa travmatik yaşantı sürdürülür, mağduriyet hissi devam ederse, olayın yası tamamlanıncaya kadar seçilmiş travma varlığını sürdürür.

Temel olarak, siyahların yerinden edilip yurtsuzlaştırılması, Afrika'dan Karayip adalarına, plantasyon sömürgelerinde köle olarak çalışmak üzere taşındıklarında gerçekleşmiştir. Köle ticareti ve kölelik, İngiltere’de kanunen yasaklanmış olsa da sömürgeci egemenlik dünyanın bu bölgelerinde hüküm sürmeye devam etmiştir. Britanya İmparatorluğu, Karayip adalarının birçok bölgesini sömürge olarak bırakarak bölgenin az gelişmiş kalmasına neden olmuştur. Savaş sonrası yıllar İngiltere'nin yenilenmesi için işgücünü zorunlu kıldığında, birçok Karayipli, adalarının sömürgecilik sonrası koşullarından Britanya'nın belirsiz fırsatlarına göç etmiştir. “Windrush kuşağı”, Britanya'ya savaş sonrası gerçekleştirilen bu göçün popüler bir ismidir ve adını, 1948 Haziran'ında İngiltere'ye Karayiplileri ve diğer göçmenleri taşımaya başlayan dönüştürülmüş ‘Empire Windrush’ adlı bir askeri nakliye gemisinden almıştır.

Göçmenlerin yüzleşmek zorunda kaldıkları en ciddi sorunlar, sözlü taciz ve aynı zamanda fiziksel şiddet olarak kendisini her yerde belli eden ayrımcılık ve ırkçılıktır. Kendilerine beyaz İngiliz halkının yapmak istemediği işler teklif edilen göçmenler çok zor şartları olan bu işleri istemeseler de kabul etmek zorunda kalmanın yanında eğitim, konut ve sosyal yaşam gibi temel konularda da hep bir ayrımcılık ve ötekileştirilme ile karşı karşıya kalmışlardır. Resmi olarak İngiliz vatandaşı olmalarına rağmen, Batı Hintliler beyaz İngiliz nüfusu için yabancı, toplumdaki bütün sıkıntıların tek kaynağı ve gelişmenin önündeki en önemli tehdit olarak görülmüştür. Ekonomideki işçi eksikliği sıkıntısını gideren göçmenlerin sosyal yaşamdaki varlıklarının çözülmesi gereken bir problem gibi algılanmasının altında yatan temel neden beyaz nüfusun siyah halka karşı beslediği önyargı ve hoşgörüsüzlüktür.

⁸⁷ Vamık Volkan, *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1999, 51.

İngiltere'deki siyah göçmenler, beceri seviyelerinin altındaki işleri kabul etmek zorunda kalarak vardiya çalışması gibi aşırı bedensel güç gerektiren zor çalışma koşullarına maruz bırakılmalarına rağmen, beyaz çalışanlardan daha düşük ücret almaktadırlar:

“Azınlık grupları, işsizliğe karşı beyazlardan daha savunmasızdır; daha düşük akademik veya mesleki niteliklerle açıklanamayacak bir şekilde daha düşük iş seviyelerinde kullanılmaktadırlar; geniş iş kategorilerinde beyazlardan daha düşük kazanca sahiptirler, (...)genelde istenmeyen bir şey olduğu düşünülen vardiya iş yapma eğilimindedirler, (...) iş bulmadan önce beyazlardan iki kat daha fazla başvuruda bulunmak zorundadırlar.”⁸⁸

Karayip yazarı, alternatif söylemlerin amacının ne olduğunu bilen ve buna uygun olarak eserler üreten biri olarak, benliğin yenilikçi ve kültürlerarası bir vizyonunu sunmaktadır. Karayipler, esas olarak, çeşitli dilsel, coğrafi ve kültürel geçmişlerden gelen halkların iç içe girdiği tarihsel bir olgudur. C.L.R James, dünyadaki diğer tüm gruplardan daha fazla olarak, Karayip halklarının tarih tarafından inşa edildiğini vurgular.⁸⁹ Kristof Kolomb'un Karayipleri yanlışlıkla keşfetmesi, bütün bir yerli halkın acımasızca yok edilmesine, Orta Geçit travmasına, plantasyon üzerindeki kölelik zulümlerine, atasal topraklardan ve geleneklerden mahrum bırakılıp dışlanma trajedisine ve yabancı bir dilin ve kültürün empoze edilmesinin önünü açmıştır.

Nobel Edebiyat Ödülü'nün 1992'de şair Derek Walcott'a verilmesi ve 1980'lerin ortalarında C.L.R. James'in eleştirel ve kuramsal yazılarına olan ilginin yeniden canlanması, Batı Hint edebiyatına daha fazla görünürlük kazandırmıştır. 1960'lı yıllardan başlayarak Batı Hint kurgusunda Wilson Harris, Roy Heath, George Lamming ve V.S. Naipaul gibi yazarlar üne kavuşmaya başlamıştır. Bu romancılar, eskiden İngiliz Batı Hint Adaları olarak bilinen Karayiplerin geniş sömürge tarihinin ve zengin kültürünün çeşitli yönlerini sadece ortaya çıkarmakla kalmayıp, aynı zamanda sömürgecilerin mirasını beyaz izleyicilerin ve okuyucuların evlerine de getirmişlerdir.

⁸⁸ Peter Fryer, *Staying Power: The History of Black People in Britain*, Pluto Press, London 1984, 388.

⁸⁹ C.L.R. James, “The West Indian Intellectual”. Introduction to Thomas J.J. Frouday, New Beacon Books, London 1969, 23-48.

1.6. POSTKOLONYAL EDEBİYATTA TRAVMATİK DİASPORA

Bir edebiyat kuramı ve eleştirel bir yaklaşım olan postkolonyalizm, Avrupa ve Amerika'nın sömürgeleri olan ülkelerde üretilen edebiyat eserlerini irdeler. 1970'lerde eleştiri alanının bir parçası haline gelen postkolonyal kuram, sadece koloni ülkelerindeki sanatçı ve araştırmacılarca kabul görmemiş, sömürge ülkelerinden Avrupa'ya gelip buradaki üniversitelerde eğitim alan roman yazarları tarafından da benimsenmiştir. Sonuçta, postkolonyal edebiyat sömürülen ülkeleri ve insanları ana konusu yapan eserleri içine almaktadır; postkolonyalizm ise koloni insanının geçmişini ve şimdisini değerlendirme olanağı olarak algılanmış ve koloni insanların sesini duyurma çabası olarak öne çıkmıştır. Sömürgeciliğin geçmişiyle birlikte, küresel etkilerini de mercek altına alan postkolonyal araştırmalar, “kolonyal gücün mekanizmalarını tanımlamayı, dışlanmış ve marjinalleştirilmiş alt kültürlerin seslerini duyurarak iyileşmelerini sağlamayı, kolonyal ve postkolonyal kimliğin, ulusal ait olmanın ve küreselleşmenin karmaşıklıklarını kuramsallaştırmayı hedefler.”⁹⁰

Günümüzde kullanımda olan “sürgün”, “göçerlik” ve “diaspora” kavramlarının kökeni çok gerilere, Musevi ve Hristiyan dinsel kaynaklarındaki kavramlara dayanır. Diaspora terimi Yunanca “speiro” (yayılma) sözcüğünden gelir. Milattan önce üçüncü yüzyılda Eski Ahit'in en erken Yunanca çevirilerinde geçen kavram Yunanlılar tarafından göç ve kolonileşme olarak anlaşılmıştır. Kavram bugün, ilkin kapsadığı klasik grupları (Yahudiler, Yunanlar, Ermeniler) aşarak geniş bir kategoride kullanılmaktadır. Köle ticaretinin bir sonucu olarak Afrikalı insanlar dünyanın dört bir yanına dağılmış ve neticede Afrika diasporası oluşmuştur.

İnsanların toplu halde bir yerden başka bir yere göçmeleri kesinlikle travmatiktir ve genelde olağan dışı durumlarda gerçekleşir. Yer değiştirmenin sebepleri, eylemin hangi ölçüde istemli yapıldığına göre sınıflandırılabilir ve her sonuçta diasporaların kendi aralarındaki, anavatanlarıyla olan ve de göç ettikleri yerle olan ilişkileri göz önüne alınır. Yer değiştirme sebepleri ve koşulları diasporadaki kişilerin anavatanlarıyla olan sonraki ilişkilerini ister istemez etkiler, çünkü artık bir anavatanın söz konusu olmaması veya anavatanın önemli derecede değişmesi durumu mevcuttur. Yine de

⁹⁰ Leitch, Vincent B. ve diğerleri, *Introduction to theory and criticism*. The Norton anthology of theory and criticism, New York ve Londra: W. W. Norton and Company, 2001, 1-28.

anavatanın inşa edilmesi önemlidir; bu ortak bir diaspora kimliğinin oluşturulması için bir temel teşkil eder. Anavatanla ortak bir ilişkiye dayalı kimlik böylece diasporaları göçebe gibi gruplardan ayırır. Diasporaların etnik yapıyı belirleyen (örneğin dil, din, fenotip gibi) tamamlayıcı ortak kimlik kaynaklarını paylaşımlarına rağmen diaspora kimliğini asıl bağlayan anavattandır. Anavatanla olan bu bağ; neredeyse her temelde meydana gelebilen etnik kimlik oluşumlarından ayrılan bir özelliktir.

Postkolonyal kuramı veya bilinci ortaya çıkaran sosyal koşul, dünyada “diaspora” koşullarının gittikçe önem kazanmasıdır. Küresel göç, yerinden edilme, yurtsuzlaştırılma, farklı merkezlerde bileşik kozmopolit kimliklerin su yüzüne çıkmasını doğurmaktadır. Batı modernitesinin varlığını yok saydığı, dışladığı yerliler veya barbarlar Birinci Dünya’nın ekonomilerini, şehirlerini, kurumlarını, medyasını ve eğlence dünyasını işgal ederek geri dönmektedirler. Daha önceleri metropol iktidarına tabi olan bu insanlar bugün artık “Üçüncü Dünya” unsurlarını yeniden merkeze taşımaktadırlar.

Klasik diaspora, içinde bir “travma”nın bulunduğu zorunlu bir göç sonucu oluşan, içine yerleşilen toplumla diaspora toplumu arasında keskin kültürel bir sınırın çizildiği ve sürekli idealize edilen anavattana geri dönüş miti gibi dinamikleri içeren bir modeli tanımlar. Klasik diasporaya karşıt bir şekilde ‘yeni diaspora’; diasporanın çerçevesini genişletir ve daha fazla toplumu kapsar. “Gerçekten de 1980’li yıllardan beri diaspora, yaygın nüfus anlamları içinde ‘dışarıdan göç alma (immigration) ve dışarıya göç verme (emigration) terimlerinin yerini tutmaktadır.”⁹¹ Yeni diasporanın nedenleri, özellikle küreselleşmeyle bağlantılı olarak, klasik diasporaya göre çok daha çeşitlidir. Yeni diaspora tanımının içinde yer alan diasporalarda anavattan ayrılmış klasik diasporalardaki gibi tamamen ‘trajik’ bir nedene dayandırılma zorunluluğu yoktur. Buna göre yeni diaspora; çoğunlukla, etnik grupların ya kendi hür iradeleriyle okumak, çalışmak ya da uzaktaki akrabalarına katılmak için göç ettikleri zaman oluşan panoramayı tanımlar ve yeni diaspora tanımlarında ‘travma’ ya da ‘felaket’ ile bir ilinti kurulmaz.

Diaspora kendi ülkesinin dışında yaşayan insan topluluklarını ve genel olarak Yahudileri ve siyahları tanımlamak için tercih edilmiştir. Tölölyan, günümüzde en

⁹¹ Stephane Dufoix, *Diasporalar*, Çev. Işık Ergüden, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, 64.

yaygın kabul edilen şekliyle diasporanın, göç sebepleri, nüfusları ve örgütlenme biçimleri açısından farklılıklar gösteren ve kendi ülkelerinin dışına yayılmış insan toplulukları olduğunu söylemektedir.⁹² Brinkerhoff ise günümüz diasporalarının anavatanından farklı yerlerde ikamet eden, fakat anavatanlarıyla güçlü duygusal veya maddi bağları olan göç etmiş etnik azınlıklar olduğunu belirtmektedir.⁹³

Tarihsel süreçte yaşanan sosyal ve psikolojik olaylar bireyleri travmatize eder ve onları aile çevresi ve topluluk sınırları içinde yaşadıkları acı verici deneyimleri hakkında yazmaya yönlendirir. Sömürgecilik sonrası kuşağın üyeleri yeni bir hayat kurmak için göç ettikleri ülkelerde sosyal ve kültürel miraslarına yabancılaşarak marjinal bireyler haline dönüşürler. Her şeyden önce, İngiltere’de doğmuş olan ikinci nesil göçmenlerin Eski Dünya’ya ait herhangi bir anıları yoktur. Çocuklar kültürel geçmişlerini anlayamadıkları için ailelerdeki çatışmalar genellikle bu noktada başlamaktadır. Nesiller arasındaki başka bir çatışma dil noktasında kendini gösterir. Ebeveynler evde anadillerini dışarıda ise İngilizce konuşuyorken, çocukları hayatlarının her alanında İngilizce öğrenmekte ve kullanmaktadır.

Afrikalıların, Atlantik ötesi köle ticareti döneminde ve sonrasında bir emek kaynağı olarak dağılması, Afrika diasporası olarak bilinir. Afrika kıtasının dışındaki kendi topluluklarıyla birlikte Afrika kökenli insanlar da bu diasporanın bir parçası olarak adlandırılır. Afrika diasporası, kendilerine geçmiş gibi sunulan durumun aldatıcılığıyla karşı karşıya gelen Afrika kökenli birey ve toplumlara geçmişin etik bir anlayışını sağlamayı amaçlamaktadır, çünkü sömürgeci ve köle efendilerinin yerlerinden ettikleri Afrikalıların günlük yaşamları üzerindeki geniş çaplı etkileri geçmişteki yaşanmışlıklar ortaya koymaktadır. Afrikalı’nın diasporası haline gelen köle ticareti beraberinde yabancılaşmayı da getirir. Fanon, sömürgeci beyaz adamın zencinin dünyasını işgal etmesiyle zencinin yabancılaşmasını ve ruhsal olarak travma yaşamasını şöyle anlatır:

“Zencinin, kendini ırksal bağlardan soyutlayarak Avrupa kültürünü benimsemeye zorladığı andan itibaren başlamaktadır yabancılaşma. Öte

⁹² Khachig Tölölyan, “Armenian Diaspora”, Melvin Ember, Carol R. Ember, Ian Skoggard, (ed.), *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures around the World*, Springer, New York 2005, 35.

⁹³ Jennifer M. Brinkerhoff, *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*, Cambridge University Press, New York 2009, 29.

yandan, bir ırkın başka bir ırkı sömürmesini öngören sistemlerin kurbanı durumundaki insanların sorunudur yabancılaşma. Daha üstün olduğunu öne süren bir uygarlığın başka bir dünyaya bakış, dünyayı yorumlayış formu üzerindeki hor görüşüne hedef olan insanların sorunudur yabancılaşma.”⁹⁴

1.7. ÖTEKİ’NİN ALGILANIŞI VE KÜLTÜREL TRAVMALAR

Travmanın öncü kuramcılarından Ron Eyerman, Sivil Savaşın sonundan Sivil Haklar Hareketine kadar Afro-Amerikan kimliği bağlamında travma kavramını araştırdığı “*Kültürel Travma: Kölelik ve Afro-Amerikan Kimliğinin Oluşumu*” adlı eserinde kültürel travma kavramını ortaya atmıştır. Eyerman, kültürel travmayı dramatik bir kimlik ve anlam kaybı; sosyal dokuda bir dereceye kadar uyum seviyesine ulaşan bir grubu etkileyen bir yırtılma olarak tanımlar.⁹⁵ Köleliğin, sömürgeci bir kurum veya deneyim olarak değil de kolektif bir hatıra olarak düşünülmesi gerektiğini belirten Eyerman, insanların kimlik oluşumlarının temelini oluşturan bir tür anı olması nedeniyle temel olarak kültürel travma üzerinde durmuştur. Eyerman’ın temel odak noktası travmatik olan kolektif kimlik ve bir grubun üyeleri tarafından hatırlanan ve ortak bir geçmişin anıları olarak tanımlanan kolektif hatıralardır. Hatıralar daima grup hatıralarıdır ve bireysel kimliğin kolektif ortak geçmişiyle nakledildiği belirtilmektedir.⁹⁶ Hatıra döngüsünde, bireysel hatıraların ve kimliğin toplanması, kolektif geçmişle ilişkili olarak kolektif hafıza ve kimlikle birleştirilmiştir ve bu kolektif travmatik kimlik, kolektif yansımalarla nüfuz etmektedir. Kolektif kimlik, “ben” den “biz” olmaya doğru gidişi temsil eder ve bu durum “hem tarihsel olarak köklü hem de tarih içerisinde kökleşmiş bir süreç”⁹⁷ olarak karşımıza çıkar.

Travma, kendisini tecrübe eden topluluk için bir anlamlandırma çabasına yol açmakta, topluluk kimliklerinin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Kişisel travmalarda ortaya çıkan yara ve acı hislerine karşın, kültürel travmalarda ortadaki olgu, derin bir anlam ve kimlik kaybı, sosyal dokuyu zedeleyen bir yırtılma, bir noktaya kadar birliktelik sağlayabilmiş bir grupta amaçsızlık ve şüphe hislerinin uyanması olarak

⁹⁴ Fanon, Frantz, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, Çev. Murat Haksöz, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1996, 210.

⁹⁵ Eyerman Ron, *Slavery and the Formation of African American Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2001, 2.

⁹⁶ Ron, 65.

⁹⁷ Ron, 74.

düşünülmektedir.⁹⁸ “Kültürel travma, travmaya maruz kalan grubun sosyal dokusundaki yırtılmalara ve onunla başa çıkmak için gerek travmaya maruz kalanlarca gerek ötekilerce kullanılan süreçlere işaret eder. Travmatik olan, yırtılmanın kendisinden ibaret değildir. Zira yırtılmanın inkârının, unutulmasının veya bir kenara bırakılmasının talep edilmesi de acı vericidir.”⁹⁹

Kültür sömürgeciliği, toplumu millî değerlerinden uzaklaştırarak başka bir toplumun kültürünü o toplumun kültürü üzerine aşılama ile mümkündür. Sosyal değerler topluma kimlik kazandırdığından kültür sömürgeciliğine karşı en büyük engeli teşkil eder. Bu nedenle sömürgeci toplumlar amaçlarına ulaşmak için öncelikle sosyal değerleri hedef alırlar. Sömürgeciliğin faili olduğu toplumsal travmaların korku, dehşet ve çaresizlik içinde bıraktığı geniş kesimler, köleleştirilip öteki ilan edildikleri için, kayıplarını ve acılarını kamusal alanda değil kendi iç alanlarına kapanarak, sessizce yaşamışlardır. Köleliğin yasaklanmasıyla birlikte toprak sahipleri tarafından serbest bırakılan siyahların karşı karşıya kaldıkları en önemli sorun yoksulluktur. Tüm yaşamları boyunca karın tokluğuna çalıştıklarından hiçbir mal varlığı olmayan kölelerin bir anda serbest kalmaları, zaten zor olan yaşamlarını daha da katlanılmaz kılmıştır. Üstelik bu zor koşulların yanında aşağılanmaları, ırkçılığa maruz kalmaları ve insani olmayan pek çok muamele ile karşılaşmaları; siyahilerin sömürgeci ülkelere göç etmelerine ve bunun sonucunda da ırkçılık ve ötekileştirmeye bağlı kültürel travma yaşamalarına neden olmuştur.

Sosyolojik bir olgu olarak Batı sosyolojisinde tartışılmaya başlanan kültürel travma alanına katkı sağlayan önemli isimlerden biri olan N. Smelser kültürel travmayı “kızgınlık, öfke, intikam, suçlama gibi negatif duygularla yüklü, yok sayılması mümkün görülmeyen, yaşanmadığı düşünülemeyen, kolektif bilinçte yer etmiş, topluluğun varlığını tehdit ettiği veya topluluğun bir veya daha çok temel kültürel değerlerini çiğnediği kabul edilen bir olay veya duruma işaret eden, grup üyelerince açıkça inanılan ve doğru olduğu kabul edilen bir hatıra”¹⁰⁰ olarak tanımlamaktadır. Kültürel travmalardan önce bir latent (durgunluk) dönemi bulunur. Latent dönem bazen bir-iki kuşaklık bir süreyi kapsayabilir. Latent dönemden sonra travma tüm acısı ile ortaya

⁹⁸ Ron, 159-169.

⁹⁹ Nilgün Çelebi, “Kültürel Travma Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, 2001-2002 Kış, Sayı. 91, 344-348.

¹⁰⁰ Çelebi, 344- 348.

çıkar. Latent dönem acının ortaya dökülmesiyle sona erer; bu süreçte önemli olan, travmatik olayın suçlu ve kurbanlarının adlarının konmasıdır. Suçlu ve kurbanların adlarının belirlenmesi ile sömürgecilik, kölelik, diaspora gibi kaynağı çok acı tecrübelerle dayanan olaylar artık birer anı olarak hatırlanmaya başlanır. Kültürel travmanın bir anı olması onun, geçmişte yaşandıktan sonra bir kenara bırakılabilen, tarihin tozlu sayfalarında unutulması kolay bir durum olarak ele alınamayacağını gösterir.

Craps ve Buelens, geleneksel travma kuramının öncelikle Avrupa ve Amerika tarihlerine odaklandığını ve diğer travmatik deneyimleri incelemek için yetersiz olabileceğini belirtmektedir. Dori Laub, Shoshana Felman ve Cathy Caruth gibi yazarlar eserlerinde öznenin ölümü ve temsil edilemezlik kuramlarıyla ilişkili olarak travmayı yapısalcılık sonrası bağlamda ele aldıklarından toplumdaki alt grupların travmatik deneyimlerini marjinalize etme ve Batılı olmayan kültürlerin tarihlerini ihmal etme eğilimindedirler. Ayrıca, geliştirdikleri travma kavram ve tanımlarının evrensel olduğunu ve tarihte yaşanmış diğer travmatik olayları incelemek için kolaylıkla genişletilebileceğini varsaymaktadırlar. Farklı kültürler arasındaki uçurumu kapatmak yerine, aslında Avrupamerkezci bakış açısını sürdürme eğiliminde olduklarından dolayı Craps ve Buelens, 1990'ların ortasında oluşturulan klasik travma kuramının, kültürler arası dayanışmayı destekleme vaadini yerine getireceğinden şüphe duymaktadır. Craps ve Buelens, “travma çalışmalarının, etik geçerlilik vaatlerini yerine getirebilmeleri için, Batı’ya ait travmatik tarihlerin sömürgeci travma tarihleriyle bağlantılı olarak görülmesi gerekmektedir”¹⁰¹ sonucuna varmışlardır.

Genel olarak bakıldığında, travma kuramı bireysel psikoloji üzerinde incelemelerde bulunur, fakat son zamanlarda bazı postkolonyal eleştirmenler sömürge travmasının kolektif bir travma olarak kabul edilebileceğini öne sürmektedir. Örneğin, sömürgecilik sonrası dönem eleştirmenlerinden Sam Durrant, kölelik ve sömürgecilik tarihlerinin birey ve toplum üzerinde oluşturdukları zararlarla ilgili olarak şunları belirtir:

“Kölelik, sömürgecilik veya Holokost’un korkunç tarihleri hem bireyi hem de kolektif hayal gücünü bozar. Bu tür olaylar, yalnızca bireysel mağdurların travmatik deneyimlerini bir araya getirdikleri için değil, ortak

¹⁰¹ Stef Craps and Buelens, Gert, “Introduction: Postcolonial Trauma Novels”, *Studies in the Novel*, 40(1-2), 2008, 1-12.

bir referans çerçevesi olasılığını ortadan kaldırarak ve birlikte olma duygumuzun doğruluğunu sorgulayarak tüm topluluğun bilincini bozdukları için kolektif ya da kültürel travma olarak tanımlanmaktadırlar.”¹⁰²

Travma aniden gerçekleşen ve köklü izler bırakan bir durumdur. Kùltürler söz konusu olduğunda da bu şekilde aniden ya da çok kısa süre içerisinde, çok derin istek dışı değişimler yaşanabilmektedir. Geçmişle bugün arasındaki köprülerin yıkılmasıyla oluşan kültürel travmada, milletler geçmiş değerlerini unutmanın ötesinde yadsıma yoluna da gidebilmektedirler. Kültürel sosyoloji ekolünün önemli isimlerinden biri olan Jeffrey J. Alexander’ın ifade ettiği gibi, kültürel travma, bir topluluğun üyelerinin, kendi grup bilinçleri üzerinde unutulmaz izler bırakan dehşet verici bir olaya maruz kalma algısına sahip olmaları durumunda gerçekleşir. Travma doğal bir biçimde var olmaz, topluluk tarafından inşa edilir. Dehşet verici olaya travmatik bir anlam topluluk tarafından olay gerçekleşir gerçekleşmez ya da olayın gerçekleşme anından çok sonra yüklenebilir. Kimi durumlarda, “hayali olaylar” da travmatik bir bağlamda topluluk tarafından inşa edilir. Olayların hayali olması, onların kültürel travma düzlemleri etkisinden bir şey kaybetmelerine yol açmaz.¹⁰³

Psikolojik ya da fiziksel travma, birey tarafından tecrübe edilen büyük bir duygusal ıstırap ve yaralanmayı ifade eder. Bu kavramı psikoloji ve tıptan ödünç alan Jeffrey Alexander, Neil Smelser, Ron Eyerman ve Piotr Sztompka gibi sosyologlar, ‘kültürel travma’ biçiminde kavramsallaştırarak kültür sosyolojisinde kullanmışlardır. Eyerman’a göre kültürel travma, “bir grup ya da topluluğun kimlik ve anlamını etkileyen dramatik bir kayıp ya da sosyal bünyedeki bir yırtık olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda travma bir toplumdaki herkes tarafından mutlaka hissedilen bir olay değildir. Kültürel travma kolektif kimliğin oluşumunu ve kolektif hafızanın inşasını birbirine bağlayan bir süreçtir.”¹⁰⁴ Kültürel travma bir süreç içinde belirginleşir; bir başka ifadeyle, şoke edici olay meydana geldikten bir müddet sonra semptomları belirginleşir. Kültürel travma kuramı toplumda önemli olayların neden olduğu sosyo-kültürel değişimleri incelemek için önemli bir çerçeve sunar. Zorla yerinden göç ettirilme ya da yerinden edilmişlik duygusu, diaspora ve kölelik deneyimleri sömürgeciliğin baskısı

¹⁰² Durrant, 4.

¹⁰³ Jeffrey C. Alexander, “Toward a Theory of Cultural Trauma”, Ed. Alexander Jeffrey J., Ron Eyerman, Bernard Giesen, Neil J. Smelser ve Piotr Sztompka, *Cultural Trauma and Collective Identity*, University of California Press, Berkeley 2004, 1-30.

¹⁰⁴ Alexander, 2.

altında yaşamak zorunda kalanlar açısından sosyal ve kültürel anlamda yıkımlara neden olarak kültürel bir travmaya yol açmıştır.

Jeffrey C. Alexander kültürel travmanın belirgin kolektif kimlik konusundaki grup uygulamalarının sonucu olduğunu belirtmektedir. Alexander'ın kültürel travma kavramını sunmadaki amacı; hem “travmalar bireylerin ya da kolektif aktörlerin mutluluğunu gölgeleyen doğal olarak ortaya çıkan olaylardır”¹⁰⁵ düşüncesine odaklanan ‘durum travması kuramı’ olarak adlandırdığı kuramı eleştirmek hem de kolektif travmaların sosyal ve kültürel süreçlerini düşünmek için bir bakış açısı önermektir. Alexander etik boyutları açık bir şekilde kullanmamış olsa da kültürel travmaya etik bir boyut kazandırır. Kuramcı doğrudan etikten bahsetmemiş olmasına rağmen, kültürel travmanın sosyal süreçlerine etik bir boyut kazandırmaktadır. Kolektiflik seviyesinde ortaya çıkan travmalar için sosyal haykırışlar kültürel haykırış haline gelmelidir. Olaylar başka şeydir, bu olayların sunumları daha farklı bir şeydir. Travma grubun acıyı deneyimlemesinin sonucu değildir. Kendi kimliği içerisinde kolektivite duygusunun merkezine girmiş olan şiddetli kederin bir sonucudur. Kolektif aktörler, kim oldukları, nereden geldikleri ve nereye gitmek istedikleri konusundaki anlayışlarının temel tehdidi olarak sosyal sancıları yansıtmaya karar verir.

Bireyin kolektif yapıyla nasıl ilişki kurduğunu ele alan Jeffrey Alexander travmanın sosyal bir yapı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Ron Eyerman, travmanın kültür üzerinde bireylerden daha farklı bir etkiye sahip olduğu konusunda ısrar eder: “Kültürel travma kolektif kimliğin oluşumunu ve kolektif hafızanın inşasını birbirine bağlayan bir süreçtir.”¹⁰⁶ Bir topluluk üyelerinin kültürel travma ile bir topluluk üyelerinin kimliğini pekiştirebileceğini belirten Eyerman, travmatik olayın üzerinden geçen zamanla değişen sosyal koşullara paralel olarak bir topluluğun kolektif hafızayı farklı yorum ve temsillerle; kendi ihtiyaçlarına ve araçlarına göre ele aldığını ve bu şekilde hafızanın yeniden inşasının söz konusu olduğunu söyler.¹⁰⁷ Kültürel travmanın fiziksel ve psikolojik travmadan farklı olarak, kimlik kaybını içerdiğini belirten Eyerman, bu

¹⁰⁵ Alexander, 2.

¹⁰⁶ Ron, 3.

¹⁰⁷ Ron, 15.

travmanın bir topluluk içindeki herkes tarafından hissedilmesi gerekmediğini vurgulamaktadır.¹⁰⁸

Kolektif belleğin şimdiki zamanda dayanışma yarattığını söyleyen Eyerman, paylaşılan ortak kolektif hafıza üzerine düşünülerek kimliğin farkına varıldığını ve bireysel kimliklerin de ortak geçmiş ile ilişkilendirildiğini söylemektedir. Kolektif bellek aracılığıyla geçmiş, bugün ve gelecek arasında da ilişki kurulması söz konusu olmaktadır. Kişisel deneyimler sonucu yaşanan duygusal yaralanma ve çöküntülere yol açan, fiziksel ya da psikolojik travmaların aksine, toplumsal travma, kimliğin dramatik kaybına, sosyal dokunun ve bütünlüğün etkilenmesine gönderme yapar. Bu bağlamda, toplumsal travma doğrudan ya da dolaylı yollardan grubun her bir üyesi tarafından hissedilmelidir. “Kalıcı etkileri ve grup üyelerinin bilinçlerinde tekrar tekrar yaşanması sebebiyle, yok sayılması ve unutulması kolay olmayan toplumsal travma kolektif bellekte kökleşmektedir.”¹⁰⁹

Önde gelen kuramcılardan Neil J. Smelser “*Psikolojik Travma ve Kültürel Travma*” başlıklı makalesinde, psikolojik travmayla kıyaslayarak kültürel travmayı değerlendirir. Smelser kültürel travmanın ön şartlarını belirleyerek kültürel travma fikrine kaymıştır. Çünkü bir olayın kültürel travma olarak adlandırılmasından önce bazı tamamlamaların yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu durumlar şöyledir: öncelikle, olay hatırlanmalı ya da hatırlanması sağlanmalıdır. İkinci olarak, böyle bir olayın anısı kültürel olarak ilişkili olmalıdır, örneğin; etkilenen toplum içinde bütünleştirici bir etki göstermelidir. Son olarak; bu tür bir olayın anısı tikslenme, utanç, iğrenme, korku, suçluluk gibi olumsuz boyutlarla da ilgili olmalıdır. Örneğin; Amerikan tarihi bu tür boyutlarla doludur; kölelik kurumunun olması kültürel travmanın var olduğu anlamına gelir. Bu yüzden, kültürel travma için travmaya neden olmuş tarihsel olayların meydana gelmesi gerekir. Bu bağlamda Smelser şunları eklemektedir:

“Meselenin kuramsal temeli, travma olarak travmanın durumunun tarihsel olayın ya da durumun ortaya çıktığı zamanda etkilenen toplumun sosyo-kültürel şartlarına bağlı olmasıdır (...) Başka toplumlar için travmatik olmayan tarihsel olaylar, bu durumdan mustarip olan toplumlar için travma

¹⁰⁸ Ron, 3.

¹⁰⁹ Arthur Neal, *National Trauma and Collective Memory*, New York 1998, Aktaran: Ron Eyerman, 2.

olabilir (...), bu yüzden kültürel travmalar genel olarak doğuştan var olmamakla birlikte, tarihsel olarak ortaya çıkmış olaylardır.”¹¹⁰

Smelser, kültürel travmayı psikolojik ve sosyal travmayla ilişkilendirerek genişletmektedir. Bazı tarihsel olaylar hem kültürel hem sosyal hem de psikolojik olarak değerlendirilebilir. Örneğin; 30’lu yıllardaki Büyük Buhran bu tür bir travma olarak görülebilir. Bu tarihsel olay sınırlar içine sokulamaz, çünkü sosyal, psikolojik, kültürel ve ulusal seviye gibi farklı seviyelerde etkileri görülmüştür. Smelser, bu süreçte, işleyiş açısından da kültürel travma ve psikolojik travma arasındaki farkları göstermektedir. Psikolojik travmayla ilgili işleyiş, savunma, uyum sağlama, baş etme ve çözümleme gibi içsel dinamiklerden oluşurken, kültürel seviyedeki işleyiş çoğunlukla sosyal aktörler ve çarpışan grupların dinamiklerinden oluşmaktadır. Psikolojik adaptasyon, içsel duygular ve bireyin depresyonunu çözümleme, psikolojik travmanın önemli semptomları arasındadır. Freud’a göre; endişe, zihinsel bozukluklar, suçluluk, utanma, aşağılanma, iğrenme ve öfke ‘algısal vasıta’ ve ‘uyum sağlayıcı vasıta’ arasındaki bağı kuran ruhsal durum kategorisi içerisindedir. Oysa; belirli bir toplum, aktör/ kurum grupları ve bazı tarihsel olaylardan büyük ölçüde etkilenmiş topluluk kültürel travmayla ilgilidir. Tüm bu fikirleri ve kanıtları sunarak Smelser kültürel travmanın kuramda geçerlilik kazanan tanımlarını vermektedir: “Kabul görmüş ve ilgili topluluk tarafından açıkça inanılmış bir anı; a) negatif etkilerle dolu, b) kalıcı etkilere sahip c) bir toplumun varlığını tehdit eden ya da temel kültürel gereksinimlerin bir ya da birkaçını ihlal eden olay ya da durumları anımsatan travmalardır.”¹¹¹

Neil Smelser’in kültürel travma için sunduğu tanımlama toplumsal travmanın özelliklerini de içinde barındırmaktadır. Buna göre toplumsal travma, öncelikli olarak geçmişte yaşanmış olumsuz olayları çağrıştıran ve toplumsal düzeyde paylaşılan ortak bir belleğe gönderme yapar. Grubun varlığına yönelik bir tehdit olarak kabul edilen toplumsal travma kolektif bellekten silinmez.

Kolektif bellek ve travmanın yakından ilişkisi vardır; birçok etnik grup, kolektif kimliklerini geçmişi hatırlamaya ve bugün içinde bulundukları kurbanlaşma durumuna bağlamaktadır. Aradan geçen onca yıla rağmen faillerin hâlâ yargılanmaması, geçmişle

¹¹⁰ N. J. Smelser, ‘‘Psikolojik Travma ve Kültürel Travma’’, Ed. Jeffry C. Alexander, Ron Eyerman, *Cultural Trauma and Collective Identity*, University of California Press, 2004, 36-37.

¹¹¹ Smelser, 44

hesaplaşılması, geçmişin temsil edilmemesi, kayıpların yasının tutulmaması, bireysel travmaların toplumsal travmalara dönüşmesine neden olur. Bu durum, sömürgeciliği ve köleliği belirli bir zaman diliminde yaşanmış ve bitmiş olaylar olmaktan çıkarır. Bu sebeple, geçmişte yaşanan bu acı deneyimler halen tazeliğini korumakta ve tartışılmaktadır. Bu konudaki tartışmalar özellikle kolektif bellek süreçlerinin harekete geçirilmesi ve “kolektif bellek kaybı” üzerinde ağırlık kazanır. Kolektif bellek bir yandan grupların ve bu gruplar içerisindeki kişilerin, bastırılmış olan travmalarla yüzleşmesini sağlarken diğer yandan ise travmalarla yüzleşememeyi ve geçmişin tahribatının da devam etmesini sağlayacak bir alan yaratır. Kültürel travmanın kurbanları kimliklerini inşa ederken bilinçli bir hatırlamaya dâhil olmakta; travmaya sebep olanlar ise hatıralar aracılığıyla inşa edilen kimlikleri yok etmeye çalışmaktadırlar.¹¹²

Travmatik hatıraların gün yüzüne çıkarılmasında köle günlükleri ve köle anlatıları önemli rol oynamaktadır. Eyerman, toplumsal travmalar için, psikolojik travmanın yerine kültürel travma tanımını yapmayı uygun bulmuştur. Buna göre kültürel travma; “belli bir uyum içerisindeki bir grup insanı derinden etkileyen dramatik bir anlam kaybı ve kimlik yitimi”¹¹³ olarak tanımlanmıştır. Alexander, toplulukların üyelerinin birbirlerinin ıstıraplarıyla empati kurabilirken kendi sosyal gruplarına ait olmayanların acılarını genellikle ihmal ettiklerini savunur. Ayrıca, travma kuramının Batılı toplumların dışındaki travma deneyimlerini de kapsayacak şekilde genişletilebileceğini ileri sürmektedir. Jeffrey Alexander, bir milletin kolektif bir travmayı kabul etmediğinde, “bu kolektif sıkıntıların faillerinin, ahlaki sorumluluğu kabul etmeye zorlanmadığını ve bu sosyal travmaların derslerinin ne hatıralaştırıldığını ne de törenselleştirildiğini”¹¹⁴ belirtir.

Klasik Durkheimci mânâda travma bir sosyal gerçekliktir. Zira belli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan bir durumdur. Dolayısıyla travma, -bir grup, topluluk ya da toplum tarafından deneyimlenen bir durum- kültürel açıdan travmatik olarak yorumlanan yıkıcı olayların bir sonucu olarak kolektif bir fenomendir. Travma

¹¹² M. P. Larson, “Reconsidering Trauma, Identity, and the African Diaspora: Enslavement and Historical Memory in Nineteenth-Century Highland Madagascar”, *The William and Mary Quarterly*, 56(2), 1999, 335-362.

¹¹³ Ron Eyerman, “The Past in the Present: Culture and Transmission of Memory”, *Acta Sociologica*, 47(2), Sage Publications, 165.

¹¹⁴ Alexander, 1- 30.

toplumsal bütünlüğü etkiler bu yüzden bireysel psikolojik bir çıkmaz ya da bela olarak ele alınamaz.¹¹⁵ Bu bakımdan bölgedeki sosyo-kültürel kırılmalar tam da günümüzde net bir görünüm kazanmıştır. “Kültürel travma insanların fiziksel yıkımından çok daha fazlasını kapsar. Dolaylı ya da dolaysız olarak bir kültürün din, dil, tarih, ekonomik faaliyet, sosyal örgütlenme biçimi vb. başlıca unsurlarına karşı bir saldırıdır. Ya da bir toplumdaki aile yapısını, geleneksel otorite biçimlerini ve kurumları yıkan bir saldırıdır.”¹¹⁶

1.8. POSTKOLONYALİZM VE SÖMÜRGE TRAVMASI

1970’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan postkolonyal kelimesi, çok boyutlu bir anlama sahip olan dil, edebiyat, kültür, din, siyaset gibi pek çok alanda etkisini hissettiren, dekolonizasyon sürecinde anlam kazanan bir terimdir. Marksist kuramın önde gelen isimlerinden Aijaz Ahmad, ‘postkolonyal’ teriminin ilk belirlediği yıllar olan 70’lerin başında, bu terimin somut olarak kolonyalizmden yeni kurtulmuş toplumlara gönderme yaptığını belirtir.¹¹⁷ Sömürgeciliğin bıraktığı mirası sorunsallaştıran bir dizi felsefi ve edebi kuramı içine alan postkolonyalizm, Young’ın deyimiyle:

“Batılı ve Batılı olmayan halklar arasındaki ilişkilerin ve bu halkların dünyalarının incelenmesindeki hâkim yolları değiştirmeyi amaçlar (...) Bu, dünyayı tersine çevirmek demektir. Bu, resmin öteki yanından bakmak, Berlin ve Boston yerine Bağdat’ta veya Benin’de yaşamının sonucunda bazı şeylerin nasıl size farklı görüneceğini ve bunun nedenlerini anlamak anlamına gelir. Bu, Batılıların Batılı olmayan dünyaya baktığında gördükleri şeyin, gerçeğin kendisinden ziyade, aslında aynadaki kendi yansımaları ve kendi varsayımları olduğu anlamına gelir.”¹¹⁸

Postkolonyalizm, batılı sömürgeci anlayışın dünden bugüne devam eden ırksal, dinsel, ekonomik tahakkümüne karşı sergilediği aktif direnişiyle, yöresel ve geleneksel toplumların evrensele katılımı için birçok faaliyette bulunmuştur. Postkolonyal

¹¹⁵ Piotr Sztompka, “Cultural Trauma: The Other Face of Social Change”, *European Journal of Social Theory*, 2000, 449-466.

¹¹⁶ B. Hudnall Stamm, Henry E. Stamm, Hudnall Amy C., Higson-Smith Craig, “Considering A Theory of Cultural Trauma and Loss”, *Journal of Loss and Trauma*, 9(1), 2004, 89-111.

¹¹⁷ Ahmad Aijazi, “The Politics of Literary Postcoloniality”, *Race and Class*, 36(38), 1995, 1-20.

¹¹⁸ Young, Robert J. C., *Postcolonialism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2003, 2.

toplumların sosyal, politik, tarihi ve edebi olaylarının analizi için Batı'daki temel sosyal ve edebi kuramların bir sistem oluşturmada yetersiz kalmasının sonucunda postkolonyal kuram ortaya çıkmıştır. Postmodernizmin ve postyapısalcılığın düşüncelerinden beslenen postkolonyal kuram aslında Batı ile kendi toplumları arasındaki hegemonik ilişkiyi anlamlandıran Üçüncü Dünya entelektüellerinin fikirlerinin tümünün toplamıdır.

Bir edebiyat kuramı ve eleştirel bir yaklaşım olan postkolonyalizm, Avrupa ve Amerika'nın sömürgeleri olan ülkelerde üretilen edebiyat eserlerini irdeler. 1970'lerde eleştiri alanının bir parçası haline gelen post-kolonyal kuram, sadece koloni ülkelerindeki sanatçı ve araştırmacılarca kabul görmemiş, sömürge ülkelerinden Avrupa'ya gelip buradaki üniversitelerde eğitim alan özellikle de roman yazarları tarafından benimsenmiştir. Sonuçta, post-kolonyal edebiyat sömürülen ülkeleri ve insanların ana konusu yapan eserleri içine almaktadır; postkolonyalizm ise koloni insanının geçmişini ve şimdisini değerlendirme girişimi olarak algılanmış ve koloni insanların sesini duyurma çabası olarak öne çıkmıştır. Sömürgeciliğin geçmişiyle birlikte, küresel etkilerini de mercek altına alan post-kolonyal araştırmalar, kolonyal gücün mekanizmalarını tanımlamayı, dışlanmış ve marjinalleştirilmiş alt kültürlerin seslerini iyileştirmeyi, kolonyal ve post-kolonyal kimliğin, ulusal ait olmanın ve küreselleşmenin karmaşıklıklarını teorileştirmeyi hedefler.

Postkolonyalizm, batılı sömürgeci anlayışın dünden bugüne devam eden ırksal, dinsel, ekonomik tahakkümüne karşı sergilediği aktif direnişiyle, baskı ve şiddet ortamında boyun eğdirilip kendi değerlerini ve kültürlerini istedikleri gibi yaşama olanağı ellerinden alınan Üçüncü Dünya toplumlarının da aslında Birinci Dünya toplumları gibi evrensel insan haklarından faydalanmaları gerektiğini belirterek yıllardır ezilip hor görülen bu sömürgeleştirilmiş toplumların seslerini duyurmalarını sağlar. Postkolonyal toplumların sosyal, politik, tarihi ve edebi olaylarının analizi için Batı'daki temel sosyal ve edebi kuramların bir sistem oluşturmada yetersiz kalmasının sonucunda Filistin kökenli düşünür Edward Said'in *Oryantalizm* kitabından ilham alan postkolonyalizm, sonrasında Cezayirli düşünür Frantz Fanon, Martinik kökenli şair Aime Cesaire'in yanı sıra Tunuslu yazar Albert Memmi'nin öncülüğünde gelişimini sürdürmüştür. Bu entelektüeller 1960'lardan itibaren kolonileştiren hegemonyaya başkaldırmış ve 1990'lı yıllarda geleneksel düşünce sistemine sistemli bir şekilde meydan okumalarla birlikte postkolonyal çalışmaların patlama yaşadığı dönemin

öncülüğünü yapmışlardır. Sömürgecilik deneyimlerine tanıklık eden bu yazarların eserleri ve görüşleri Ahmet Sait Akçay'ın "Batı'nın merkezde olmadığı bir dünyanın adıdır"¹¹⁹ şeklinde tanımladığı postkolonyalizmin temel varsayımlarının oluşmasında etkin bir rol oynamış ve postkolonyal terminolojinin temellerini atmışlardır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte sömürge baskısı altında yaşayan ulusların sömürgeciliğe isyan edip bağımsızlıklarını kazanmaları, sınırların ortadan kalkmasıyla giderek artan göç dalgası sonucunda çokkültürcülük anlayışının ve farklılıkların, farklı kimliklerin önem kazanmaya başlaması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla eleştiriye açılan kapitalizm olgusu, diasporanın ve mülteciliğin toplumsal ve ekonomik bir sorun olarak gündeme oturması gibi etkenler 1990'larda postkolonyal düşünceyi ihtiyaç duyulan bir merkeze dönüştürmüştür:

"Yerinden edilmiş ve dağıtılmış bir otantikliğin yeniden keşfi amacıyla Afrikalı, Karayipli ya da Hintli köklere geri dönmek, yani sadece bunları yeniden ziyaret etmek ya da yeniden gözlemlemek değil de tamamen bunlara yönelmek bugün için pek mümkün görünmüyor. Postkolonyalizm belki de şu durumun gittikçe farkına varılmasının işaretidir: Bir kültürün, bir tarihin, bir dilin ve bir kimliğin, gittikçe metropolleşen dünyanın genel dönüştürücü akımlarından ayrı tutulması mümkün değildir."¹²⁰

Postkolonyal kuram, Avrupamerkezci kuralların yıkımını sömürge sonrası kültür içindeki uzun yıllardır bastırılmış yerli seslerin tanınmasını, resmi tarihin bahsetmekten kaçındığı toplumsal ve bireysel anlamda yaşanan travmatik deneyimleri dile getirerek sessizlerin sesi olmaya çalışmaktadır. Arif Dirlik bu seslerin postkolonyal kültürün biçimlenişinde temel bir dinamik olduğunu ve bu kültürün bir diyalektiğin ürünü olarak melez bir yapıda olduğunu öne sürer.¹²¹ Yerel ve yerli olanın yüceltildiği postkolonyal edebiyat, ötekileştirilen toplumlara yönelerek öteki kavramı üzerinden bir analiz yapmaya çalışır. Standardın yerine farklılığın savunulduğu, kültürel kimliği ifade etmenin zorluğu, baskıya başkaldırı ve direnme gibi özellikleri nedeniyle postkolonyal edebiyat geniş bir bakış açısına sahiptir. Batı-merkezci modernizm anlayışına, sömürgecilik ilişkilerine ve emperyalizme yönelik betimlemeleriyle eleştirel bir tutum

¹¹⁹ Cihan Aktaş'ın "Okumanın Farkı Orhan Pamuk/Okumanın İmkânsız Alegorileri" kitabının yazarı Ahmet Sait Akçay'la gerçekleştirdiği söyleşiden alıntıdır.

¹²⁰ Ian Chambers, *Göç, Kültür, Kimlik*, Çev. İsmail Türkmen&Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, 106.

¹²¹ Arif Dirlik, *Postkolonyal Aura: Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, 256.

içerisinde olan postkolonyal edebiyat, baskı altında tutulmaya çalışılan etnik azınlıkların seslerini duyurur.

Postkolonyal edebiyatta ezilen insanların umutlu olmaları ve umutlarını koruyabilmeleri sahip oldukları madun (subaltern) konumlarını değiştirebilmeleri için son derece önemlidir. Chomsky madun konumundaki bireylerin önlerindeki engelleri kaldırıp daha yaşanabilir bir dünya inşa edebilmeleri için umudun önemine vurguda bulunurken şunları söylemektedir: “Eğer umut olmadığını düşünecek olursanız, umudun olmadığına güvence veriyorsunuz demektir. Eğer özgürlük içgüdüsünün var olduğunu düşünürseniz, bir şeyleri değiştirmek için fırsat var demektir ve daha iyi bir dünya yaratmada sizin de katkınızın olabileceği ihtimali doğar. Seçim sizin.”¹²² Chomsky’nin de belirttiği gibi sömürgecilik siyasi olarak bitse de zihinsel ve psikolojik olarak varlığını devam ettirmektedir. Sömürgeciliğin ırkçı, istismarcı ve ötekileştirici doğasından olumsuz etkilenen toplumlar kültürel dışlanma ve bölünme deneyimlerine maruz kalmışlardır. Tarihsel süreç içinde meydana gelen savaşlar, köle ticaretleri, diasporalar, aşağılanmalar Üçüncü Dünya toplumlarının kültürel ve varoluşsal anlamda uzun yıllar inkâr edilmesine bağlı yaşanan travmalara neden olmuştur. Sömürgeciliği deneyimleyenler sağlam temeller üzerine bir gelecek inşa edebilmek ve travma psikolojisinden kurtulmak için umutlarını taze tutup zorluklarla baş edebilmeyi öğrenmek durumundadırlar.

Sömürgecilik hatırlandığında verilen bireysel veya toplumsal tepkilerin yoğunluğu, onu, onun ruhunu taşıyan ve güncel olan bir travmatik ilişki içinde hatırlamak zorunda olmaktan kaynaklanır. Geçmişte oluşmuş ve farklı yüzlerle bugün de yenilenerek sürmekte olan travmatik bir ilişkiyi şimdide hatırlamak, duyguları olay şimdi olmuş gibi ayaklandırmaktadır. Çünkü sömürgeciliği hatırlamak sıradan bir geçmiş hatırlaması değil, şimdideki geçmişi, şimdide hatırlamaktır. Sömürgecilik, dünyanın önemli Ortadoğu ve Yahudi tarihi uzmanlarından biri olarak kabul edilen akademisyen-yazar Dan Diner’in ifadesiyle “komprime zaman”¹²³, yani geçmiş olmayı reddeden zamandır. “Geçmiş olamayan geçmiş”, yası tutulamayan veya bitirilemeyen bir kayba işaret ettiği için onunla tüm zamanlarda yüzleşmek, hesaplaşmak gerekir.

¹²² Noam Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*, Çev. M. Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, Ankara 2010, 13.

¹²³ Enzo Traverso, *Geçmiş Kullanma Kılavuzu*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, 57.

Bu nedenle pek çokları için yüzyıl öncesinin anı ve duyguları daha dün olmuş gibi yaşanmaktadır.

Emperyalist Batılı güçler tarafından mağdur edilip travmaya maruz bırakılan sömürgeleştirilmiş Doğulu toplumların üyeleri deneyimledikleri travmatik olaylar nedeniyle kendilerinde oluşan çaresizlik, mağdur edilmişlik, öfke ve köleleştirilmişlik gibi duygularla baş edemedikleri için kendilerinden sonra gelen nesillere de bu duygular bilinç dışı bir şekilde aktarılmaya devam etmektedir. Yabancı kimliklere olan tahammülsüzlük ve nefret bireyler ve toplumlar arasında gittikçe artan kalıplaşmış yargıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır: “Özellikle sosyal ve bilişsel psikolojide farkında olmadan kararlarımızı ve seçimlerimizi etkileyen düşünce süreçleri ‘kalıp yargı’ (stereotip) olarak adlandırılırken, görünüm bulan ve bu kalıp yargılar sonucunda ortaya çıkan tutum ve davranışlar ise ‘önyargı’ olarak adlandırılmaktadır.”¹²⁴

Travmayı tek bir olayla sınırlandırmak ve onun geçmişte bireysel anlamda yaşanıp unutulduğunu düşünmek yerine sömürgecilik sonrası travma kuramı, travmayı toplumsal boyutta ele almakta ve hem bireysel hem de toplumsal bellekteki varlığını günümüzde devam ettirdiğini düşünmektedir. Sömürgeciliğin travması tek bir felaket veya önceki yüzyılın olaylarıyla sınırlı değildir; yeni sömürge mekânlarında yaşayan insanların gündelik hayatında devam eden bir deneyimdir. Postkolonyal yazarlar, çoğu zaman, batılı ve batılı olmayan toplumlar arasındaki karşılaşmanın travmatik olduğu görüşündedir, çünkü sömürgeciliğin diasporik süreçleri ve kölelik sisteminin acıları bugünü şekillendirmeye devam etmektedir. Joyce Carol Oates’in de dediği gibi “geçmiş geleceği hiçbir zaman bırakmaz, hatta belki onu yönlendirir, belirler ve geçmiş geleceğin içinde muhafaza edilir”¹²⁵

1.9. SÖMÜRGEÇİLİĞİN VE IRKÇILIĞIN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Sömürgeciliğin, ırkçılığın ve köleliğin sosyal ve psikolojik etkileri, üzerinden yüzyıl geçmesine rağmen hâlâ sömürge toplumların kolektif bilinçaltında devam etmektedir. Yaşanan acı deneyimler toplumların kendilerine olan güven duygusunda ciddi bir sarsıntı yaratmıştır. Sömürge devletlerin kendi çıkarlarını daha da

¹²⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar&Sosyal Psikolojiye Giriş*, Evrim Yayınları, İstanbul 2010, 273-275.

¹²⁵ Joyce Carol Oates, *What I Lived For*, Dutton Adult, New York 1994, 17.

güçlendirmek ve dünyada sanayileşmenin hızla kalkınması için gerekli olan iş gücünü Üçüncü Dünya ülkelerinden sağlaması ve bu halkları köle gibi kullanmaları kuşaklararası silinemeyen yaralar bırakmıştır. Sömürülen toplumlar psikolojik, toplumsal ve ekonomik birçok problemle yüz yüze kalmıştır. Sömürülen toplumun kalp ve zihin dünyasına darbeler indiren ırkçı ve sömürgeci zihniyet, kişiliği ve kimliği paramparça olmuş sömürge insanının algılarını iğfal etmiştir. Bunun sonucunda sömürülen toplumun bireyleri kendi toplumunu yadırgamaya ve sömürgeciye yana bir tavır sergilemeye başlamıştır.

Yapılan soykırma ve katliama rağmen bazı Batılı düşünürler, sömürge düzeninin ve köleliğin meşruiyetinden yana bir tutum sergilemişlerdir. Avrupalılar dinsel, etnik ve ırksal bazı farklar sebebiyle sömürgeciliğin ve Afrikalıları köleleştirmenin meşruiyetine inanmışlardı. Irkçılığın bu bağlamdaki yansımaları sömürgecilik ve kölelik tarihinde çok derin tesirler bırakmıştır. Bu sebeple kolonyal sistemin ve köleliğin anlaşılması mevzuunda Batı ırkçılığı, üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur. Sömürgeciler gelmeden önce bulundukları bölgede huzur içinde yaşayan insanlar, sömürgecilerin gelmesiyle birlikte öz yurtlarında garip hale gelmişlerdir.

Sömürgeciliğin gelişmesine ortam hazırlayan ırkçı tutumlar, sömürge travmasını yaşayan bireyin kendi yerli kimliğine karşı yabancılaşp bir kimlik karışıklığı yaşamasına neden olur. Bu durumun içinden çıkabilmek ve kendini göç ettiği veya içinde bulunduğu sömürge toplumuna kabul ettirmeye çalışan birey bu iki kimlik ve iki kültür arasında sıkışp kalmanın sonucunda ne kendisi ne de başkası olamamanın ikilemini yaşar. Sadece kendilerine ve içinde yaşadıkları topluma değil sömürgecilik misyonuyla ülkelere gelen ve kendilerine acı çektiren beyazlara karşı da yabancılaşan siyah bireyler kendilerini ne beyazlara ne de siyahlara ait hissedememenin yarattığı travmayı yaşarlar. Yaşadığı bu sarsıcı ve yıkıcı deneyimlerden sonra ruhsal anlamda bir çöküş yaşayan sömürgeleştirilmiş bireyler iyiliğin gerçek anlamını anlamak ve travmatik deneyimlerinden kurtulmak için ruhsal bir yolculuğa çıkma gereği duyarlar. Yapılan bu ruh yolculuğundan sonra, yalnızca kendisini değil aynı zamanda kendisi kadar acı çekmiş kişilerin de yeniden yapılandırılabilceğinin farkına varan birey için iyileşme sürecinin başarıyla sonuçlanması beş ana aşama sonucunda gerçekleşir: melezliğin kabul edilmesi, sevgiyi anlama, insanlara yeniden bağlanma, tanıklık ve aidiyet. Caruth, travmatik deneyimler sonrasında kişinin yaşadıklarını aktarmak için

deneyimlediği bu uyanışın travmanın önemli bir parçası olduğunu belirtir. Hayatta kalanın yaşadıklarına tanıklık etmesi ve bunları başkalarına anlatarak farkındalık oluşturması travmanın ahlaki bir zorunluluğudur.

Sömürgeci yerli halkın bütün geleneksel değerlerini yıkıma uğratan, kişisel ve toplumsal düzeyde sahip olduklarına zorla el koyan Batı'nın sömürgeci zihniyeti kendi kurallarını dayatarak toplum içinde bir dağılım ve parçalanmışlık havası yaratmayı hedefler: “Ne yana dönersen sömürgecinin ve egemen çoğunluğun tartışmasız yasaklarıyla karşılaşsın ve sömürgeci sömürgeleştirdiklerinden bu yasaklar karşısında sinmesini ve kaderine boyun eğmesini ister.”¹²⁶ Kendi varoluşunun geleceğini sömürgeciyle özdeşleşmede arayan yerli halk yaşadığı hayal kırıklıklarından ve travmatik deneyimlerden kurtulabilmek için sömürgeci sistemin bir parçası olmayı amaçlamaktadır, fakat kendisinin üçüncü sınıf bir insan olarak görülmesi bu amacına ulaşmasına engel olur: “Özdeşleşme ve arama çabasının hayal kırıklığıyla sonuçlandığı noktada artık kişinin dirimsel enerjisi tükenir; ruhsal, zihinsel, bedensel olarak yorulmuş, tükenmiş kişi ancak, sömürgeci şiddet ve aşağılanma altında hiçbir şey duyumsamamaya çalışarak yaşamayı öğrenir.”¹²⁷

Yeryüzünün Lanetlileri adlı eseriyle büyük yankı uyandıran ve sömürgecilik karşıtı yazarlar arasında önemli bir yer edinen Frantz Fanon sömürgecilğe karşı mücadele ederken Avrupalı Marksist düşünce geleneğinden etkilenmiş ve sömürgecilik karşıtı mücadelenin ve direnişin önemini vurgulamıştır. Fanon'a göre sömürgecilik karşıtı mücadele süreci, sömürgeciliğin yarattığı psikolojik şiddete karşı bir süreliğine de olsa kalkan görevi görmüştür. Sömürgeciliği bir şiddet unsuru olarak ele alan Fanon, şiddetin sömürgeleştirilen üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkisine odaklanmıştır. Sömürgeciliğin ve köleliğin baskısı altında hayatını geçiren bireylerin vücutlarında oluşan yaraların zamanla geçeceğini belirten Fanon, ruh dünyalarındaki yaraların ise onarımı imkânsız travma gibi büyük psikolojik sorunlara yol açacağını savunmaktadır: “Bu muzaffer sömürgecilik döneminin sakin ortamındaki sürekli ve hatırı sayılır zihinsel semptomlar baskının dolaysız sonuçlarıdır.”¹²⁸ Fanon bu sorunlardan kurtulmanın ve özgürlüğe giden yolun Avrupa dünyasının ve kültürünün reddedilmesi

¹²⁶ Karataş, 11.

¹²⁷ Karataş, 12.

¹²⁸ Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, Çev. Şen Süer, Versus Kitap, İstanbul 2011, 245.

ile mümkün olacağını açıkça dile getirir: “Avrupa kendi amaçları ve ihtişamı için yüzyıllar boyunca öteki insanların gelişmesini engelledi ve onları köleleştirdi; yüzyıllar boyunca sözde ‘tinsel deneyim’ adına neredeyse tüm insanlığı kırıp geçirdi. Onlara bir bakın, atom bombasının yok etme tehdidiyle ruhsal çöküş arasında gidip geliyorlar.”¹²⁹

Postkolonyal dönemde hız kazanan küreselleşme sürecinde yaşanan ülkelerarası göçler sonucunda farklı siyasal ve dinsel düşüncelere sahip insanların aynı sosyal ortam içerisinde yaşamaya başlamaları çeşitli yaşam biçimlerinin karışması sonucunu doğurmuştur. Kültürel anlamda yaşanan bu karmaşıklık ifade etmek için Bhabha, Mikhail Bakhtin’in dildeki çokseslilik anlayışıyla bağlantılı melezlik kavramından faydalanarak postkolonyal süreçte yitirilen saf kimlik algısına göndermede bulunmak amacıyla melezlik kavramını ortaya koymuştur. Bhabha’nın sömürgeci temsilin bir sorunsalı olarak gördüğü melezlik, tarihin hiçbir döneminde saf ve otantik bir kimliğin olmadığı iddiasındadır; çünkü “melezlik değerler sisteminin yerinden edilmesinin adıdır, değerler ve semboller sistemi hakim söylemi destekleyecek eksende ya da onun paralelinde yeniden şekillenir.”¹³⁰

Sömürgeci güçler tarafından uygulanan baskı ve şiddetin ortamında sevdikleri birçok insanı kaybeden, kültürel ve sosyal değerleri yok edilen sömürgeleştirilmiş toplum üyelerinin yaşadıkları travmanın psikolojik ve toplumsal anlamda oluşturduğu yaralar kurbanları büyük bir kimlik krizinin içine sürüklemiştir. Siyah erkeklerin ırkçılığın bir sonucu olarak yaşadıkları travma ve travma sonrası stres bozukluğunun derecesine kıyasla siyah kadınların ırkçılık ve cinsiyetçilik etkisiyle deneyimledikleri travma iki kat daha fazla olmaktadır. Ataerkil ve sömürgeci toplum yapılarında delilikle eş değerde görülen kadın cinselliğini kontrol etmek için baskıcı ve acımasız girişimlerde bulunulması kadınların ruh dünyalarında yıkıcı sonuçlar doğurarak travmatik durumlar yaratmaktadır. Sömürge toplumlarında kadınların yaşadıkları travmanın daha şiddetli olmasının nedeni siyah kadınların sömürgecilik, ırkçılık, ataerkillik ve cinsiyet ayrımcılığı arasında sıkışıp kalmasıyla açıklanabilir. Postkolonyal kuramın en dikkate değer isimlerinden biri olan Hintli eleştirmen Gayatri Chakravorty Spivak ise, ‘*Madun Konuşabilir mi?*’ adlı makalesinde Hintli kadının gerek Britanyalı gerekse Hintli erkekler tarafından özne durumundan çıkartıldığının ve kendisini ifade etme

¹²⁹ Frantz, 303.

¹³⁰ K.Homi Bhabha, *The Location of Culture*, Routledge, London 2004, 113.

özgürlüğünün olmadığı altını çizmiştir. Sömürgeleştirilenler, kadın olmaları durumunda iki kez ötekileştirilmekte ve ezilmektedirler:

“Tartışmalar ya geleneklerin satiyi onaylayıp onaylamadığı ya kadının kurban edilmeyi isteyip istemediği gibi konular üzerinde yoğunlaşırken sömürülen, madun konumunda olan kadın kaybolur: ya yerli erkek egemen toplumun söyleminin içinde ölü kocası için tam olarak yok edilir ya da biçimsizleştiren bir seçim şeklinde ona Batılı bir kavram olan bağımsız, özgür irade sunulur.”¹³¹

Eskiden sömürgeleştirilmiş ve köleleştirilmiş kişilerin maruz kaldıkları travmalar kolektif bir yapıya sahiptir ve bunları zaman içinde tarihsel olarak belirli bir zaman diliminde gerçekleşen bir olay içerisine yerleştirmek imkânsız bir hal almaktadır. Yaşanan olayın travmatik sonuçlarının kolektif bir boyut kazanması travmanın belirli bir zaman ve mekân sınırlarını aşarak evrensel bir nitelik kazanmasını sağlar. Travmalar, ırkçılık ve sömürgecilik hakkındaki şimdiye kadar devam eden uzun bir tarihin parçalarını oluşturmaktadır. Sömürgeciliğin insanlığa bıraktığı travmatik mirasın son bulabilmesi için yüzyıllardır yaşanan ve tanıklık edilen trajedileri inkâr etmek gerekir:

“Yeni sömürgeciliğe, kültürel emperyalizme ve şimdilerde adaletsizliklere (ırksal, cinsiyetçi ve sınıfsal) dönüştürülmüş olan güç yapılarının değişen yüzünün yarattığı sıklıkla yoğun acılarla orantısız olarak sınırlandırılmış milyonlarca halk için küresel kapitalizmin evrenselliği düşüncesinde hâlâ sürmekte olan travmalar var. Yalnızca sömürgeciliğin sonuçlarını yaşayan milyonlarca insanın hayatlarına hem metaforik hem de gerçek anlamda kazınmış ‘geçmiş yara izlerini’ görmezden gelenler, Robert Young’ın ifadesiyle, ‘geçmiş siyasetinin güvenliğine’ geri çekilebilirler.”¹³²

Zorunlu göç sonucunda ortaya çıkan travmanın sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik sonuçlarından başta çocuklar, kadınlar ve gençler olmak üzere her yaş grubu etkilenmektedir. Zorunlu göç sonucunda bir yandan ekonomik yaşamın devam ettirilebilmesi öte yandan geri dönebilme umudunun taşınması sonucu aile parçalanmaları yaşanmaktadır. Yer gösterilmeden boşluğa bırakılan insanlar sosyal destek açısından yoksun kalmakta, yalnızlaşmakta, yoksullaşmakta, güven duygusunu

¹³¹ Gayatri Chakravorty Spivak, *Madun Konuşabilir mi?*, Çev. Dilek Hattatoğlu, Gökçen Ertuğrul, Emre Koyuncu, Dipnot Yayınları, Ankara 2016, 79-80.

¹³² Victoria Burrows, *Whiteness and Trauma: The Mother-Daughter Knot in the Fiction of Jean Rhys, Jamaica Kincaid and Toni Morrison*, Palgrave Macmillan, New York 2004, 21.

yitirmekte ve içe kapanmaktadır. Bunların sonucu olarak da insani onur duygusu ciddi bir biçimde zedelenmektedir. Zorla göç ettirme ve bunun sonucu oluşan travma kendi başına bir insan hakları ihlali olmasının yanı sıra, yaşam hakkı, yaşam alanını seçme özgürlüğü, çalışma hakkı, eğitim hakkı, sosyal güvenlik hakları, seçme seçilme hakkı, mülkiyet hakkı gibi geniş bir haklar ve özgürlükler alanında bir dizi ihlalin ve kısıtlamanın da meydana geldiği bir dramatik süreçtir. Sınırlar ötesi yaşanan göç sonucu oluşan travma ise hukuki olarak tanınmama, kabul görmeme, kimlik kaybı, minimum yaşam koşullarından mahrumiyet, yerleşik hayattan yoksunluk ve intibak sorunları ve geleceğin belirsizliği gibi varlık nedenini yitirmeye kadar giden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fanon sömürgeleştirilmiş öznenin, arzuladığı beyazlığa hiçbir zaman ulaşamayacağını ya da kendini değersizleştiren siyahlıktan asla kurtulamayacağını anladığı anda psikolojik travmanın ortaya çıktığını söyler. Bu durum sömürgeci beyaz adamın siyah insanın dünyasını işgal etmesiyle ortaya çıkan bir sorundur. Fanon, sömürgeci beyaz adamın zencinin dünyasını işgal etmesiyle zencinin yabancılaşmasını ve psikolojik travma yaşamasını şöyle anlatır:

“Zencinin, kendini ırksal bağlardan soyutlayarak Avrupa kültürünü benimsemeye zorladığı andan itibaren başlamaktadır yabancılaşma. Öte yandan, bir ırkın başka bir ırkı sömürmesini öngören sistemlerin kurbanı durumundaki insanların sorunudur yabancılaşma. Daha üstün olduğunu öne süren bir uygarlığın başka bir dünyaya bakış, dünyayı yorumlayış formu üzerindeki hor görüşüne hedef olan insanların sorunudur yabancılaşma.”¹³³

Sömürgeciliğin, öznelere var olmamalarına dayanan ırksallaştırılmış bir toplumsal düzen tarafından yorumlanmasını gerektirdiği için travmatize edici olduğunu savunan Fanon’a göre benliğinin farkına varma hayati önem taşımaktadır. Hegel’in köle-efendi diyalektiği hakkındaki anlatısını yeniden yapılandıran Fanon, efendinin köleden kendisini tanıma yerine çalışmasını istemesini emperyal diyalektiğin mütekabiliyet ilkesinin olmaması ve sömürgeleştirilen insanlığın baskı altına alınıp olumsuzlanması olarak yorumlar. Sömürge travması maddi ve psikolojik olarak tanınamamanın bir ürünüdür. Fanon’a göre ırkçılığın Avrupa toplumlarında ekonomik, yapısal ve kültürel bir temeli vardır. Bir toplumda ırkçılık varsa, o toplumun bütün

¹³³ Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, Çev. Murat Haksöz, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1996, 210.

bireyleri bundan az ya da çok etkilenirler. Sömürgecilik ezilenlerin temel hayat yapılarını tersyüz eder, yerli kültür ve ekonomi yurtsuzlaşır. Yerli boyun eğmekle artık kendini tanımlayabilen bir varlık olmaktan çıkar ve ruhsal dengeleri altüst olur. Amerika'da köleliğin ve beyaz-siyah ayrımının son bulması, Avrupa'da ise sömürgeleştirilmenin yaşanmasıyla beraber siyahilerin yaşadığı fiziksel acılar yerini psikolojik olanlara bırakmıştır. Sömürgeleştirme sonrası yaşanan ontolojik sancılar, köleleştirme ve sömürgeleştirme durumundaki fiziksel sancılardan daha şiddetli bir biçimde yaşanmaktadır.

Yeni toprakların keşfiyle birlikte, keşfedilen toprakları kendi ülkesine katma, o toprakların yerüstü ve yeraltı zenginliklerini kendi refahı için kullanma ve oralarda yaşayan yerli halkı köleleştirip çalıştırma, yani kısacası sömürgecilik özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda hız kazanarak, Avrupa ülkeleri arasında bir yarışa dönüşmüştür. Günümüzde farklı şekillerde süren sömürgeci hareketin bir başka yönü, kendi düşünce sistemini, dinini, dilini vb. kültürel öğeleri sömürge halkına dayatmayı da içermektedir. Kendinden olmayan kişilere yönelik, onu dışlama ve ötekileştirme yoluyla daha değersiz hale getirme, ona tepeden bakma gibi üstünlüğü pekiştiren davranış biçimlerinin gerek teknik bakımdan gerekse toplumsal sistem olarak hiç gelişmemiş olan yerli halka yansması daha da keskin ve acımasız olmuştur. Sömürge travması ve sonuçları üzerinde çalışmış psikologlar ve psikanalistlere göre sömürgeci şiddetinin ve bunun farklı miraslarının tanımlayıcı özelliği sahihsizleştirme ve kendi dilinden, tarihinden ve kültüründen mahrum bırakmadır.

1.10. TRAVMANIN HAYALETİ

İrk ayrımcılığı sonucu yaratılan “öteki” de tarihsel olarak musallat olan, rahatsız eden, insalık dışı bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Sömürgeleştirilmiş, hortlaklaşmış “öteki” aynı zamanda büyücülüğe, cadılığa, akıl dışılığa yakın olan olarak betimlenegelmiştir. Dolayısıyla hortlaklaşma ve musallat olma, “batı” toplumunun sömürgeleştirdiği halklara dair oluşturduğu basmakalıp kategorilere çok içkin tasvir biçimleridir.

Travma yaratan sömürge geçmişi tarafından hâlâ rahatsız edilen Karayipler açısından sömürgecilik ve ırkçılık sürekli dadanan bir hayalet olarak varlığını devam

ettirmektedir. Dahası, Karayipli göçmenler, İngiltere’de sürekli olarak travmaya maruz kalmaktadırlar, çünkü bunlar, aşağılık varlıklar olarak muamele görmektedirler ve düzenli olarak ırkçı şiddet mağduru olmaktadır.

Sam Durrant'a göre, post-kolonyal anlatılar psikanaliz ve yapısöküm arasındaki kesişme noktasındadır.¹³⁴ Psikanaliz birey üzerinde odaklanır; öznenin refahı için bir taahhüdü vardır ve bizi hayaletlerimizi kovmaya, kayıpla uzlaşmaya ve ilerlemeye teşvik eder. Öte yandan Derrida’yı yapısöküm, öteki konusunda bir taahhüde sahiptir ve bizi hayaletlerle yaşamak için teşvik eder. Postkolonyal anlatılar, karakterleri hem kayıplarıyla hem de hayaletleriyle yaşamayı öğrenmeye teşvik eder.

Hep bir geri geliş barındıran ve geçmişten geri geleni ifade eden hayalet kavramının gidiş ve gelişlerinin denetlenemeyeceğini belirten Derrida’ya göre hayalet, bu anlamda, hep bir “geri gelen”¹³⁵ olarak tanımlanır. Hayaletin dolaşması bir tür uçuculuğun göstergesidir. Derrida hayaleti hep bir aralıkta tarif eder. Hayalet ne mevcuttur ne de namevcut; geçmişle gelecek, ölüm ile yaşam, beden ile ruh arasındadır. Herhangi bir zamanda değildir hayaletimsi an: “Hayaletin uçucu ve zamansızca ortaya çıkışı zamana ait değildir.”¹³⁶

Hayaletin korkularla, özellikle de geçmişteki korkularla ilişkilendirildiği bir diğer alan da psikanalizdir. Abraham ve Torok hayaleti geçmişte yaşanmış bir acının şimdide açığa çıkacağına dair korkuyla birlikte okur. Burada hayalet, nesiller arası iletişimin bir aracı olarak kurulur. Bu iletişimde önceki nesillerin gizli travmalarının şimdiki neslin hayatına zarar verdiği düşünülür. Hayalet ise ölü bir atanın yaşayan bendeki mevcudiyetidir. Ölmüştür, fakat hâlâ travmatik ve utanç verici sırların gün ışığına çıkmasından korkmakta, buna engel olmaya çabalamaktadır. Bu durumda hayalet, hikâyelerdeki bazı örneklerde olduğu gibi, gizli kalmış bir gerçeği açıklamak yahut yanlış doğruya çevirmek için değil, aksine, sırrının sır olarak kalabilmesi için avladığı kişiyi kandırmak amacıyla gelir.

Geçmiş ve geçmişin yaşanmışlıkları kişinin bedeni üzerinde etkiler bıraktığı gibi onu zihinsel bağlamda da etkiler. Derrida’ya göre, her bir hayalet aynı zamanda bir

¹³⁴ Durrant, 9.

¹³⁵ Jacques Derrida, *Marx’ın Hayaletleri; Borç Durumu, Yas Çalışması ve Yeni Enternasyonel*, Çev. Alp Tümertekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2007, 30.

¹³⁶ Derrida, 13.

hatırlamadır ve hatırlanmak istenmediği için direnç gösterilen bir unutma anına işaret eder; bu sebeple hayalet gelecekle ilgili olmaktan çok geçmişle ilgilidir. İnsanlar tarihlerini geçmişte yaşadıkları anılarına bağlı olarak oluşturur. Geçmişte yaşananların hatırlanmasının geçmişin bedenine yeniden biçim verdiğini söyleyen Derrida'ya göre hatıra deneyimin hayaleti, hafıza ise mezarıdır.¹³⁷ Hatıra hafızadan çıkıp defalarca oluş haline gelir ve böylece biricikliğini yitirir. Biricikliğini yitirmek demek ise saf ilk oluş halinden uzaklaşmak demektir.

Hayalet çoğu zaman gerçeği unutulmuş bir gizdir çünkü hatırlama edimine güven olmaz. Zamanın akışı içinde her şey değiştiğinden hatıralar da hatırlama eylemine göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir anlatımla, anılarda-deneyimlerde süreklilik yoktur. Bellek süreklilik arz etmediği için benlik de tıpkı varoluş gibi süreklilik arz etmez.

Freud insanı geçmişte bir olaya, travmatik bir olaya saplanıp kalma durumunda ele almıştır. Kişi geçmişte meydana gelmiş travmatik bir olayla baş edemezse hayatını istediği gibi biçimlendiremez; geçmişteki travmatik deneyimin etkisinden kurtulamaz. Geçmişte tutsak alınmış zihin için gün ve gelecek önemini yitirir. Abraham ve Torok'a göre ise geçmişteki travmalar hayalet biçiminde su üstüne çıkar. Travmanın nedeni unutulmuştur. Ama etkisi hortlak biçiminde tekrar tekrar görünecektir; üstelik de nereden ve neden geldiği asla tanımlanamadan. Bu hortlak, hortlak öykülerinde olduğu gibi yarım kalmış bir işi tamamlamak, geçmişteki bir yanlışı düzeltmek ya da gizli kalmış bir gerçeği açığa kavuşturmak için gelmez. Bu hortlak yalancıdır; gerçeğin su üstüne çıkmaması için elinden geleni yapar. Çünkü, travmaya neden olan genellikle utanılacak bir şeydir.

Hayaletler insan bilgisinin bir parçasıdır. İnsanlığın hayatta kalma mücadelesi sırasında geliştirilen beklenmedik güçler için sıklıkla kullanılan mecazlardır. Geçmişten, kendilerine karşı yapılan haksızlıklardan intikam almak veya geleceği öngörülemeyen veya hayal edilemeyen değişikliklerle tehdit etmek için geri dönerler. Hayaletler aynı zamanda bir halkın tarihsel kolektif bilinçaltında yer alan belirsiz, inatçı ve affetmez unsurlardır. “Yaşamak musallat olunmaktır. Bizim şimdimiz ve maddi varlığımız, hiçbir zaman sade, çıplak ya da yalnız değildir. Bizim öznelliğimiz de öyledir. Her zaman,

¹³⁷ Derrida, 167.

geçmişin, ötekinin, geleceğin, ölümün görünmez ve elle tutulamayan ağlarına yakalanırız.”¹³⁸

Derrida bireyin özürlüğüne acı çekmenin, yıkımın ve bir çeşit yas tutmanın sonsuz dönüşümü aracılığıyla gerçekleştiğinin altını çizer. Bu bağlamda bireyi etkisi altına alan süresiz yas halinde geçmişin anlamı tam da bugünde su yüzüne çıkmaz. Aksine geçmişi, içinde barındırdığı büyük çatlaklarla ve açmazlarla geleceğin ta kendisi gözler önüne serer.

Hayalet ve musallat olma motifleri son yıllarda sadece gotik edebiyata has unsurlar olmakla kalmayıp postyapısalcı kuramda ölüm ve yaşam, varlık ve yokluk, şimdi ve geçmiş gibi ikili karşıtlıkları sorgulamak amacıyla da kullanılan teorik kavramlara dönüşmüşlerdir. Gotik metinlerdeki hayalet temsillerinin farklı tezahürlerini irdeleyen Derrida, hayaletin aslında bireyin ve toplumun kendisine tehdit olarak gördüğü için bastırdığı veya dışladığı unsurları anlatmaya yarayan bir metafor olduğunu göstermeyi ve hayalet metaforunun alışlagelmiş benlik, gerçeklik ve normallik anlayışlarının sorgulanmasında önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koymayı amaçlar. Hayalet metaforu, psikanalitik ve sosyo-politik olmak üzere iki farklı açıdan incelenmektedir. Psikanalitik okumaya açık hayalet metaforu, hayaletin devamlı bilinç düzeyine çıkmaya çalışan ve böylelikle özneye musallat olan bastırılmış dürtülerin, korkuların veya travmatik yaşantıların geri dönüşünü temsil eden bir metafor olarak yorumlanabileceği metinlerde ortaya çıkmaktadır. Sosyo-politik okumaya açık olan hayalet metaforu ise hayaletin kölelik, soykırım, savaş, sömürgecilik gibi kültürel travmaların süregelen etkileri ile ırkçı veya cinsiyetçi baskı gibi toplumsal baskıların travmatik etkilerini anlatmaya yarayan bir metafor olarak okunabileceği metinlerde ağırlıklı olarak görülmektedir.

¹³⁸ Elisabeth M. Loevlie, “Faith in the Ghosts of Literature”, *Poetic Hauntology in Derrida, Blanchot and Morrison's Beloved*, Religions 2013, 4, 336–350.

İKİNCİ BÖLÜM

CARYL PHILLIPS'İN EDEBİYAT DÜNYASI VE DÜŞÜNCE YAPISI

Derin duygusal orijinallliğini keskin bir toplumsal farkındalık ile birleştiren bir dünya görüşüne sadık kalırken, çalışmalarına yenilik getirmeyi sürdüren çağdaş bir yazar olan Caryl Phillips, Doğu Karayip adası St Kitts'de 13 Mart 1958'de dünyaya gelmiş ve henüz birkaç aylıkken ailesi tarafından İngiltere'ye götürülmüştür. Ailesi ilk olarak Phillips'in üç genç erkek kardeşiyle birlikte büyüdüğü ağırlıklı olarak beyaz, işçi sınıfının yaşadığı İngiltere'nin Leeds bölgesine yerleşti. Henüz bir yaşındayken ailesiyle İngiltere'ye taşınan ve çocukluğunun büyük bir kısmını burada geçiren Phillips, İngiliz toplumsal yaşamına uyum sağlamaya çalışsa da, yıllar geçtikçe bunun nafile bir çaba olduğunun ve ten rengi nedeniyle ötekileştirilerek toplumsal dışlanmışlık duygusu yaşamaya maruz bırakıldığının farkına varır: “Gerçek şu ki, beyaz olmak istemedim, sadece uyum sağlamak istedim ve ten renginin asıl mesele olduğuna inandım.”¹³⁹ Phillips genç bir yetişkin olana kadar Karayipleri ziyaret etmediği için kendisini asla bir Karayipli olarak tanımlamaz. Bununla birlikte, Karayip göçmenlerine karşı gösterilen İngiliz düşmanlığının ortasında büyüdüğü için Britanya ile özdeşleştirilmekten de rahatsızlık duymuştur. Kendisinin hem Karayipli hem de İngiliz olarak görülmesine izin veren yazar iki kültürel geçmişi arasında geçiş yapmayı seçmiştir.

İngiltere'ye göç eden pek çok aile gibi Phillips'in ailesi de nereden geldiklerini unutmak istediler çünkü çocuklarının Yeni Dünya'nın bir parçası haline gelmesine büyük önem verdiler. Yerleştikleri yeni toplum düzeninin bir parçası olmak için geçmiş yaşantılarını bir kenara koymaları gerektiğinin farkında olarak hareket eden ailenin bu çabaları sonucunda Phillips kendisini bir İngiliz gibi görmüş ve Karayip kültürüne uzak bir şekilde yetişmiştir. Çocukluğundan beri, sokaktaki polisler tarafından sürekli durdurularak nereye gittiği, nerede oturduğu, nereli olduğu gibi sorulara maruz bırakılan Phillips ise kendisini İngiltere'ye ait hissedememiştir. Sömürgecilik tarihinin huzursuz edici etkilerini yüklenen kişilerin hikâyelerini anlatma yeteneğinden dolayı günümüz sömürge sonrası yazarları arasında önemli bir yere sahip olan Caryl Phillips hakkında Bénédict Ledent, “onu Karayipli, Siyahi İngiliz, İngiliz veya şimdi bile yılın büyük bir

¹³⁹ Caryl, 18.

bölümünü New York'ta Afrikalı-Amerikalı olarak yaşadığı için sınıflandırmanın zorluğu”¹⁴⁰ gerçeğine işaret etmektedir.

İnatçı ve geçimsiz bir çift olan anne babasının İngiltere’ye göç ettikten sonra maruz kaldıkları baskılar karşısında boşanmaları ve sonrasında velayetini alan annesinin hastalanıp yatağa düşmesi karşısında büyük bir travma geçiren Phillips, aile sevgisinden mahrum bir şekilde büyümenin üzüntüsünü yaşamıştır. Çocukluk döneminde yaşadığı bu psikolojik travma yazarın kişiliğinin ve düşünce dünyasının oluşmasında etkin rol oynamıştır. “İnsanın toplumsal olarak arkasız ve yalnız olduğunun bilincine varması, o sürece kadar bildiği, öğrendiği, özdeşleştiği, yücelttiği her şeyin yıkılmasıdır. Bu öğrenme süreci çocuğun gelişim sürecinin o anından itibaren ciddi boşluklara, kişilik bölünmelerine, şahsiyet bozulmalarına ve taşlaşmaya götürür.”¹⁴¹ Kişiliği çözülen ve aidiyet duygusunu yitirmiş olan Phillips, aile bağlarından yoksun olmanın verdiği hisle yazdığı romanlarda çocukluğuna geri dönüşler yapar ve ruhen temiz olduğu zamanları hatırlamak ister, çünkü hiç hatırlamak istemediği çocukluk dönemine dönerken karakterler yoluyla psikolojik travmasını yeniden yaşar.

Caryl Phillips'in çocukluk döneminin ilk yıllarında İngiltere toplumunda, ten rengine dayalı olarak insanları ayrımcılığa uğratan kültürel belirsizlikle yüzleşmesi onun kişilik gelişiminde çok büyük bir rol oynar. Yaşadığı bu belirsizlik sonuç olarak onun, İngiliz ve Karayip kültürleri arasında parçalanmış ve ciddi bir kimlik ikilemi içinde kalmasına neden olmuştur. Phillips'in kurgusal eserlerinin çoğu özellikle Afrikalılar ve İngiltere'deki Karayiplilerin karşı karşıya kaldıkları kimlik krizi temelinde incelenmektedir. Stephen Clingman’a verdiği bir röportajda Phillips küçük yaşlardan itibaren yaşadığı kültürel kimlik krizi ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanır: “Yazıyorum çünkü başka bir neslin, başka bir kimsenin gereksiz yere acı çekmesini, kimliğinden endişe duymasını, ‘Nerelisin?’ gibi sorulardan utanmasını, birisi ‘Kimsin?’ dediğinde panik duygusu yaşamasını istemiyorum.”¹⁴²

¹⁴⁰ Bénédicte Ledent, *Caryl Phillips*, Manchester University Press, New York 2002, 5.

¹⁴¹ Hüseyin Karataş, *Sömürge İnsan*, Peri Yayınları, İstanbul 2010, 151.

¹⁴² Stephen Clingman, “Other Voices: An Interview with Caryl Phillips”, in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schattelman, University Press of Mississippi, 2009, 95-117

2.1. CARYL PHILLIPS'İN YAZARLIK SERÜVENİ VE EDEBİ KİMLİĞİ

Caryl Phillips, kurmaca ve kurgusal olmayan eserler, oyun ve deneme türünün yanında filmler, televizyon ve antolojiler için yazdığı senaryoları da içeren eserleri aracılığıyla edebiyat dünyasında adını erken yaşta duyurmuştur. Kariyerine tiyatro için yazarak başlayan Phillips'in bu alandaki ilk eserleri, *Strange Fruit* (1980), *Where There is Darkness* (1982) ve *The Shelter* (1983) oyunlarından oluşmaktadır. BBC için *The Wasted Years* (1984), *The Prince of Africa* (1987) ve *The Spirit of America* (1995) gibi bir dizi radyo oyunu ve belgesel yazmıştır. 1996'da kendi romanı *The Final Passage*'ın üç saatlik filmi ve *Playing Away* (1986) adlı filmin de içinde olduğu pek çok filmin senaryosunu yazmıştır. V. S. Naipaul'un *The Mystic Masseur* adlı eserinden esinlenerek televizyona uyarlanan *Merchant Ivory* filmi için yazdığı senaryo, Arjantin'deki Mar Del Plata film festivalinde en iyi senaryo için verilen Silver Ombu ödülünü kazanmıştır. On bir roman ve bir dizi deneme kaleme alan Phillips'in romanları *The Final Passage* (1985), *A State of Independence* (1986), *Higher Ground* (1989), *Cambridge* (1991), *Crossing the River* (1993), *The Nature of Blood* (1997), *A Distant Shore* (2003), *Dancing in the Dark* (2005), *Foreigners* (2007), *In the Falling Snow* (2009), *The Lost Child* (2015) ve *A View of the Empire at Sunset* (2018) eserlerinden oluşmaktadır. *Extravagant Strangers: A Literature of Belonging* (1997) ve *The Right Set: An Anthology of Writing on Tennis* (2009) isimli iki antolojinin editörlüğünü yapan Phillips'in kurmaca olmayan eserleri arasında çok sayıda makalenin yer aldığı *The European Tribe* (1987), *The Atlantic Sound* (2000), *A New World Order* (2001), and *Colour Me English* (2011) bulunmaktadır. Phillips'in *Crossing the River* romanı 1993 Man Booker Ödülüne aday gösterilirken *A Distant Shore* romanı da 2004'te "Commonwealth Writers Prize" ödülüne layık görülmüştür.

Yaşadığı ülkenin kültürüne yavaş yavaş dahil olmaya çalışan göçmen zamanla artık eski kimlik inadından vazgeçerek kimlikler üstü bir anlayış geliştirmeye çalışır. Nitekim Caryl Phillips, romanlarını İngilizce yazmakta ve ne Karayipli ne de İngiliz olmakla pek de fazla ilgilenmemektedir. Phillips gibi kişilerin içinde bulunduğu bu arada kalmışlık durumunu ve ikili kimliğini Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya* adlı eserinde şu cümlelerle anlatır:

“Yabancı ülkeye göç eden birinin, öncelikle kendi ülkesinden göçtüğü unutuluyor genelde. Sıradan bir ayrıntı değil bu, göçmen gerçekten iki kişidir, kendini de öyle görür. İki farklı topluma aittir ve her iki toplumda aynı statüye sahip değildir. Örneğin, sürüldüğü kentte, alt düzeyde bir görevde çalışmaya boyun eğen diplomalı biri, anayurdunda saygın bir kişi olabilir. Kuzey şantiyelerinde çekine çekine, hep yere baka baka konuşan Faslı bir işçi, yakınlarının arasına döndüğünde gururla kendi dilini kullanabildiğinde, özgüvenli hareketlerle, yüksek sesle konuşan, tatlı dilli bir hikâyeciye dönüşebilir.”¹⁴³

Üç erkek kardeşinin en büyüğü olarak büyük sorumluluk üstlenen Phillips, sabah çok erken saatlerde kalkıp kardeşlerinin okul elbiselerini ütüleyip onlara anneliğin yanı sıra babalık da yapmak zorunda kalmıştır. Bütün zorluklara rağmen annesinin kendisine aşıladığı başarmak zorunda olma fikrine dört elle yapışan Phillips, eğitim, çok çalışma ve disiplin yoluyla bu hedefine varmaya çalışır. Phillips’in kimliğini ırkı olduğu kadar İngiltere’nin işçi sınıfında büyümesi gerçeği de biçimlendirmiştir. Özellikle kadın-egemen bir evde yaşamak, onu özellikle kadın karakterlerin mücadelelerine karşı duyarlı hale getirmiştir. Çocukluğunu “kimliğiyle ilgili derin bir sessizlik dönemi”¹⁴⁴ olarak tanımlayan Phillips, bu sessizliğin, yazılarını sessiz insanlara kendi hikâyelerini anlatma ve sonuçta kendi tarihlerini yazma şansı vermek için kullanmaya yönlendirdiğini belirtir. Gençken anti-semitizm ve holokost hakkında öğrendikleri sayesinde kendi hayatının zorluklarını bir halkın hikâyesiyle ilişkilendirebilmiştir. Hollandalı Yahudi bir çocuğu konu alan 1973’te yazdığı *Growing Pains* adlı ilk kısa hikâyesini Hollanda’nın Alman işgali hakkında bir televizyon belgeselini izledikten sonra yazmıştır.

Tematik olarak yazdıklarının büyük bir kısmının Karayip adalarıyla ilişkili olduğunu belirten Phillips, kendini kökleri Karayipler’de olan fakat dalları İngiltere’de büyüyen bir ağaca benzetir: “Phillips, kendisini ve çağdaşı diğer yazarları dalları gelişmekte olan ve İngiltere’de bir dereceye kadar gelişmeye ve büyümeye devam eden, ancak kökleri Karayip topraklarında olan kültürel olarak bölünmüş varlıklar olarak tanımlamak için birçok durumda ağaç metaforunu kullanır.”¹⁴⁵ İngiltere’nin altmışlı ve

¹⁴³ Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya, Uygarlıklarımız Tükendiğinde*, Çev: Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, 179.

¹⁴⁴ Conversations with Caryl Phillips, Ed. Renee T. Schatteman, University Press of Mississippi, 2009, 12.

¹⁴⁵ Caryl Phillips, “Living and Writing in the Caribbean: An Experience”, *Kunapipi*, 11(2), 1989, 47.

yetmişli yıllarında büyüyen Karayip kökenli çoğu çocukta olduğu gibi, iki yer arasında kaybolduğunu hisseden Phillips'in yerinden edilmiş kimliğinden kaynaklanarak ortaya çıkan bu ikilem ve ait olma konusundaki belirsizlik, onun hayal dünyasını şekillendiren önemli bir katalizör haline gelmiştir. İngiltere'de olduğunda Afrika kökenine sahip olduğunun, Afrika'da olduğunda ise İngiltere'de büyüdüğünün farkındalığıyla yaşayan Phillips, başlangıçta derin bir şekilde hissettiği yer değiştirme travmasına zaman içinde alıştığını belirtir:

“Aslında gittikçe yer değiştirme travmasını eskisi kadar hissetmiyorum. Yer değiştirmeyi travma kadar güçlü bir şekilde hiç hissettiğimi sanmıyorum. Ama yerinden olmanın rahatsızlığını hissettim. Eskiden kişinin bir evinin olması gerektiğini düşünürdüm. İngiltere'nin çok köklü bir bölgesi olan ve işçi sınıfı geniş ailelerin yaşadıkları Yorkshire'da büyüdüm. Herkesin annelerini, büyüklerini veya teyzelerini görecekları bir yer. (...) Bu yüzden hissettiğim birincil yer değiştirme, geniş bir aile hissi olmaksızın böyle sıkı bir toplumda büyümüş olmaktı. Bunun bende aile, bir yer duygusu ve bir ev duygusu gibi bir sürü şeye sahip olmak için çok derin bir istek uyandırdığını düşünüyorum. Belki yaptığım seyahat sayısından, belki de edebi olarak etkilendiğim ve akranlarım olarak kabul ettiğim kişilerin değiştiğinden şüphelendiğimden ve bu insanların çoğunun bir ev duygusuna sahip olmaması nedeniyle artık kendimi pek fazla böyle hissetmiyorum. Bu yüzden belki de bir ev hissine sahip olmamanın uygun olduğunu düşünmeye başladım.”¹⁴⁶

Phillips, 1978'de 20 yaşındayken bir Oxford öğrencisi olarak ABD'yi ziyaret etti ve böylece İngiltere'deki ırksal ayrım durumunu bir yetişkin gözüyle anlayabilme imkanını yakaladı. Phillips Oxford'da öğrenci olarak son yılını Richard Wright, James Baldwin ve Ralf Ellison'un romanlarını okuyarak geçirmiştir. Britanya toplumuna karşı hissettiklerini ifade etmek istese de o yıllarda İngiliz edebiyatında böyle bir ortam henüz olmadığı için 70'li yılların sonlarında Britanya'ya karşı hissettiği öfkeyi ve hüsrancı ifade eden siyahi Amerikan yazarlarına büyük bir ilgi duymaya başlamıştır. Ralf Ellison'un *Invisible Man* romanının kahramanının kasvetli his ve toplumdan dışlanmışlık duygusunun, Karayipli ikinci nesil yazarların Britanya'da hissettiklerine daha fazla benzediğini düşünmüştür. Bir gün Kaliforniya sahilinde yürüdüğü bir esnada Phillips,

¹⁴⁶ Pico Iyer, “Caryl Phillips: Lannan Literary Videos”, Ed. Renee T. Schattelman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 36-45.

Richard Wright tarafından yazılan *Native Son* romanını keşfetmiştir. Phillips romanı okurken ne hissettiğini şu sözlerle ifade eder:

“Kafamın içinde bir patlama olmuş gibi hissettim. Yazar olma arzumda önemli görünen herhangi bir anı işaret etmem gerekirse, o zaman Pasifik sörfünün şezlongun etrafında yıkanmaya başlamasını gösterebilirim. Wright’ın eğilmez kası olan ve ses tonuyla dikkat çeken romanının kahramanı Bigger Thomas’ın duygusal acısı, derinden hissedilen sosyal öfke duygusu, bir model değil, kendi varoluşumun tezahürünü nasıl ifade edebileceğimin bir imkânını sundu (...) O andan sonra yazar olmaya çalışmak istediğime karar vermiştim.”¹⁴⁷

Oxford'dan mezun olduktan sonra kariyerine İngiltere'deki modern Karayip göçmenlerinin deneyimleriyle ilgilenen bir oyun yazarı olarak başlayan Phillips'i tarihi tasvir ederken farklı kılan unsur, Afrikalı diaspora deneyimlerinin çeşitliliğine odaklanarak, siyahların özcü bakış açısını reddetmesidir. Diaspora kavramı onun sadece siyahların deneyimlerine odaklanmak yerine, Orta Çağ'da Yahudilere yönelik zulüm, Nazi rejimi altındaki Yahudi halkının acıları, sonraki Yahudi toplama kampları gibi Yahudi deneyimlerini keşfetmesini sağlamıştır. Farklı yüzyıllarda ve farklı yerlerde ırkçılığın kurbanı olarak siyahları ve Yahudileri yan yana koyan Caryl Phillips böylece farklı kültürel bellekleri bir araya getirerek eserlerinde yansıtmayı hedeflemiştir. Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* eserinden esinlenerek, Yahudilerin ve Siyahların aynı dışlama ve baskı mekanizmalarına maruz kaldığını hatırlatan romancı her iki gruba da renk, din, köken veya cinsiyet ve dilden bağımsız olarak empati çağrısında bulunmaktadır. Phillips, bu nedenle Karayipli yazarlar arasında, Holokost ve kölelik konularına dolaylı olarak değil, açıkça değinen en önemli isimlerden birisidir.

Phillips, Avrupa ve Amerika'daki siyahların yaşamlarıyla ilgilenirken, Avrupa'daki Yahudilerin yaşamlarında da benzer bir sıkıntı olduğunu düşünmektedir. Onun için hem Yahudiler hem de siyahlar toplumda dışlanıp ötekileştirilen figürlerdir. Siyah bir İngiliz yazar olarak Phillips'in Yahudilerin meselelerine olan ilgisi oldukça etkileyici ve bir o kadar da çelişkili bir durum gibi gözükmemektedir. 1970'lerde Avrupa'daki siyahların deneyimlerine dair kamuoyu referanslarının ve resmi tarih kayıtlarının eksikliği, Phillips'in dikkatini Avrupa'nın Yahudilere karşı insanlık dışı muamelesine yöneltmiş ve bu sayede kendi marjinalleştirilmesinin anlamını

¹⁴⁷ Caryl Phillips, *A New World Order*, Secker and Warburg Random House, London 2001, 18-19.

kavramasını sağlamıştır. Holokost'u konu alan “*The World at War*” adlı televizyon programını izlemesi ve *The Diary of Anne Frank* adlı kitap sayesinde Phillips yerinden edilme konusuna ve Yahudi diasporası meselesine ilgi duymaya başlar. O, modern Avrupa'nın Yahudilere karşı takındığı bu ayrımcılığı kabul etmez.

Caryl Phillips, çağdaş edebiyattaki siyah diaspora temasıyla ilgilenen okuyucular ve eleştirmenler için olduğu kadar kültürel eleştirmen ve teorisyen Paul Gilroy'un çalışmalarından elde edilen siyah Atlantik kavramıyla yakından ilgilenenler için de önemli bir ilham kaynağı olmaktadır. Gilroy, Atlantik'i milliyetçi ve etnik açıdan mutlak yaklaşımlardan uzakta ve açıkça ulus ötesi ve kültürler arası bir perspektife doğru eleştirel bir odak oluşturan tek, karmaşık bir analiz birimi olarak önermektedir.¹⁴⁸ Phillips'e göre hem Yahudilerin hem de siyahların meseleleri birbiriyle benzerlik taşımaktadır, çünkü Avrupa'nın etnomerkezci yaklaşımından kaynaklanan ötekini dışlama çabası hem siyalara hem de beyazlara karşı ayırım yapılmaksızın yönlendirilmiştir. Büyükbabasının Yahudi kökenli olmasına rağmen, Phillips Yahudi meselesine olan ilgisinin bu konuyla bir ilgisi olmadığını ifade etmektedir. Bu konuyla ilgili olarak bir röportajında şu sözleri kullanır: “(...) Aile meselesi benim Yahudi meselesine duyduğum ilgiye gerçekten katkıda bulunmadı.”¹⁴⁹ Her ne kadar Phillips, siyahların ve Yahudilerin tarihleriyle ilgilense de hiçbir şekilde onların deneyimleriyle bir kıyaslama yapmaz, çünkü her ulusun tarihinin, eşzamanlı olarak hem birbirinden uzak hem de bir o kadar yan yana olan eşsiz deneyimleri ile ele alınması gerektiği düşüncesindedir. Onun amacı, tarihteki mağduriyetlerin bazen ortak bir kaynağa ve ortak acı deneyimlere sahip olduğunu göstererek mensubu olduğu Karayip halkının tarihsel süreçte yaşadığı toplumsal travmalara işaret etmektir.

2.2. CARYL PHILLIPS'İN ESERLERİNDEKİ TEMATİK KAYGILAR

Phillips sömürgeci tarihlerin, kurbanlarının hayatlarındaki psikolojik sonuçlarını araştırırken, aynı zamanda, bu tarihsel geçmişin, günümüzdeki mağdurlarının üzerindeki muazzam psikolojik sıkıntıları nasıl oluşturduğunu incelemeye de dikkate değer bir ilgi göstermektedir. Ancak Phillips, kurgusunda yalnızca travmatik

¹⁴⁸ Paul Gilroy, *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*, Verso, London 1993, 15.

¹⁴⁹ Renee T. Schattelman, *Disturbing the Master Narrative: An Interview with Caryl Phillips*, in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schattelman, Jackson: University Press of Mississippi, 53-66.

deneyimlerle değil, aynı zamanda çeşitli sömürge ilişkileri ve koşullarındaki biçimlendirici psikolojik dinamiklerle de ilgilenir. Phillips'in romanları hegemonik ilişkiler, yer değiştirme, göç, aidiyet soruları, kimlik oluşumu, ırkçılık ve sömürgecilik direnişi gibi sömürgecilik sonrası deneyimlerin farklı psikolojik yönlerini araştırmaktadır. Bu romanlar politik, sosyal ve ekonomik düzeyde oluşan anti-kolonyal direnişi ele almanın yanında temelde psikolojik alanda gösterilen direnişe de değinmektedir. Yazarın kurgusunda ortaya çıkan şey, sömürge köleliğine bu tür anti-hegemonik direniş sergileyen karakterlerin mücadeleleri ve sömürge durumlarından tamamen kurtulmalarıdır. Gösterdikleri direnişleri onları sosyal ve politik anlamda tam olarak serbest bırakmasa da bu direniş süreci devam eden bir süreç olarak kendilerinin sömürgeciden ve sömürgecilik sisteminden kurtulma bilinciyle hayatlarını sürdürmesini sağlar.

Phillips, sömürgeciliğin, köle ticaretinin, emeğin göçünün, eserlerindeki çeşitli kahramanların yaşamlarında yarattığı etkilerden hareketle tarihin kişisel yüzünü ortaya çıkarmaya çalışır. Yazar, büyük tarihsel olayların önemini, dolaylı olarak bireysel hayatların prizmasıyla kırıldığı şekilde değerlendirmeye çalışır. Phillips'in hikâyeleri, Avrupa kıtasının belirli temsilcileri ile diğer bölgelerin sakinleri arasındaki sömürgeci karşılaşmalarının çok sık kabul edilmeyen geçmişiyle günümüzü birbirine bağlayan nesilleri ve çağları kapsar. Kendi kontrollerinin ötesindeki tarihsel ve kültürel güçlerin sadece kurbanları olan bireyleri tasvir eder. Phillips sürekli yerinden edilmiş ve tarihin belli bir bağlamı içinde güvenlik veya görünürlük gibi temel insan haklarından yararlanmasına izin verilmeyen insanların hikâyelerini araştırır. Kendisi için çoğulcu bir yurt anlayışı benimseyen Phillips yazılarında sabit olmayan, daha değişken bir insan kimliğini savunur. Phillips'in dünya ile olan ilişkisi, geleneksel şartlarda yapılandırılan bağlanma ihtiyacının ötesine geçtiğini göstermektedir.

New York Times, Caryl Phillips'i zamanımızın edebiyat devlerinden biri olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁰ Hayatının ilk yıllarında Karayıplı göçmenlere dayatılan aidiyetsizlik durumunu bireysel olarak deneyimleyen ve daha sonraki yıllarını yerlerinden edilmiş insanların travmatik hikâyelerini ortaya çıkarmaya adanmış Phillips, kurgusunu ve kurgusal olmayan eserlerini, tarihsel koşullardan olumsuz olarak en çok etkilenen ve tarihte en az temsil edilen insanların hayatlarını betimlemek için kullanır. Phillips'in

¹⁵⁰ George Garrett, *Separate Prisons*, New York Times Book Review, February 16, 1992, 25.

çalışmalarını geriye dönük modern bir farkındalık oluşturma gayreti olarak gören Güney Afrikalı yazar J. M. Coetzee, Phillips'in kurgusunun tek amacının “Batı'nın unutmak istediklerini hatırlatma”¹⁵¹ olduğunu belirtir. Phillips'in yazılarının ardındaki itici güç, geçmişe dair yeni analiz katmanlarını ortaya çıkarma ve tarihsel adaletsizliklerin üstesinden gelmiş olanlar için empati ve umut etiğini oluşturabilme çabasıdır.

Daha otuz beş yaşına gelmeden önce, film, sahne, radyo ve televizyon için çok sayıda senaryo yazan ve edebiyatçı kimliğiyle sahip olduğu yeterliliği ortaya koyan Caryl Phillips'e göre geçmiş içinde yaşanan anı şekillendirmektedir. Caryl Phillips'in kişisel tarih anlatıları, dünya tarihi travmaları konusundaki görüşünü belirler. “Dünya sanat tarihine baktığımızda sanatçıların, insanoğlunun yaşadığı önemli travmalardan etkilendikleri ya da kendi yaşadıkları travmaların sanatlarını etkilediği görülür.”¹⁵² Çok kültürlü geçmişi ona geniş bir dünya görüşü sunsa da bu durum Phillips açısından iki ucu keskin bir kılıç gibidir, çünkü arka planında avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktadır. Phillips, çok kültürlü geçmişi sayesinde olaylara bakışını sadece bir İngiliz bakış açısı ile sınırlandırmayarak yaşadıklarını ve eserlerindeki konuları farklı açılardan değerlendirir. İngiltere'de büyüüp gençliğinde İngiliz kültüründen ciddi bir şekilde etkilendiği için İngiliz yaşam tarzını benimsemişse de ten rengi her zaman onun İngiltere'de bir yabancı olarak etiketlenmesine yol açmıştır. Bu ikili kimliği ona İngiliz toplumunda eş zamanlı olarak içeriden ve dışarıdan biri olma hissini verdiğinden Phillips'in ait olduğu yeri bulması zorlaşmıştır. Bu aidiyet teması, kendi yaşamında ve karakterlerinin hayatında elde etmek için sürekli mücadele edilen hayatın en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir.

Afrikalı insanların diasporik dünyaları, Phillips'in yirmi beş yıldan fazla bir süredir yazdığı eserlerin ana konusunu oluşturmuştur. Phillips travmatik bellekten süzülen toplumsal ve bireysel deneyimleri en sarsıcı biçimiyle anlatır. Karakterlerin deneyimlerini, çürümüşlüğü, kaybolan çocukluğu ve yetişkinliği, geçmişin bugündeki travmatik açılımını, geçmişini yeniden kazanma arzusunu, kişisel ve toplumsal bellek sürecindeki kırılmaları, özne haline dönüşmeyi ya da dönüşmemeyi zamansız ve neredeyse mitik bir tarih izdüşümü içinde bize aktarır. Karakterlerin travmatik olaylar

¹⁵¹ J. M. Coetzee, “What We Would Like to Forget”, *New York Review of Books*, 44(17), November 6, 1997, 41.

¹⁵² Gülten İmamoğlu, “TravmArt”, içinde *Psikear*, Ed. Ercan Yaşa, Sayı. 20, Mart-Nisan 2012, 126.

karşısındaki düşünceleri, duyumsamaları, saplantıları, tekrarları, doğrusal olmayan zaman ve mekân algıları ve bu noktadan hareketle geçmişi tamamıyla tamir etme istekleri, belleklerinden süzülen toplumsal ve kişisel travmatik anımsamaların izlerini taşır.

Birçok eser baştan sona kadar doğrusal ilerleyen olay örgülerine sahip anlatılar yerine, zamandan zamana ve mekândan mekâna atlayan anlatıları içermektedir. Phillips romanlarında postmodern edebiyatın en önemli unsurlarından parçalanmışlığı yazdıklarının kusursuzluğunu vurgulamak için değil, daha çok hem kölelik ve göçün bıraktığı mirastan etkilenen Afrika diasporasını hem de parçalanmışlık deneyimlerini temsil etmek için kullanır. Phillips, Afrika diasporasının tarihsel ve çağdaş gerçeklerini temsil etmeye çalışırken ister istemez kendisini oldukça parçalanmış bir sanatsal yapının içinde bulmaktadır. Caryl Phillips gibi kurgu yazarları şimdiye kadar bilinmeyen tarihi siyah diaspora deneyimini keşfederek siyah edebiyata önemli katkılarda bulunmuştur. Yerinden edilmenin ve dışlanmışlığın sert gerçekleri karşısında bir sığınağa ihtiyaç duyan Phillips'in kahramanları, geçmiş yaşamların hatıraları tarafından takip edilmekte ya da zulüm görmektedir.

İngiltere'nin Karayiplileri ülkenin yeniden inşası için davet etmesine rağmen, İngilizler tarafından gerçek bir kabul ve tanınma kendilerine verilmeyen siyahların bu çıkmazı Caryl Phillips'in edebi araştırmalarının temel kaygılarından biridir. Bu yüzden yazdığı yazılar, Afrika, Karayipler ve İngiltere'yi kuşatan bir bilinç tarafından biçimlenmektedir. Maya Jaggi, Phillips'in çalışmalarının şeytan üçgeninin, ata toprağı Afrika'yı, doğduğu Karayipler'i, yetiştiği İngiltere'yi ve halen yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri'ni kucakladığına dikkati çekmektedir.¹⁵³ Afrika, Karayipler ve İngiltere, Phillips'in kurgusunda, karakterlerinin hem gerçek hem de metaforik bağlamda köksüzleştirilme, yerinden edilme ve bir ev arayışına girdiği yerler olduğu için önemli bir yer tutmaktadır. Bu üç bölgenin yanı sıra Atlantik'in ara bölgeleri de siyahların diasporik yolculuğunda önem taşır. Phillips'in kurgusunda yapısal bir üçgen olarak bu üç mekân, siyahların diasporik bilincinin, siyah kültürel kimliğin oluşturulması için etkileşim kurduğu ve iletişim halinde olduğu mekânlar halini almıştır.

¹⁵³ Jaggi, 77-86.

Phillips'in romanlarındaki bireylerin psikolojik yönelimleri ve bu yönelimlerindeki bozukluklar, sömürgeci ikilikler arasındaki güç ilişkileri, çeşitli yer değiştirmeler, kimlik krizi ve ırk ayrımcılığı gibi postkolonyal deneyimlerle ilişkili olarak yer almaktadır. Phillips'in kurgusunun en önemli özelliklerinden biri, yer değiştirme ve ev arayışı ile uğraşması ve dolayısıyla insanlığın acı dolu dramının psikolojik karmaşıklıkları ve gerilimleriyle ortaya çıkmasını sağlayan bir platform haline gelmesidir. Phillips'in eserlerindeki bu tematik unsur ile ilgili olarak Jenny Sharpe, "Kapsam genişlemesine rağmen, Phillips'in çalışmalarının hâlâ ortak bir unsuru var: yerinden edilmiş ve rahatlatıcı veya istikrarlı bir tarih ya da geleneği olmayan insanlar"¹⁵⁴ ifadesini kullanır.

Phillips'in düşünce dünyasında ev kavramı, durağan ve sabit bir zemin üzerine oturtulamayacak kadar değişken bir yapıya sahip olduğu için Atlantik okyanusunun dalgalı ve akıcı özelliklere sahip sularına benzemektedir. Bu nedenle, yerinden edilenler için ev fikri, tartışmalı bir yer haline gelir ve ev fikrinin kazanımı her zaman ertelenir, yaşamları, yaşam deneyimleri ve kimlikleri, bu sürekli hareketler ve dağılımlar etrafında inşa edilir. Phillips, öncelikle Karayipliler ve Afrikalılarda bulduğu bu köksüzlük ve evsizlik duygusunun onların karakteristik diasporik deneyimlerinin bir parçası olduğuna inanır. Köksüzlük ve devam eden diasporik hareketler, postkolonyal öznenin kültürel kimlik algısını değiştirir. Phillips, zorla göç eden ve sürgünlerde yaşayanların günümüzdeki yaşamlarıyla derinden ilgilenirken, yazdığı yazılar genel olarak diaspora kimliklerinin inşa edildiği ve gerçekleştirildiği yerler olarak görülmektedir. Bu nedenle romanlarında, tutarsız kimliklerin varlığında şaşkın kalan bireylerin psikolojik sıkıntısı ve kaygı durumlarının görüntülerini yansıtan Phillips için, göçmenlerin, sürgünlerin ve diaspora yaşayan insanların kimlik oluşumu esasen onların sürekli hareketleri ve seyahatleri içinde ve etrafında gerçekleşir.

Son yirmi yılda Phillips, sahne oyunu, senaryo, radyo oyunu, edebiyat incelemesi, anı, antoloji ve roman gibi türlerde çok sayıda eser yayınladı. Yayınlarının çeşitliliğinden daha da çarpıcı olan, Phillips'in romanlarının her birini ve kurgusal olmayan eserlerinin birçoğunu şekillendirmek için antoloji türünün yapısı ve stratejilerinden istikrarlı bir şekilde faydalanmasıdır. Açıkçası, antoloji türü, ulusu aşan

¹⁵⁴ Jenny Sharpe, "Of This Time, Of That Place: A Conversation with Caryl Phillips", Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 27-35.

veya inkâr eden edebi sınıflandırmalara bağlı bir yazar için garip bir seçim olarak görülebilir. Yirminci yüzyıl boyunca, ulusal veya mikro-ulusal toplulukların etkileyici kültürlerini doğrulamak için kullanılan edebi antolojiler Phillips için yararlı olmuştur çünkü göç öykülerinin içerik düzeyinde ifade ettiği düzen, kapsayıcılık ve karşılaştırma problemlerini biçim düzeyinde ifade eder. Antolojiyi ve göçü birlikte düşünmek Phillips'in edebi ve siyasi aidiyet tarihleri arasındaki kesişme noktasında derinlemesine düşünmesini sağlar. Phillips'in romanları ve kurgusal olmayan eserleri, ırkçılığı, köleliği, Avrupa anti-Semitizmini ve son zamanlarda göçmenlere yönelik şiddet hikâyelerini örnekleme ve harmanlama noktasında antolojiler gibi işleve sahiptirler. Ancak, tek bir dizi oluşturan diğer antolojilerden farklı olarak, Phillips'in kitapları kendi içlerinde çeşitli mikro noktaları teşvik etme eğilimindedir.

Geçmişinin ve kültürünün zorunlu bir parçası haline gelen Orta Geçiş¹⁵⁵ ve kölelik temalarını çoğu zaman eserlerinde işleyen yazar, karakterlerinin ailelerinden ve kendi benliklerinden ayrılışını travmatik bir deneyim olarak betimler. Karakterlerin mücadelesi, atalarının topraklarından göç ettirilerek maruz bırakıldıkları Orta Geçiş sonrası yaşadıkları kölelik ve sömürgecilik deneyimleri sürecinde kaybettikleri kendi öz benliklerinin ve yurtlarının arayışıdır. Phillips, evlerinden, yurdundan, ailesinden ve öz benliklerinden koparılan milyonlarca kölenin temsilcisi olarak, kaygıların bile bastırıldığı bir geçmişin içerisinde sıkışıp kalıp bastırılmaktansa geçmişi tüm yönleriyle yansıtabilme amacındadır. Mağdur açısından hatırlama, geçmişte yaşanan travmatik olayların etkisinden kurtulmanın ve özgürleşmenin yoludur.¹⁵⁶ Söz konusu olan; geçmişin, şimdi yeniden yorumlanması değil, geçmişin anlamlandırılmasının ertelenmiş olmasıdır. Dolayısıyla geçmişle yüzleşilmedikçe geçmişte yaşamının bir anlamı yoktur. Yüzleşme gerçekleşmediği sürece de kurban ikinci bir kez daha kurban edilmiş olacaktır. Geçmişle yüzleşmenin olabilmesi için hatırlama ediminin gerçekleşmesi gerektiğini belirten Phillips, kendisine de benzer bir şekilde geçmiş deneyimlerinin tamamının unutturulmak istendiğini belirtir:

“Göçmenler unutmak istiyorlar çünkü çocuklarının Yeni Dünya'nın bir parçası haline gelmesiyle çok ilgililer. Çocuklarının yeni toplumun bir parçası olmalarını istiyorlar, bu yüzden onların nereden geldiğini

¹⁵⁵ Geçmişte Afrika ve Batı Hindistan arasında köle taşımak için kullanılmış Pasifik Okyanusu üzerindeki köle yolu.

¹⁵⁶ Erdoğan Özmen, “Tarih ve Travma Üzerine”, *Birikim*, Sayı 193-194, 2005, 174.

hatırlamalarını istemiyorlar. Bu gerçekten benim de başıma geldi. Ailem nereli olduğumuzdan bana bahsetmedi ve bu okulda öğretilen bir şey değildi. Bize Batı Hintli olduğumuz hatırlatılmadı; siyah olduğumuz hatırlatıldı.”¹⁵⁷

Siyahî göçmenlere ve onların çocuklarına karşı son derece düşmanca davranıldığı bir zamanda İngiltere’de büyüyen yazar kendi kimlik edinim sürecini romanlarındaki karakterler yoluyla anlatmıştır. John Clement Ball, ikinci kuşak göçmen yazarların bir nesil önceki göçmen yazarlardan farkını şu sözlerle dile getirmektedir:

“Şu anda Britanya’da ‘Yeni Milletler Topluluğu’ göçmenlerinin çocukları olarak İngiltere’de doğmuş veya yetişmiş olmak üzere iki yetişkin nesil bulunmaktadır (...) Birçoğu için eski sömürge ülkesi daha önce hiç bulunmadıkları uzak bir dünyadır: dilleri yabancı, kültürü ise onların toplumunda yalnızca aileleri veya başkaları tarafından yaşandığı şekliyle bilinen bir kara parçası. 1990’larda Karayipler, Afrika ya da Asya asıllı genç yazarların yazdığı romanlar bu nesil farkını yansıtmaktadır.”¹⁵⁸

Kültürel ve tarihsel köklerinden koparılan insanların İngiltere’de kimlik ve benlikle ilişkili olarak maruz kaldıkları sorunların ele alındığı kurgusal eserleri, benzer göç ve diaspora deneyimlerinde Afrikalı soylular ve Yahudiler tarafından tarihsel olarak deneyimlenen psikolojik ıstırap ve sıkıntıyı yeniden hayal etmeye ve yeniden ele geçirmeye çalışırlar. Phillips’in anlatı tarzı, tarihte psikolojik olarak zarar görmüş kişilerin boğuk seslerinin duyulmasına bir çıkış yolu sağladığı için kişilerin ruh sağlığını iyileştirici bir işleve sahiptir.

Caryl Phillips, ırksal kimliklerin kültürel melezliğine, bunların değişen ve çoklu sınırlarına dikkat çekerek, çağdaş kültürel üretim içindeki diasporik kimliği yeniden yaratan yazarlardan biridir. Bakış açısı bir yüzyıl, bir karakter, bir ırk grubu veya bir kuşak ile sınırlı olmayan Phillips’in bunu yapabilmesinin bir nedeni kendisinin iki kez yerinden edilmiş olmasıdır. Britanya’da bir Afro-Karayip olarak, kendisi ve ailesi, ırksal ayrımcılığın önündeki büyük engellerin üstesinden gelmek zorunda kalmış ve ‘Ben kimim?’ sorusunu yanıtlarken çok büyük bir zorluk çekmiştir. Romanları, sömürgecilik ve köleleştiriminin yol açtığı travma yüzünden bireyin toplumdan uzaklaştırılmasına ve

¹⁵⁷ C. Rosalind Bell, *Worlds Within: An Interview with Caryl Phillips*, Callaloo, 14.3, Johns Hopkins University Press, 1991, 578-606.

¹⁵⁸ John Clement Ball, *Imagining London: Postcolonial Fiction and the Transnational Metropolis*, University of Toronto Press, Toronto 2004, 223-224.

yabancılaşmasına odaklanır. Soyu Afrikalı, doğuştan Karayipli, yetiştirme tarzı olarak İngiliz ve ikamet ettiği yer olarak da Amerikalı olan yazar, Paul Gilroy'un 'Siyah Atlantik' kavramını benimsemiştir. Caryl Phillips, sadece edebi temalarıyla değil, aynı zamanda etnisitesinin aşağılık sayıldığı politik atmosferi değerlendirmek için de merkezi meseleler sağlayan siyahî göçmenlere karşı ırk ayrımcılığının, yaşadıkları yabancılaşma duygusunun, karşılaştıkları uyum sorunlarının ve maruz kaldıkları dışlanma politikalarının yer aldığı romanlarıyla öne çıkmaktadır.¹⁵⁹

Parçalanma, postmodern edebiyatta otoritenin reddini işaret etmek için sıklıkla kullanılan bir biçim unsurudur. Caryl Phillips'in yazılarının en belirgin özelliği, anlatılarının parçalanmasıdır. Romanlarını çeşitli seslerle parçalanmış bölümlere ayırarak, okuyucuları farklı bakış açılarına ve zıt söylemlere maruz bırakır. Postmodern yazarın amacı, hikâyenin sürekliliğini bozarak, yazmanın gerçeklik yanılsamasını yaratabileceğini göstermektir. Otoriteyi reddetmek için postmodern edebiyatta sıklıkla kullanılan bir biçim unsuru olan parçalanma, Phillips'in romanlarında sıkça bulunur ve temelde, yaşamları kölelik, ırkçılık ve göç yüzünden mahvolmuş Afrika diasporası insanların temsil etmek için kullanılır.

Phillips'in Karayip geçmişi, Afrika diasporası insanların tarihini yeniden yazma konusunda onda itici bir güç oluştururken, siyah bir İngiliz olarak edindiği deneyim onu ırkçılık ve ırkçılık tarihi hakkında yazmaya teşvik etti. Kimliğin sabit bir kavram olmadığını düşünen yazarın romanlarındaki karakterler, ırk ayrımcılığı ve yerinden olma sıkıntısı çeken bir diasporaya aittir ve dolayısıyla sürekli olarak evlerini, kimliklerini, aidiyet duygularını ve aile bağlarını ararlar.

Phillips'in 1985 yılında yayınlanan ilk romanı *The Final Passage* ile 2015'te yayınlanan son romanı *The Lost Child* karşılaştırıldığında tematik anlamda eserlerinde gözle görülür bir tutarlılık olduğu göze çarpmaktadır. Phillips'in çoğu romanı kimlik, sürgün ya da yalnızlık gibi konuları ele alarak insanları, sınıf, cinsiyet veya ırk bağlamında bölen unsurların neler olduğuna dair okuyucuya bilgiler sunar. Onun romanları, sömürgeciliğin çoklu alanlarının ve özellikle Batı sömürge faaliyetlerinin yarattığı karmaşık psikolojik deneyimlerin tarihlerinin incelendiği bir prizma haline dönüşmektedir. Caryl Phillips, Afrika köleliği, Yahudi Soykırımı ve diğer çeşitli

¹⁵⁹ R. Victoria Arana, "Sea Change: Historicizing the Scholarly Study of Black British Writing", Ed. Arana, R. Victoria and Lauri Ramey, *Black British Writing*, Macmillan, New York 2004, 29.

sömürgecilik koşullarında, sömürgeci müdahalenin karmaşık yönleriyle ilgili titiz araştırmalar yürütmüştür ve anlatıları kurgusal olsa da travmanın semptomlarını öylesine özgün bir şekilde tasvir eder ki okuyucuda bu eserlerin otobiyografi olduğu hissini uyandırır.

Caryl Phillips'in anlatılarında, bu çalışmada ele alınan romanlarda da görüleceği gibi bir travma anlatısı hâkimdir. Tüm bunların bellekle ve geçmişle derin bağları söz konusudur. Karakterlerin yaşadıkları kimlik ve kültür ikileminin sebeplerini ortaya koymak isteyen yazarın romanlarındaki bütün bu travmatik anlatılarda geçmişle bugünün sürekli iç içe geçtiği görülmekte ve bellek anlatılarında olduğu gibi çoğu zaman da anakronik bir anlatım tarzı kullanılmaktadır. Aslında, Phillips'in eserlerinde yapmak istediği şey, Batının ve onun otoriter söylemlerinin görmezden gelerek yok ettiği bir tarihin yeniden dile getirilerek toplumsal bir bilinç uyandırma ve farkındalık yaratma çabasıdır. Batı'nın, milyonlarca insana yoğun bir biçimde yaşattığı travma ve acı verme konusunda sorumluluğu üstlenme isteksizliği nedeniyle mazlum halklara unutturulan gerçek tarihsel deneyimleri yeniden hatırlatmanın ve tarihin kurbanlarına adalet vermenin bir yoludur.

Siyah İngiliz yazarların yazılarında yer verip tekrarladıkları temalar, genellikle sömürgeci geçmişleri, sürekli göçleri ve günümüz İngiltere'sinin ırksal deterministik toplumunda yaşamının sert gerçeklerini incelemektedir. Tarihte çeşitli sömürgeci güçlerin yarattığı yerinden edilme sorunları ve bu sorunların günümüz insan yaşamındaki yansımaları Phillips'in odak noktasını oluşturur. Phillips'in diğer siyah İngiliz yazarlardan ayrıldığı temel çıkış noktası, bu yazarların ele aldığı konuların kısıtlamalarından kendini kurtarma ve farklı boyutta meseleleri ele alma çabasıdır. Edebiyat platformunu diğer siyah İngiliz yazarlarıyla paylaşırken, bu tür marjinal insanlar ve onların kederlerini ele alma çabalarında, Phillips'in hümanizm ve evrensellik anlayışı onu Yahudilerin meseleleri gibi diğer marjinal tarihlerin sorunlarına değinmeye itmiştir.

Çağdaş Afrika toplumlarının acı ve hüznü dolu geçmişleriyle yüzleşmelerini sağlamaya çalışan ve yerinden edilmişlik ve diaspora konularına eserlerinde gereken önemi veren Phillips, sömürgeciliğin ve köleliğin devam etmekte olan travmalarıyla karşı karşıya kaldıklarında, çağdaş okurları şiddet, ızdırap ve kanla kaplanmış bir

geçmişin günümüzdeki yansımalarına dâhil etmekle sorumlu olduğu duygusuna sahiptir. Geçmişin travmatik deneyimlerine maruz kalmış birey veya toplumların hafızalarında kalmış kötü etkilerden kurtulmalarını sağlamak için onları hatırlama ve anlatma gereksinimini karşılayan yazarın romanları, ağır bir toplumsal yükümlülüğü de yerine getirmiş olurlar. Resmi tarihsel anlatılarda daha az dikkat çeken olayları dikkatlice inceleyen Phillips'in romanları, Shoshana Felman'ın, edebiyatın travmanın edimsel bir ifadesi olarak tanıklık işlevi görebileceği önerisine¹⁶⁰ bağlı olarak geçmişin anlatımını karakterin bireysel yaşamından hareketle toplumsal bir eylem olarak gerçekleştirmeye çalışır.

Phillips'in tematik açıdan göstermeyi amaçladığı unsurlar, postkolonyal yerinden olma ve buna bağlı olarak yeniden birleşme ve aidiyet arayışının sonucu olarak birey üzerinde meydana gelen travmanın ve acıların psikolojik etkileridir. Phillips kurgusunda travma kavramını kullanarak, tecavüz, ırkçılık ve baskı gibi felaket olaylarına ışık tutmaya çalışır ve bunlar, beyaz İngiliz toplumundan farklı olmaları nedeniyle, kendi çağındaki ve kendinden önceki Karayip halkının yaşadıkları acı tecrübelerdir. Romanlardaki siyah ve beyaz toplumları arasında bir hoşgörü ve anlayış ortamı olmadığı için kültürler arası bağlantı kurulamaz. Caryl Phillips'in romanları özellikle sömürgecilik ve kölelik zulümlerinin kurbanlarının anıları üzerindeki önemli etkilerini betimler. Yazarın romanları, Phillips'in kendine özgü zaman tasviri ve dili aracılığıyla travma kurbanlarının yaşadıklarını okuyucuya okuyucu kendisi yaşıyormuş gibi hissettirmektedir. Yazarın bu ruhsal sarsıntıları okuyucuya yansıtabilmek için kullandığı yöntem romanda zaman kavramının ve dilin düzensiz kullanımınıdır. Phillips eserlerinin konusunu işlerken Karayip lehçesinden ve tekrarlar, geçmişe dönüşler, metinlerarasılık gibi yöntemlerden faydalanmaktadır. Romanlardaki dil ve zaman algısının anılan dilsel kullanımlarla bozulması sayesinde okuyucunun roman karakterlerinin yaşadıkları travmaları tecrübe etmesi sağlanmaktadır.

Geçmiş hatıralar, travmatik deneyimlerden dolayı zaten psikolojik belirtiler geliştirmiş olan kişilere problemler yaratarak şimdiye müdahale etmektedir. Travma sırasında yaşadıkları güçlü duyguları yeniden deneyimleyebilen Phillips'in romanlarındaki karakterler, anılar, geri dönüşler ve kâbuslar yoluyla üzücü geçmişlerini

¹⁶⁰ Shoshana Felman, and Dori Laub, *Testimony: Crises of Witnesses in Literature, Psychoanalysis, and History*, Routledge, New York 1992, 34.

yeniden yaşamak zorunda kalırlar. Onun kahramanları geçmiş yaşamın hatıralarını yeniden gözden geçirirken travmaların labirentlerinde kalıcı bir şekilde tuzağa düşme riskiyle karşı karşıya kalırlar. Geçmişin hafızasına dönme, bir kısmının çevrelere uyum sağlamasını engellese de Phillips'in çalışmalarında bir bütün olarak bellek, hayatta kalanlar için bir buluşma noktası görevi görmektedir.

İnsan eliyle insanoğluna yaşatılan acı ve zorlukları resmi tarihin değinmekten kaçındığı bilgiler ışığında dile getiren Phillips, doğduğu ve yaşadığı kültür ortamlarında deneyimlediklerini iyimser bir bakış açısıyla yansıtmaktan kaçınmaya çalışır. “Romanlar herkese bir anlaşılma hakkı”¹⁶¹ verdikleri için Phillips tarafından “inanılmaz derecede demokratik bir ortam”¹⁶² olarak nitelenir. Phillips'in kendisinin 1992'de yayınlanan bir konuşmasında açıkladığı gibi, “romanların edebi ve edebi olmayan çoğu şeyle ilgili görüşleri oldukça radikal bir şekilde farklıdır.”¹⁶³ Romanlarında genellikle insanın eksik yönlerini ve zayıflıklarını tasvir eden Phillips, anlatılarını insanların neden böyle davrandığını anlamaya çalışmak için kullanır; bu, onların davranışlarını herhangi bir şekilde kınadığı veya yargıladığı anlamına gelmez.

Polemikten kaçınmak, kalıp yargıdan ziyade anlayışı oluşturmak, okurlarına belirsiz kalan konularda yorumda bulunabilmesi için bir yer sağlamak ve resmi anlatılardan çok fazla dışlandıkları için karakterlerin seslerini duyurmasına izin vermek gibi çeşitli amaçlarla Phillips, eserlerinde ilgi odağını karakterlerine bırakıp yazarsal yorumdan kaçınır. Phillips'in kendisi kurgusal eserlerinde son derece esrarengiz bir varlıktır. Özellikle kölelikle ilgilenen romanlarının en çarpıcı özelliği, neredeyse tamamen yazara ait bir yorumun ve üçüncü şahıs anlatılarının yokluğudur. Phillips'in hikâyeleri sadece tamamen karakterlerinin düşünce ve yansımalarıyla anlatılmamıştır; bu karakterler aynı zamanda, hiçbir zaman belirtilmeyen nedenlerden dolayı, kendi adlarına veya kendi sesleriyle otantik olarak konuşma yeteneğinden yoksundurlar. Sonuç olarak, bu eserler, kelimenin tam anlamıyla, her kelime ve fikrin, karakterlerin sözlü ifadelerinde ya da düşüncelerinde somutlaştığı gerçeğine rağmen, ilginç bir şekilde birbirinden ayrık bir niteliktedir. Romanlarında kendisini nerede konumlandığı ile ilgili kendisine yöneltilen bir soruya Phillips şöyle cevap verir:

¹⁶¹ Graham Swift, "Caryl Phillips Interviewed by Graham Swift", *Kunapipi*, 13(3), 1991, 96-103.

¹⁶² Swift, "Caryl Phillips Interviewed by Graham Swift", 96-103.

¹⁶³ Caryl Phillips, "West Indian Writing Abroad: Naipaul and the New Generation", *Caribbean Review of Books*, 3, February 1992, 16.

“Ben bulunmuyorum. Karakterler tamamen ön planda, ben görünmezim. (...) Karakterlerin arkasına saklanıp sorunları çözmelerine izin veriyorum.”¹⁶⁴ Phillips'in İngiliz toplumundan dışlanma hissi sonucunda kendisini romanlarında konumlandırmaması, yalnızca ırkçılığın neden olduğu belirli olaylara değil, aynı zamanda tamamen doğrusal ve tek bir yere kök salmış İngiliz kimliğini gösteren baskın bir tarihsel anlatı tarafından marjinalleştirilmiş olma hissine de atfedilebilir.

¹⁶⁴ Louise Yelin, “An Interview with Caryl Phillips”, in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schatteman, University Press of Mississippi, 2009, 46-52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POSTKOLONYAL TRAVMA SÖYLEMİ IŞIĞINDA CARYL PHILLIPS'İN THE FINAL PASSAGE, CAMBRIDGE, CROSSING THE RIVER VE THE LOST CHILD ROMANLARININ ANALİZİ

3.1. TRAVMATİK BİR YAŞANTI OLARAK GÖÇ

Phillips'in yayımlanan ilk romanı olan ve Malcolm X Edebiyat Ödülü'nü kazanan *The Final Passage*, 1950'lerde Batı Hint Adaları'ndan İngiltere'ye gerçekleşen yoğun göç dalgasını, Leila Preston adında genç bir kadının deneyimi yoluyla ele almaktadır. Kocasını Michael ve oğlu Calvin ile birlikte göç ettikleri İngiltere'de bağnazlık, ırkçılık ve yoksullukla karşılaşan Leila isimli Batı Hintli bir kadının hikâyesinin anlatıldığı bu ilk romanını Karayiplerden gitme ve tekrar oraya dönme konusu üzerine kuran Phillips, ülkesiyle ilgili duygularını yansıtarak yaşamıyla benzerlik taşıyan bir hikâyeyi yazmak istediğini belirtir:

“İlk romanıma beş yıl önce, St. Kitts ve Nevis arasındaki adalar içi feribotta başlamıştım. St. Kitts'e tekrar baktım ve bazı cümleler yazmaya başladım. Bu ülkenin kurgusu bağlamında bana anlatılmamış bir hikâye gibi gelen Karayipler'den İngiltere'ye uzanan yolculuğun hikâyesini anlatmaya çalışmak istedim. İnsanlar bu yolculuk hakkında romanlar ve hikâyeler yazdılar, ama benim kuşağımın insanları değil.”¹⁶⁵

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”¹⁶⁶ olarak tanımlanan göç kavramı, insan ve toplum hayatı üzerinde sosyal, kültürel ve psikolojik boyutlarda kendisini gösterir. Ekonomik ve kültürel sebeplerle yapılan zorunlu göç ise bireyin anavatanıyla yeni yerleştiği yer arasında yaşadığı uyum problemleri ve karşılaştığı yabancı düşmanlığı nedeniyle bir süre sonra hayal kırıklıklarını da beraberinde getirir. Zorunlu göç sonucunda ortaya çıkan travmanın sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik sonuçlarından başta çocuklar, kadınlar ve gençler olmak üzere her yaş grubu

¹⁶⁵ Graham Swift, “Caryl Phillips Interviewed by Graham Swift”, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 11-18.

¹⁶⁶ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 954.

etkilenmektedir. Zorunlu göç sonucunda bir yandan ekonomik yaşamın idame ettirilebilmesi öte yandan geri dönebilme umudunun taşınması sonucu aile parçalanmaları yaşanmaktadır. Bunların sonucu olarak da insani onur duygusu ciddi bir biçimde zedelenmektedir. Sınırlar ötesi yaşanan göç sonucu oluşan travma ise hukuki olarak tanınmama, kabul görmeme, kimlik kaybı, insani yaşam koşullarından mahrumiyet, yerleşik hayattan yoksunluk ve intibak sorunları ve geleceğin belirsizliği gibi varlık nedenini yitirmeye kadar giden bir süreç olarak karşımıza çıkar.

Karayıpli bir İngiliz yazar olan Phillips, kitaplarını hem kurgu hem de göç felsefesi eserleri olarak sunar. Bu ikilem içinde, kitapları göçmen kurgu geleneğinin içinde ve dışında ayakta durabilirler. Kitapları göç ürünleridir çünkü onlar, Phillips'in ya da Phillips'in ailesinin yaşadığı çeşitli yerlerle ilintili edebi ve siyasal tarihlere dayanır. Phillips, Holokost'un diğer ırkçılık ve soykırım örnekleriyle karşılaştırılabilir olup olmadığı gibi tarihsel ayırt ediciliğe ve edebiyat eserleri veya diğer kültürel ürünlerin yaratıcılarının ulusal köken tarafından sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı gibi ulusal ayırt ediciliğe odaklanan tartışmalarla uğraşmaktadır.

“Jean Rhys, George Lamming ve Samuel Selvon'ın romanlarından bu yana, ikinci kuşak siyah İngiliz yazarların ortak hafızasındaki boşluğu doldurduğu için bir dönüm noktası”¹⁶⁷ olarak kabul edilen romanın ilk bölümü Leila'nın İngiltere'ye olan yolculuk hazırlığını ele almaktadır. İlk bölüm sadece Leila'nın adadaki yaşantısının sona ermesini değil aynı zamanda Londra'daki yeni başlangıcını da ele almaktadır. Bu bölümde Leila'nın bireysel olarak doğduğu topraklardan ve sevdiklerinden kopuyor olması sonucunda yaşadığı ayrılık travması sömürgecilik deneyimini yaşamış toplumların sömürgeci ülkelere yaptıkları göç sonrasında yaşadıkları toplumsal travmayla ilişkilendirilmektedir. İçinde bulundukları geminin olumsuz ve yetersiz koşulları nedeniyle yolculuk esnasında acıkan ve bu yüzden sürekli ağlayan bebeği Calvin'i besleyememenin üzüntüsünü yaşayan Leila ve bebekli diğer yolcular kendilerini köle taşıyan bir geminin içindeymiş gibi hissederler: “Leila erkek bebeği vücuduna daha da yaklaştırdı. Bebek aç ve yorgundu fakat Leila onu burada

¹⁶⁷ Bell, C. Rosalind, *Worlds Within: An Interview with Caryl Phillips*, Callaloo, 14 (3), Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 1991, 598.

besleyemedi. Kafilede sabırla yaşlanan diğer yüzlercesi gibi erkek bebek de beklemek zorundaydı.”¹⁶⁸

İngiltere’ye göç eden Leila’nın gemiden ayrılıp İngiltere’ye ayak bastıktan sonraki ilk izlenimlerini, geride bıraktığı anavatan hatıraları ile karşılaştırarak buradaki yaşamında kendisini nelerin beklediği ile ilgili çıkarımlarda bulunmaya çalışır. Küçük Karayip adasının limanında geminin hareket etmesini beklerken anavatanıyla ilgili zihninde yer etmiş izlenimler ve düşünceler sonrasında İngiltere’ye vardığında karşılaştığı kötü yaşam şartları Leila ve kocasında derin bir hayal kırıklığına neden olur: “Michael ve Leila kendilerini bakımsız ve pis bir pansiyonda buldular. Leila, oda eksikliği yüzünden, ironik bir şekilde Batı konforunun en büyük simgesi olan banyoda uyumak zorundadır ve Michael, birlikte kaldığı Batı Hintli ev sahibi Earl ile yatağını paylaşmak zorundadır.”¹⁶⁹ Leila tüm umutlarını İngiltere’ye yaptığı yolculuğa saklamasına rağmen, göç sonrası değişecek olan hayatları hakkında tıpkı kocası Michael gibi endişeli bir ruh hali içine düşer: “Dün gece, Michael büyükannesinin evine gitmeden önce kısaca konuşmuştu. Leila, Michael’ın sesinde ilk kez neredeyse samimi bir endişe duydu. Bu yeri terk etmek beni yaşlı hissettiriyor, biliyorsun, ailenin güvenliğini yabancılarla yaşamaya bırakmak gibi.”¹⁷⁰

Karayıpler’de üstlendiği yıkıcı rolüyle sömürgecilik kavramını araştıran Phillips, ele alınan sömürgecilik kavramı yönüyle romanlarının birbirleriyle bağlantılı olarak görülmesi hakkında şunları söyler: “Sömürgeciliğe dokunmadan edebi bir şekilde Karayıplere hitap etmenin gerçekten mümkün olduğunu düşünmüyorum. Sömürgecilik, Karayip tarihinde 250 ile 300 yıl arasında devam etti.”¹⁷¹ Phillips’in Batı Hint deneyimiyle ilişkisinin doğrudan kendi yaşadığı göç deneyimiyle bağlantılı olduğunu yansıtan bu roman, Batı Hintlilerin Britanya’da yaşadığı sefaletin ve Karayıpler’deki eski kolonileri kuşatan alkolizm ve işsizlik gibi toplumsal sorunların acıklı tasvirlerini içinde barındıran travmatik durumun net göstergesidir. Otobiyografik unsurların yer aldığı roman göçün Karayip kimliğini nasıl bir değişim sürecine soktuğunu ifade etmeye çalışır. Kendi ailesinin ve çevresindeki insanların deneyimlerinden esinlenen

¹⁶⁸ Caryl Phillips, *The Final Passage*, Faber&Faber, London 1985, 9.

¹⁶⁹ Phillips, *The Final Passage*, 150.

¹⁷⁰ Phillips, *The Final Passage*, 11.

¹⁷¹ Kay Saunders, “Interview by Kay Saunders”, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 3-10.

Phillips yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Karayipler'den İngiltere'ye doğru gerçekleşen göç dalgasıyla ilgili yaptığı araştırmalar sonucunda ilk romanını tarihsel gerçekliklerle ailesi ve kendi hayatıyla ilgili unsurları harmanlayarak ortaya çıkarmıştır:

“Bu roman tarihsel olarak 1950'lerin sonlarına dayanmaktadır. Sadece ailemle değil, başkalarıyla da yaptığım konuşmalardan esinlendim. Aslında Karayipler'deki ve Londra'daki ellili ve altmışlı yılların gazetelerinden birkaç eski şey araştırdım, bu yüzden bir fikir sahibi olma ve daha sonra roman oluşturmak için karakterleri şekillendirme açısından araştırma işi değildi.”¹⁷²

Postkolonyal dönemde bağımsızlıklarını kazanan ülkelerdeki bireyler doğup büyüdüğü vatanlarını terk ederek hayal ettikleri mutluluğa ulaşmak ve daha iyi bir gelecek oluşturabilmek için kendilerini Amerika'ya ya da İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmış hissederler. Annesinin hastalığı sonrasında beklenmedik bir şekilde daha iyi tedavi olma umuduyla İngiltere'ye yerleşmesi nedeniyle anne sevgisinden mahrum kalması, Leila'nın hayatını tam bir başarısızlık olarak görmesine yola açar ve bu yüzden orada yeni bir başlangıç yapmak için İngiltere'ye göç etmeye karar verir. “Bir gece önce, Leila, geçen yılın açısından sonra İngiltere'nin yeni bir başlangıç olması için, yanına kendisine adayı hatırlatacak şeylerden mümkün olduğu kadar az alması gerektiğine karar vermişti.”¹⁷³

Yapılan her göç ister istemez insan üzerinde etkiler bırakır. Bunun en temel nedeni mekânın insan hayatı üzerindeki etkisidir. Mekân ve buna bağlı olarak insanın içinde bulunduğu kültür, insanın hayatını ve hayata bakış açısını şekillendirir. Göçün ve buna bağlı olarak bireyin eski mekânla yeni mekâna ait kültürel kodlar arasında düştüğü ikilemin birey üzerinde bir travmaya neden olması da kaçınılmazdır. Bireyin ve toplum varoluşunun en önemli temel taşlarından olan mekân kavramı göç söz konusu olduğunda travmatik deneyimlerin oluşmasına da yol açabilir:

“İnsan için mekân, onu çevreleyen nesnel bir ortam olmanın ötesinde, duygusal bağlarla anlamlandırdığı, varoluşunu bütünleştirdiği yaşamsal bir unsurdur. Kök salmak, aidiyet hissetmek gibi mekân ve insan ilişkisini imleyen fiiller ise mekânı, kimlik meselesinin de temeline oturtur. Bu açıdan, eğer bir göç hâli söz konusu olursa, insan bambaşka bir çevre,

¹⁷² Saunders, 3-10.

¹⁷³ Phillips, *The Final Passage*, 15.

yaşama ortamı ve toplumla yüz yüze kalır. Bu durum esasında göçün insan yaşamı üzerinde yarattığı travmanın da bir bölümünü teşkil eder.”¹⁷⁴

Terk etmeye zorlandıkları toprakların asıl sahipleri olan ve İngilizler tarafından istenmediklerini düşünen Karayıplıların gittikleri coğrafyaya da ait olmadıkları ve o toprakların sahipleri tarafından da istenmedikleri duygusu göçü travmatik bir olaya dönüştürür. Adadan zorunlu göç nedeni ile ayrılmak zorunda kalan insanların yaşadığı aidiyet sorunu kendi köklerinden koparılmanın yarattığı yurtsuzluk ile iç içe ele alınmaktadır. *The Final Passage* romanında yaygın olarak resmedilen göçmen çatışmasında, karakterler doğup büyüdüğü orijinal kültürle göç ettikleri yerde benimsedikleri kültürün değerleri ve perspektifleri arasında sıkışıp kalırlar. Karakterler, sadece yer değiştirme ve sürgün deneyimini değil, aynı zamanda travma deneyimini de besleyen vatanlarını hatırlamak ve unutmak noktasında çelişkili duygulara sahiptirler. Romanlarda psikolojik travma temsilleri savaşın neden olduğu kimlik ve bellek bozulmasını, toprak, aile ve toplum kaybını göstermektedir.

Leila, oğlu Calvin ile gemiye binmek için kuyrukta beklerken, ayakta duran veya sandıkları üzerine oturan pek çok insan görür. Leila o adada yaşadığı bütün acı ve keder dolu anıları unutmak ve mutlu günlere kavuşma özlemini gidermek istediği için de göç etmeyi düşünmektedir: “Derin düşüncelere dalmışlardı ve bu geç saatte ya fısıldayarak konuştular ya da hiç konuşmadılar. Leila ve herkes için dakikalar saatler gibi oldu ve saatler de günler gibi görünüyordu ve hepsi yalnız başına hâlâ beklerken, her biri bir heykeltraş için poz veriyormuş gibi konsantre olmuştu.”¹⁷⁵

Tarihsel süreçte yaşanan sosyal ve psikolojik olaylar bireyleri travmatize eder ve onları aile çevresi ve topluluk sınırları içinde yaşadıkları acı verici deneyimleri hakkında yazmaya yönlendirir. Sömürgecilik sonrası kuşağın üyeleri yeni bir hayat kurmak için göç ettikleri ülkelerde sosyal ve kültürel miraslarına yabancılaştırılarak marjinal bireyler haline dönüşürler. Sorumsuz bir koca ve baba olan Michael, Leila'yı sürekli ihmal eder ve düğün gününde Leila ile tanışmadan önce birlikte olduğu, kendisinden bir de çocuğu olan kadınla birlikte yaşamak için onu terk eder. Leila, Michael'ın çocuğuna hamile iken annesi aniden İngiltere'ye gider ve bu da onu derin bir

¹⁷⁴ Medine Sivri ve Sibel Kuşça, “Bin Parçaya Bölünmüş Yüz” Dünyasının Sınırları Genişlemiş Bir Dil, Bellek ve Mekân Sürgünü Nedim Gürsel’de Sürgünlük ve Göçebelik Hâlleri”, *Göç Dergisi*, 2(1), 2015, 10-11.

¹⁷⁵ Phillips, *The Final Passage*, 12.

depresyona sürükler. Bu faktörler, Leila'yı ülkesinden ayrılmaya ve yeni bir başlangıç yapmak için İngiltere'ye göç etmeye ikna eder. İngiltere'ye taşındıktan sonra, Leila kısa sürede kendini sosyal olarak dışlanmış hisseder. Yolculuğu, basit bir umuda yolculuk değildir; çünkü Leila'nın adadaki geçmişine dair anıları mutsuzlukla doludur. Bu düşüncelerle gittiği İngiltere'de göçmen olarak ötekileştirildiği için orada güçlü bir aidiyet duygusu elde edemez.

Babası hakkında pek bir şey hatırlayamadığı için utanan karma ırklı bir kız olarak, arkadaşları tarafından kendisiyle alay edilen Leila psikolojik bir yıkım yaşamış olmanın travmasını deneyimlemektedir. “Melez kız, melez kız, okuldaki arkadaşlarının ona söyledikleri şarkıydı ve Leyla kaçır, saklanır ve annesinin ona bunların doğru olmadığını söylemesini isterdi. Ama annesi hiçbir şey söylemedi ve Leyla ona bakarak annesinin babası her kimse ona hiç âşık olup olmadığını merak ederdi.”¹⁷⁶ Ata-erkil bir toplumun ve göç yaşamının Leila üzerinde yarattığı baskı ve acılar ile maruz kaldığı kötü muamele ve toplumun kendisini her şekilde birey olma yolunda kısıtlaması Leila'nın trajedisini yaratan en önemli etkenlerdir. Sömürgeci İngiliz toplumunda aşağılanıp bir insan olarak hak ettiği değeri bile göremediği için kendisini aşağılanmış hisseden Leila'nın kendi özünü bulma çabaları kendisine yabancılaştığı için genellikle sonuçsuz kalmaktadır:

“Leila omuzlarını silkeledi. Aşağılanmış hissediyordu. Leila kâğıtları imzaladı ve ücretinin haftada eğer isterse, fazla mesaiyle beraber 11 pound olacağını gördü. Standart ücreti toplayacaktı. Adam ona bilet destesini verdi ve ona genellikle bu seferi yaşlı kadınlara verdiğini söyledi. Leila, kendisinden minnettar görünmesinin mi yoksa hakarete uğramış olduğu hissine kapılmasının mı beklendiğini bilmiyordu.”¹⁷⁷

Diasporik yaşamına henüz on iki haftalık bir bebekken başlayan Phillips'in ailesi İngiltere'nin Leeds kentindeki beyaz bir işçi sınıfı mahallesine taşınmıştır. Otobiyografik unsurlar barındıran bu ilk romanında ailesiyle ilgili gerçekleri ortaya çıkaran Phillips, ebeveynleri Malcolm ve Lillian'ın isimlerini Michael ve Leila olarak değiştirir. Annesinin ölümünden ve kocasının kendisini terk etmesinden sonra, Leila tıpkı Phillips'in annesi gibi İngiltere'de bir biletçi olarak çalışır. Caryl Phillips yaratıcı bir şekilde İngiltere'deki bir göçmenin kaderini ve onların diaspora ülkelerinde nasıl

¹⁷⁶ Phillips, *The Final Passage*, 65.

¹⁷⁷ Phillips, *The Final Passage*, 184.

muamele gördüklerini tasvir etmek için kendi öz annesinin biletçilikten matematik okutmanlığına uzanan hayat hikâyesini yaratıcı bir şekilde değiştirir.

Leila, Michael ile olan evliliğindeki mutsuzluğun üstesinden gelmek için İngiltere'ye gitmeyi bir fırsat olarak görmektedir. Annesinin kendisini arzulamadığı bir evlilik yapan mutsuz ve başarısız bir kadın olarak görmesini istemeyen Leila, evliliklerinde kötü giden her şeyin sorumlusu olarak kocasını görmektedir. Annesini de bu gerçeğe inandırmak isteyen Leila suçluluk duygusundan kurtulmak ve iyi bir anne olduğunu kanıtlamak için onun her şeyi kendi gözleriyle görmesini ister. Altında kaldığı psikolojik baskıdan kurtulmak isteyen Leila'nın aksine Michael İngiltere'ye gitme fikrine sıcak bakmasa da karısının oğullarının babasız kalmaması gerektiğini söyleyerek ısrar etmesi ve dedesinin bu adadan kaçarak kendisine yeni bir hayat kurması gerektiği yönündeki telkinleri sonucunda İngiltere'ye gitmeye karar verir:

“Leila Michael'a annesiyle birlikte olmak için İngiltere'ye gideceğini söyledi. Michael yüzünü ona döndü ve elini sıkıca tuttu. Belki bir aile olarak ihtiyaç duydukları şey miydi? Orada iş vardı, değil mi? Ve fırsat da var mıydı? Karısı ona baktı. Yarın bunun hakkında konuşabilirlerdi çünkü Michael'ın onu ve hapsediği bu hayattan kaçma arzusunu anlamadığını biliyordu.”¹⁷⁸

Büyükbabasının geleceği olmayan bir kulübe olarak gördüğü bu kölelik adasından kaçmanın tek yolunun göç ederek denizaşırı bir başarı elde etmek olduğunu belirtmesi nedeniyle Michael, büyükbabasını hayal kırıklığına uğratmamak uğruna gerekirse karısı ve oğlunu bile başından kovmayı göze alır. Leila, küçük adalarındaki hayatın giderek dayanılmaz bir hale geldiğini gördüğü için İngiltere'ye göç etme ve annesine yeniden kavuşma isteği daha da güçlenir. Başlarda göç fikrine çok sıcak bakmayan Michael'ın büyükbabasının tavsiyesiyle birlikte karar değiştirdiği anlaşılmaktadır. Böylece Leila gereken her şeyi ayarlayarak genç ailesiyle birlikte umuda yolculuğu beklemeye koyulur. İkinci çocuklarını bekleyen en yakın arkadaşları Millie ve Bradeth'in de bu yolculukta kendileriyle birlikte olmasını isteyen Leila ve Michael arkadaşlarını adadan ayrılmaya ikna etmeyi başaramazlar. İngiltere'ye gitmeme konusunda son derece kararlı bir duruş sergileyen Millie, oraya gidip de mutlu bir şekilde dönen kimseyle

¹⁷⁸ Phillips, *The Final Passage*, 95.

karşılaşmadığını belirterek gerçek kimliklerini orada bulacaklarını düşünen arkadaşlarını bekleyen hayal kırıklığının kehaneti olarak görülebilecek sözler sarf eder:

“Bu adada kalmanın günah bir şey olduğu gibi davranmaya başlayan çok fazla insan var ama biliyorsun ki İngiltere’ye gitmen gerektiğini söyleyen bir yasa yok. Burada insanlar modayı çok fazla takip ediyor. Leila’nın cevap verecek vakti yoktu. Peki, lanet olsun Michael, neden bir şey söylemiyorsun? Düşünceme çok sessiz kalıyorsun. Demek istediğim, tüm fırsatların olduğu yer ve eğer yapmayı seçtiğimiz takdirde, orada çalışmayı bitirdikten sonra, bir miktar kârla buraya geri dönemeyeceğimiz anlamına gelmez. Millie yine çabuk konuştu. Öyleyse, İngiltere’den üzerindeki kıyafetler dışında herhangi bir şeyle kaç insanın geri döndüğünü bana söyle.”¹⁷⁹

Leila’nın İngiltere’ye gelişinin tasvir edildiği ‘The Passage’ bölümünün ilk sahnesinde, hareket edişten iki hafta sonra yolcular yeni vatanları olarak seçtikleri ülkeyi ilk defa görürler. Bölümün ilk cümlesi, İncil’de anlatıldığı haliyle tufanın ana temalarından birini hatırlatır. Tufandan sonra sular çekilmeye başlar ve Nuh’un gemisi Ağrı Dağı’nda karaya oturduktan sonra, Leila ve ailesi kara parçasını görürler. Leila’nın yolculuğu Nuh’un yolculuğundan çok daha kısa olsa da ikisi arasında benzerlikler vardır. İncil’de anlatılan hikâyede, tufanın suları, Tanrı ile insanlığın eski ve yeni hayatı arasındaki bölünmenin güçlü bir simgesi haline gelir. Metinlerarasılık yöntemini kullanarak Nuh’un yolculuğuyla Leila’nın ve diğer göçmenlerin yolculukları arasındaki benzerliği ortaya çıkarmaya çalışan yazar, göçmenlerin adadaki eski dünyalarıyla İngiltere’deki yeni dünyaları arasında oluşacak olan kültürel ve sosyal bölünmelere ve parçalanmışlıklara göndermede bulunur:

“On beşinci günde rüzgâr sona erdi ve Leila karayı gördü; İngiliz kanalının soğuk gri sisi boyunca uzanan İngiltere’nin yüksek ve düzensiz uçurumlarını. Hafif pamuklu elbisesinin yakasını sıkıca bağladı ve titredi. Tepede, ince bir bulut alayı güvertenin karşısında kasvetli bir gölge oluşturdu ve ağır ilerleyen su hafifçe kabardı, daha sonra yavaşladı. Leila geminin önünde altı ya da yedi kez ayakta durdu. Kimse konuşmadı. Henüz erkendi ve diğer yolcular daha yeni ayağa kalkıyor, kendilerini hasta ya da uyuyormuş gibi hissederken onlar sanki bir vitrine hapsedilmiş gibi beklediler.”¹⁸⁰

¹⁷⁹ Phillips, *The Final Passage*, 106.

¹⁸⁰ Phillips, *The Final Passage*, 137.

İngiltere'ye olan yolculukları sona erdiğinde annesini çok dert etmesinden dolayı büyük bir zihinsel yorgunluk yaşayan Leila, kendisine yurdunu anımsatan tabuta benzer kamerasından ayrılırken meraklı ve endişeli görünür. Gemiden ayrıldığında kendisine çok fazla beyaz insanın bakmasının yarattığı şaşkınlığı gizleyemeyen Leila, bu yeni ülkenin alıştığı yerden tamamen farklı olduğunun ve sıkıntı yaşamamak için buraya kısa sürede uyum sağlaması gerektiğinin farkına varır. Limana indikleri ilk dakikadan itibaren karşılaştıkları manzara yüzünden şaşkınlık ve hayal kırıklığı yaşayan yolcular beklediklerini bulamamış gibidirler:

“Leila İngiltere'ye baktı, ama her şey kasvetli görünüyordu. Hızlı bir şekilde yeni bir kelime öğrenmesi gerektiğini fark etti: kapalı. Yeşil dağlar yoktu, kafalarında sepetleri olan fıstık, muz ya da mango satan rengârenk kadınlar yoktu, tepelerde ağaçlar, beyaz evler yoktu, tepeler yoktu, kıyı şeridinde ahşap evler yoktu ve deniz mavi değildi, plaj yoktu, bulutlar yoktu, sadece büyük bir bulut vardı ve Leila ile yolcular geldi.”¹⁸¹

Göçmenlerin barınma ve iş bulma konusunda yaşadığı sorunlar, ırkçılığın algılanış ve yaşanış biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Leila ve Michael, diğer Karayipliler gibi, ev kiralama konusunda öteki olarak görülüp ayrımcılıkla karşı karşıya kalmanın üzüntüsünü yaşarlar. Siyahlara boş oda verilmeyeceğini belirten tabelalar karşısında sessizliğe gömülen Leila ve Michael boş oda bulamayacaklarına ve böylesine ayrımcı bir ortamda iyi bir yaşam kalitesi elde edemeyeceklerine kendilerini inandırmaya başlarlar. Yaşayacak bir yer aramaya başladıklarında, hemen her yerde bulunan ırkçı işaretlerle karşılaşır. “Artık biraz daha yavaş yürüyorlardı, ancak işaretlerin geri kalanı açıktı. Renkliler için boş yer yok. Siyaha yok. Renkliye yok.”¹⁸²

Leila kırsal bölgede doğup büyüdüğü için yeni hayatına uyum sağlayamamasının kırsal alanda yetiştirilmesiyle ilgili bir şey olabileceğini düşünür. Her şeyden önce, trafik hem toplu taşımada hem de sokaklarda olduğu gibi, hızlı ve kişisel olmayan bir şekilde devam eder. Kent yaşamının en tipik özelliklerinden olan hız karşısında korkuya kapılan Leila ve Michael, otomatik bir şekilde birbiri ardı sıra gelen arabalar ve birbirlerinin yüzlerine bile bakmadan koşuşturan insanlar nedeniyle şehrin ve buradaki yaşamın ritmine ayak uydurmak zorunda olduklarını anlarlar. Hayatın normal akışı içinde yer alabilmek için insani ilişkilerinden taviz vermek zorunda kalan Leila ve

¹⁸¹ Phillips, *The Final Passage*, 142.

¹⁸² Phillips, *The Final Passage*, 156.

Michael kendilerini adeta robotlaşmış birer makine gibi görmeye başlarlar. Metrodaki ilk gezilerinden biri sırasında, Leila'nın korkusu oğlu Calvin tarafından da hissedilir. Metronun hızı onda sanki hiç durmayacakmış hissinin oluşmasına neden olduğu için kayışlara tutunup birbirlerine doğru ileri geri sallanarak bu korku dolu anın geçmesini beklerler. Metroya her bindiklerinde bu korkunun bir benzerini yaşayan Leila ve oğlu yaşadıkları kültürel travmanın etkisinden kurtulamadıkları için hayatlarında travma sonrası stres bozukluğu belirtileri görülmektedir.

Ailesi için günlerdir ev arayan ve bu evsizlik hissinden kurtulmak için sonunda kiraladığı evi görmeyi bile düşünmeden anlaşmayı imzalayıp depozitosunu ödeyen Leila yeni bir şokla karşı karşıya gelmekten kendini koruyamaz. Kiraladığı eve gittiğinde neredeyse yıkılmak üzere olan harabe bir evle karşılaşan Leila bu olayın şokunu atlatamadan Michael'ın aldatıldığı için kendisini suçlaması nedeniyle bir başka hayal kırıklığı daha yaşar. Böylesine ucube bir evde yaşamak için mi dünyanın yarısını dolaşarak buraya geldikleri sorusunu kendilerine yöneltten Michael da sessizlik karşısında ne diyeceğini bilemez. Gemide iletişimsiz geçen iki haftalık süre sonrasında iyice belirginleşen aralarındaki anlaşmazlık, güvensizlik ve stres düzeyi İngiltere'de katlanılmaz bir hal alır. Aralarında hâlâ konuşamadıkları çok fazla şeyin olduğunun farkında olsalar da bunun üstesinden gelmek için çaba göstermemelerinin nedeni yaşadıkları travma nedeniyle içine düştükleri sessizlik çukurudur. “Travmatik bir deneyim kişinin konuşma gücünü kelimenin tam anlamıyla çalar, bu konuşulamayacak bir deneyimdir. Kişiler bu yüzden travmatik deneyimlerini çoğu kez yalnızca parçalar halinde hatırlarlar.”¹⁸³

Caryl Phillips romanlarında, özellikle de köleliğe dair romanlarında İncil'den birçok alıntı yapar. Leila'nın ilk sevgilisi ve onunla evlenmek isteyen ilk kişi olan Arthur, doğduğu adanın sakinlerine sınırlı fırsatlar sunduğunun bilincindedir. Adada yaşayanlar kendilerini hâlâ İngiliz İmparatorluğu'nun özgürleşip ilerlemesine izin vermediği özneler olarak görmektedir. Karayipler'in beyaz sömürgecileri tarafından Afrika'dan şeker kamışı kesmek için getirilen kölelerin yaptığı işi kendi meslekleri olarak yapmaya devam etmek adada yaşayanların canını sıkmaktadır. Bu durumu yaşayanlardan biri olarak Arthur da yaşam standartlarını iyileştirmek, daha fazla

¹⁸³ Franz Ruppert, *Travma, Bağlanma ve Aile Konstelasyonları: Ruhun Yaralarını Anlamak ve İyileştirmek*, Çev. Fatma Zengin, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2014, 113.

kazanmak ve eğitim seviyesini artırarak belli bir dereceye yükselmek istediği için göç etmek zorunda kalır. Amerika Birleşik Devletleri'nde daha saygın bir konum kazanmak için adadan ayrılan Arthur, Amerika'nın kendisi için büyük bir fırsat olduğu düşüncesindedir.

Amerika'yı bir bolluk ve bereket ülkesi ile karşılaştıran Arthur'un sesiyle, Caryl Phillips göçmenlerin beklentilerini yansıtır. Bolluk ve bereket ülkesinin, İsraililere Tanrı tarafından verilen bir söz olduğunu belirten ayet, Exodus 3.8'de 'bolluk ve bereket akan topraklar' şeklinde geçmektedir. Çektikleri bunca acıdan sonra hayatlarında yepyeni bir sayfa açmak isteyen sömürge ülkelerindeki bütün göçmenler ülkelerini terk ederek büyük bir beklenti içinde Amerika ya da İngiltere'ye giderler, fakat karşılaştıkları şey tam bir hayal kırıklığı olmaktan öteye geçemez. Gerçekte, göçmenler kendilerine vaat edilen topraklarda öteki kabul edilirler. İncil'den alıntı yoluyla Phillips, yerinden edilme temasını dile getirir. "Yarın bu saatlerde Amerika yolunda olacağım. Leila Arthur'a baktı, ama titizlikle gözünü dikerek bakmaya devam etti. Daha sonra, duyurmadan, sohbetin havasını gelişigüzel değiştirmeye çalışırken güldü. Bolluk ve bereket ülkesi! Bolluk ülkesi!"¹⁸⁴

'The End', 'Home', 'England', 'The Passage' ve 'Winter' olmak üzere toplamda beş bölümden oluşan romanın organizasyonu, sonu ve başlangıcı bir araya getirerek döngüsel, aynı zamanda yatay ve iki yönlü bir ilerlemeyi vurgular. Geçmiş ve şimdi arasında yaşanan hareketlenmeler, sadece denizin gelgitini kapsamaz, aynı zamanda Afro-Karayip kimliğinin ontolojik özünü de akla getirir ve ikinci nesil göçmenlerin belirsiz kültürel ve kimliksel konumunu özetler.

3.2. GEÇMİŞİ HATIRLAMA VE KAYIP DUYGUSU

Geleceği kazanma uğruna geçmişin gömülmeye çalışılması, karakterlerin zihinleri geçmişlerine ait olma arzusuyla tepki verdiği için onların işine yaramaz. Bütün bunlar travmaya yol açar. İnsanların yaşamlarında güvenlik, düzen, sevgi ve bağlantıya ihtiyaçları vardır. Bu temelleri rahatsız eden bir şey olursa, insanlar travmatize olurlar. Travma kuramı içinde, tarihsel bir olay ve onun travmatize edici etkisi çoğu zaman iç içe geçmiştir ve aslında söz konusu kuram, büyük ölçüde, dünyanın ve o dünyadaki

¹⁸⁴ Phillips, *The Final Passage*, 79.

benliğin algılanmasını zorlayan ve etkileyen birçok tarihsel olaya yanıt olarak gelişmiştir. Geçmiş üzerine yapılan vurgu ve onun şimdiki zaman algısında yeniden ele alınışı Karayip edebiyatının temel özelliklerinden biridir. “Geçmiş, farklı şekillerde, Batı Hint yazarının yaratıcı imgeleminde neredeyse takıntılı bir etki yaratır.”¹⁸⁵

Kaybedilen ister anavatan isterse de bir kişi veya varlık olsun, kayıptan sonra hayata adapte olabilme süreci gereklidir ve bu süreç bazen karmaşıktır. Zorunlu göç ve onunla bağlantılı olan travma, göç gönüllü gerçekleştiğinde ortaya çıkma riski daha az olan zorluklara neden olmaktadır. Ülkesinden ve sevdiklerinden ayrılma süresinde yaşadığı yerin kaybı ve büyük umutlarla hayal edilerek göç edilen evin kaybı olmak üzere romanda iki tür kayıp söz konusudur. Brothers travmanın, psikolojik yaşamı düzenleyen değer ve normların, yıkıcı bir deneyim sonucu zarar görmesiyle oluştuğunu söylemektedir. Bu değerler zarar gördüğünde, travmatize olmuş kişi, bir zamanlar kendisine tanıdık gelen şeyin kaybını yaşamaktadır.¹⁸⁶ Başta kimlik ve aidiyet duyguları olmak üzere birçok noktada karakterlerin yaşamlarında kayıplar yaratan göç deneyimi geçmişte hatırlanmak istenmeyen bir deneyim olarak geride bırakılmak istenir.

Leila hasta annesini bulur ve hastanede onu ziyaret etmeye devam eder, ancak annesinin ölümü, Leila'nın kendisini yeniden kayıp ve terk edilmiş olarak bulmasına neden olur. İngiltere'de Leila'nın durumu, hem cinsiyet hem de etnik köken temelinde ayrımcılığa maruz kalmasından dolayı doğal olarak daha da kötüleşmektedir. Çocuğuyla ilgilenmesi gerektiğinden, pratik olarak çalışamayan ve kocasına güvenmek zorunda kalan Leila'nın finansal güvenliği ve bağımsızlığı zedelenir. Leila ikinci çocuğuna hamile kaldığında kocasının onu beyaz bir kadınla aldattığını öğrenince, büyük bir umutsuzluğa kapılır ve İngiltere'den ayrılıp Karayipler'e dönmeye karar verir.

Göçmenlerin, adalarını bırakarak İngiltere'ye gitme istekleri nedeniyle yaşadıkları kayıplar dikkat çekici boyuttadır. Michael ve Leila yeni ve daha iyi bir hayata başlamak için sahip oldukları ve bildikleri her şeyi geride bırakır. Leila annesinin evini satarken Michael sevdiği motosikletini Bradeth'e bırakır. Her ikisi de en yakın arkadaşlarını kaybederken Michael aynı zamanda onu bu yaşa getiren büyükannesini terk etmiş olur. İngiltere'nin kendileri için yeni bir başlangıç olması gerektiğini düşünürler. İngiltere'de

¹⁸⁵ Mark Walcott, “The Preoccupation with the Past in West Indian Literature”, *Caribbean Quarterly*, 28(1), 12

¹⁸⁶ D. Brothers, *Toward a Psychology of Uncertainty: Trauma-Centered Psychoanalysis*, New York: The Analytic Press, 2008, 42.

kazanmayı umdukları her şeyi geride bırakmaya karar vererek yola çıkan bu iki karakter mümkün olduğunca geçmişle bağlarını koparmak ve adada olduklarından tamamen farklı, yepyeni bir insan olmak isterler.

Oldukça ironik bir başlığa sahip olan *The Final Passage* romanı sadece Leila'nın ve Michael'ın yolculuğuyla değil, aynı zamanda Leila'nın annesinin ölümü sonrasında yaşadığı kayıp duygusuyla da ilgilidir. Leila'nın Michael tarafından terk edildikten sonra St Kitts'e yönelik zihinsel geri dönüşü de aynı zamanda bir son yolculuktur. Yabancı bir ülkede çok sayıda kadınla cinsel ilişkide bulunan kocasıyla, yoksulluk, ırkçılık ve toplum desteğinin eksikliği ile başa çıkmaya çalışan Leila'nın iç yaşamının işleyişinin incelenmesi yolculuğa yeni boyutlar kazandırmaktadır. Yurtlarından ayrı olmanın sonrasında yaşadıkları kayıp duygusunun ruhlarında açtığı yaranın yanı sıra Calvin'in babası Michael tarafından terk edilip babasızlık duygusunu yaşamak zorunda kalışı da derin bir hayal kırıklığı hissine neden olmaktadır. Benzer bir kayıp duygusunu henüz on üç yaşındayken büyükbabası öldüğünde yaşayan Michael'ın önünde okuldan ayrılmak dışında bir seçenek kalmamıştır, çünkü çalışıp ailesine bakması gerekmektedir. Babasını ve annesini yıllar önce bir bot kazasında kaybeden Michael açısından ailesini kaybetmek psikolojik bir travmaya yol açmış ve kendisini geçmişin tekrar eden döngüsü içinde bulmuştur:

“İki dakika daha sessizce oturdular, ama Michael sanki bir asrın geçtiğini hissetti. Bir kez daha büyükannesinin hayatının hazinelerine baktı ve büyükbabasını düşündü. Daha önce hiç fark etmemişti, ama onsuz ev tamamen boştu. Aniden kayboldu, gitti ve on yıl sonra Michael, büyükannesini biraz daha iyi anladığını hissetti. Bunun farkına varmasının çok uzun sürmesinden dolayı kendini suçlu hissetmeye başladı.”¹⁸⁷

Doğum yaptığı sırada kocası Michael'ın yanında olmaması Leila'nın derin bir üzüntü yaşamasına neden olur. Annesinin sağlığı ile ilgili olarak sürekli endişelenen Leila açısından artık düşünmesi gereken bir de oğlu Calvin vardır ancak kendisiyle ilgilenen bir kocanın etrafında bulunmaması onda psikolojik bir travma yaratır. Karısının doğumu sırasında ona destek olup yanında bulunmak yerine yasak aşk yaşadığı ve bir de çocuk dünyaya getirdiği sevgilisi Beverley ile birlikte olmayı tercih eden Michael, arkadaşı Bradeth'den bir oğlu olduğunu öğrendiğinde yaşadığı derin

¹⁸⁷ Phillips, *The Final Passage*, 47.

sessizlik bu yoksulluk ve yoksunluk içinde ona iyi bir gelecek sunamayacak olmanın verdiği çaresizliğin dışavurumudur. Arkadaşını karısının yanında olup ona destek olmaya ikna etmeye çalışan Bradeth, doğan çocuk sanki kendi oğlu değilmiş gibi davranan Michael'ın içki içip bunu kutlayalım tepkisi karşısında yaşadığı kızgınlığı ve şaşkınlığı gizleyemez:

“Zihninde Bradeth yeni doğmuş çocuğun yüzünü gördü. Leila'nın acısını gördü ve neler olup bittiğinden haberi olmadığı için kendini köşede oğlunu tutan Beverley'e bakmaya zorladı. Michael'a baktı ve bir an için onu yumruklamak istediğini hissetti. Ama Bradeth'in cesareti ona ihanet etti. Döndü ve gitti. Michael tekrar oturdu ve Bradeth'in yönsüz bisikletlerinin tıkırtısını dinledi. Sonra yine sessizlik hâkim oldu.”¹⁸⁸

Patterson, Phillips'in *The Final Passage* romanında yaptığı şeyin, “hatırlamak, inşa etmek, geçmişini doldurmak”¹⁸⁹ olduğunu ifade eder. Geçmişini inşa etmek ve ondaki boşlukları doldurmak, Batı Hintlinin klişeleşmiş bilincinden kurtulması ve onun bu hayattaki amacını yeniden tanımlayan ontolojik bir bağlılığı kendine aşılması anlamına gelmektedir. Leila başta olmak üzere romandaki karakterler geçmişte yaşadıkları olayları mümkün olsa tamamen unutup kendilerine yeni bir hayat inşa etmek isterler. Kimlik, aidiyet, yurt gibi birçok kavramın içini doldurmayı ve kendi beklentileri doğrultusunda bir gelecek yaşamayı planlayan karakterlerin geçmişleriyle yüzleşmekten kaçınması onları bu yoldan alıkoymaktadır.

Kimsesiz ve parasız bir biçimde terk edilen ve üstelik tekrar hamile kalan Leila açısından tüm bu yaşadığı olaylar kendisinde psikolojik travma etkisi yaratarak kendini kaybetmesine neden olur. Leila ve ailesinin adeta bir sürgün hayatı yaşadıkları 1950'li yılların sonlarının İngiltere'sinde başta kadınlar olmak üzere göçmenlerin kendilerini ve ailelerini bir arada tutmakta yaşadıkları zorluklar ve parçalanmış aile hikâyeleri okuyucunun belleğinde canlandırılarak geçmişin karanlık bir resmi çizilir, çünkü “geçmiş, geleceği gölge gibi takip etmektedir. Her birey ve toplum, geçmişinin az ya da çok rehinesidir.”¹⁹⁰

¹⁸⁸ Phillips, *The Final Passage*, 77.

¹⁸⁹ Richard F. Patterson, *Caribbean Passages: A Critical Perspective on New Fiction From the West Indies*. Colorador: Lynne Rienner Publishers, 1998, 120.

¹⁹⁰ Yeniçeri, 13.

Londra'ya vardıklarında Michael önceki tüm korkularını ve endişelerini unutmuş görünmektedir ve Leila'dan farklı olarak yurtdışındaki yeni başlangıçların tadını çıkarmaktadır. Kendi yurtlarından ayrılmadan önce oradaki yaşamlarının nasıl olacağıyla ilgili olarak tahminlerde bulunan Leila ve Michael iyimser bir tablo çizmeye çalışırken etraflarındaki diğer insanlar yeni bir yaşam tarzına nasıl uyum sağlayacaklarını bilememenin korkusuyla karamsar düşüncelere dalar:

“Sadece istediğimde büyük işler alabileceğimi bildiğimde hayatımın geri kalanını küçük bir iş arayarak geçirmek istemiyorum. Ben, her erkeğin istediği gibi, bir araba ve büyük bir ev ve kemerimin altında biraz güç istiyorum. Bu ülke, mevsiminde sadece kamışı kesen ve buralarda olmaktan mutlu olan çok fazla insanı besledi.”¹⁹¹

Millie, Michael'ın adadaki başka bir kadınla birlikte olup ondan çocuk yaptığı gerçeği ile Leila'nın karşı karşıya gelip hesaplaşmasını ister. Böylesine acı bir gerçeği hatırlayıp yüzleşmekten kaçınan ve yaşadığı travmanın varlığını inkâr eden Leila, aile birliğini parçalayan önemli bir olayda duygularıyla değil aklıyla hareket ederek hatırlamak yerine gerçeğin acı yüzünden kaçmayı seçer. Travmanın üstesinden gelebilmenin ilk şartı olan olayı kabullenme ve hatırlama sürecinde başarısız olan Leila, Millie'nin tanıklığını kabul etmek istemez. “Neden bana yalan söylediğini anlamıyorum, Leila, nedenini bilmiyorum, seninle ilgili başını belaya sokacak tek sorun korkak olduğun gerçeğidir. Yanlış bir şey yaptığında ya da bir hata yaptığında onu kabul edip itiraf etmeye kahretsin ki sen de korkuyorsun.”¹⁹²

Leila annesini görmeye hastaneye gittiği zaman, kendisi ve geçmiş hakkında bilgi edinmek için sorulmamış soruları yanıtlayarak annesiyle arasında güçlü bir iletişim bağı kurmaya çalışır, ancak amacına ulaşamaz. İngiliz hastanesinde anne ve kız arasındaki karşılıklı fikir alışverişi yüzeysel kalmaktadır. Hiçbir zaman bir çocuk sahibi olmak istemeyen annesinden beklediği ilgiyi ve hoş sohbeti bulamayan Leila, annesinin kendisine bir yabancı gibi davranmasının nedeninin tecavüze maruz kaldıktan sonra yaşadığı psikolojik travmadan kaynaklandığını sonradan öğrenir. Dış anlatıcının tanıklığı sonrasında açığa çıkan tecavüz olayı nedeniyle ruhunda derin yaralar oluşan Leila'nın annesi, yaşadığı bu acı olayı hatırlamaktan kaçındığı için bu olayın şokunu yıllar geçse de üzerinden atamaz: “Ama gitmiş olduktan sonra bile her zaman, bir

¹⁹¹ Phillips, *The Final Passage*, 103.

¹⁹² Phillips, *The Final Passage*, 60.

sanatçının ışıklı kaleminde oynamış olduğu bir tuval gibi, kendisini kullanılmış hissetti.”¹⁹³

Beyaz büyük amcası tarafından bir çocuk olarak cinsel istismara uğrayan Leila'nın melez annesi bir keresinde kızının sahilde yattığını gördüğünde, onu böyle bir harekette bir daha bulunmaması konusunda çok sert bir şekilde uyarır. Kızının sahilde soyunmuş bir şekilde uzanması sonucu cinsel tacize uğrama deneyimini hatırlayan annesinin uyarılarına kulak asmak yerine kendi istediğini yapmak isteyen ve beyaz insanlarla aynı ortamda olmaya çalışan Leila, plajdaki bir adamın kendisine adının, ülkesinin ne olduğu yönünde sorduğu sorulara dışlanacağı korkusuyla cevap vermek istemez. Leila, plajın beyaz insanlarıyla eğlenmenin ve onlarla birlikte kumsalda uzanırken görünmenin nasıl bir şey olduğunu deneyimlemeye karar verir. Beyaz adamın elbiselerini çıkarması için kendisini cesaretlendirmesi sonucunda soyunup mayosunu giyinmiş bir şekilde annesi tarafından görülünce dayak yemekten kendisini kurtaramaz:

“Bir daha asla beyaz insanlarla yatarken seni yakalamama izin verme, yoksa Tanrı şahidim olsun elime bir sopa alıp can bedeninden çıkıncaya kadar seni döveceğim. Gözlerini dikerek annesine baktı, ama bu durum annesini daha fazla teşvik etti. Onlara güvenebileceğini mi düşünüyorsun? Güvenemezsin. Ve beyaz kadının uyuduğunu düşünüyorsan yanıyorsun. Etrafta siyahî bir kadın varsa, beyaz kadınlar her iki gözleri de kapalı bir şekilde asla uyumazlar ve içlerinde bir şey kıpırdatmayan siyahî bir adamı asla görmezler. Hâlâ bunu öğrenmek için yaşayacaksın.”¹⁹⁴

Dört aydır neredeyse her gün annesini ziyaret eden Leila, yüz altıncı ziyaretinde annesini kaybeder ve onun kendisine tavsiye ettiği şeyler hakkında sorumlu bir şekilde hareket etmediği için suçluluk duygusuna kapılır. Annesinin ölümünden sonra etrafındaki herkesten uzaklaşmaya başlayan Leila artık bu hayatın kendisi için anlamsız olduğunu düşünür. Leila'nın kendisiyle yalnızlık, kimsesizlik ve çaresizlik gibi aynı duyguları ve deneyimleri paylaşan insanlara içini döküp rahatlama ihtiyacı duyması annesinin ölümünden sonra yaşadığı travmayı ve hayal kırıklığını sokaktaki siyahî bir kadınla paylaşması olayında açıkça görülmektedir: “Leila kadını omuzlarından yakaladı ve etrafında döndü; sonra düştü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. İnsanlar durdu ve baktı,

¹⁹³ Phillips, *The Final Passage*, 125.

¹⁹⁴ Phillips, *The Final Passage*, 129.

ama kadın sadece öne eğildi ve ona yardım etmek için elini uzattı. Leila başını kaldırıp ona baktı. Annesi değildi, ama elini tuttuğu siyahî kadın da ağlamaya başladı.”¹⁹⁵

Leila’nın annesi açık tenli bir kız çocuğu doğurduktan sonra kendisine tecavüz eden üç beyaz erkekten para ister. Beyaz erkeklerin siyah köle kadınlarla olan cinsel ilişkileri, torunların zihinlerinde yaşayan rahatsız edici ve travmatik sömürgecilik anılarından biridir. Bu üç beyaz adamdan hangisinin babası olduğunu hiçbir zaman bilemeyen Leila’nın Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı’nın ilan edildiği gün dünyaya gelmesi yaşanan acıyı iki kat artırmıştır. Babasız olmanın ve hatta babasının kim olduğunu bile bilememenin verdiği kayıp duygusuyla büyümek Leila’nın belleğinde derin bir yara açmıştır. “Para istediği, hepsini kızının babası olmakla suçladığı ve kendilerini tacizci olarak gösterme tehdidinde bulunduğu bu üç beyaz adam, kızlarını uzaktan görmelerinin ve kendileri gittikten sonra yaşamaya devam ettikleri ada ile gerçek bir ilişki kurduklarını bilmenin güvenliği içinde parayı mutlu bir şekilde ödediler.”¹⁹⁶

İngilizler açıkça her hareketlerinde ve söylemlerinde göçmenlerin burada istenmediklerini anlamalarını sağlamak için ellerinden geleni yaparlar. Beyazların sürekli olarak kendisini izlediğini gören Leila, ayrıca soğuk İngiliz sokaklarındaki siyah insanların da hayatlarından çok fazla hoşnut olmadıklarını fark eder. Önünden geçtiği okuldaki çocukların bile kendisine meraklı gözlerle bakması karşısında büyük şaşkınlık yaşayan Leila, İngiltere’ye ayak bastığı ilk günden itibaren İngiltere’de bir öteki, yabancı olduğu izlenimini edinmeye başlar: “Siyahi insanların büyük araba kullanmadıklarını, takım elbise giymediklerini ya da evrak çantası taşımadıkları için üzgün ve duygusuz gözüksüklerini fark etti. Afişlerin üzerindeki beyaz insanların gözlerinin, onlara ne kadar hızlı bir şekilde göz atsa da, kendisini hiç terk etmediklerini fark etti.”¹⁹⁷

Beyaz halk tarafından ırk ve renk bağlamında istismar edilen Michael’ın bir atas fabrikasında çalışmaya alınması örneğinde de görüldüğü gibi siyahi insanlara herkesin yapmaktan kaçındığı ucuz ve garip işler teklif edilmektedir. Bu kendinden olmayanları kabullenip benimsememe, ırkçılık ve savunmasız yaşam diasporanın özellikleridir.

¹⁹⁵ Phillips, *The Final Passage*, 132.

¹⁹⁶ Phillips, *The Final Passage*, 126.

¹⁹⁷ Phillips, *The Final Passage*, 121.

Michael'ın kendisi gibi göçmen olan arkadaşı Edwin, Michael'ı beyazların siyahi insanlara karşı acımasız ve zalimce tavırlarına karşı uyararak toplumda uygulanan ırkçılığa göndermede bulunur. “Hatırlaman gereken tek şey, onların bize köpeklerinden bile daha kötü davranmalarıdır. Kadınlar, pazılarıyla senden numaralar yapmanı, kalipso söylemeni veya bir dizinin üzerine düşerek Paul Robeson¹⁹⁸ ya da bir başkası gibi olmanı bekler.”¹⁹⁹

Michael bir iş bulduğunda, arkadaşı Edwin çok kötü bir muameleye tabi tutulacağını ancak siyah göçmenlerin hayatının düzenli bir parçası olduğu için buna alışmak zorunda olduğunu ona söyler. Michael'ın, İngiltere'de siyahi insanlar için hiçbir fırsat olmadığını ve Karayipler'e geri dönme niyetinde olmadıkça acı gerçeklerle yüzleşmek zorunda olacağını anlamasını isteyen Edwin, bunu bir örnek üzerinden arkadaşının zihninde canlandırmaya çalışır: “Peki, sen daha iyi bilirsin. O bir pislik ve sana kaba lakaplar takarak hitap edecek adamım ve sen de onun seni kaynatacağını bilmeden bir su ısıtıcısı gibi davranacaksın. Bu ülkedeki beyaz adam siyahi adamı işte bu şekilde öldürüyor. Seni kızdırıp tarumar eder.”²⁰⁰ Hiçbir şey elde etmeden, rüyalarını gerçekleştirmeden bu ülkeden ayrılma şansının olmadığını farkında olan Michael başarılı olmak için azimli gözükse de içine düştüğü çıkmazın zorluğunu da göz ardı edemez. İnsanların kendileri hakkında değil de ten renkleri hakkında konuştuğu, insanlık dışı bir tutum içinde oldukları bir ortamda yaşam mücadelesi vermeye çalışan Michael ve ailesi ait oldukları kültür ile içinde bulundukları kültür arasında sıkışıp kalmış gibi görünmektedir.

Leila'nın İngiltere'deki tüm deneyimi, çocukluğundan bir anı yoluyla kısa ve öz bir biçimde açıklanabilir. Leila'nın çocukluğunda yaşadığı bir olayı anlatan yazar onun geleceğini önceden haber vermektedir. Geçmişe tanıklık eden yazar Leila'nın travmasının temelinde yatan ana sebebi okuyucuyla paylaşmaktadır. Okuldan sonra tek başına dolaştığı bir gün, kendisine bir tatlı teklif eden yaşlı bir kadınla karşılaşan Leila onu almak için yaklaştığında, beyaz kadının elinde hiçbir şeyin olmadığını görünce büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığı yaşar. Çocukluğunda yaşadığı bu acı olay aslında tam olarak Leila'nın İngiltere'deki travmatik deneyiminin özeti niteliğindedir.

¹⁹⁸ ABD'de komünistlere ve siyahlara yönelik cadı avının zirvede olduğu 1940'lı yıllarda ten rengi nedeniyle linç edilmek istenen Amerikalı siyahi şarkıcı.

¹⁹⁹ Phillips, *The Final Passage*, 168.

²⁰⁰ Phillips, *The Final Passage*, 168.

Beklentileri ve hayalleri boşa çıkan genç bir kızın belleğinde yer etmiş bu acı tecrübesi yaşamının ilerleyen yıllarında onunla yüzleşmekten kaçındığı için yeniden karşısına çıkar:

“Bir keresinde, Leila okuldan sonra kendi başına dolaşırken, rıhtımın yanındaki yaşlı beyaz bir kadınla konuşmuştu. Gözlükleri yuvarlak ve telden yapılmış olduğu için fark etmişti ve Leila'ya altın gibi göründüler, bu yüzden o da yaklaştı. İlk başta kadın etrafını saran küçük kızı görmüyordu, ama görünce gülümsedi ve ona sanki bir tatlı sunuyormuş gibi boş elini uzattı. Leila ileriye doğru koştu ama kadının elinde hiçbir şey olmadığını görünce aldatılmamış görünmeyi denedi.”²⁰¹

Çocukluğunda gördüğü beyaz insanları değişik ve tehlikeli bir tür olarak gören Leila, ne olduklarını anlayabilmek için onları gizlice gözetler. İngiltere’de sürekli olarak beyaz insanları görmesine rağmen onlar hakkında hâlâ tam bir fikir sahibi olmaktan uzaktır. Beyaz insanların gizemli varlıklar olduklarını düşünen ve bu gizemi açığa çıkarmak isteyen Leila bunun ilk denemesini çocukluk yıllarında gördüğü yaşlı beyaz kadına yönelttiği “siz bir cadı mısınız?”²⁰² sorusuyla yapar. Sanki bir hayalet görmüşçesine korkan ve bağırarak koşmaya başlayan Leila, bu yaşadığı olayı kimseyle paylaşmaz ve bir sır olarak saklar. Leila’nın yataktan fırlayarak uyanmasına ve rüyalarının kâbusu haline gelmesine neden olan bu travmatik deneyim konuşulmadığı ve hatırlanmadığı için sürekli olarak hayatında yer etmeye devam eder. “Leila sonunda tekrar sakinleştiğinde annesi ona sorunun ne olduğunu sordu, Leila hiçbir şey söylemedi. Kötü davrandığı için tokatlanma ihtimaline karşı konuşmadı ve yapmaları gereken konuşma, diğerlerinde olduğu gibi, artık çok geç olana kadar ertelendi.”²⁰³

Beyaz insanlar siyah meslektaşlarının düşük ve aşağılık buldukları işlerine son verirken sadece beyaz İngilizlerin işlerinde başarılı olması beklenmektedir. Leila, buradaki gerçeğin, beklediğinden tamamen farklı olduğunu ve siyah insanların hayatlarının her alanında ayrımcılığa maruz kaldıklarını fark eder. Annesinin, kendisinin onun hakkında endişelenmemesi için mektuplarında bütün gerçeği söylemediğini ve içinde bulunduğu yaşam koşullarını gizlediğini anladığında maruz kaldığı travma nedeniyle şoke olur:

²⁰¹ Phillips, *The Final Passage*, 195.

²⁰² Phillips, *The Final Passage*, 196.

²⁰³ Phillips, *The Final Passage*, 196.

“Bu aşamada, bildiği tek şey annesinin ona yalan söylediği ya da onu koruduğuydu, çünkü mektuplarında Earl diye birisinden bahsetmemiş veya yaşadığı yer hakkında hiçbir şey söylememişti. Belki de kendi hatasıydı, ama Leila her zaman annesini özel bir doktorun kendisini ziyaret ettiği ve eski sağlığına tekrar dönmesi için kendisiyle yakından ilgilendiği güzel bir evde dinlenirken hayal etmişti. Bulduğu şeylerin şoku, annesinin söylemediği başka nelerin olduğu konusunda kendisini meraklandırdı.”²⁰⁴

Leila'nın Londra'daki insanlar hakkındaki algısı, sonunda başkalarıyla olan ilişkisini de etkiler. Komşusu Mary her ne kadar arkadaşça davranmaya çalışsa da Leila ona karşı tetikte beklemektedir ve kendisine uzatılan yardım elini kabul etmek istemez. Bu davranışının altında yatan temel sebep tamamen bir yabancı olarak görüldüğü için göremediği dostluk ve yardımseverlik gibi özelliklerle aniden karşılaşmanın doğurduğu şüphe duygusudur. Kendi ülkesinde olsa çok normal karşılanacak bir davranışı garipser hale gelmesi ve içinde bir kötülük taşıyor mu diye kuşkullanması bile Leila'nın yaşadığı psikolojik ve kültürel travma şoku sonrasındaki ruh halini yansıtmaktadır.

İngiltere'de kaldığı süre boyunca, kendi ümitlerinin yanı sıra öz saygısından da mahrum olan Leila, İngiltere'nin ait olduğu yer olmadığını ve hiçbir zaman beyaz insanları anlayamayacağını farkına varır. Sokakta ve otobüste yabancı olarak görülmenin yol açtığı psikolojik yıkımla, insan olarak değer görmedikleri bir ortamda oğlunun da ten rengi nedeniyle travmatik bir yaşam sürmesine izin vermemek adına İngiltere'den ayrılmaya karar verir. Annesini burada kaybeden, kocası tarafından terk edilip ikinci çocuğuna hamile kalan Leila, bütün bu acı hatıralarından kurtulmak için kendisine İngiltere'yi anımsatan her şeyi geride bırakır. Daha mutlu ve güvenli bir hayat sürebilmek için St. Kitts'e dönmenin tek çare olduğunu düşünen Leila “İngiltere'de beş ayını hatırlatan eşya ve giysilerle ateşi beslemeye başladı.”²⁰⁵

Yaşadığı acı tecrübeler sonrasında kendisine ve çevresine ilgisiz bir tutum takınan Leila, evine göz kulak olmayı bırakır ve başlangıçta İngiltere'ye gelmeye bağladığı tüm umutlarını romanın sonunda öz yurduna dönmeye ve sorumsuz kocasını geride bırakmaya bağlar. Adanın en azından günden güne hayatını ve arkadaşları Millie ve Bradeth'i tahmin etmenin güvenliğini sunduğunu anlayan Leila, belirsiz ve güvensiz bir hayata sahip olduğu İngiltere'de ödediği bedelin ağırlığıyla eski yaşamına doğru yelken

²⁰⁴ Phillips, *The Final Passage*, 151.

²⁰⁵ Phillips, *The Final Passage*, 200.

açar. İngiltere'de yaşadığı tüm talihsizliklere rağmen, Leila oğullarının bir gün İngiltere'yi ziyaret edeceğini ve muhtemelen kendisinininkine benzer bir deneyim yaşayarak geri döneceklerini düşünmektedir. Herkesin kendi yaşamındaki sıkıntıların üstesinden kendisinin gelmesinin gerektiğini düşünen Leila, kendi travmatik tecrübelerini oğullarına açıklayamaz.

Romanın sonunda, Leila isimsiz birinden bir Noel kartı alır, ancak Noel Günü'nde gerçekleşen bu olay dinsel çağrışımlara bakılmaksızın, kışın ölümünden sonra doğanın canlanmasını müjdeleyen kış gündönümünün eski bir pagan kutlamasıdır. “Leila, yıllar geçtikçe solup giden eski bir akrabasının sararmış görüntüsüne benziyordu. Aniden döndü ve birisinin ön kapıdan bir Noel kartı ittiğini gördü. Calvin ile birlikte öne doğru eğilip kartı aldı ve okudu, ama kimseden değildi.”²⁰⁶ İçine düştüğü ümitsizlik ve hayal kırıklığı, kendisine İngiltere'de kaldığı beş aylık süreci hatırlatan her şeyi yakması ve romanın sonunda yaktığı ateşin ima ettiği yenilenme ile hafifler. “Bu ateşi, yeni bir dönemin başladığını ilan eden bir ritüel arınma biçimi olarak yorumlamak mümkündür.”²⁰⁷ İsimsiz kart, Leila'nın İngiltere'deki anlamsız kalışını işaret etmektedir. Üzerinde hiçbir şey yazmayan ve boş bir sayfa olarak gönderilen bu Noel kartı Leila'nın henüz bir iz bırakmayacağı İngiltere'yi, kimliği ise Britanya'daki hayat hikâyesi anlatılan siyah bebeğini simgeleyebilir. İngiltere'de dostu ve akrabası kalmayan Leila kimsesizliğinin bir belirtisi olarak aldığı boş kartla kendisini bir kayıp olarak görmeye ve varoluşunu sorgulamaya başlar.

3.3. KÖLELİK VE PARÇALANMIŞ KİMLİKLER

Coğrafi keşiflerle başlayan ve yüzyıllardır devam eden kölelik ve sömürgecilik ilişkilerini sadece geçmişle sınırlandırıp günümüzde devam eden etkilerini unutmak travmanın çözümsüzlüğü anlamına gelmektedir. Karayip kökenli yazar Fred D'Aguiar, ırklar arasında geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam eden çatışmaları anlamak ve çözmek için kölelik geçmişinin incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. “Geçmiş, günümüzde tekrar tekrar gün yüzüne çıkıyor: geçmişte yaşanan haksızlıklar, mevcut ilişkilerde tekrarlanmaya devam ediyor.”²⁰⁸

²⁰⁶ Phillips, *The Final Passage*, 205.

²⁰⁷ Ledent, 21.

²⁰⁸ Craps, 69.

Caryl Phillips'in dördüncü romanı olan *Cambridge*, Emily Cartwright isimli genç bir İngiliz kadının on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında babasının Karayipler'deki plantasyonunu ziyaret ettiği deneyimlerine ve Emily'nin plantasyonunda yaşayan, hem Hristiyan hem de köleleri özgürleştirme taraftarı bir Afrika kölesi olan Cambridge'in deneyimlerine odaklanır. Siyah diasporanın bir ürünü olan Caryl Phillips, Olaudah Equiano'nun *The Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano* kitabından esinlenerek yazdığı *Cambridge* romanında köle ticaretinin Batı Afrika'nın diaspora ile ilişkisini anlamada önemli olduğunu göstermeye çalışır. Sunday Times tarafından verilen 'Yılın Genç Yazarı Ödülü'nü kazandığı bu roman, tarihe yönelik hayal gücünün ustalıklı işlendiği karmaşık bir yapıya sahiptir ve geçtiği çağın ruhunu yeniden inşa etmeye çalışır.

Romanın önsöz ve sonsöz de dahil olmak üzere beş bölümünden üçünün, kurgusal olmayan çeşitli belgelendirme biçimlerinden oluştuğu gerçeği sadece bir yenilik değil, aynı zamanda yazarın romanın kurgusal dünyasını oluşturmak için kullandığı ekonomik bir araçtır. Bunun tipik bir örneği, bu üç anlatının en uzun olan Emily Cartwright'in anlatısının romanı açması ve etnografik günlük biçimini yeniden üretmesidir. Emily'nin seyahat anlatımı ikili bir amaca hizmet eder. İlk olarak, okuyucuyu ana karakterlerden birinin bakış açısına ve zihin dünyasına sokar ve böylece on dokuzuncu yüzyıl romanının temel vurgularından biri olan maddi gerçeklik algısından ziyade olay örgüsünü karakterlerin zihin dünyalarındaki yaşanmışlıklara ve gerçekliklere dayandırır. İkincisi, Emily'nin günlüğü, tipik olarak egzotik yerlere seyahat anlatıları oluşturan etnografik, sosyolojik ve botanik katalogların canlı bir pastişidir. Böylece, Emily'nin çevresine gösterdiği dikkat, kendi yabancı ve gereksiz varlığıyla ilgili farkındalığıyla sürekli olarak süzülürken, dünyasının yüzeysel özelliklerinin güçlü bir duygusunu da ortaya çıkarır.

Romana adını da veren ve kendi köklerinden zorla kopararak İngiltere'ye getirilen Afrikalı bir köle olan ana karakterlerden Cambridge'in deneyimlerinin en önemli özelliği, kendisini bir köle olarak görememesidir. İlk köleleştirilmesinden sonra geldiği İngiltere'de yaşadığı deneyimler ve kendini İngiliz kimliğine sahip biri olarak görmesi onun köle olma konusundaki isteksizliğine katkıda bulunur. Cambridge kendini İngiliz David Henderson olarak görse de ten rengi onu diğer İngilizlerden ayıran temel unsurdur. Gerçek bir İngiliz olduğunu iddia ettiği üstünlüğüne inanır, fakat toplumda

aslında sırtlarında taşıdıkları Afrikalı bir yük olarak görülür. Cambridge'in ten rengi onun gerçek bir İngiliz olmasının önündeki en büyük engeldir. Ne kölelerin dünyasıyla ne de sahiplerinin dünyasıyla tam olarak özdeşleşememesi ve her ikisinden de anlaşılabilir bir şekilde yabancılaşabilmesi köleliğin nihayetinde yalnızca kendi güçsüzlüğünün bir göstergesi haline gelmesiyle sonuçlanır. Cambridge romanının nasıl ortaya çıktığı ve bunun arkasında yatan fikrin ne olduğuyla ilgili soruya Phillips'in cevabı şöyle olur:

“St. Kitts'e gitmek üzereydim. Bu dönemde Kuzey Kütüphanesi'nde bazı dergilere rastladım. Özellikle bir tanesi dikkatimi çekti. On dokuzuncu yüzyılın başında Edinburgh'tan Karayiplere seyahat eden Janet Schaw adlı İskoçyalı bir kadın tarafından yazılan derginin adı *Journal of a Lady of Quality*'dir. Beni bu hikâyeye çeken şey, kadının St. Kitts'i ziyaret etmesiydi. Bir zamanlar kardeşimin yerinde, St. Kitts'deki dağlarda olan şey yıkık dökük bir Büyük Ev'di. Janet Schaw, Doğu Karayipler'in en büyük plantasyonlarından birinin merkezinde yer alan bu evde bir akşam yemeğine gidişi anlatıyor. Daha sonra, 1807'de köleliğin kaldırılması ile 1834'te kölelerin özgürlüklerine kavuşması arasındaki İngiliz tarihinin bu tuhaf sürecinde Karayiplere seyahat eden kadınların yazmış olduğu kişisel anlatılar üzerine yazılmış bir edebiyatın olduğunu fark etmeye başladım. Bu Karayip mülklerini ailelerinden miras alan bireyler, ailelerinin mülkünü, bu mülkün ne olduğunu, bakımının nasıl olacağını, para kazanıp kazanamayacaklarını merak ediyorlardı. Konu konuşmaya başladı, ama bu asla yeterli değil, çünkü atlamak için başka ve zor bir engel var; seninle konuşması için bir karakteri teşvik etmek. 1988'in sonunda tanıştığımızda, konuyla ve araştırmayla ilgiliydim, fakat henüz hiçbir karakter konuşmaya başlamamıştı.”²⁰⁹

Köleleri, kabile yaşantısından ve dinsel ritüellerinden kopararak, madenlere ya da tarlalardaki ağır çalışma koşullarına bağımlı kılmak, onların yalnızca bedenini değil, kolektif ruhunu da köleleştirmiştir. Fiziksel şiddetin yanı sıra köleler, derilerinin renginden dolayı ırksal önyargıların vurgulandığı uzamlarda ruhlarını zedeleyecek her tür küçümsemeyi derinden deneyimlemişlerdir. Önsöz ve sonsöz hariç olmak üzere üç ayrı bölümden oluşan *Cambridge* romanının ilk ve en uzun olan anlatısı kendi anlatımıyla Emily'nin yolculuğundan ve babasının plantasyonuna geldiği zamanki gözlemlerinden oluşur. Emily, köleliğin ve sömürgeciliğin etkileriyle karşı karşıya kaldığı babasının Batı Hint Adaları'ndaki mülküne gidip planlanmış bir evlilikten kaçan,

²⁰⁹ Swift, “Caryl Phillips Interviewed by Graham Swift”, 11-18.

19. yüzyılın başlarında yaşayan bir kadındır. Evliliği “at ticaretinin ilkel mekanizması”²¹⁰ olarak tanımlayan Emily, babasının baskıları sonucu istemediği bir evliliğe zorlanmaktadır. Bu karar karşısında hiçbir söz söyleme hakkı olmayan bir kadın olarak duygularını içine atar:

“Gemi yola çıkmaya hazırdı. Ve hatıraları gözünde canlanmaya başladı. Daha genç bir kızken ölen annesini hatırladı. Zihninde annesiyle ilgili bir hikâye belirdi. Babasının kararı onun Batı Hindistan’daki konağına gitmesi, dönüşte ise Thomas Lockwood ile evlenmesi yönündeydi. Hiçbir şey söyleyemedi. Duygularımı gömmüştüm. Hislerim derinlerde bir yerlere kilitlenmişti.”²¹¹

Emily’nin ırkı ve ait olduğu sınıf ona rahat bir yaşam şekli sunabilecek olsa da kendi iradesi dışında seçimlere mecbur bırakılarak, kadınları ve köleleri daha fazla üretim ve büyüme elde edebilmenin araçları olarak gören ataerkil sistemin bir kurbanı olarak toplum dışına itilir. Tüm hatalarıyla birlikte vatani olarak gördüğü İngiltere’yi terk etmeye hazırlanan Emily sahip olduğu İngiliz kimliğiyle gurur duymaktadır: “Ah benim ülkem, gurur duymuyorum fakat ben sana aitim ve insanlığın yoklama defterine adımlı yazabilirim, bir İngiliz. Eğer on kat daha bulutlu, yağmurlu ya da kasvetli olsaydın, yine de senin bulutlarını ve fırtınalarını, Doğunun baharat kokan bahçelerine tercih ederdim.”²¹² Emily’yi İngiltere’den ayrılma noktasında en çok düşündüren ve rahatsız eden unsur burada sürdüğü konforlu ve rahat yaşamı bırakarak adaletsiz ve insanlık dışı yaşam şartlarının olduğu bir plantasyona gönderilmesidir.

“Asıl gerçek, onu aynalara, korselere ve duruşunu geliştiren balenlere bağlayan garip diyetlerden kaçıyor olmasıydı. Onu zarafetin kıyafet giymiş hali gibi gösteren tek kişilik rejiminden. Bu ruhsuz toplumun tamamen bir parçası olduğumuzu iddia edebildik. Kamara harap bir durumdaydı. Bu erkeklerin ve taşınan malların eşsiz kaotik dünyasıydı. Önümüzdeki haftalarda ve aylarda, iyiyken ya da hastayken yaptığım gözlemlerim bir günlükte yer alacaktı. Babamın okuması için, yaptığı işlerle, onun alışmış olduğu zengin tavır içinde kendini şımartmasına devam etmesini sağlayan kişiler tarafından çekilen acıları ve yaşanan güzel anıları daha iyi anlatabilirim.”²¹³

²¹⁰ Caryl Phillips, *Cambridge*, Bloomsbury Publishing, London 1991, 4.

²¹¹ Phillips, *Cambridge*, 5.

²¹² Phillips, *Cambridge*, 7.

²¹³ Phillips, *Cambridge*, 10.

Phillips, İngiltere'de toplumdan dışlanmış hissederek büyüdüğü için Emily karakterini de merkezin dışındaki taşralı bir karakter olarak betimler. Emily'nin üç çocuğu ve garantili bir geliri olan yaşlı dul Thomas Lockwood ile zorla evlendirilmek istenmesi aslında ataerkil İngiliz toplumun bir kölelik biçimi olarak görülebilir. Emily'nin özgürlüğü on dokuzuncu yüzyılın başlarında İngiltere'deki varlıklı bir kadın olarak bulunduğu konumla sınırlıdır. Karayip adasında ataerkil değerlerin bir devamı olmasına rağmen babasının plantasyonuna gitmesi, zoraki bir evlilikten ve ataerkil İngiltere'den kaçma girişimidir. Emily yolculuğunda yaşadıklarını yansıtmak için günlüğünü yazmaya başlar, ancak onu asıl tetikleyen şey hizmetkârı Isabella'nın ölümüdür. Onu kaybettikten sonra artık bir arkadaşı kalmayan Emily yaşadığı bu travmayı dile getirerek yaşanmışlıklarını okuyucuyla paylaşır. Emily'nin hikâyesini açan geleneksel deniz masalı, birçok fonksiyona sahiptir: “Hizmetçisi, yirmi yıllık arkadaşı ve taşıyıcı annesi Isabella’nın denizde ölümü, gecikmiş bir çocukluk hali ile özgürleşmiş yetişkinlik dönemleri arasındaki iki dünyada kendi sembolik geçişini işaretler.”²¹⁴ Atlantik ötesine yolculuğun ölümle sonuçlanması Emily’nin bakış açısından katlanılması zor bir acı deneyim olarak görüldüğünden sevdiği birini kaybetmenin sonrası maruz kaldığı psikolojik travmayı gözler önüne sermektedir:

“Tamamen karanlığa gömülmüştük. Geçen yirmi yıl boyunca hizmetçim ve daimî yol arkadaşım, sevgili Isabella’dan başka kalbimdeki kederleri ve mutlulukları bilen kimse yoktu. Isabella benim için hem bir anne hem de bir arkadaş olmuştu. Isabella denizciler arasında yaygın olan ve hiç iyileşemeyeceği bir ateşe yakalanmış gibi görünüyordu. Sevgili Isabellam dramatik bir ihtişamla bu dünyadan ayrılmayı başarmıştı, böylelikle hem fırtına hem de dünyası aynı anda kaybolmuştu ve keder sinsice benim kapımdan içeri girmişti. Denizciler ve ben, acı çekmenin muazzam manzarasına şahitlik ederek aynı duayı mırıldanıyorduk. Denizdeki defin acı dolu bir törendi. Ruhumda neden olduğu yaraları canlandırma korkusuyla bu manzarayı tasvir etme utancından kendimi alamıyordum. Isabellamın şişmiş cesedini suyun derinliklerine göndermek. Şu an için yaptığım planlar boşa çıkmıştı, bu yüzden kendimi Tanrının güçlü ellerine bıraktım ve kader olarak bilinen bu şeytani kontrol edeceğini düşünerek ona dua ettim. Isabella olmadan hayatım o kadar boştu ki. Eğer bir şair olsaydım onun anısı

²¹⁴ Ledent, 84.

için birkaç satır yazardım. Günlüğüm şimdi benim tek gerçek arkadaşım. ”²¹⁵

Isabella’yı kaybetmenin ruh dünyasında ve kişiliğinde yarattığı boşluğu doldurabilecek bir hizmetçi bulmak için adalara varmayı dört gözle bekleyen Emily, insanların ten rengi nedeniyle siyahi olarak nitelendirilmesi karşısında duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade eder: “Zenci bir kılavuzun, zenci yardımcısıyla gemiye bindiğini fark ettim. Kaptanımızın, kılavuzu daha görür görmez zenci ünvanıyla adlandırması beni rahatsız etmişti fakat kılavuz bu adlandırmayı kabullenmiş gibi görünüyordu.”²¹⁶ Kendilerine dayatılan adlandırmalar ve maruz kaldıkları aşağılanmalar nedeniyle kimlik travması yaşayan siyah tenli insanlar zamanla benliklerinde meydana gelen parçalanmalardan kendilerini koruyamazlar. Ulusal kimlik romanda çoğu zaman duruma göre giyilmesi veya çıkartılması gereken uygun kıyafetler açısından tasvir edilir ve Emily, giysilerin kişinin sosyal konumunu yansıttığı fikrine çok önem verir. Bir keresinde adada, Büyük Ev'deki yemek masasında oturduğu ve kendisine hizmet etmediği için köle Christiania’yı yaptığı bu küstahlıktan dolayı azarlar ve ona haddini bilmesini söyler. Plantasyon müdürü Bay Brown'u arayarak Christiania'yı yemek masasından yasaklamasını ve onu cezalandırmasını istemesi Emily'nin kişinin sosyal ve ırksal konumuna uygun davranmasının önemine olan inancını gösterir: “Bu kömür karası maymun kadına, bir hizmetçi gibi giyinip ona göre de davranmasını ve görevlilerim arasında sadece kendisine verilen rolü üstlenmesi gerektiğini istediğimi söyledim.”²¹⁷

İngilizler, yabani ve vahşi olarak gördükleri yerli halka medenileştirme bahanesiyle her türlü muameleyi reva görmüştür. Avrupa’da veya sömürgecilik döneminde dünyanın diğer bölgelerinde, Avrupalıların hâkimiyetine giren etnik, dinsel ve azınlık gruplar, Avrupalıların uzun süre yoğun dayatmalarına hedef olmuş ve bu dayatmaları kabul edilme arzusuyla kabullenmişlerdir. Bunlar doğal olarak Avrupalılar gibi güçlü bir kimlik arzu ettikleri için hem Hristiyanlığı seçerek dinlerinden dönmüşler hem de kendi kimliklerini reddedip güçlü toplumun içine girerek kaynaşmak istemişlerdir. Avrupalıların bütün değerlerini taklit etseler de onlar tarafından insani

²¹⁵ Phillips, *Cambridge*, 11.

²¹⁶ Phillips, *Cambridge*, 16.

²¹⁷ Phillips, *Cambridge*, 73.

vasıflardan yoksun oldukları düşünülerek medenileştirme misyonu adı altında kendi değerlerinden ve inançlarından uzaklaşmışlardır:

“Görüldüğü gibi zenciler yerli halk olarak düşünülüyordu. Genel olarak bilindiği üzere, onlar işçi problemimizi çözmek için Afrika’dan getirilmişlerdi ve bu diyarlarda üremeye devam ediyorlardı. Onların bu kıyılara göç etmesi, oraların gerçek yerlileri olarak tanınacakları anlamına gelmezdi. Aynı şekilde beyazlar da yerli olarak kabul edilemezdi çünkü, uygarlaştırma ve ekonomik nedenler yüzünden buradaydılar. Adam beni bu bölgenin gerçek yerlilerinin Hint kökenli (bu yüzden adı Batı Hindistan) olduğu konusunda bilgilendirdi. Karayip yerlileri en iyi biçimde; kızgın, batıl inançlı, intikam dolu, öfkelerini canlı ya da cansız her şeyden ama her şeyden çıkarabilecek karakterler olarak tanımlanabilirdi. Onların kızgınlığı insanın tutkulu gücünden daha çok aslanların vahşi tutarsızlığına benziyordu.”²¹⁸

Ana dili konuşma hakkına sahip olmamak ve diasporadaki egemen kültürün diline, dinine ve geleneklerine uyum sağlamaya zorlanmak çok travmatik bir durumdur. Yerinden edilme travması, her ismin kullanımında ve kimlik arayışının onu götürdüğü her farklı şehirde kendini açıkça göstermektedir. Karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi olarak dil bilmemek, toplumla iletişim kurmaya engel olmuş, kendi dil ve yazılı kültürlerini geliştirme imkânına sahip olamadıklarından kültürleri sürekli olarak erozyona uğrama tehlikesiyle karşılaşmıştır. Göçmenlerin dil sorunu, yerleştirildikleri coğrafyanın fiziki özelliklerine ve toprağına alışamamalarının getirdiği geçim sıkıntısı sadece göçün değil göç sonrası travmanın da belleklerde bıraktığı izleri tespit etmek açısından önemlidir. *Cambridge* romanında kendisine yaklaşan iri cüsseli Stella isminde siyah bir kadının yüksek sesle kendisinden özür dilerken kullandığı melez dilin karşısında şaşkına uğrayan Emily, kadından İngilizceyi doğru düzgün konuşmasını isteyerek anadilinin varlığını görmezden gelir: “Stella’ya kibarca sesini azaltması gerektiğini söyledim. Daha sonra ona ana dilimin, zenci dilinin tuhaf kaba söylenişiyile taklit edilmesini duymak istemediğimi, bu yüzden komik jargonunu terk edip İngilizceyi benimsemesi gerektiğini belirttim.”²¹⁹

Emily’nin günlüğü, babasının plantasyonundaki kölelere karşı sergilediği ırkçılık yaklaşımında yalnızca politik olarak değil, aynı zamanda estetik olarak da sömürgeci

²¹⁸ Phillips, *Cambridge*, 24.

²¹⁹ Phillips, *Cambridge*, 28.

tavırlarla doludur. Emily, hevesli bir yazar ve konuşmacıdır; geri döndüğünde İngiltere'de bir konferans turu düzenlemeyi ve köleliğin iğrenç bir kötülükten başka bir şey olmadığına inanmamızı isteyen kölelik karşıtlarına yanıt olarak bir broşür yazmayı planlamaktadır. Fakat günlüğünde okuduğumuz şey, hegemonik, kültürel açıdan egemen olan bir Avrupa'nın söylemini zihninde barındıran, türevi ve ideolojik açıdan düşünce ürünü olmayan bir yazarın kâğıda döktükleridir. Öyküdeki abartı düzeyi o kadar göz alıcıdır ki, özellikle de siyahilerin fiziksel görünümü ile ilgilenen pasajlarının çoğu, 'sesin özgünlüğünü' elde etme çabasından daha çok bir sömürgecilik eleştirisine benzemektedir.

Emily'nin İngiltere'deki yaşamı, vücudunun sert ve katı giysilerle hapsedildiği, mutsuzluğunu İngiliz saygınlığının bir sembolü haline gelen dantel mendilinin içine gizlediği yalnızlık, kısıtlama ve gizli gizli yaşadığı üzüntülerle doludur. Kısıtlama kavramı on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinin bir kadını olarak kimliğinin bir göstergesidir ve İngiltere'den uzaklaştığı bu süre içinde kimliğinin bu baskıcı kıyafetlerini gevşetebilme şansını yakalar. Bu nedenle, Karayipler'e yolculuk Emily'nin kendisi için belirlenen ve dayatılan rollerden kaçması için bir şanstır. Dışarıdan bakıldığında özgür görünen Emily, kölelerin geleneksel ahlak ve kibar İngiliz toplumunun kurallarını reddetmelerini ve iklime göre giyinme kabiliyetini kışkırttığı görülür. Burada iki farklı kültür arasında ikilemde kalan Emily belki de kimliğinin çözülmeye başladığını hisseder. Emily, köleleri kıskanır, ama aynı zamanda onların giysilerinin İngilizlerin edep kurallarına uymadığının da farkındadır. Emily, kibar toplumun kurallarından kurtulmakla birlikte gelen özgürlüğü sevse de içinde bulunduğu bu melez kimliğin travmatik sonuçlarından da korkar.

Plantasyona geldikten sonra aradan geçen bir aylık süre zarfında bulunduğu konuma ayak uydurmaya başlayan Emily siyahların temizlik ve giyinme gibi insani özelliklerden yoksun olduğunu belirterek ırkçı bir tutum sergiler: "Zenciler tarafından verilen hizmet tamamıyla yavaştı ve yiyeceklerin lüksüyle çok az bağlantılıydı. Hizmetçiler ve yardımcılar ayaklarına bir şey giymiyorlardı ve bizim yemek yediğimizi görünce ağızları sulanıyordu."²²⁰ Emily'nin hizmetine bakan Stella'nın ailesi de beyazlara kölelik yapmış ve köleliğin tarihsel travması nesiller arasında devam eden bir olguya dönüşmüştür. Babasının kim olduğunu bile bilmeyen ve üç çocuğu köle olarak

²²⁰ Phillips, *Cambridge*, 32.

başka bir plantasyona gönderilen Stella açısından hayat adeta kayıp bir döngü içinde hareket etmekte ve kendisini psikolojik bir yıkımın eşiğine getirmektedir:

“Stella’nın annesi bu topraklarda köle olarak doğmuştu, hakkında çok az şey bildiği babasının ise başka bir malikaneye satılmış olduğuna inanıyordu. Belki de bu onun bazı daha büyük utançlarını gizlemesinin zenci özgü bir yoluydu? Hayatta kalan üç çocuğu uzun süre önce uzak çiftliklere gönderilmişti. Kayıp çocuklarıyla ilgili konuşurken, çocuklarının güçlü ve sorumlu bireyler olduğunu görmeyi arzulayan fakat şu an nerelerde oldukları, ahlaki ve fiziksel durumlarıyla ilgili çok az bir bilgiye sahip olan Stella, çocuklarına düşkün bir annenin kullandığı tanıdık ses tonunu kullanıyordu.”²²¹

Plantasyonun müdürü Bay McDonald, siyahların ilişkilerinin bölgede yaşayan hayvanların ilişkilerinden hiçbir farkının olmadığını belirterek onları insanlık dışı yaratıklar olarak görmektedir, çünkü siyahlar ona göre rastgele buldukları herhangi biriyle çiftleşmeyi normal görürler. Siyahlar ahlak algılarının gevşekliği noktasında onları aşağılamaktan kaçınmayan Bay McDonald tarafından eğitilmesi gereken ve beyaz insanın emri altında bulunması gereken ikinci sınıf insanlar olarak kabul edilmektedir. Siyahlar kendi aralarında kurdukları ilişkilerde birbirlerine hitap ederken isimlerinin başına bir sözcük ekleme alışkanlığına sahip oldukları için Stella da Emily’den kendisine Stella Teyze olarak hitap etmesini ister, fakat Emily bu öneriyi hiç düşünmeden reddeder. Kendi aralarında büyük bir hakaret olarak algılanan bu durum sonrasında büyük bir hayal kırıklığı yaşamasına rağmen Stella büyük bir sadakatle Emily tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirmeye devam eder. Stella’nın sadakatinin siyah halkının sömürgecilik döneminden beri genlerine yerleştirilen bir özellik olduğunu düşünür: “Efendilerinin kim olduğu ya da nerede olduğu zencilerin durumunu belirliyordu. Efendilerinin emri altında tadını çıkardıkları konforun tam olarak farkında olan zencilerin çoğu, özellikle de hayatının en güzel yılları tükenmiş olanlar hiçbir zaman azat edilmeyi kabul etmeyeceklerdi.”²²²

Sordukları sorular karşısında herhangi bir cevap alamayan ve sessizliğe mahkûm edilerek kölelik travmasının girdaplarında adeta hapsedilen siyahlar farklı kimliklere bürünerek sordukları soruların cevaplarını yine kendileri vermek durumunda bırakılır.

²²¹ Phillips, *Cambridge*, 35.

²²² Phillips, *Cambridge*, 35.

Kendisini burada sürgün hayatı yaşayan biri olarak gören Emily, buradaki işini bir an önce tamamlayıp yurduna dönme düşüncesindedir, çünkü başka bir ülkede yaşayan mal sahibinin kızı olmak yerine öz yurdunda huzurlu ve mutlu yaşamak daha önemlidir:

“Bay McDonald, ‘vatan’ kelimesinin İngiliz mülteciler ve Fransızlar tarafından kullanımını mukayese etti. İngilizler için vatan her zaman İngiltere’ydi fakat Fransızlar yaşadıkları bu adayı ‘vatan’ olarak görüyorlardı. İngiliz sömürgeciler bu adaları belirli bir süreliğine sürgün edildikleri, mülklerinin olduğu koloniler olarak görüyorlardı ve bu yüzden onlar için çok önemliydi fakat sadece çok azı bu tropik yerde ölmeyi umut ediyordu.”²²³

Siyahların, kendi refahları için hizmet etmek, arzu ve isteklerini yerine getirmek için var olduklarının düşünüldüğü bir ortamda beyazları siyahların de insan olduğuna ve onların da ruhları olduğuna ikna etmek pek mümkün görünmemektedir. Bu itibarsızlaştırma ve insansızlaştırma durumunun siyahların ruh dünyasında yarattığı travmayı ve benlik bölünmesini de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. “Mağdur duruma düşürülmüş toplumlar itibar ve benlik bunalımı içine düşer. Hiçbir toplum kendi iradesiyle itibarını ve benliğini terk etmez. Düşmanları karşısında kaybeden bir topluma zorla kimlik ve benlik dayatılması, itibar ve benlik kaybına neden olurken bu, çok boyutlu travmalara da sebep olur.”²²⁴

Emily'nin anlatısı, çoğunlukla erkek olan İngiliz ziyaretçilerin on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl boyunca sömürgelere yazdığı seyahat yazıları geleneğine uyar. Babası plantasyon sahibi bir kadın olarak Emily'nin romanın merkezine konulması, yazarın bu romanını kölelik hakkında yazılan diğer yirminci yüzyıl romanlarından farklı kılar. Phillips, hem kadın olması hem de roman ilerledikçe Karayipler'deki fakir beyazlarla ilgilenmesi nedeniyle, normalde kölelik tarihinin anlatılarında merkezi bir figür olmayacak bir kişinin bakış açısından romanın büyük bir kısmını yazar. Romanın ana konusu kölelik olsa da merkezi karakterinin beyaz bir İngiliz kadını olan Emily olması Britanya ve Karayipler arasındaki uyumu gösterir. Emily'nin anlatısı için tipik bir erkek egemenliği barındıran gezi günlüğünün edebi tarzını kullanmaya karar vermesi onun bir kimlik arayışında olduğunun ve sömürgeci bir erkek maceracı kimliğine bürünmeye çalıştığının ilk işaretidir. Bir zamanlar İngiltere'den çıkarılan bir İngiliz

²²³ Phillips, *Cambridge*, 49.

²²⁴ Yeniçeri, 53.

kadını kimliği onu artık dizginlemez. Anlatı, on dokuzuncu yüzyılın başlarında, köle ticareti ile köleliğin kaldırılması döneminde geçer ve “dünyanın her yerindeki yirminci yüzyılın sonlarındaki insani durum”²²⁵ için alegori olarak okunabilir. Emily’nin karşılaştığı erkekler, hatta köleler üzerinde bile hiçbir etkiye veya güce sahip olamamasının nedeni on dokuzuncu yüzyıl İngiltere’si ve plantasyon toplumunda “kadınların sınırlandırılmış ve sessizleştirilmiş”²²⁶ olmasıdır.

Kendilerinden daha aşağı bir ırkla sürekli olarak aynı havayı solumanın ve aynı ortamda bulunmanın, beyazların ahlaki yapılarını zayıflatarak hayat kalitelerinde bozulma meydana getireceği düşüncesi Avrupalının korkunç bir kâbusun içinde olduğunu hissetmesine yol açar. Aptallık, tembellik, sorumsuzluk ve yeteneksizlik gibi kendi ırklarının tüm özelliklerini bünyelerinde barındırdığı düşünülen siyahların hem bu tüm olumsuz özelliklerinin önüne geçmek hem de çalıp yalan söylemelerini engellemek için dayak korkusu ve işkence silahının kullanılması beyazlar tarafından gerekli görülmektedir: “Zihinsel talimatlarda başarısız olan tüm adımlarda, asi düşüncelerini ortadan kaldırmak için içten bir şekilde bu iğrenç uygulamaya yani kırbaçlamaya başvurulması, pişmanlık duyulması gereken bir durumdu.”²²⁷

Emily’nin plantasyon sahibinin kızı olarak statüsü ona bir otorite kazandırmakla birlikte, Bay Brown’ın metresi olarak plantasyonlardaki beyaz erkeklerin kadın köleleriyle çoğu zaman yaşadıkları gayrimeşru ilişkileri andıran bir ilişki içinde olması çaresizliğini ve güçsüzlüğünü ortaya koyar. Siyahları yük hayvanlarından biraz daha fazla düşünüyor olsalar bile, bazı beyaz adamlar siyah partnerleri gayrimeşru ilişkilerinin bir parçası haline getirme ve daha sonra bu tür birleşmeleri utanç ve yozlaşma olarak kınama konusunda ortak tavır sergilerler. Siyah kadın kölelerin beyaz erkeklerin cinsel arzularını tatmin eden metresler olarak görülmesi hem cinsel travmanın hem de kölelik travmasının birleşmesiyle iki kez sömürülme anlamına gelmektedir:

“Kız çocukların değişmeksizin hizmetçi adını alarak beyaz adamların metresi olmasına rağmen, erkek çocuklar bir hevesle kapı dışarı ediliyor, efendilerinin ayaklarını yalamalarına izin verilen ve nadiren tolerans

²²⁵ Ledent, 80.

²²⁶ Evelyn O’Callaghan, “Historical Fiction and Fictional History: Caryl Phillips’s *Cambridge*”, *Journal of Commonwealth Literature*, 29(2), June 1993, 40.

²²⁷ Phillips, *Cambridge*, 52.

gösterilen köpekler gibi sadece varlıkları sürüncemede bırakılıyordu. Buraya şüphesiz hemen bir servet yapmaya ve dönüşte de başarılarının tadını çıkarmaya gelmiş soysuz İngilizler tarafından kullanılan bu tür çocukların annelerinin kaderi daha da kötüydü.”²²⁸

Kölelik sistemi içinde farklı ırktan insanların birleşmesiyle ortaya çıkan ahlaksızlık ve fuhuş ortamı kimliklerin melez bir nitelik kazanmasına ve ciddi bir soruna dönüşmesine yol açar. Stella ve diğer kölelerin kendi masasına oturmasına bile tahammül edemeyen ve bunu büyük bir küstahlık olarak gören Emily, beyaz ve kölenin birlikte yemek yemesinin toplumsal anarşiyi körükleyeceği endişesiyle ırklar arasındaki ayrımın önemli olduğunu düşünür.

“Bay Brown bana beyazların, bu bölgelerde daima zencilerin başkaldırmaları korkusuyla yaşadıklarını hatırlattı. Siyahiler sistemin temelini oluşturmaktaydı ve iki çeşide ayrılıyordu; bölgeye getirilen siyah köleler ve yerel kökenli siyah köleler. Bölgeye getirilen kölelerin çoğunluğunun, kırma kölelerin çoğunluğunu hızla değiştirmesi gerektiği arzu edilirdi. Zaman geçtikçe ve gruplar arasındaki melezleşme ile beraber doğumundan itibaren beyazlarla iletişim halinde olan birbirinden ayırt edilemez kırma bir siyah ortaya çıkıyordu.”²²⁹

Emily, iki dünya arasında, gerçek bir melez gibi aradalmış görünmektedir. İngiliz kimliğinden vazgeçmek istemese de bu durum ona hiçbir şekilde yarar sağlamaz, ancak Karayip ahlakını da kabul edemez. İngiliz kimliği artık aklına yatmayan Emily evinin nerede olduğunu sorgulamaya başlar. İçinde bulunduğu diasporik durum İngiliz kimliği ile sonradan kendisini ilişkilendirdiği fakir beyazlar arasında kalmasına neden olur. Bu aradalmışlık ona on dokuzuncu yüzyılın başlarında İngiltere’de verilmeyen belirli bir özgürlük alanı sunar. Romanın sonunda nihai bir varoluş karmaşası yaşayan Emily’nin kötü durumu, kültürel ve ırksal anlamda parçalanmış kimliğine ve kişisel travmasına işaret etmektedir. Ülkesine dönmek isteyen ama ülkesinin neresi olduğunu bile bilmeyen Emily yaşadığı anlam karmaşası ve bir yere ait olamamaktan kaynaklanan belirsizlik sonucunda nereye ve kime gideceğini bilemez ve kaybettiği can dostu Isabella’nın kendisinde yarattığı travmayı hatırlayarak sessizliğe bürünür.

“‘Ülkemize ne zaman geri dönüyorsun?’ ‘Ülkemize?’ ‘Tabi ki İngiltere’ye.’ İngiltere. Emily kendi kendine gülümsedi. Doktor bu cümleyi öylesine

²²⁸ Phillips, *Cambridge*, 52.

²²⁹ Phillips, *Cambridge*, 63.

kurmuştu ki sanki İngiltere insanın isteğine göre kolayca giyip çıkarabileceği güvenilir bir elbiseydi. İnsanların büyüüp değiştiğini göremiyor muydu? Bir gün bu ülke-örtüsünün doğru bir ölçü olmadığının keşfedilebileceğini anlayamıyor muydu? ‘Umarım çok yakında İngiltere’ye dönebilirim.’ Emily durdu. ‘Sonuç olarak orası benim evim.’ Ne olduğumdan emin bile değilim. Buraları hiç terk edip etmeyeceği şüpheli. Garip balık. Emily’nin incinmiş beyninde nahoş fikirler beliriverdi. Bu fikirler anılarını ele geçiriyordu. Emily zamanın duygularının kanalını sakinleştireceğini ve sonunda aralıksız akan bellek şelalesinin kaynağında er ya da geç donacağını umut ederek kendini yatıştırdı. Sevgili Tanrım, güneşin körelttiği rastlantısal bir donuklukla senin zencilerin derin ve çok nazik. Kimsenin bilmediği çocuğunu merak etti. Beni buradan götürecek bir gemi yok mu? Fakat beni nereye, kime götürecek? Gülümsedi. Emily. Bayan Emily. Emily Cartwright. Emily. Emily. Bir kez daha içimde. Bu küçük yabancı artık rahmimde değildi. Ben konuştum, Isabella bana cevap verdi ve şimdi sessizlik.”²³⁰

Emily, baskıcı İngiliz kıyafetlerini Bay Brown'la karşı karşıya kalırken çıkardığını hayal ederken, bu aşamada aslında elbiselerini çıkaramaz, çünkü Bay Brown tarafından bir cinsel taciz kurbanı olur. Plantasyon müdürüyle yaşadığı gayri resmi ilişkiden olan bebeğinin ölü olarak doğması sonucu psikolojik olarak yıkılır. Sevgisini kaybetmenin yarattığı travma sonrası İngiltere kısa süreliğine bebeğinin yerine koyabileceği olası yeni bir başlangıç haline gelir: “Emily, Stella'ya kaybedilenin yerini alabilecek bir şey vermeyi hayal etti. İkisinin paylaşabileceği bir şey. İngiltere?”²³¹

Adadaki siyahi insanlara yönelik tutumları roman boyunca sorunlu kalmasına rağmen, roman sonunda Emily, İngiliz kimliğinden memnuniyetini ve babasına yeniden kavuşmanın gerekliliğini sorgular. Adada geçirdiği zaman içinde, eskiden evi olan yere geri dönüp dönemeyeceğini bilemeyecek şekilde değişmiştir. Emily'nin İngiltere'ye asla ait olamayacağının farkına varması metnin son bölümünde iyice belirginleşir. Bununla birlikte Emily, belki de Cambridge gibi, kimlikleri arasında sınırlı bir dünyada var olmaya çalışır. Kendisi artık ne bir İngiliz, ne de bir Batı Hintlidir ve yaşadığı diasporanın sonucunda kimliğindeki karmaşanın ortaya çıkardığı bir melez olarak görünür. Cambridge gibi, Emily de gittiği adada kimliğine ve kültürüne her gün daha da yabancılaştığı için artık İngiltere'ye ait görünmüyor olabilir, ancak Emily'nin

²³⁰ Phillips, *Cambridge*, 177.

²³¹ Phillips, *Cambridge*, 178.

kendisini Karayipler'e de ait hissetmemesi ve arada kalmışlık semptomları göstermesi şu soruyu sormasına neden olur: “Beni götürecek gemi yok mu? Ama beni nereye ve kime götürecek?”²³² Romanın birinci bölümü, babasının plantasyonunu satma kararının ışığında Emily’nin belirsiz geleceğini düşünmesiyle sona erer. Emily henüz tamamen fakir bir beyaz olmasa da, plantasyonun yaklaşan satışı onun artan ekonomik güvensizliğini göstermekte ve bu da beraberinde toplumda saygınlığını yitirerek ötekileştirileceği korkusunu getirir.

Birinci şahıs anlatısına vurgu yapılan romanın ikinci bölümü “Cambridge”de anlattığı hikâyelerle aslında kendine ve ait olduğu topluma hitap eden Phillips, tarih, bellek ve zaman kavramlarıyla yakından ilgilenir. Eserlerinde genellikle birinci şahıs anlatısını kullanmayı tercih eden Phillips’in bu seçiminde üçüncü şahıs anlatılarında aradığı içtenliği ve esnekliği bulamaması etkili olmuştur. “Cambridge”, yazarın doğum yeri St. Kitts ile güçlü benzerlik taşıyan ve Karayipler ile İngiltere arasındaki kültürel gerilimlere odaklanan kurgusal bir adada geçmektedir. “Belirtilen belirli bir tarih olmamasına rağmen, romanın 1807’de köle ticaretinin kaldırılması ile 1834’te İngiliz sömürgelerinde köleliğin kaldırılması arasındaki bir sürede geçtiğini söyleyebiliriz.”²³³ Cambridge karakterinin nasıl ortaya çıktığı sorusunu Phillips şöyle cevaplar: “Aslında Cambridge ikinci sıradaydı. Emily, kadının sesi, ilk sıradaydı, çünkü son on yıldır, bir Yorkshire kadınının hikâyesini yazmanın bir yolunu arıyordum. Yorkshire’da büyüdüm ve *Wuthering Heights*’ı okudum ve tekrar okudum, bu yüzden kafamda Emily’nin adı vardı. Emily şu anda hiç kimse değildi.”²³⁴

Romanda sürekli farklı isimlerle anılan ve bu yüzden de farklı kimliklere bürünen Cambridge’in anlatısı köle tanıklığı anlatısıdır. Gerçek evi olarak gördüğü Gine’de Olumide olarak anılan Cambridge burada yakalanarak köle yapılır. Burada bireysel tarihinin ilk kopuşunu, köle ticaretinin kolektif tarihini ve bir daha asla geri dönemeyecekleri evlerinden koparılmayı deneyimleyen Cambridge kendisini kültürel bir travma sürecinin içinde bulur. Gemideyken, orta geçişte, ruhuna olmasa bile bedenine sahip olanlar tarafından dilbilimsel olarak sömürülür. Kendi yerel dilinde sohbet etmesi yasaklandığı için kelime dağarcığı doğal olarak zayıflayan Cambridge

²³² Phillips, *Cambridge*, 183.

²³³ Lars Eckstein, *Re—Membering the Black Atlantic, On the Poetics and Politics of Literary Memory*. 2003, 67-68.

²³⁴ Graham Swift, a.g.e., 2009, 11-18.

İngilizce öğrenmeye ve kimliğini de siyah Tom olarak değiştirmeye mecbur bırakılır. İngiltere'de Hristiyanlığı keşfettikten sonra söz konusu dini tam ve doğru bir şekilde öğrenmeye kendisini şartlandıran Cambridge siyah Tom ismini terk ederek David Henderson ismini kullanmaya başlar. Bu yeni kimliğinden memnun halde gerçek bir İngiliz olduğunu düşünmeye başlasa da Afrika'ya yapılan bir misyoner yolculuğunda yakalanarak isminin Cambridge olduğunu öğrendiği Karayiplere bir köle olarak götürülür:

“Ben ısrarla varlığın manasını özümsemek ve Hristiyanlar gibi davranmak istiyordum çünkü Afrika bana artık sadece barbarlığı anımsatıyordu ve çok şükür ki oradan kaçmıştım. İlerlemenin vermiş olduğu sihirli bir şansa sahiptim. Okuma yazma, genel aritmetik, matematiğin temelleri gibi şeyleri artık biliyordum. Miss Spencer bana Hristiyanlık eğitimiyle, benden daha iyi durumda olanlara hürmetle, benimle eşit olanlara uygarlıkla yaklaşılabileceğimi ve rengimden dolayı diğer insanların ön yargılarını kontrol altına alabilmemin mümkün olduğunu anlatmıştı. Zenci Tom artık yoktu, artık dünyaya yeni gelmiş David Henderson vardı.”²³⁵

Cambridge'in kendi kültürel değerlerinin, Avrupa kökenlilerin kültürel değerlerinden daha aşağı olduğu inancını yansıtan romanın ikinci bölümünde ailesinin kim olduğuyla ilgili olarak zihninde en ufak bir bilgi bulunmayan Cambridge karakterinin kimlik karmaşası ve geleceği ile ilgili belirsizlik dikkat çekmektedir. Travma terapisinde öykülemenin rolünü örnekleyen Cambridge kölelik travmasından kurtulmak için kölelikle ilgili duyduğu rahatsız edici şeylerin muhasebesini yapıp adalet duygusu kazanmanın önemine vurguda bulunur:

“İçimdeki sıra dışı durumların dünyasından kurtulmaya çalıştım. Ne zaman gönderilmem gerektiğini bilmiyordum, nereye gönderileceğimi de. Bu konuda hafızamın bana hiç hayrı yoktu. Babamın, annemin, erkek ve kız kardeşlerimin sönük bir resmi vardı zihnimde ama isimlerini ve mesleklerini çoktan unutmuştum. Beni sevdiklerinden şüphem yoktu. Günahsız bölgemizde sıradan ve barışçıl insanlardık. Bu sadece daha da zengin olmak için gösterilen kahrolası bir açgözlülüktü ve benim sıradan halkımın iyilik ve içten sevgi ile dolu kalplerini nefret dolu eylemlerle dolduran, İngiliz gemicilerin zalimliği, dolandırıcılığı ve şeytani uygulamalarının bir sonucuydu.”²³⁶

²³⁵ Phillips, *Cambridge*, 143.

²³⁶ Phillips, *Cambridge*, 135.

Cambridge İngilizleştirilmiş bir Afrikalıdır ve özgün bir Afrikalı olma vasfına erişemez. Emily, plantasyona giden, 30'lu yaşların başında evlenmemiş bir kadın olarak Brown'ın çocuğuna hamile kalması nedeniyle sosyal kurallarla uyum içinde değildir. Dahası, Phillips'in erkek kahramanı artık Afrikalı Olumide, Siyah Tom veya İngiliz David değil bir kreol olan Karayipli Cambridge'dir. Cambridge, İngiltere'de yaşamının ve Hristiyana dönüştürülmenin tekil ve kuşkulu kaderini çeken siyahi bir köledir. Hristiyan olması onu kendine yabancılaştırır ve kimliğinin değişmesine neden olur. İngiliz kimliğine sahip olduğu için Tanrıya şükreden Cambridge, diğer insanlarla eşit muamele görebilmek için kimliğini ve dinini değiştirmekten çekinmeyerek kölelikten kurtulma noktasında kararlılığını ortaya koysa da bu durum onun hayatında ciddi bir değişiklik meydana getirmez:

“Yakında beyaz adamların ülkesine nakledileceğimizi ve orada satılıp çalışmaya başlayacağımızı öğrendik. Bu insan eti tacirleri (ki tam olarak böylelerdi) bize o kadar zalimlikle ve öldüresiye bir vahşetle davranıyorlardı ki, bizim satışımızdan kâr elde edeceklerine inanmak olanaksız gibi görünüyordu. Hepimiz bu kaba ismi taşıyormuşuz gibi hepimize ‘zenci’ diyorlardı. Tam olarak büyük bir suiistimal anlamı taşıyan bir kelimeydi.”²³⁷

İngiliz tarzı kıyafetlerden ziyade yerli kıyafet giyen kölelerden büyük zevk alan Emily, Cambridge'in de kendi anadiliyle egzotik bir şekilde konuşmasını bekler. İngilizce'yi bilmesi ve bu dili doğru şekilde kullanması, Emily'nin Cambridge'in aklının başında olmadığı sonucuna varmasına neden olur, çünkü bir köle olduğu gerçeğine rağmen böyle bir girişimde bulunması onun İngiliz olarak kabul göreceği anlamına gelmez. Cambridge'in ırkı, İngiliz ulusal kimliğinin mükemmel bir şekilde benimsenmesini önler; farklı bir şekilde, Cambridge, Emily gibi, karma bir kimlik ve arada kalmışlık durumundadır. İngiltere'nin artık kendi evi olarak tanımlanamayacağının hemen farkına varan Emily'ye benzer bir şekilde, Cambridge'in ev anlayışı değişen konumlarıyla ve çoklu kimlikleriyle travmatik bir dönüşüm yaşar. Tıpkı Emily gibi kreol bir mekâna giren Cambridge için ev kavramını tanımlamak daha da zorlaşmıştır. Değişen mekânı ve çoklu kimlikleriyle Cambridge için ev kavramı farklı bir anlama bürünmüş gibi görünmektedir. Cambridge'in İngilizleştirilmiş benliği, gerçek bir İngiliz'in temel nitelikleri olduğuna inandığı şeyleri taklit ederek Afrika geçmişini tamamen inkâr eder. “Ciddiyetle ruhunu özümsemek ve Hristiyan erkeklerin

²³⁷ Phillips, *Cambridge*, 137.

davranışlarını taklit etmek istedim, çünkü zaten Afrika bana sadece neyse ki kaçtığım bir barbarlığı gösterdi.”²³⁸

Çoklu kimliğinin farkındalığıyla kendini melezleştirilmiş birisi olarak gören Cambridge romanının sonuna doğru beyaz toplumunda kabul görmek adına dinini değiştirmesi ve deneyimlediği kimlik parçalanması nedeniyle endişe duymaktadır: “Önce zenci Tom, sonra David Henderson, şimdi ise Cambridge olan ben, Olumide; Tanrının emirlerinden birine karşı gelmişim. Hristiyanların dua gününde ve Hristiyan olmadığım ikinci yolculuğumdan beri ilk defa kendi davranışımın ve günahkâr davranışımın sonuçlarından gerçekten çok korkuyordum.”²³⁹ Hristiyan dönüşmesini ve İngiliz kimliğini özümsemesini takiben efendisinin ona aldığı kıyafetler, Cambridge'in on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinin kurallarını ve dilini öğrenmesindeki ilerlemesinin bir ödülü ve aynı zamanda gerçek bir İngiliz olarak yeni statüsünün tanınmasıdır. Bununla birlikte, hizmetçi olarak giydiği kıyafetler, bu noktada, hem efendisine hem de kusurlu bir İngiliz kimliğine hizmet ettiğine dair bir hatırlatmadır. Bununla birlikte, bu kimliğin kusursuz bir şekilde özümsemesi, diğer İngilizlerin kendisine başka bir rol, Afrikalı rolünü üstlenmeye yönlendirmesine yol açan siyahi teni yüzünden imkânsızdır.

Cambridge, beyaz köle tüccarlarının sürekli olarak “bu prensesler sanki türlerinin en çok terk edilen kadınlarıymış gibi, kadın kölelerin iffetine şiddetli baskılar uyguladıklarını”²⁴⁰ belirterek yaşanan psikolojik ve cinsel travmanın bireylerin ruh dünyasında oluşturduğu derin yaralara göndermede bulunur. “Cambridge”deki diğer anlatılar, farklı perspektiflerden, kölenin efendisiyle ve efendinin kölesiyle paylaştığı kaçınılmaz ve derin etkinin derecesini doğrular. Plantasyon müdürü Arnold Brown ve Cambridge arasındaki ilişkiyi yavaş yavaş geliştirmeye çalışan olay örgüsü ve bunun her iki antagonist açısından da kaçınılmaz olarak şiddet içeren sonuçları, köleliğin ahlaki zorluklarının ne kadar önemli sonuçları olduğunu göstermektedir. On sekizinci yüzyılın ilk köle anlatılarına benzer özellikler taşıyan Cambridge'in anlatısı, köle gözetmeni Brown'ı öldürme gerekçesiyle asılmadan önce travmanın ağır yükünden kurtulmak için paylaştığı bir tanıklıktır. Phillips, Cambridge'in kendisinde suçluluk

²³⁸ Phillips, *Cambridge*, 143.

²³⁹ Phillips, *Cambridge*, 167.

²⁴⁰ Phillips, *Cambridge*, 138.

duygusu yaratan ve uykularını bir hayalet gibi sürekli rahatsız eden plantasyon müdürü Brown'ın ölümünü şöyle ifade eder:

“Sadık zenci bir oğlanın eşliğinde, kamışların arasında dolaşan Bay Brown'ın üstüne bir sıçrayışta çıkmıştı katil. Keskinleştirilmiş bir sıyrıcının kuvvetli bir şekilde başına çarpmasıyla sersemleşen Bay Brown'ın dudaklarında kısa bir dua belirdi ve daha sonra ruhu Tanrıyla buluşmak üzere uçup gitti. Katili hemen yanında duruyordu, insan kanının lekesiyle. Zavallı efendisine eşlik eden oğlan eşiğinden düştü, fakat Cambridge onu fark edemediği için kamış tarlasına doğru kaçıp, korkunç olayın fark edilmeyen tanığı olarak izlemeye başladı. Anlatılamayacak kadar korkunç bir dış görünüşü vardı. Hristiyan Cambridge cinayet davası için merkeze götürüldü ve suçlu bulunarak asılmasına karar verildi.”²⁴¹

Batı Hint Adaları'ndaki 19. yüzyıla dayanan bir köle plantasyonunda geçen *Cambridge* romanındaki en esrarengiz karakter, romana adını veren Cambridge'in eşi Christiania'dır. Christiania Cambridge'den başka hiç kimseyle metin boyunca konuşmaz ve bize erişilemez kalır. O, on yaşından bu yana erkekler, en son olarak da beyaz plantasyon müdürü tarafından tacize maruz kalmıştır ve romanın sonuna doğru Phillips'in romanlarında çok sayıda kadının yaptığı gibi aklını yitirir. Christiania, ismine rağmen, kesinlikle Hristiyan olmayan ayinlerden keyif alır ve çılgınlığın eşiğinde gibi görünür.

Caryl Phillips, romanlarında, özellikle de kölelik konusundaki romanlarında, İncil'den pek çok alıntı kullanır. İncil'den yaptığı alıntılarla Caryl Phillips, Tanrı'nın insanoğlunu herhangi bir ayırım gözetmeksizin yarattığı ve hepsinin Tanrı önünde eşit olduğu, ancak fiziksel ve coğrafi olarak ayrımcılık yapanın insanların kendileri olduğu yönündeki düşüncelerini paylaşır. Caryl Phillips, İncil'in Eyüp Kitabı'ndaki ayetten bahseder: “Beni ana karnında yaratan onu da yaratmadı mı? Rahimde bize biçim veren O değil mi?”²⁴² Cambridge romanında bütün insanların Tanrı'nın önünde eşit olduğunu fark etmesini sağlamak için İncil'den alıntı yaparak kullandığı bu ayetten şöyle bahseder: “Onları yaratan bizi de yaratmadı mı? Rahimde bize o şekil vermedi mi?”²⁴³ İnsanların ayrımcılık, kölelik, ötekileştirilme gibi travmaya neden olabilecek durumlara maruz kalmalarının psikolojik, kültürel ve toplumsal anlamda neden olabileceği

²⁴¹ Phillips, *Cambridge*, 173.

²⁴² Kitab-ı mukaddes; Eyüp Kitabı; Bab 31/ 14.

²⁴³ Phillips, *Cambridge*, 148.

problemlerin insanlığı yaklaşmakta olan bir sona doğru sürüklemesi karşısında insanların eşit yaratıldığı gerçeğini daha da pekiştirmek için Caryl Phillips, İsa Mesih'in havarilerine söylediği Büyük Emri²⁴⁴ Cambridge aracılığıyla okuyucularına ifade eder: "Elimi kaldırır ve cemaatime Tanrı'nın emirlerinin sevgi üzerine kurulduğunu ve bunun da iki büyük dalının olduğunu hatırlatırdım."²⁴⁵

Emily'nin cinsiyet temelinde ve Cambridge'in ırk temelinde yaşadığı farklı kölelik biçimlerini ortaya çıkardığı bu romanında Phillips, köleleştirilmenin ne demek olduğunu sorgular. Emily, İngiliz kimliğiyle kısmen köleleştirilmiş olsa da kadın olduğu için bu kimliğe tam olarak katılımı reddedilmiştir. Cambridge, İngiliz olmayı arzular, ancak siyah olduğu için İngiliz vatandaşlığının sınırlarının dışında bırakılır. İkisi de ne İngiliz kimliğine ne de Karayip kimliğine tam olarak sahip olamazlar ve sınırda olmanın üzüntüsünü yaşayarak asimile edilmiş olmanın travmasını yaşarlar. Kahramanlar bu kölelikler ve dışlanmalar karşısında benlik ve aidiyet duygularının parçalanmasına engel olamayıp kültürel travmanın eşiğine gelirler. Onların anlatıları, on dokuzuncu yüzyılın başlarında İngiliz kimliğinin istikrarsızlaştırıldığına, diasporik ve karma kimlik kavramlarının çoğaldığına işaret eder.

Emily gibi Cambridge de bazı yönlerden 19. yüzyılın başlarındaki İngiltere'nin resmi dili tarafından köleleştirilmiştir. Yine de, ironik bir şekilde, Emily bu toplumdan kaçmak isterken, bu toplum tam olarak Cambridge'in kabul edilmek istediği türden bir dünyadır. Cambridge kendini açıkça İngiliz David Henderson olarak görse de, ten rengi onu diğer İngilizlerden ayıran kalıcı ve görünür bir unsurdur. Bu, Cambridge için, kimliğin başkaları ile kurulan temas yoluyla oluşturulduğunu gösteren acı verici bir hatırlatmadır. Cambridge karakteri de efendisinin dilini ve dinini olduğu gibi benimseyen Olaudah Equiano karakteri gibi kendini neredeyse tam bir İngiliz olarak tanımlar. Afrika kökenine ait ismini sadece otobiyografisinin başlığında kullanan Equiano gibi, Cambridge de Afrikalı ismini hiç kullanmaz. Equiano'dan farklı olarak, Cambridge'in hikâyesi özgürlük içinde değil, esaretinin yenilenmesi ve Karayiplere ikinci kez gönderilmesi ile sona erer:

"Hâlâ konuşulan diller arasında kendi dilimi biraz da olsa anlayabiliyor olmam beni rahatlatmıştı fakat onların değerlerine saygı duyan benim gibi birine bile beyaz

²⁴⁴ Tanrı'nın İncil'de İsrail ulusuna Mısır'dan çıkmalarından kısa bir süre sonra verdiği on emirdir.

²⁴⁵ Phillips, *Cambridge*, 149.

adamların yaptığı bu ihanet, kalbimi derinden yaralamıştı. Gerçek bir İngiliz olan bana, aşağılık bir Afrika yükü gibi muamele edilmesi beni zar zor katlanabileceğim derin bir acıya sürüklemişti. Sevgili eşimi, benim adil İngiltere’mi ve şimdi de özgürlüğümü bu kadar hızlı bir şekilde kaybetmek!”²⁴⁶

Cambridge’de Phillips, ideolojik oluşumunun temelini sorgulayarak modern ırkçılığın köklerine saldırır.²⁴⁷ Phillips, siyah erkek ve beyaz bir kadını romanın kahramanı olarak seçer, çünkü ana karakterlerin her biri bir şekilde beyaz erkek emperyalist iktidarın suçuna ortak olmuştur. Romanlardaki kahramanlarının özgürlükten esarete geçişini betimleyen Phillips, “kölenin esaretten özgürlüğe doğru ilerlediği köle anlatısının geleneksel teleolojisini değiştirir.”²⁴⁸ Phillips tarihi arşivle yakından ilgilenerek eski kaynaklarla metinler arası bir ilişkiler ağı oluşturma gayretini gösterir. Ana odağını köleliğin tarihsel anlatımlardan yoksun seslerini, bu ister bir kölenin sesi veya *Cambridge* romanındaki Emily gibi bir plantasyon sahibinin kızının sesi olsun, keşfetme üzerine kurmaktadır.

3.4. DİASPORİK HAYATLAR VE TRAVMANIN KUŞAKLARARASI AKTARIMI

Nesiller arası kurbanlar arasında paylaşılan parçalanmış anılar travmanın aktarımındaki zorlukları ve daha sonraki uzun süreli etkilerini gösterir. İkinci kuşak kurbanlar, sanatsal ifade biçimleriyle geçmişte çektikleri acıları kabullenmeye çalışırlar. Parçalanmış kişisel ve kolektif bir tarihteki boşluklara ve sessizliklere rağmen travmatik hafızayı veya tanıklığı bir araya getirme çabası bilinmeyeni keşfedip ortaya çıkarma girişimi olarak gözükmektedir. Phillips’in tüm dünyayı ülke ya da vatan olarak gördüğü kozmopolit düşünce yapısı, çok kültürlülüğün başarısızlığı sonrasında, Robin Cohen’in yerinden edilmiş, sürgüne maruz kalmış Yahudi ve Afrikalı toplumlarının yaşadığı acı dolu deneyimleri ve diasporik hayatları ortaya çıkarmak için kullandığı ‘kurban diasporası’ kavramına bilinçli bir cevap olarak ortaya çıkmaktadır. Phillips, kolektif bir travma tarihi geçirmiş diasporik gruplar için, kültürler arası ortak deneyimler ve ahlak

²⁴⁶ Phillips, *Cambridge*, 156.

²⁴⁷ Paul Sharrad, “Speaking the Unspeakable: London, Cambridge and the Caribbean”, *De-scribing Empire: Postcolonialism and Textuality*, Routledge, 1994, London 216.

²⁴⁸ Maria Lourdes López Roper, “Irony’s Political Edge: Genre Pastiche in Caryl Phillips’s *Cambridge*”, in *Beyond Borders: Re-Defining Generic and Ontological Boundaries*, ed. Ramón Plo-Alastrué & María Jesús Martínez-Alfaro Heidelberg: Winter, 2002, 135.

tarihi üzerine kozmopolit bir kültürel kimlik görüşünün, kültürel kimliğin özcü bir görüşünden çok daha savunulabilir olduğunu öne sürer:

“Yazdıklarım, çok somut bir ev hissine sahip olmanın gerekli olmadığı konusunda kendimi ikna etmeye çalışma girişimidir. Aslında, somut bir ev hissi olmayan bizim gibilerde sorun yok. Kendimizi garip hissederek, sınıftaki yabancılar gibi hissederek, dışarıda dolaşan sıradışı insanlar gibi hissederek büyüdük. Birden fazla ev hissine sahip olmanın sorun olmadığını söylemek ve yazmak istiyorum. Tamam, ev sadece bir cümlede özetlenemez. Olduğu yerde kökleşme zorunluluğunu bırakmanın zamanı geldi, çünkü onunla birlikte her türlü tatsızlık geliyor. Tek bir yere sahip olma ve kök salma arzusu çok güçlü bir insan arzusudur, ancak birçoğumuz için gerçekçi olmadığını düşündüğüm bir şey. Yirminci yüzyıl, aslında tek bir ev hissine sahip olmanın uygulanabilir olmadığını düşünen daha fazla insan ortaya çıkardı.”²⁴⁹

Amerikalı sosyolog Kai Erikson, bireysel travmaların nasıl kolektif travmalara dönüşüp gelecek kuşakları etkileyebileceğini araştırmıştır. Kolektif travma konusundaki açıklaması, Karayipler'in postkolonyal tarihindeki tarihsel travmalarla ilgili tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Acı ile karşılaştırıldığında, travmanın daha uzun sürdüğünü belirten Kai Erikson, “*Travma ve Topluluğa Aitlik Üzerine Notlar*” adlı eserinde, travmanın etkilerinin travma ile sonuçlanan gerçek olaylardan daha önemli olduğunu iddia etmektedir. Travmatik olayların acil ve görünür etkileri geçtikten sonra bile, travma hayatları boyunca bireyler üzerinde etkisini sürdürebilir. Savaşlar, göçler, kölelik ya da doğal afetler gibi geniş çaplı ilişkiler söz konusu olduğunda travma, bu olaylara ilk elden tanıklık etmeyen daha sonraki nesillere bile geçebilir ve bu durum kolektif travma olarak adlandırılmaktadır.

Ele aldığı temalar ister ırk ayrımları ister tür farklılıkları isterse de coğrafi kimlikler olsun, Phillips her zaman sınırları zorlayarak farklı etiketlerle anılmaktan hoşlanır. O, değişken yurt ve evsizlik kavramlarına dayanan bir kozmopolitanizmi temsil eder. Kendisini Karayipler'den bağımsız düşünemeyen ve oraya bir aidiyet duygusu besleyen Phillips, buna rağmen hayatının bir diaspora ürünü olduğunu ifade eder. “Kimliklerin değiştiği, kendi kimliğimin sürekli değiştiği kesinlikle doğrudur. Ben Mississippi topraklarının küçük bir yamacındaki gururlu bir tarihçi olan William

²⁴⁹ Paula Goldman, ‘Home, Blood, and Belonging: A Conversation with Caryl Phillips’, in *Conversations with Caryl Phillips*, ed. Renee T. Schattelman, Mississippi: University Press of Mississippi, 2009, 87.

Faulkner değilim. Ben bir diasporanın ürünüyüm. Geçmişime bakış şeklim her zaman değişiyor.”²⁵⁰

Romanları, sömürgeleştirme ve köleleştirme sonrası ortaya çıkan travmanın bir sonucu olarak bireyin toplumdan yabancılaşmasına odaklanan Phillips’in, postkolonyal varoluşu çevreleyen kesinlikleri değil, belirsizlikleri araştırdığı ve bir diaspora kimliğinin kararsızlıklarını ve çelişkilerini canlandığı *Crossing the River* romanında karakterler farklı yüzyıllardan ve konumlardan yankılanır, ancak deneyimleri mükemmel bir şekilde birbiriyle bağlantılıdır. İngiltere’nin en prestijli edebiyat ödülü olarak kabul edilen Booker Prize ödülüne de 1993 yılında aday gösterilen roman dört anlatıdan oluşmakta ve ekinleri bozulduğunda, üç çocuğu Nash, Martha ve Travis’i köle tüccarı Bay Hamilton’a satan babanın içsel monoloğu üzerine kuruludur. Phillips, yaptığı röportajlardaki konuşmalarında Batı Afrika’daki bir köle kalesi sahasında yaşadığı suçluluk ve rahatsızlık duygusunun kendisini bu romanı yazmaya iten etken olduğunu belirtir. Phillips, siyahların tarihinde büyük ölçüde kaydedilmeyen anları okuyucunun zihninde canlandırmaya çalışır. Bu romanı yazmadaki temel amacının bütün olumsuzluklara rağmen insanın hayatta kalabileceğini göstermek olduğunu belirtir:

“Geride bırakılan Afrika dünyası ile insanların nehri geçtikten sonra girdikleri diaspora dünyası arasında bir bağlantı kurmak istedim. Sömürü, ıstırap ya da sefalet dayanan bir bağlantının aksine bir tür hayatta kalmaya dayalı olumlu bir bağlantı kurmak istedim. Her zaman bir şeylerin pürüzlü olduğu ve insanların etrafı sakinleştirmeyi ve hayatta kalmayı başardığı bir his olmuştur.”²⁵¹

Roman, diasporadaki bütün siyah insanların Afrika’da ortak atalara sahip olduklarına dair bir izlenim bırakır. Romanın yapısal tasarımı, parçalanma, akrabalığın ve ilişkilerin bozulması ve bunun sonucunda oluşan psikolojik çöküntü temasının bir uzantısı olarak görülebilir. Thomas Hardy’nin *The Mayor of Casterbridge* romanının karısını ve kızını satan bir adamla açılmasına benzer şekilde Caryl Phillips’in *Crossing the River* romanı da çocukları Nash, Martha ve Travis’i satan ve daha sonra bu yaptığının nasıl büyük bir saçmalık olduğunun farkına vararak vicdan azabı çeken

²⁵⁰ Sharpe, 27-35.

²⁵¹ Carol Margaret Davison, “CrissCrossing the River: An Interview with Caryl Phillips”, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 19-26.

Afrikalı babanın önsözüyle açılır. Afrikalı bir babanın aklından çıkmayan bu anı, sadece kendi ailesinin dağılışı ile ilgili değil, aynı zamanda ve daha ziyade Afrika diasporasını tanımlayan dağılışı ve ait olamamayla ilgili ortak bir anıdır. On sekizinci yüzyıl Afrika'sındaki bu isimsiz babanın üzücü deneyimi yer değiştirme fikriyle başlayan nesiller boyunca devam edecek travmanın ilk işaretini sunar: “Umutsuz bir ahmaklık. Mahsul kıtlığı vardı. Çocuklarımı sattım. Hatırlıyorum. Yorucu bir yolda onlara (iki oğlan ve bir kız) öncülük ettim.”²⁵²

Kölelik sistemi insan bedeni üzerindeki Avrupa ticaretinin diğer bir adı olarak ifade edilmektedir: “Utanç verici bir ilişki. Gözlerinin üzerimde olduğunu hissedebiliyordum. Niçin olduğunu merak edercesine.”²⁵³ Köle olarak satılan çocukların yolculuğu diaspora hayatlarına açılan ve kimliklerin parçalanmasıyla sonuçlanacak travmatik bir deneyimdir: “İki yüz elli yıldır, çok sesli koroyu dinliyordum. Nash'im, Martha'm. Travis'im. Hayatları parçalandı. İki yüz elli yıldır, onlara şunu söylemenin özlemine çekiyordum: Çocuklar, ben sizin babanızım. Sizi seviyorum.”²⁵⁴ Çocuklarıyla yaşadıkları sürekli gözünün önünde canlanan babanın onları bir türlü unutamaması yaşadığı travmanın boyutunu göstermektedir. Phillips'in bu durumu ifade etmek için ‘akıldan çıkmamak’ fiilini kullanması geçmişin diri kalma konusundaki kararlılığını vurgulamaktadır: “Ortak anılarımız hiç aklımdan çıkmıyordu.”²⁵⁵ Romanın giriş bölümü, başlangıçtaki aynı cümlelerle bitmekte ve acılı baba kendisini suçlamaktan vazgeçmeyerek yaşadığı travmayı tekrarlamaktadır: “Umutsuz bir ahmaklık. Mahsul kıtlığı vardı. Çocuklarımı sattım.”²⁵⁶ Afrikalı babanın sesi suçluluk yüklü bir vicdanın haykırışını dile getirir ve söylediği kelimeler şifreli ve kısadır. Kölelikten kurtulmanın mümkün olmadığını vurgulayan Phillips, babanın çocuklarına yönelik veda mesajının daimî ayrılığı önceden belli ettiğini vurgular:

“Geri dönüş yok. Başkalarının çamurlu çizmeleriyle çiğnenmiş bu toprağa. Kendileri arasında savaşmaya özendirilen bu insanların arasına. Günaha batmış bir babaya. Siz öndesiniz. Ağacın dalları gibi kopuksunuz. Ama kayıp değilsiniz çünkü içinizde yeni ağaçların tohumlarını taşıyorsunuz. Sizi reddeden bense, şimdiki ıstırabım için sadece kendimi suçlayabilirim. Tam

²⁵² Caryl Phillips, *Crossing the River*, London: Bloomsbury Publishing, 1993, 1.

²⁵³ Phillips, *Crossing the River*, 1.

²⁵⁴ Phillips, *Crossing the River*, 2.

²⁵⁵ Phillips, *Crossing the River*, 2.

²⁵⁶ Phillips, *Crossing the River*, 2.

iki yüz elli yıldır nehrin uzak kıyısında rüzgârın yükselişini sabırla bekledim.”²⁵⁷

Romanın ilk bölümü, “The Pagan Coast”, 1834 ve 1842 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia eyaletiyle Liberya'da geçer ve beyaz bir adam olan Edward'ın eski kölesi Nash Williams'ı aramasıyla ilgilidir. Phillips'in, metin ve içerik boyutundaki bölünmelerle diasporayı tasvir edip geliştirdiği birinci bölümde geçmiş bölünmüş bir şekilde hatırlanır, karakterler bölünmüş bir hayat yaşar ve hikâyeler bu bölünmüşlüklerin birbirinin içine geçmesiyle birlikte geliştirilir. Bütün belirginliğiyle bu karmakarışık dünya, boşlukları, suskunlukları ve yitklikleri çözümlemesi için okuyucuya bırakılır. Bu bölüm; derin bir köksüzlük ve kimlik kaybı duyguları yaratan geriye dönüşleri, yürek burkan hikâyeleri ve alınmamış mektupları içermektedir.

Bu ilk hikâyede, daha önce bir köle olan Nash Williams'ın çiftlik sahibi iyi niyetli hayır sever efendisi Edward Williams'ın emriyle Hristiyan bir misyoner olarak 1834'te Afrika'ya dönüşünün öyküsü anlatılmaktadır. Zengin bir çiftlik sahibi olmasına rağmen kölelik sisteminden hoşlanmayan Edward Williams “kölelerini, okuma yazma gibi yasaklanmış sanatları öğrenmeleri konusunda teşvik ediyordu. Köle sahibi unvanına sahip olmak Hristiyan inançlarına ters düşüyordu.”²⁵⁸ Çift kimliği yüzünden ortaya çıkan köksüzlük ve ait olamama duygusu ve Afrika'daki zor yaşam koşulları, Nash'in atalarının toprağında kendini yabancı gibi hissetmesine neden olur. Afrika kıtasında Amerikan kültürel değerlerini benimsediği için bir insan olarak tanınmayan, Amerika'da ise ten renginden dolayı özgür bir insan olarak kabul görmeyen Nash, Afrika'da eşini ve tek oğlunu kaybetmenin yarattığı travma sonrasında kültürel bir şok yaşar: “Aramızdan ayrılan biricik eşim Sally ve tek oğlum York ile cennette buluşup, sonsuza dek onlarla yaşamak istiyorum. Daha fazla belanın, mağrur çabaların, ayrılmanın olmayacağı ve sonsuza kadar Tanrı ile Hazreti İsa'ya şükürler edeceğimiz kutsanmış bir umut.”²⁵⁹ Sevdiklerini kaybetmenin yarattığı psikolojik travmadan kurtulamayan Nash'in bu durumu uykularını bile rahatsız eder ve yarası hep ilk gün gibi tazeliğini korur: “Tam uykusu geldiğinde, açık bir yaraymış gibi zihnini dürtten şeytanlar tarafından uykusu bölünüyordu. Şeytani iklimin sıcaklığı, örülmüş battaniye

²⁵⁷ Phillips, *Crossing the River*, 2.

²⁵⁸ Phillips, *Crossing the River*, 12.

²⁵⁹ Phillips, *Crossing the River*, 26.

gibi ona sarılıyordu ve hiç de hoş karşılanmayan bir konuk olan susuzluğu aniden damarlarında hissediyordu.”²⁶⁰

Nash yavaş yavaş Hristiyan inançlarını terk eder, çok eşliliğe ve doğaya tapınma inancına geri dönmeye başlar. Edward Williams, uzun süredir kendisinden haber alamadığı ve bu yüzden merak etmeye başladığı Nash ile tekrar biraraya gelmek için Afrika'ya gittiğinde Nash'i buraya tek başına göndermekle hata yaptığını düşünmeye başlar: “Edward, belki de erkekleri gerçekten kendilerinin olmayan bir geçmişle ve tarihle yakın ilişkiler kurmaya teşvik eden bu işin sonuç olarak yanlış olduğunu düşünüyordu.”²⁶¹

Bu bölüm, eski bir Kuzey Amerika kölesi olan Nash Williams'ın mektuplarını onun Amerika'daki sahibi olan Edward Williams'ın anlatısıyla birleştirir. Edward Williams, en aydınlanmış kölesi Nash'in Amerikan Sömürgeleştirme Derneği'nin faaliyetleri kapsamında Liberya'ya geri gönderilmesi gerektiğine karar veren zengin bir tütün plantasyonu sahibidir. Nash'in Liberya'daki misyonu, eski kölelerin yerli Afrikalıları, vahşi inançlarından döndürerek Hristiyanlığı kabul etmeleri için eğitmektir. Hristiyanlık misyonunun Afrikanın yerli halklarına aktarılması gibi böylesine önemli bir vazifeyi yerine getirmek için görevlendirilmesi Nash için gurur verici bir gelişmedir: “Dernek tarafından seçilmek çoğu köle ve sahipleri tarafından bu iman dolu hizmet için bir ödül olarak düşünülürdü.”²⁶²

Nash'in mektupları, kendisinin ve ailesinin Afrika'daki yaşamı özümseyemediklerini ve sıtma nedeniyle yok olmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. “Çoğusunun erkenden ölmesine neden olan Nisan ve Kasım arasındaki bu yağışlı ve berbat iklim metrekaresine elli litreden fazla yağmur düşmesine neden oluyordu. Oraya yerleşen insanların hayatlarını en çok etkileyen Afrika ateşi ya da sıtmaydı.”²⁶³ Bununla birlikte, Edward, Nash'in kötü yaşam koşullarının çok geç farkına varır; çünkü eski karısı, köle ile eşi arasındaki eşcinsellik işaretleri de barındıran ilişkiden şüphe duyduğu için mektupları kocasından kıskançlık duygusuyla saklar. Edward'ın eşi Amelia kölelik sisteminin zenciler için gerekli olduğunu düşünmektedir. Edward ve Nash'in birbirlerine mektup göndererek iletişim kurmalarını toplumsal hiyerarşi açısından kabul

²⁶⁰ Phillips, *Crossing the River*, 43.

²⁶¹ Phillips, *Crossing the River*, 52.

²⁶² Phillips, *Crossing the River*, 8.

²⁶³ Phillips, *Crossing the River*, 8.

edilemez gördüğü için bu mektupları kimse okumadan önce yok ederek bu iletişimi sabote eder. Bütün girişimlerine rağmen kocasıyla Nash arasında eşcinsel olduğunu düşündüğü bu ilişkiye son veremeyeceğini fark eden Amelia artık bu duruma daha fazla dayanamaz. Kocasının kendisinden çok bir köleyle ilgilenmesi sonucu yaşadığı hayal kırıklığı aklını yitirmesine ve ardından da intihar etmesine neden olur: “Ardından evinden kaçmayı seçti, aklını yitirdi ve sonra kendi elleriyle hayatına son vererek bu fani dünyadan ayrıldı. Bu olanlar Edward’ın omuzlarında taşıyamayacağı kadar ağır bir trajediydi.”²⁶⁴

Amelia’nın ölümü Edward’ın mülkiyet alanları dışında gerçekleştiği için onun ölümünün sorumlusu olarak kendini görmese de karısının ölümü Edward’ın ruh dünyasında büyük bir yıkıma yol açar. Nash’in akıbetini öğrenmek için gittiği Afrika’da Edward, Nash’in yerine geçen bir başka eski kölesi olan Madison’dan yardım almayı başarır, fakat Nash ile ilgili yapılan araştırmalar Edward için felaketle sonuçlanır. Eski kölesi Nash’e olan takıntı seviyesindeki bu yakın ilgisi, Edward’ın yalnızca diğer beyaz adamlardan duyduğu saygıyı yitirmesine sebep olmaz; ayrıca Madison gibi kendinden aşağı sınıfta olan bir kölenin saygısını bile kaybeder. Tüm bu olanların üstüne, Nash’in yakalandığı bir hastalık sonrası öldüğünü öğrenen ve hayatından başka her şeyini kaybeden Edward, yaşadığı travmanın da etkisiyle derin bir sessizliğe gömülür ve ne yapacağını bilemez bir durumunda travmanın şok edici etkisinden uzun süre kendini kurtaramaz:

“Edward gözlerini dikerek Madison’a tekrar baktı ve şimdi yüzünden akan gözyaşlarının durması için herhangi bir girişimde bulunmadı. Edward kederinin içine gittikçe daha da saplanıyordu. Sevgisini özgürce kazanan çocuk, Nash Williams, artık yok muydu? Ve o, Nash ile birlikte olmak için bilinen dünyanın yarısını bir kez daha dolaşan Edward, şimdi ne yapmalıydı? Edward’ın kederle dolu zihni muhtemel her bir yönde geziniyor, fakat sonsuza dek her bir manadan uzak kalacağı belli olan bütün kör noktaları dolaşıyordu. Zihinsel durumunda belirli bir oranda gerileme vardı. Madison sabah geri döndüğünde eski efendisini onu terk ettiği pozisyonda buldu. Madison Edward’ın karşısına oturdu, ama eski efendisi sanki o orada değilmişçesine bakıyordu. Madison, Nash’in son yerleştiği yerle ve yerlilerin arasında yaşamayı seçerek yüzleşmek zorunda kaldığı problemlerle ilgili sessizce ve uzun uzun konuştu ama Edward sessiz

²⁶⁴ Phillips, *Crossing the River*, 56.

kalmayı tercih ediyordu. Bazen, kendi en derin düşüncelerinin tutsağıymış gibi sadece birbirlerine anlamsızca bakıyorlardı.”²⁶⁵

Nash’in atalarının kültürünün sömürgeci sistem içinde trajik biçimde yok oluşu sonrası yaşadığı varoluş karmaşası sonrası sömürgecinin hegemonik tutumunu benimsemesi, kendisinde öylesine kalıcı yaralar oluşturur ki kendisini konumlandırmak istediği Batı toplumuna ait olamadığı gibi köklerinden koparıldığı anavatanı Afrika’ya da aidiyet besleyemez. Köksüzlük, aidiyet eksikliğinin neden olduğu ikili kimliği, Afrika’daki zorlu yaşam koşulları ve dili Nash’i atalarının ülkesinde kendisini bir yabancı olarak hissettirir. Maruz kaldığı diasporanın doğal bir sonucu olarak Afrikalının yerel dilini öğrenmede yaşadığı zorluk eğitimini aldığı Batı’nın kültürünü ve değerlerini yerel halka aktarmasına engel oluşturur. Dilin sömürgeci ile özdeşim kurmayı mümkün kılan böyle bir potansiyeli taşıması, zihnin sömürülmesi ihtimalini doğurmaktadır. Nash’in sömürgeci ile özdeşim kurarak kendi ana dilini ve kültürünü unutması, kendi halkıyla iletişim kurmada sıkıntı yaşamasına, kendi kimliğini unutmasına neden olur. Nash belirli bir hiyerarşide insanları sınıflandıran sömürgeci düşünce sistemini yansıttığı mektuplarının ilkinde sömürgeci sistemin olumsuz yönlerini konu almaktadır:

“Hepsi yerli çocuklar ve isteklerinize uygun bir şekilde elimden geleni yaparak bu küçük kafirler arasında gönüllü bir şekilde çalışıyorum. Bu karanlık ve cahil ülkedeki yerliler oldukça bedbaht. Daha az saygı duyulan göçmenlerimizin bazıları bu yaratıklara işkence etmek ve sömürmek için neden buluyorlar. Komşu köyümüzdeki küçük çiftliği yıkıldığı için para kıtlığı çeken Amerikalı Bay Charles, babalarına çocuklara İngilizce öğreteceğini söyleyerek iki yerli çocuğu ödünç aldı. Fakat bunun yerine, onları zalim bir şekilde köle fabrikasına götürerek on iki dolara sattı.”²⁶⁶

Hristiyan bir ülkede doğup Hristiyan bir aile ve arkadaşlara ve henüz küçük bir çocukken ailesinden alınarak efendisi tarafından bir oğul olarak görülme şansına sahip olduğu için Nash kendisini ten rengine rağmen beyaz bir Hristiyan olarak görür. Nash beyaz tenliler Afrika’ya ilk geldiklerinde nasıl davranıyorsa o şekilde davranmaktadır. Kendini yerel insanlardan farklı ve medeni bir Hristiyan olarak gördüğü için, yerlilerden daha üstün olduğunu düşünmektedir:

²⁶⁵ Phillips, *Crossing the River*, 58.

²⁶⁶ Phillips, *Crossing the River*, 31.

“Maalesef bazı göçmenler arasında yalan söyleme ve hiçbir şey yapmama gibi bir eğilim var. Gerçekten buralar çok sıcak, fakat çalışkan adam burada iklime uyum sağladıktan sonra, yorulmadan kendisini işine adamaması için hiçbir sebep kalmaz. Çalışmayan ve hayatlarını hırsızlıkla kazanan bu insanlar buranın yerel insanlarına benzemeye başlıyor. Bay Gray (güvenilmez ve kölelerle ilgili ön yargıları olan bir adam) ile gönderdiğiniz paranın bir sentini bile görmedim çünkü bu bey konu hakkında gereklilikleri yerine getirmeyi reddediyor. Neden böyle yapıyor bilmiyorum ama durum bu.”²⁶⁷

Afrika’ya ayak bastıktan sonra Liberya’da tanık olduğu olaylar, efendisinden mektuplarına cevap almaması ve kendisini unutması karşısında Nash’in zihin dünyasında kırılmalar başlar. Bu durum Nash’in Tanrıya sırtını dönmesine ve sömürgeci Hristiyan kültürünü sorgulamaya başlamasına yol açar. Nash’in hayal kırıklığının ve dönüşümünün bir bölümü ise Amerika ve sevdiği insanlarla ilgili hatıralarına bakarak açıklanabilir. “Sophie teyze, George, Hannah, Peter Thornton, Fanny Gray, Aggy ve Charlotte, Bayan Matilda Danford, Henry, Randolph ve Nancy. Efendilerine elli yıl hizmet ettikten sonra bile azat edilmemiş ama açık arttırmada en yüksek fiyatı veren kişilere satılan hizmetkârlar var.”²⁶⁸

Nash’in Liberya’yı siyahların özgürlüğün tadını çıkardıkları ve yaşamak için çok güzel koşullar sunan bir ülke olarak düşünmesi şu cümlelerde ifadesini bulmaktadır: “Liberya yaşamak için güzel bir yer. Monrovia kasabasında siyahlar kendi özgürlüklerinin tadını çıkarabilirler, çünkü ten rengiyle ilgili ön yargılar yok ve tüm insanlar hem özgür hem de eşit.”²⁶⁹ Yerlilere İngilizce öğretmek yerine, onların dillerini öğrenen Nash’in kendisi de insanları köleleştirmeye başlar. “Tek işleri benim gibi zavallı bir yaratığı yiyip bitirmek olan, Hristiyan gibi davranmayan ve hareketleri barbarlar gibi olan insanlarla karşılaştım. Dün topraklarımda çalışan yerliler arasında dolaştım. Katı ve dikkatli bir şekilde onları yönetmem gerekiyor olsa da iyi işçiler.”²⁷⁰

Nash’in Afrika’dan efendisi Edward’a yazdığı mektuplar sembolik olarak iletişimsizliği ve bu iletişimsizlik de beraberinde kendi anavatanında konuşup dertleşebileceği bir baba figürünün yokluğu hissini kendisinde uyandırdığından

²⁶⁷ Phillips, *Crossing the River*, 18.

²⁶⁸ Phillips, *Crossing the River*, 20.

²⁶⁹ Phillips, *Crossing the River*, 18.

²⁷⁰ Phillips, *Crossing the River*, 26.

diasporik durumunu ifade etmektedir. Mektuplar Nash'in kendi diasporik durumunu yeniden yorumladığı ve vatan kavramının anlamını sorguladığı bir araç haline dönüşür. "Atalarımın güzel toprakları Liberya siyahilerin özgürlüğün tadını çıkarabileceği bir yer. Bizim ırkımızın vatanı ve bu ülkenin insanlarını mutlu ve zengin etmek için endüstri ve sabır gerekiyor. Liberya beyazlar için doğunun yıldızı. Burası gerçekten bizim kendi evimiz."²⁷¹ Önce özgür bir siyaha, sonra azat edilmiş bir köleye ve şimdi de bir efendiye dönüşen Nash derisinin rengini tamamen göz ardı ederek, kültürüne ve diline atıfta bulunarak kendisini, beyaz adam olarak adlandırmaktadır. Nash beyazların bile kendisini Bay Williams olarak efendisinin soy ismiyle çağırmasından gurur duymasına rağmen aslından bir yandan da içine düştüğü aidiyetsizliğin ve köksüzlüğün kendisinde yol açtığı yerinden edilmişlik duygusunu yansıtır:

"Yerliler bu beyaz adamın doğruyu söylediğini sonunda kabul ettiler, çünkü benden çok hoşlandıklarını düşünüyorum. Daha geçen yıl, yerleşimcilerin üzerinde yerlilerin tahribatlarının intikamını almak için yapılan saldırıda, sahilin bu bölümündeki en güçlü ve popüler yerli kasabası alındı, yakıldı ve yerliler hızlı bir şekilde gönderildi, çünkü üstün olduklarını düşündükleri anda çok vahşi bir hale dönüşebiliyorlar. Beyazlar beni adımdan başka hiçbir şekilde adlandırmıyorlar. Ben Bay Williams'im."²⁷²

Afrika Nash'in atalarının biyolojik olarak anavatanı olsa bile emperyal amaçlara hizmet edercesine yerlileri köle olarak kullanması Nash'in toplumun tüm farklı kesimleriyle birlikte uyum içinde yaşama ve herkese adil davranma konusundaki yetersizliğini göstermektedir. Afrika'ya uyum sağlayamaması Nash'in ve onun gibi birçok insanın vatan olarak adlandırabilecekleri bir yerlerinin olmadığını ve kendi kimliğini ve kültürünü tanımladığı Amerika'dan ayrılıp gönderildiği Afrika diasporasında sürgün olarak yaşamının hayatlarında yarattığı parçalanmışlığı ortaya çıkarmaktadır: "Uzun zamandır Afrika'dayım ve mümkün olan en kısa sürede evime geri dönmek istiyorum. İlk göçmen gemisiyle bana cevap göndermenizi ve hangi şartlar altında oraya dönebileceğimi belirtmenizi rica ediyorum."²⁷³ Tanıdığı göçmenlerin çoğunun ülkenin farklı yerlerine dağılmış olmaları nedeniyle onlarla iletişim kurma şansı olmayan ve çoğu zaman nerede olduğunu bile unutan Nash açısından iklime uyum sağlama süreci atlatılsa da kültüre uyum süreci sağlıklı bir şekilde sonuçlanmaz:

²⁷¹ Phillips, *Crossing the River*, 18.

²⁷² Phillips, *Crossing the River*, 32.

²⁷³ Phillips, *Crossing the River*, 35.

“Medeniyetin sembolünün Amerika olması ve diğer tüm örneklere hayranım. Biz Afrika’da değil miyiz? Zencilere sürekli sorduğum şey bu. Benim yerel tarzda yaşamamı yargılıyorlarmış gibi geliyor.”²⁷⁴ Nash devam etmekte olan köle ticaretinin insanlık dışı olduğunu ve sonlanması gerektiğini düşünmektedir:

“Fakat ne yazık ki, bu kölelik konusunda söylenecek daha çok şey var. Köle tüccarlarının Liberya toprakları içinde köle fabrikaları kurmakta ve meraklı gözlerden kaçınmak amacıyla onları kıyılara daha kurnazca yerleştirmekte olduğu görünüyor. Monrovia’da, bu işten oldukça kazançlı çıkanlar ve bu tür kötü eylemlerin varlığını ve cezalandırılması gerektiğini görmezden gelmeyi tercih edenler var, ancak kölelik sorunları bizi burada özgürlüğün kucağında bile mahvetmeye devam ediyor. (...) İtibarımızın yüz karası, ülkemiz adına bir leke. Yerli eşimle konuşamadığım bir sürü şey var, çünkü eşimin daha önce nasıl birisi olduğumla ilgili anıları benimle paylaşması uygunsuz olurdu.”²⁷⁵

Nash’in mektupları daha çaresiz ve endişe verici hale geldikçe, Edward Nash’in başına gelenleri yerinde görmek için Liberya’ya gitmeye karar verir. Liberya’da bulunan eski kölelerinden Madison’ı, kendisi gelene kadar Nash’in bulunduğu yeri araştırıp bulması için görevlendirir. Edward Nash’in Amerika Birleşik Devletleri’nde yetiştirildiği Hristiyan tarzı yaşamdan vazgeçmeye karar verdiğini öğrenir, çünkü Nash’in isteklerine cevap vermeyen babası Edward tarafından terk edilmiş olduğu duygusuna kapıldığını düşünür. Edward Afrika’ya Nash ile görüşmeye gittiğinde hatasının farkına varıp derin bir üzüntü duyar: “Aslında tam olarak onların olmayan bir geçmişle ve tarihle bağ kurmaya teşvik etme işinin belki de yanlış verilmiş bir karar olduğunu düşündü. Afrika’da hem gündüzler hem de geceler sanki boşa harcanacak çok az zaman varmışçasına kısa ve belirsiz gibi görünüyordu ve Edward tamamen kasvete bürünmüştü.”²⁷⁶ Köleleriyle arasındaki gayri meşru ilişki daha sonra kulüp üyeleri tarafından ortaya çıkarılınca, sömürge kulübüne girmesi yasaklanan Edward çiftliğinde köle sahibi olarak Amerika’da Afrikalıların deneyimlemesine neden olduğu yabancılaşmayı deneyimlemekte ve tekrar ülkesine kavuşabilme arzusunu dile getirmektedir:

²⁷⁴ Phillips, *Crossing the River*, 39.

²⁷⁵ Phillips, *Crossing the River*, 41-42.

²⁷⁶ Phillips, *Crossing the River*, 51.

“Bu da hem bir baba hem de bir dost olarak günahlarını yeniden alevlendiriyordu. Afrika’ya geldiğinden beri maruz kaldığı ateş, uykusuz geceler ve duygu karmaşasının; büyük bir günahın karmaşık bir şekilde tezahüründen başka bir şey olmadığını düşünmeye başladı. Yavaş bir şekilde Maddison’a, kendini evinden, kendisi gibi olan insanlardan ne kadar uzakta hissettiğini ve hem beyaz hem de siyah olan kendi halkı arasında bir kez daha olabilmeyi ne kadar arzuladığını anlattı.”²⁷⁷

Sömürgecilik düzeninde sömürgeci ile sömürgeleştirilmiş arasındaki gerçek ilişkinin imkânsızlığı, Edward’ın karısı Amelia’nın Nash’in yazdığı mektupları Edward’a ulaştırmamak için oynadığı aracı rol ile vurgulanır. Nash tarafından gönderilen beş mektubun dördü, Edward’a hiç ulaşmaz ve bu durum açıkça, ilişkinin ve iletişimin bozulmasını vurgulayan romanın genel yapısıyla uyum içindedir. Mektupların sahibine ulaşamaması ve yok edilerek ortadan kaldırılması romanda hüküm süren ihanet ve vazgeçme duygusunu derinleştirir. Bu durumu düzeltmek için Afrika’ya giden Edward kendisinden kaynaklanmayan bir yanlış nedeniyle Nash’in yaşadığı travmayı iyileştirmeye çalışır:

“Edward düşmanlığın derecesini görünce çok şaşırmış ve bu da ruhunun yaralanmasına neden olmuştu. Daha önce hiç zenci birine bir şey sormak ya da açıklama yapmak zorunda kalmamıştı ve diğer beyazlarla arkadaşlığına erişebilmek için bunu yapmak zorunda kalması onun için aşırı derecede zordu. Hikâyeler ve solgun anılar anlatıldı ve bazı anıların tarih ve mekânlarla birlikte verilmesine özen gösterildi.”²⁷⁸

Anlatısının tarihsel genişlemesi ve Afrikalı babanın çocuklarının geri dönüşünün imkânsızlığını kabul etmesi yoluyla, Phillips hafızanın geçmişte yaşananları iyileştirmeyi değil, geçmişte yaşanan travmatik olayların ve bu olayların kişi ile toplum üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçladığını ileri sürer. Romanın ilk bölümü, eski bir köle olan Nash’in ırkı için tek gerçek yurt olduğuna inandığı Liberya’ya varmasının ardından yaşadığı hayal kırıklığını gösterir. Kendisine beyaz bir adam gibi davranan Batı Afrikalılardan yabancılaştığını hissetmekle kalmaz, aynı zamanda köle ticaretinin sahil boyunca gelişmekte olduğunu keşfeder. Nash’in ortadan kaybolduğuna dair bir mektup aldıktan sonra, Edward Nash’i aramak için Liberya’ya gider. Beyaz adamların sömürge kulübünde geçen bir olay, geçmişteki kölesiyle arasındaki ilişki şeklinin

²⁷⁷ Phillips, *Crossing the River*, 52.

²⁷⁸ Phillips, *Crossing the River*, 54.

sömüren insanlar tarafından hoş karşılanmadığını açıkça göstermektedir. “Edward kulübe vardığında, aynı zenci adam bu sefer sadece, eğer bu topraklarda hayatını idame ettirmeyi seçerse kulüp üyelerinin onu artık içeriye almamaya karar verdiğini söylemek için hemen önünde beliriverdi.”²⁷⁹

Nash Afrikalıların hiçbir bakımdan beyaz tenli Amerikalılardan daha aşağı olmadığını fark eder ve artık Amerika’yı kendi vatanı olarak görmemeye başlar: “Biz zenciler yeteri kadar ezildik. Kendi geleceğimiz için çalışmaya, kendi vatanımızda kalıp, sizin Amerika’nızda hiç olmayan özgürlük sevgisini hissetmeye ihtiyacımız var.”²⁸⁰ Beyaz Amerikan kültürünün değerlerine uygun olarak yetiştirildiği için hem bir Liberyalı olmasının imkânsız olduğunu düşünen hem de siyah ten rengine rağmen bir Afrikalı olarak kendisini tanımlayamayan Nash diaspora olmayı seçer: “Amerika’ya dönmek için hiçbir yol olmadığı ve Afrikalı bir geçmişe bağlı olduğum için inançlarımı bırakıp, özgürce Afrika’nın yaşam tarzını yaşamayı seçtim.”²⁸¹ Liberya’nın ilkel doğa şartları ve yoksulluğun egemen olduğu kırsal bölgeleri içinde Nash’in yozlaşan ve zamanla da değişikliğe uğrayan benlik algısı, sadece Amerika’yla ilgili olan ve Liberya’daki hiç kimseyle paylaşamayacağı anılarla dolu bir geçmişe aittir: “Baba, sen tohumları ektin, onlar da coşkulu bir şekilde filizlendi ama yıllardır kimse ona yönelmediği ve terk edildiği için yitip gitti.”²⁸² Anlatısının sonunda romanın başındaki babasına seslenmesi içine düştüğü iletişim eksikliği, yalnızlık, yabancılaşma ve köksüzlük durumunu ortaya koymakta ve yaşadıklarını anlatıp travmasını iyileştirebilme umudunu göstermektedir.

Birinci bölümde üç anlatıcının kullanılması, trajik yönleri güçlendirerek farklı açılardan trajedinin anlatılmasını sağlar. Nash kültürel kimliğine ve geçmişine dair bir hak iddiasında bulunsa da iddia ettiği geçmiş, dönüştürülmemiş bir geçmiş değil, sürekli dönüşüm geçiren bir geçmiştir. Hayalindeki Afrika’ya geri dönemeyeceğinin farkında değildir. Kimliğinin parçalanmasıyla baş edebilmek için Nash, Afrika’nın büyük çıkmazı olan kayıp bir geçmişe geri dönmeye çalışır. Bu bölüm, Edward’ın Nash’in vahşi bir Afrikalı olarak öldüğünü ve kendisinin Liberya’daki misyonerlik görevinde Nash’e rehberlik edemediğini keşfetmesiyle acı bir şekilde sona erer. Nash’i araması

²⁷⁹ Phillips, *Crossing the River*, 56.

²⁸⁰ Phillips, *Crossing the River*, 60.

²⁸¹ Phillips, *Crossing the River*, 62.

²⁸² Phillips, *Crossing the River*, 62.

Edward için felaketle sonuçlanır ve ona olan takıntısı Edward'ın diğer beyaz adamların saygısını kaybetmesine neden olur:

“Dolu zihnini yatıştırabilmek için Edward bir ilahi söylemeye karar verdi. Yerliler ona bakıyor ve beyaz adamın dudaklarıyla kelimeleri şekillendirdiğini ama hiçbir sesin duyulmadığını hayretle izliyorlardı. Edward yine de ilahisini söylemeye devam etti. Yerliler adama bakıp, hangi şeytani ruhların bu zavallı adamın ruhunu ele geçirdiğini ve böyle ziyan bir seviyeye indirdiğini merak ediyorlardı.”²⁸³

Romanın ikinci bölümü “West” köleliğe satılan bir diğer çocuk Martha hakkındadır. Bu bölüm siyah bir kadın olan Martha'nın kızı Eliza Mae ve kocası Lucas'ın bir müzayede esnasında köle olarak yeni sahiplerine satılması sonrası yaşadığı ayrılık travmasının kişiliğinde yarattığı tahribatı ele alır. Bu ayrılık, Martha'nın zihninde ömür boyu unutamayacağı bir travma olarak yaşamını derinden etkiler. Martha ve ailesi gibi köleliğin baskısından kaçmaya çalışan birçok siyahi ailenin yaşadığı travmanın kolektif boyutunu irdeleyen bu bölüm, birbirinden kopuk parçalara ayrılmış bir anlatı ve geri dönüşler yoluyla Martha'nın hayatındaki üç farklı aşamada geçer. Birinci aşama, kocası Lucas ve sahibinin onları satmayı seçtiği zaman müzayedede kaybettiği kızı Eliza Mae ile ilgilidir. Martha daha sonra Kansas'ta Dodge City'ye yerleşir ve yeni bir aile kurup on yıl boyunca kârlı bir iş kurmayı başarır. Bununla birlikte, Dodge City'deki sevgilisi olan Chester, ırk ayrımcılığı nedeniyle öldürüldüğünde, daha batıya, Kaliforniya'ya doğru ilerlemesinin zamanının geldiğine karar verir. Son anlatı, kızı Eliza Mae'nin saygın ve refah dolu bir hayat yaşayacağını hayal ettiği siyahilerin yaşadığı yerleşim merkezlerine yaptığı yolculuktur. Fakat Martha'nın ilerleyen yaşı daha fazla yolculuk yapmasını engellediği için yanındakiler onu Denver'ın sokaklarında bırakırlar ve bu durum sağlığının hızla bozulmasına neden olur. Martha, onu soğuktan koruyan beyaz bir kadın tarafından bulunur; ancak, hayattan artık çok fazla beklentisi olmayan Martha beyaz topluma kendisinin de bir kimliğe sahip olduğunu hatırlatmak ve hayatını kurtaran beyaz kadının kendisine uygun bir cenaze töreni düzenlemesi için bir an önce ölmeyi ister.

Bu ikinci bölüm, iç savaş öncesi ve sonrası dönemi ve ABD'de köleliğin ortadan kaldırılmasını anlatan Martha'nın hikâyesiyle ilgilidir. Martha ailesinin dağılması ve

²⁸³ Phillips, *Crossing the River*, 68.

aile bireylerinin sürekli satılması, kiralanması ya da öldürülmesi tehditi yüzünden psikolojik bir travma deneyimlemektedir. Önce kızları Eliza Mae'nin ve eşi Lucas'ın açık artırmada satılmasıyla, sonra da yeni kocasının öldürülmesiyle Martha'nın ailesi iki kez dağılmıştır. Bu bölüm, Martha'nın bir yere ait olamayışını ve diasporada kalışını anlatır. Martha sürekli taşınmak zorunda kalan fakat daimî olarak bir yere ait olamayan seyyah bir figür olarak tasvir edilmektedir:

“Burası Colorado bölgesi, Martha'nın ulaşmak için çölleri ve çayırları geçtiği bir yer. Çabucak geçmeyi umarak ve topal bir katır gibi yere yıkılmayacağına inanarak. Yaşlı kadın. Onu indirip California'ya doğru yola devam ettiler. Vahşi bir şekilde yere indirildi. Eskiden kalma bir sisin içinden, Martha doğuya doğru dikkatle baktı, Kansas'tan öteye, anne olmadan öncesine, genç kızlık yıllarına, Virginia'ya gelişine, titreyen bir kızın iki erkek çocuk ve bir adamla birlikte beklediği sakın beyaz kumsala. Bir gemi bekliyordu. Onun yolculuğu çok uzun olmuştu. Ama şimdi güneş batmıştı. Kendi yoluna gitmeliydi. Beni neden terk ettin baba?”²⁸⁴

Kendisini ait hissedebileceği bir ülkenin özlemiyle yaşlanan Martha bu isteği nihai bir sonuca varmadığı için yaşamını diaspora olarak sürdürmekten kurtulamaz. Beyaz adamlara hizmet etmeden yaşayabilme ve er ya da geç kızıyla tekrar kavuşma mücadelesi esnasında, kendisini batıya doğru gitmiş, hastalanmış ve yeniden terk edilmiş gibi hissetmektedir: “Adının ‘çocuk’ ya da ‘teyze’ olmadığı, aslında kendisini gerçekten bir parçası gibi olmadığını hissetmeden bu ülkenin bir parçası olabileceği bir yer arıyordu. Yaşlandıkça durumu daha da kötüleşiyordu, eklem iltihapları vücudunun her bir bölümünde şiddetli ağrılara neden oluyordu.”²⁸⁵ Köleliğin gereklilikleriyle ona dikte edilmiş zorunlu yer değiştirmelerin bir sonucu olarak kendisini ve etrafındaki insanları tanıyamaması kendi kimliğinin yok olmasının bir göstergesidir: “Martha Randolph. Pis bir kemik torbası gibi oturuyordu. Yağan karı izliyordu. Bu yerlerde hiç kimseyi tanıımıyordu. Hatta kendini bile zar zor tanıyordu.”²⁸⁶ Açık artırma köleliğin en acımasız olumsuz boyutlarından biridir ve Martha bunu bizzat yaşayarak deneyimlediği için açık artırmayla ilgili çok detaylı bilgiler verir:

“Müzayede görevlisi tüccarlara işaret verdi. Önce erkekleri incelediler. Tüccarın biri çubukla Lucas'ın pazılarını kontrol etti. Eğer bir tüccar erkek

²⁸⁴ Phillips, *Crossing the River*, 73.

²⁸⁵ Phillips, *Crossing the River*, 74.

²⁸⁶ Phillips, *Crossing the River*, 74.

bir köleyi satın alıyorsa, nehrin aşağısına götürüyordu. Ölmeye. Bütün bildiğimiz bu kadardı. Ev işlerinde yardımcıya ihtiyacı olan aileler ya da çocuk doğurması için genç bir kıza ihtiyacı olan çiftçiler bize doğru bakıp sıralarını bekliyorlardı.”²⁸⁷

Kızı Eliza Mae tarafından ölmeden önce sürekli tekrarlanan ‘anne’ kelimesi Martha’nın hiçbir zaman unutmadığı ve unutamayacağı kadar öneme sahip bir kelime olduğu için kızının ölümünden sonra bile bunun hâlâ kendisine söylendiği hissine kapılır: “ ‘Anne.’ Eliza Mae tek bildiği kelime buymuşçasına durmadan bu kelimeyi tekrar ediyordu. Bu tek kelimeyi. Yalnızca bu kelimeyi.”²⁸⁸ Afrikalı babası gibi Martha da ortak anıların yansımalarıyla esir alındığı için sevgili kızını kölelik sistemi yüzünden kaybetmenin ortak anısıyla çevrelenmiştir.

Martha’nın hayatında açık artırmanın önemine kısa bir şekilde değinildikten sonra sürekli anılarına geri dönülerek kızını ve kocasını kaybetmenin kendisinde yarattığı ayrılık travması tasvir edilmektedir. Martha okuyucuya orada tam olarak ne olduğunu anlatmak için açık artırma anılarına geri döner fakat Martha için açık artırma anısı daha çok, yolculuğunun nasıl başladığıyla ilgili bir anıdır: “Sahip olduğu her şey tek elinde tuttuğu bir çıkın içerisinde sallanıyordu. Artık ne bir kocası ne de bir kızı vardı ama onları kaybettiği anısı apaçık bir şekilde zihninde yer alıyordu. Lucas’ı sopasıyla dürtten tüccar cömert bir miktara onu satın almıştı.”²⁸⁹ Memleketini ve ailesini kaybettikten sonra Martha’nın yalnızlığı ve umutsuzluğu detaylı bir şekilde resmedilmektedir: “Martha Kansas’ta bazen sesler duyuyordu. Belki bir tanrı vardı. Belki de yoktu. Kendini yalnızlık tarafından hapsedilmiş ve ailesi olmadan orta yaşlarına sürükleniyormuş gibi hissediyordu. Geçmişten gelen sesler. Bazıları tanıdıktı. Bazılarıysa değildi. Ama yine de dinledi. Kendi umutsuzluğunu fark ederek.”²⁹⁰

Martha köleliğin korkunç deneyimlerini yaşadıktan sonra yeni bir hayat kurmak için batıya California’ya gider. “Savaş başladı ve bitti, neredeyse hiç farkına bile varılmadan ittifak sona erdi. Şimdi özgürdüm, ama özgür olmanın yaşamımı nasıl değiştireceği konusunda hiçbir fikrim yoktu.”²⁹¹ Martha’nın batıya doğru giden öncülerin arasına katılma isteğinin itici gücü, bir kez daha kızını görebilme arzusudur.

²⁸⁷ Phillips, *Crossing the River*, 77.

²⁸⁸ Phillips, *Crossing the River*, 77.

²⁸⁹ Phillips, *Crossing the River*, 78.

²⁹⁰ Phillips, *Crossing the River*, 79.

²⁹¹ Phillips, *Crossing the River*, 84.

“Benim kızım. İçinde yeniden bir gençlik enerjisi beliriverdi. Çocuğumu California’da bulacağımı biliyorum.”²⁹² Virginia’da ailesinin dağılması elbette Martha üzerinde bir travmaya neden olmuş ve aile sahibi olma konusundaki kişisel özgürlüğünü elinden almıştır.

Aile ve topluluk bağlarının güçlü olması, kimlik aktarımının sürdürülebilir olmasını sağlamakta ve benliğin etkileşim içinde olduğu toplumun değerlerini kendi öz değerleriyle kaynaştırarak daha da güçlenebilmesine olanak tanımaktadır. Mutlu bir aile imajı ve aile bağlarının kuvvetli olmasının kişinin diasporada yaşadığı gerçeğini bir nebze de olsa unutmaya için gerekli olduğu romanın tam merkezinde yer almaktadır. Martha’nın mutlu bir aile yaşamına sahip olamaması ve ailesinde sürekli sıkıntılar yaşaması onun içinde bulunduğu diasporik durumdan kurtulmasını engellemektedir. Martha yaşadığı kayıplar sonrasında kendisini yaşadığı topluma ve aile hayatına yabancılaşmış hissederek, kendisine hiçbir mutluluk getirmeyen aksine hayal kırıklıkları ile dolu olan yaşadığı şehirden kaçıp kurtulmak ister. Kızının kaybetmenin yarattığı travma nedeniyle sürekli ona kavuşmanın hayalini kuran Martha, rüyasında kızının yaşadığı şehre dönmenin ve daha iyi yaşam koşulları içinde kızıyla mutlu bir şekilde yaşamaya dair duyduğu özlemin yansımasını rüyalarında görür:

“Martha kendi başına, elinde kıyafet çıkını tutarak batıya California’ya doğru seyahat ettiğini görür rüyasında. Orada, sosyal statüye sahip, uzun, sağlıklı bir zenci olan kızı Eliza Mae tarafından karşılanır. Birlikte geniş ve güzel bir mahalledeki Eliza Mae’nin konutuna doğru, çamurlu yollardan ilerleyerek giderler.”²⁹³ Martha’nın batıya doğru gitme konusundaki kararlılığı, diaspora altında yaşayan insanların kendi hakları için savaşıma devam etmeleri konusunda gerek duyulan düşüncüyü kuvvetlendirmeye yardım etmektedir: “Bir daha asla doğuya doğru gidemeyecektir. Kansas’a. Virginia’ya. Ya da daha ilerisine. Artık kızının kucağında doğduğu vatani bulduğu batılı bir ruhu vardır.”²⁹⁴

Martha’nın yer aldığı bölüm, köleliğin siyah kadınlar üzerindeki etkisini anlatır. Martha, kızını bulmak ve ilişkilerin sıcaklığını ve samimiyetini aramak için Kansas’tan kaçan bir köledir. Ölümü acıklıdır, çünkü dileklerini gerçekleştiremez ve bu durum aynı

²⁹² Phillips, *Crossing the River*, 89.

²⁹³ Phillips, *Crossing the River*, 93.

²⁹⁴ Phillips, *Crossing the River*, 93.

zamanda köleliğin kısır sistemine boyun eğen siyah annelerin ve eşlerin ortak kaderini gösterir. Martha'nın psikolojik travması, aile ilişkilerinin bozulmasından ve kızını kaybetmesinden kaynaklanmaktadır. Aile ilişkilerinin bozulmasından doğan bu parçalanma zihninde sürekli canlanır ve bu nedenle anlatı doğrusal bir çizgiyi takip etmez. Martha için, açık artırma anı ona ayrılık anılarını ve sonsuz yolculuklarını hatırlatır. Önsözdeki efsanevi baba gibi, trajik olayın hatırası hayatında önemli bir rol oynar ve bu nedenle unutulmaz. Her ne kadar kendi ebeveynlerinden ayrıldığından bahsedilmese de en çok endişe duyduğu şey açık artırma merkezinde kocası ve kızıyla arasındaki bütün iplerin kopmasıdır. Geçen gece Lucas'la geçirdiği son geceyi acı çekerek geçirmesinin yanı sıra küçük kızının açık artırma merkezinde dehşet ve şaşkınlığını ve nihayetinde çocuğunu rahatlatma kousundaki güçsüzlüğünü hatırlar.

Phillips, Martha'nın rahatsız edilen ruhunu göstermek için hatıraları ve hayalleri kullanır. Aile ilişkilerini sahip olduğu hatıralar ve hayaller yoluyla yeniden yaşayan Martha'nın hatıraları ve hayalleri, onun bir kayıp ve ayrılık dünyasına girmesine hizmet ederken, aynı zamanda hayatında iyileştirici bir rol üstlenir. Onlardan aldığı destek ve enerji, daha sonraki yolculuklarına son derece olumlu katkıda bulunarak yaşamaya devam etmesine ve kayıp çocuğuyla bir yerlerde karşılaşılabileceğine inanmaya zorlar. Bu travmatik hatıraların içinde yaşaması maalesef onu hayal dünyasındaki birine dönüştürür. Martha'nın geçmişini hatırlatmak için hatıraları ve hayalleri kullanan Phillips, onun yaşadığı psikolojik travmayı yeniden canlandırmayı amaçlamaktadır. Batı, Martha için hem yaşamı hem ölümü temsil eder. Martha'nın hayatında Batı büyük bir boşluk oluşturur. Batı, Kaliforniya, onu vaatleri ve beklentileri ile davet etse de zorluklara ve yokluklara artık tahammül edemez. Martha'nın hikâyesi, sürekli ayrılıkların psikolojik acısını ve kölelik sistemindeki insanların bir mal gibi alınıp satılması sonucunda ilişkilerin kesilmesini ele alır. Sonunda, California'ya giderken Colorado Bölgesi'nde terk edilmiş hâlde ölü olarak bulunur.

Kölelerin kendi vücutları üzerinde herhangi bir yetkisi olmadığı gerçeği Martha'nın ölümünde açıkça görülmektedir. Martha'nın öldüğünde bile kendi bedeni ve kimliği üzerinde herhangi bir yetkisinin olmaması yaşanan travmanın boyutunu gösterir. Tek başına ölen Martha geride herhangi bir iz bırakmaksızın köle yolunda kaybolan diğer herhangi bir köle gibi yok olur: “Eğer Hristiyanlığa uygun bir defin

gerçekleşecekse ona bir isim seçmek zorunda kalacaklardı.”²⁹⁵ Martha’nın ikisinde de insanlığını yitirmiş olduğu parçalanmış geçmişi ve içinde bulunduğu anın birbiri içine geçmesiyle, bu bölüm köleliğin ve diasporanın aile üzerindeki yıkıcı etkilerini gün yüzüne çıkarmaktadır.

Kölelik sona erdiğinde, yalnızca kaybettiklerinin hafızasında oluşturduğu derin yaralarla yaşamak zorunda kalmayan Martha, aynı zamanda kölelik sisteminde yok edilen saygınlığının ve onurunun kaybıyla da karşı karşıya kalır. Kölelik döneminde maruz kaldığı ırkçı hakaretler sonrası benliğine olan saygısını yitiren Martha, kölelik resmi olarak yasaklandığında bile, ırkçılığın zincirlerinden zihinsel olarak kurtulamaz, çünkü özgürlüğünü elde ettikten sonra bile hafızasından silinmeyen ailesinin parçalanmasının izleri zihinsel anlamda köleleştirilmesine neden olur. Hafızasında travmatik deneyimlerini sürekli yaşaması Martha’nın yaşadıklarını unutmasının önündeki en büyük engel gibi durmaktadır. *Imaginary Homelands* adlı eserinde Hint asıllı İngiliz yazar Salman Rushdie, bu hafıza nosyonu ile ilgili olarak, “İnsanın iktidara karşı mücadelesi, unutmaya karşı hafızanın mücadelesidir”²⁹⁶ derken hafızanın postkolonyal bir mücadele olduğunu ve yaşanan acıların ve travmaların unutulmasına karşı bir kalkan görevi gördüğü söyler.

Romana adını veren “Crossing the River” adlı üçüncü bölümde, Liverpool’dan Afrika’nın rüzgârın esen sahiline doğru yelken açan ve Ağustos 1752 ile Mayıs 1753 yılları arasında yola çıkan ‘Duke of York’ adlı köle gemisinin kaptanı olan John Hamilton’a ait bir kayıt defteri sergilenmektedir. Eserinde İngiliz sömürgeciliği, köle ticareti ve kölelik düzeni hakkında kınayıcı ifadeler kullanmayan yazarın sesi karakterlerin sesiyle karışarak onların kendi sesi haline gelir. Bu bölüm okuyucuyu bir İngiliz köle tüccarının zihninin içine, Phillips’in gerçek bir on sekizinci yüzyıl belgesine dayandığı gemi günlüğüne yerleştirir. Birinci şahsın ağzıyla anlatılan tarihsel belgelere büyük önem veren yazar, bunların geçmişin karanlık sayfalarına açılan en önemli pencereler olduğunu düşünür:

“Benim hissiyatım, her zaman geçmişle sürekli bir ilişkinin olacağıdır, çünkü bu sizin kan akışınızın bir parçasıdır, bu sizin kişiliğinizin bir parçasıdır ve bu yüzden ondan asla vazgeçemezsiniz. Bir yazarsanız, kişinin

²⁹⁵ Phillips, *Crossing the River*, 93.

²⁹⁶ Salman Rushdie, *Imaginary Homelands*, Granta Books, 1991, 14.

geçmişine sırtını dönmesinin gerçekten sorumsuzca bir davranış olduğuna inanıyorum. Çünkü ister beğenin ister beğenmeyin, geçmiş aslında sizi siz yapan şeydir.”²⁹⁷

Köleliğin olumsuz sonuçlarının sürekli kendisini tekrar ettiği bu bölüm, köleler tarafından yapılan ayaklanmalar, köleleri ve mürettebat çalışanlarını öldüren hastalıklar ile kölelerin maruz kaldığı insanlık dışı davranışlardan oluşur. Ölümle ve fiyatlarla yavaşlayan insan pazarının istikrarlı bir şekilde toparlanmasını anlatan bu bölümün odak noktası insanların sömürgeleştirilmesidir. Köle gemisine binmeye zorlanma süreci köle tüccarlarına satılan her bir Afrikalının deneyimlediği bir travma meydana getirmiştir. Liverpool’dan Afrika’nın Windword Sahiline köle satın almak ve onları ABD’ye götürmek için yapılan gemi seyahatleri, Kaptan James Hamilton’ın seyir defteri ve karısına yazdığı mektuplar vahşi köle ticaretinin parçalara ayrılmış vicdanını gözler önüne sermektedir.

Hamilton mektuplarında hem kendinden hem de tayfası ve eşiyle olan ilişkisinden bahsederken duygusal ve teferruatlı bir anlatım kullanmaktadır. Anlatımın ikili şekli, günlük hayatlarında insanların kullandıkları çift karakterliliği yansıtmaktadır. Bu bölüm Hamilton’ın iki yönünü de ortaya çıkararak, onu hem bir köle tüccarı hem de bir insan olarak okuyucuya göstermektedir. İsyanlar, fiyat dalgalanmaları, takas, değersiz kölelerin öldürülmesi, kırbaqlama, işkenceler, mürettebatın itaatsizliği, diğer köle gemilerinin ve kaptanlarının listesiyle birlikte köle ticaretinin işaretleri, insan eti üzerindeki iğrenç ticareti, kurban edenlerin ve kurban edilenlerin kişiliklerindeki bölünmeyi ortaya çıkarmaktadır. Hamilton’ın anlatısı, Martha (Amerika’da) ve Travis’in (Avrupa’da) anlatılarını diasporayı yaşayan insanlar için insan haklarının çöküşündeki Anglo-Amerikan bağıni yeniden incelemek için birbirine bağlamaktadır.

Mürettebattan olan Joseph Cropper ve Jacob Creed’in geminin filikasını çalması köleliğin bir sonucu olarak görülebilir. Filika daha sonra bulunmasına rağmen iki adam da ortada yoktur, çünkü bu iki adam artık geminin şartlarına dayanamadıkları ve sömürgeleştirme kültürünün bir parçası olmak istemedikleri için kaçmayı tercih etmişlerdir. *Cambridge* romanındaki Emily gibi, baş kahraman olarak Hamilton’ın seçilmesi de garip bir tercihtir, çünkü bu, siyahi kurban ya da beyaz fail figürünün ırksal

²⁹⁷ Stephen Clingman, “Other Voices: An Interview with Caryl Phillips”, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009, 95-117.

çizgileri boyunca geleneksel sınıflandırmaya direnen zorlu ve karmaşık bir temsildir. Hamilton'ın rahmetli babasının Afrika'daki son hareketlerini araştırma ve aile bağlantılarını takip etme arzusu, köle tüccarı olma rolüyle ironik bir şekilde çelişir. Phillips kendine özgü bir şekilde, önceden insanlıktan çıkmış bir canavar gibi tasvir edilen karaktere geri döner ve Emily ile Hamilton gibi karakterlerin sahip oldukları bu imajı sorunsallaştırır: “Benim melankolik olduğumu iddia ediyorlar; ben de onlara akıllarını yitirdiklerini söylüyorum. Onlar benim sadece bir kadına köle olduğumu söylüyorlar, bense onlara her seviyeden yüzlercesine köle olduklarını.”²⁹⁸

Kaptan Hamilton'ın notları, onun hesapçı, soğuk, hatta zalim bir adam olduğunu göstermektedir. Gelecekteki görevleri için yeteri kadar güçlü görünmeyen kölelerden kurtulma konusunda tereddüt etmez: “Sabahın dokuzunda güverteye geldi ve yanında ikisi güçlü erkek çocuğu ve daha sonra elden çıkarmalarını söylediğim üçü yaşlı kadın olmak üzere toplam beş köle getirdi.”²⁹⁹ Hamilton yakaladığı köleler hakkında konuşurken soğuk ve insanlık dışı bir tutum sergiler. Onları daima taşınan mallar olarak gördüğü için mürettebattan birinin tecavüzüne uğrayan hamile siyahi bir kadından numaralandırarak bahseder: “Saat altıda George Robinson, hamile bir köleyi iğfal edip, geminin kıç tarafının manzarasında onunla yattı. Onu zincire vurdum. Sanırım güvertedeki bu tip bir ilişkinin ilki değildi bu. Numarası 72.”³⁰⁰ Soy isimleriyle kaydedilen gemi mürettebatının aksine, Afrikalıların isimleriyle değil, sadece seri numaralarıyla ayırt ediliyor olması onların insan olarak değil de satılacak mallar olarak görüldüğünü gösterir: “Gece yarısından önce 3 kadın zenciye daha gömdük (71, 104, 109 Numaralı).”³⁰¹

Phillips günlük girdilerinde, kaynağın değiştirilebileceğini ve aynı zamanda köleliğin parçalı tarihinin tam olmadığını önererek sürekli daireler çizmektedir. Bu boşluklarda kölelerin sesleri ve hikâyeleri gibi konuşulmayan ya da kayıp bölümler vardır. Kendileriyle aynı kaderi paylaşan kişilerin ölümlerinde ve hastalıklarında bile insanca muameleden uzak bir davranışla karşılaşmalarına ve öldüklerinde bir çöp torbası gibi denize atılmalarına tanıklık eden diğer kölelerin zihinlerinde bu durum unutulması zor bir anı olarak kalır: “Akşam yedide marangoz yardımcısı Edward White

²⁹⁸ Phillips, *Crossing the River*, 108.

²⁹⁹ Phillips, *Crossing the River*, 113.

³⁰⁰ Phillips, *Crossing the River*, 115.

³⁰¹ Phillips, *Crossing the River*, 124.

yedi gün süren şiddetli ateşin sonrasında öldü. Hemen gömdük onu. Şiddetli bir vücut akıntısı çeken 29 numaralı erkek çocuğunu denize attık. Şimdi birbirine yardım edemeyen 3 beyaz tenlimiz var.”³⁰²

Köleliğin olumsuz sonuçları çoğu zaman benzer özellikler taşımaktadır. 25 Nisan 1753’te gerçekleşen bir istisna dışında bu sonuçların çoğunun Hamilton üzerinde çok az etkisi olmuştur. Hamilton mürettebatında çalışan bir adamı insan olarak umursamaz, onu sadece işini iyi yapan bir mürettebat olarak görür. Hamilton bir adamın ölümünün yalnızca yolculuğu nasıl etkileyeceği hakkında endişelenmektedir: “Bu öğleden sonra ikinci yardımcım Francis Foster çok şiddetli bir ateşe maruz kalmasının ardından öldü. Korkarım ki onun ölümü bizim ticaretimizi kötü etkileyecek çünkü o oldukça hamarattı ve yerliler üzerinde büyük bir etkiye sahipti.”³⁰³ Hamilton’ın birkaç gün sonra karısına yazdığı mektup, Bay Foster’ın ölümünün kendisini gerçekten ne kadar çok etkilediğini göstermektedir. Bay Foster, Hamilton’ın gemide sahip olduğu en iyi arkadaştır ve ölümünün ardından Hamilton mektupta açığa vurduğu duygularını içine gömerek bunu etrafına yansıtmaktan kaçınır: “Hem kendi adıma hem de senin adına onu özlüyorum çünkü senin hakkında sadece onunla konuşarak kafamı dağıtabiliyordum. Çok değerli bir konu olduğu için bunu sadece onunla paylaşabiliyordum, onun dışında senin adını yüceltebileceğim başka bir insan yoktu.”³⁰⁴

Hamilton karısından ve aile olma düşlerinden ayrılmasına yol açan köle ticareti işini sevmez: “Gelecekte mutlu bir birlikteliğimiz olsun diye gereken her şeyi yapacağım çünkü bu ticaret ilişkisinin sonunda aile saadetimiz var.”³⁰⁵ Bu yolculuğun sonu Nash, Travis ve Martha da gemide oldukları için romanın geri kalan kısmına bağlanmaktadır: “Sakin bir tekne yanaştı. İki güçlü erkek çocuğu ve gururlu bir kız çocuğu getirdi. Sanırım bu yolculuktaki ticaretimin sonuna gelmiştim.”³⁰⁶

Tam tarihleri ve rakamları ile Kaptan James Hamilton’ın kayıt defteri, insan satışının ve esaretin yürütüldüğü tamamen mekanik bir durumu ifade eder. Kölelerin insanlık dışı bir şekilde numaralandırılması, yüksek ateşli olmalarına rağmen satılması ve satın alınmasını anlatan Kaptan Hamilton’ın anlatısı, Afrikalıların köle ticaretine

³⁰² Phillips, *Crossing the River*, 116.

³⁰³ Phillips, *Crossing the River*, 116.

³⁰⁴ Phillips, *Crossing the River*, 119.

³⁰⁵ Phillips, *Crossing the River*, 120.

³⁰⁶ Phillips, *Crossing the River*, 124.

maruz kalmaları ve yaşadıkları diasporaya yönelik büyük bir eleştiridir. Mürettebatı onun yanı başında ölürken, kaptanın hayatının da ne kadar tehlike altında olduğu anlaşılmaktadır çünkü kendi sağlık durumu iyi değildir. Zengin ve beyaz bir erkek olarak kölelik tarihindeki egemen söylemin temsilcisi olan Hamilton haricinde gemideki diğer bütün köleler kendilerini belirsiz bir geleceğin ortasına bırakılmış durumda bulurlar ve bu da onların diasporik öznel olduklarını düşünmelerine yol açar. Romanın bu üçüncü bölümü son paragrafta da gösterildiği gibi Hamilton'ın günlüğünün güvenli bir şekilde Afrika'ya varınca değil, okyanusta bir yerlerde bitmesi ile sonuçlanır:

“21 Mayıs Cuma. Gece boyunca şiddetli bir rüzgâr ve yoğun bir yağmur vardı. Çok korkmuştum çünkü denizcilik hayatım boyunca hiç buna benzer bir şeyle karşılaşmamıştım. Şafak vaktinde huysuz köleler güverteye geldiler fakat hava o kadar keskindi ki ne buna dayanabiliyorlardı ne de güverteyi yıkayıp dans edebiliyorlardı. Birbirlerine sokulup ağıt yarmaya başladılar. Artık Afrika görüş alanımızda değildi.”³⁰⁷

Romanın “Somewhere in England” isimli dördüncü ve en uzun bölümü ırkçılık, toplumsal dışlanma ve ötekileştirme gibi konuları bir İngiliz köyünde yaşayan Joyce isimli Yorkshire'lı beyaz bir İngiliz kadınının siyahi Amerikalı bir asker olan Travis'le olan evliliği üzerinden ele alır. Annesinin itirazlarına aldırmaz etmeden ilk olarak Len adında bir adamla evlenen Joyce, eşinin yasadışı faaliyetlerde bulunan bir alkolik olduğunu öğrenmesi ve eşinden gördüğü şiddet sonrası psikolojik bir travma yaşar. Joyce, Len tarafından uygulanan aşırı fiziksel şiddete maruz kalmasını şöyle anlatır: “Geçen gece Len beni dövdü. Bardan geri geldikten sonra. Sarhoştı. Her şey çok hızlı oldu. Sadece bir üniformaya sahip olamayışın vermiş olduğu utançla yapıyordu bunu.”³⁰⁸ Len'in polis tarafından tutuklanması ve birkaç yıl hapse atılmasıyla sonuçlanan süreç zarfında Joyce, İkinci Dünya Savaşı sırasında köyünde bulunan siyahi Amerikalı bir asker olan Travis ile ilişki kurar. Travis savaştan hemen önce tanışıp aşık olduğu Joyce ile aralarındaki ırk ayrımına rağmen evlenmeye karar verir. İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı esnada bir Amerikan askeri olarak İtalya'yı Mussolini rejiminden kurtarmak için hizmet ederken kısa süre sonra ölür ve Joyce küçük oğlu Greer'dan ailesinin ve toplumun baskılarına daha fazla dayanamayıp vazgeçmeye ikna olur.

³⁰⁷ Phillips, *Crossing the River*, 125.

³⁰⁸ Phillips, *Crossing the River*, 159.

Bu bölüm görünüşte romanın başındaki isimsiz Afrikalı babanın Nash'in dışındaki kayıp bir başka oğlu olan Travis'in hikâyesini anlatır ancak bunu tamamen Travis'in değil de Joyce'un bakış açısından anlatır. Joyce başlangıçta Travis'i siyahi bir adam olarak görmese de, siyah olduğu gerçeği aşk ilişkilerinin her yönünü belirler ve çocuğundan da siyah olduğu için vazgeçmek zorunda kalır. Birinci şahıs anlatısında yazılan bölüm Travis'in savaş için Avrupa'ya gelmesinden önceki Haziran 1937'den 1963'e kadar bir günlük girişi şeklindedir. Joyce, Travis ile evlenmeden önceki kocası Len ve annesi tarafından zorbalık edilen yalnız, psikolojik olarak parçalanmış bir kadın olarak sunulur. Joyce'un hayatının Travis'in hayatıyla iç içe geçmesi, doğrusal bir anlatımla değil daha çok Afrikalı diaspora insanlarında evrensel olan yurtsuzluğun tutarsızlığını gösteren kaotik ileri geri geçişlerle tasvir edilmektedir. Diğer üç bölümde kölelik konusu ağır basarken bu bölümde köleliğin izlerini bulmak oldukça zordur. Gelişen olumsuz olayların çoğu İkinci Dünya Savaşı'nın sonucudur. Erkekler, eşleri ve çocukları evde kalıp hayat mücadelesi verirken; vatanları için savaşmaya zorlanırlar. Doğrudan savaşa katılmayanlar da kendilerini savaşın dolaylı katılımcısı olarak bulurlar.

İkinci Dünya Savaşı'nda beyaz askerler tarafından kendisine yönelik ırkçı saldırıların kurbanı olan Travis, bugün Afrika diasporasını oluşturan sayısız ve isimsiz insandan biridir. Amerika'da siyahi olmanın olumsuzluklarını deneyimlediği ve gerçek anlamda insan haklarından faydalanamadığı için kendisini yeni bir arayış ve umut yolculuğuna sürükleyen Travis açısından savaş diasporadan kurtulmaktan çok insan olmanın ve insan olarak değer görmenin kazanımlarını elde etmenin bir çabasıdır. Kendisi gibi savaşmak için İngiltere'ye gelen diğer askerler “küçük kayıp çocuklar gibi üzgün görünüyorlardı.”³⁰⁹ Geldiği bölgedeki insanların siyahi olduğu için gözlerini üzerine diktiği ve davetsiz bir misafir olarak gördükleri Travis etrafında bazı siyahi askerler dışında konuşabileceği hiç kimseyi bulamamanın derin üzüntüsünü yaşar.

Beyaz bir İngiliz kadını olan Joyce, Len ile olan ilk evliliğinde ve ondan önce beyaz bir aktör olan Herbert ile yaşadığı ilişkisinde aradığı mutluluğu bulamaz. Mutsuz biten bu ilişkilerde yaşadığı duygusal parçalanmışlığı tedavi etmek ve gerçek anlamda mutlu olabilmek için ailesinden ve toplumdan gelen baskılara rağmen siyah olduğuna bile bakmaksızın Travis ile evlenen ve üstelik ondan bir de erkek çocuk dünyaya getiren

³⁰⁹ Phillips, *Crossing the River*, 129.

Joyce yine de aradığı mutluluğa tam anlamıyla erişemez. Kocası Travis'in savaş esnasında İtalya'daki bir başka cepheye gönderilip orada ölmesi sırasında beyaz bir İngiliz kadının siyahi bir bebeğe annelik etmemesi gerektiği yönünde kendisine toplumdan gelen baskılar sonrası oğlunu evlatlık olarak vermek durumunda kalır. Kocası Travis'in fiziksel olarak yaşadığı yerinden edilmişliği zihinsel ve içsel anlamda yaşayan Joyce kendisini psikolojik bir travma deneyiminin içinde bulur.

Joyce içinde bulunduğu zihinsel dünya bakımından diğer insanlardan farklıdır. Kendisiyle ilgili hiçbir anısı olmayan babasını Birinci Dünya Savaşı'nda kaybeden Joyce, şehrin savaş anıtında, yitirilen diğer insanlar arasında onun ismini aradığını hatırlar: “Belediye binası yakınlarında, bronz bir tabakanın üstünde babamı bulmuştum, ama adı diğer yüzlercesinin arasındaydı. Bu sadece onu bulduğum ama keşfedemediğim bir yerdi.”³¹⁰ Gece boyunca Alman savaş uçaklarının hedefleri vurmasını daha da zorlaştırmak için, İngilizlerin evlerindeki ışıkların dışarıya yansımalarını önleyecek perdeler kullanması gerekmektedir. Ağustos 1942 tarihli bu günlükteki notlarda, Joyce polisin talimatlarını aktarmaktadır:

“Köye giden tüm yollarda barikat kurmak zorundaydık. Bozuk at arabası parçaları, lastikler, her çeşit hurda yolun kenarına yerleştirilmeli ve kaydırılmaya hazır halde tutulmalıydı. Hendekler kazmalı ve onları elektrikli tellerle çevirmeliydik. Ayrıca, motorlu taşıtlara sahip olanlar, park ettiklerinde araçlarını hareketsiz bırakmak zorundaydılar.”³¹¹

Yirminci yüzyılın son yarısında İngiltere’de siyahi erkek ve kadınlara karşı hissedilen duygularda herhangi bir değişiklik görülmez: “Lanet olası geldikleri yere geri dönebilirlerdi.”³¹² Siyahi askerlere karşı hem fiziksel hem de can sıkıcı bir şekilde ayrımcılık yapılmıştır. Siyahi askerler çok aşağılayıcı bir şekilde tanımlanmış, insanların katlanmaları gereken aşağılık yaratıklar olarak anlatılmışlardır. Yalnızca üstleri tarafından değil aynı zamanda İngiliz liderler tarafından da küçük görülmüşlerdir. Bu yüzden siyahi askerler psikolojik ve kültürel bir travmanın da kurbanı olmuşlardır:

“Köyünüze yerleştirdiğimiz hizmet elemanlarıyla ilgili sizinle konuşmaya geldim. Bu çocukların çoğu eşitmişiz gibi onlara davranmamıza alışkın

³¹⁰ Phillips, *Crossing the River*, 132.

³¹¹ Phillips, *Crossing the River*, 137.

³¹² Phillips, *Crossing the River*, 144.

değiller; bu yüzden onların cevapları sizi tedirgin etmesin. Eğitilmiş insanlar değiller bu nedenle geleneklerinize ve yaşam tarzınıza alışabilmeleri için biraz zamana ihtiyaçları var. Dolayısıyla sabırla davranmanızı istemek için buradayım.”³¹³

Joyce kendisini içinde bulunduğu bu küçük köy topluluğuna ait hissetmez. Onun bu tutumu köylülere karşı bir tehdit olarak görülebilir çünkü onlardan açıkça farklıdır. Ön yargılarının olmayışı ve arkadaş canlısı yapısı onu diğerlerinden ayırır. Joyce insanların farklılığına değer verir ve Travis’in onun diğerlerinden farklı olduğunu söylemesi onu mutlu etmiştir: “Sanırım bir şekilde onlar gibi davranmıyorsun. Tam olarak nasıl olduğunu söyleyemem ama sadece farklısın. İçimden gülüyordum. Duymak istediğim şey tam da buydu.”³¹⁴ Joyce’un annesi öldüğünde, etrafında ona destek olacak kimseyi bulamaz. Joyce’un annesinin mezarının başında durduğu an, gerçekten ne kadar mutsuz olduğu görülmektedir: “Merhaba anne. Nasılsın? Umarım babamı tekrar bulmuştundur. Eğer onu bulduysan umarım mutludur. Hiç olmazsa benden daha mutlu. Neden mutlu olamadığını tam olarak bilmiyorum. Benden daha da mutsuz olmak için sefil biri olmak zorundaydın.”³¹⁵

Joyce’un yalnızlığı ve arkadaşının olmaması, kendi toplumundaki diğer insanları kabullenme konusunda onu daha da duyarlı hale getirir. Joyce kitapları tek sığınağı olarak görmekte ve onların bir çeşit özgürlük dünyası sağladığını hissetmektedir: “Onlarla gitmemi teklif bile etmediler. Başka bir yere gidip gidemeyeceğimi sormadılar bile. Umurlarında bile değildi. Sadece kitaplarla daha mutluyum. Bana bağırıyorlar ya da bir şeyden dolayı beni suçlamıyorlar. Hatta benim çok da yüzüne bakılacak biri olduğumu bile bilmiyorlar.”³¹⁶ Kocasını hapishaneye gönderildikten sonra, insanların Joyce’a karşı tavırları daha da düşmanca bir hal alır ve yanında kocası olmadan yerleştiği köyün bireyleri tarafından artık tam olarak kabul görmez. Kocasını Len tarafından fiziksel şiddete maruz kalan Joyce için bu durum aslında özgürleşmenin ilk adımıdır. Savaş başlayınca, Len yakalanıp hapse gönderildiği için marketi idare etmek artık Joyce’un işidir. Bu olay onun en sonunda özgürlüğün tadına varabilmesini sağlar: “Len yüzlerce insanın yaptığı ve ülke genelinde hâlâ insanların yapmakta olduğu bir

³¹³ Phillips, *Crossing the River*, 145.

³¹⁴ Phillips, *Crossing the River*, 163.

³¹⁵ Phillips, *Crossing the River*, 187.

³¹⁶ Phillips, *Crossing the River*, 190.

şeyi yaptığı için tutuklanmıştı. Yani kara borsa olarak adlandırılan ticareti yapmaktan. Onu aldıkları an üzerimden bir yük kalkmıştı. Göğsümdeki düğümler çözülmüştü. Artık yeniden nefes alabiliyordum.”³¹⁷

Kasabadan yeni gelen birisi olarak Joyce, kara borsacılıktan hapse gönderilen Len’e bağlı kalmama kararı yüzünden ve daha sonra Travis’le olan ilişkisinden dolayı iyice dışlanır: “Kimse bana bir şey söyleyemezdi. Ne düşündüklerini biliyordum. Beni sadece eğlenmek için kullanıyordu. Parmağımda bir yüzük yoktu ama yine de bana bu şekilde bakmaya haklarının olmadığını düşünüyordum.”³¹⁸ Joyce Travis’le tanıştığı zaman artık o kadar da yalnız olmayacaktır. Bunu ilk kez odasında Travis’in kokusunu yakaladığı an fark eder: “Oda onun gibi kokuyordu. Hoş bir koku. Kokusunu üzerimde hissedebiliyordum. Yeniden yalnız kalmayacaktım.”³¹⁹ Toplum, siyahi bir erkekle ilişkisi olan beyaz tenli bir kadını kabul etmez; bu yüzden yalnızca Travis’in ve siyahi askerlerinin travmadan mustarip olmadıkları, aynı zamanda Joyce’un da baskının açık bir kurbanı olduğu söylenebilir. Amerikan ordusunda oldukça düşük bir statüye sahip olan Travis’in, kampa bir kez geç gelmesi yüzünden sert bir şekilde cezalandırılması bile bu durumu örnekler niteliktedir: “Beni indirdikten sonra onu açık bir alana götürmüş ve cipten inmesini söylemişler. Sonra sopalarla onu dövmüşler. Bana, kendisini o kadar şiddetle dövdüklerini ve bu yüzden böbreklerinin patlayacağını düşündüğünü söyledi.”³²⁰

Bu bölümdeki kölelik şekli Joyce ve Len arasındaki evliliştir. Joyce Len’in üzerinde güç sahibi olduğu bir ilişkinin içine girmiştir ve Len gücünü Joyce’u döverek göstermektedir. Len hapishaneden çıktıktan sonra tekrar onun efendisi olmaya ve kölesi olarak gördüğü Joyce’u yeniden ele geçirmeye çalışmaktadır. Len’in ayağa kalkarak üzerine doğru büyük bir kızgınlıkla yürümesi sonucu Joyce yaşadığı korku ve panik anını şöyle ifade etmektedir: “Parmağını yüzüme doğrulttu. Cümlesini vurgulamak için beni itekledi. Ben burada olduğum sürece onu ya da onlardan herhangi birini görmeyeceksin, kasabaya, kulübe gitmeyeceksin, buraya getirmeyeceksin, onlarla konuşmayacaksın, hiçbir şey yapmayacaksın.”³²¹ Len, Joyce’u en aşağılayıcı sıfatlarla

³¹⁷ Phillips, *Crossing the River*, 198.

³¹⁸ Phillips, *Crossing the River*, 201.

³¹⁹ Phillips, *Crossing the River*, 209.

³²⁰ Phillips, *Crossing the River*, 207.

³²¹ Phillips, *Crossing the River*, 213.

adlandırdığı zaman, karısını kaybeden bir erkekten ziyade ırklar arası bir ilişkiye tolerans göstermekte başarısız olan bir toplumun temsilcisi gibidir: “Çıkmadan önce, kendi ırkıma karşı bir hain olduğumu söyledi. Gördüğü kadarıyla ben sıradan bir fahişeden daha iyi değilmişim. Ve köydeki diğer herkes onunla aynı fikirdeydi.”³²²

Greer, Amerikalı babası Travis ve İngiliz annesi Joyce’un evlenmesinden doğan bir çocuk olarak, kıtalar arası yer değiştirmeye dayanan Avrupa’nın yeni diasporasını temsil etmektedir. Greer, büyükbabasının anavatanı Afrika’yla olan bağları kopartmak zorunda kalması, annesinin İngiltere’den ve babasının da Amerika’dan toplumsal ve kültürel anlamda desteklerini kaybetmeleri sonucu diasporaya maruz kalan bir yetim olarak tasvir edilir: “Baba yok, anne yok. Sam amca yok. Yetim olarak İl Meclisinin bakımına veriliyordu.”³²³ Mussolini’nin 1943 yılında düşmesinden sonra, Travis İtalya’ya savaşa gitmeye zorlanmanın ve ailesinden ayrı kalacak olmanın üzüntüsünü yaşar: “Yüzünde hiçbir neşe yoktu. Dünyadaki en mutsuz adammış gibi görünüyordu. Belki de savaştan sonra beni terk etmesinden endişeleniyordum. Beraber Amerika’da yaşayamayacağımızı zaten söylemişti bana. Buna izin verilmezdi. Onunla evlenmenin onu burada tutabileceğini düşünmüştüm. İngiltere’de.”³²⁴ Joyce’a yönelik aşkının hayat verdiği bebeğini görmeden önce savaşta ölür ve Joyce’u bebeğinden ayırırlar: “Kendi başına yeni bir hayata başlamak zorundasın. Biz mantıklıydık oğlum ve ben. O, benden mavi paltolu bordo eşarplı kadına kendisini teslim etmemi istememişti.”³²⁵

Ev kelimesi Phillips için başlı başına bir sorunsaldır ve kullanılıştaki incelik Greer’in gelişine annesi Joyce’un göstermiş olduğu tepkiyle tasvir edilmektedir. Greer, Joyce’un evini kendi evi olarak adlandıramaz fakat yeni ilişkilerini kurmaya başlayabilmeleri için onunla oturmaya davet edilir: “Neredeyse ona kendini evinde hisset diyecektim, ama demedim. En azından bundan kaçınmıştım.”³²⁶ Romanın ana hikâyelerini oluşturan baş kahramanların anlatıları, köleliğin sayısız diasporik anlatılarından sadece birkaçını oluşturmaktadır. Kölelik tarihi boyunca ortaya çıkan buna benzer yaşanmışlıklar ve diasporik hayatlar toplumların ve bireylerin yaşadıkları kültürel ve psikolojik travmanın oluşturduğu olumsuz etkileri gözler önüne sermektedir.

³²² Phillips, *Crossing the River*, 217.

³²³ Phillips, *Crossing the River*, 223.

³²⁴ Phillips, *Crossing the River*, 225.

³²⁵ Phillips, *Crossing the River*, 228.

³²⁶ Phillips, *Crossing the River*, 231.

Joyce'un da aralarında olduğu çocukları Nash, Martha ve Travis hakkında konuşan romanın başındaki Afrikalı isimsiz babanın Joyce'u kendi çocuklarından biri olarak görmesi, hayalleriyle bağlantılıdır. Baba beyaz tenlilerle siyahilerin birbirlerine eşit olarak görüldüğü günleri hayal etmektedir. Joyce Travis'in beyaz insanlarla eşit olduğunu düşündüğü için, Afrikalı baba bunu hayallerinin başlangıcı olarak niteler ve bu yüzden Joyce'u kendi çocuklarından biri gibi algılamaya başlar: “Bir gün Georgia'nın kızıl tepelerinde, önceki kölelerin çocuklarının ve önceki köle sahiplerinin çocuklarının kardeşlik masası etrafında birlikte oturacaklarına dair bir hayalim var.”³²⁷ Bu bölümün son cümlelerinde, baba giriş bölümünün başlangıcındaki ve sonundaki aynı kelimeleri kullanarak travmanın tekrar eden döngüsüne işaret eder. Giriş bölümü utanç ve pişmanlıkla doluyken, sonuç bölümü parlak bir geleceğin umudu ve hayaliyle doludur:

“Umarım hayatta kalanların sesleri arasında ara sıra kendi çocuklarımla seslerini duyabilirim. Nash'im. Martha'm. Travis'im. Kızım. Joyce. Hepiniz. Yaralı fakat azimli. Paniklerlerse, Kaptan Hamilton'ın kullandığı araçlar yüzünden el ve ayak bileklerini kırabilirler. Suçlu bir baba. Her zaman dinliyor. Suyun içinde hiç yol yok. Hiçbir işaret yok. Dönüş yok. Umutsuz bir ahmaklık. Mahsul kıtlığı vardı. Sevgili çocuklarımı sattım. İki güçlü erkek çocuğu ve gururlu bir kız çocuğunu satın aldım. Ama onlar uzak nehirlerin kıyılarına vardılar.”³²⁸

Phillips'in tüm eserlerinde olduğu gibi, bu eserinde de açık bir şekilde suçlu ve masum taraflar yoktur ve bu da *Crossing the River* romanındaki utanç dalgasının merkezi olan bir gerçektir. Romanın açılış ve kapanış bölümlerinde geçen “utanç verici bir ilişki” ifadesi, 1753 yılında Afrikalı bir baba ve köle tüccarı arasındaki ilk alışverişi belirleyen bir sığınaktır. Phillips, marjinalleştirilmiş ve madun olarak ötekileştirilmiş insanları dile getirmeye çalışmaz. Roman, açılış sayfalarında köleliğe satılan çocukların her birinin görünüşte kendi deneyimlerini ardı ardına konuşacağı, ama aslında hiçbirinin konuşmadığı bir yapı sunmaktadır. Nash hikâyesini saf bir taklit söyleminde anlatır; Martha'nın hikâyesi, üçüncü şahıs ve özgür dolaylı anlatımının birleşimiyle anlatılır; Travis'in hikâyesi ise, eski sevgilisi Joyce'un anlatımıyla anlatılır. Phillips'in romandaki karakterleri, farklı ülkelerden ve ırklardan oldukları için sömürgeci zihniyetin dünyasına ayak uydurabilmek adına yabancılaştırıldıkları öz kimliklerini bir kenara bırakarak

³²⁷ Phillips, *Crossing the River*, 235.

³²⁸ Phillips, *Crossing the River*, 235.

egemen kültürü ve dili taklit etmeye mecbur bırakılmanın bir senaryosunu canlandırmaktadır.

Paylaşılan temalar bu romanın farklı hayat hikâyelerini bir arada tutmaktadır. Baba tarafından terk edilmenin ilk günahı diasporanın nesilleri boyunca tekrarlanır. Nash'in babasının yerine koyduğu Edward bile, sonunda Nash'in sessizliğinin nedenini araştırma konusundaki başarısızlığı yüzünden Nash'i başından atmış sayılır. Küçük karakterler de bu modele uymaktadır: Martha'nın sevgilisi Chester, babası olduğu çocukların izini kaybettiğini kabul eder. Ortada görünmeyen baba motifine, yerinden edilme motifi eşlik eder. Her çocuk sadece kendi evinden uzakta değildir, aynı zamanda yabancı bir yer ve kültürde ölür.

Roman boyunca bir hayalet gibi musallat olan ve “Baba, beni neden terk ettin?” şeklinde sürekli tekrarlanan İncil sorusunu Nash, beyaz babası Edward'dan bahsederken, Martha ise Tanrı'ya hitap ederken kullanır. Romanın bütününe bakıldığında ise aynı sorunun ayrılık ve yerinden edilme deneyimleri sonucunda travma yaşayan çocuklar tarafından kendilerini köle tüccarlarına satan babalarına hitap ederken kullanıldığı görülmektedir. Baba gibi davranma ve sorumluluk sahibi olma konularında okuyucuyu derinlemesine düşünmeye zorlayan yazar küçük bir aile üzerinden siyahi toplumunun tarihsel süreçte yaşadığı sömürgecilik, diaspora ve kölelik deneyimlerine ışık tutmaktadır.

Eve dönüş, Phillips'in romanları boyunca birincil vatana gerçek bir dönüş anlamı içermez. Karakterler gerçek bir dönüş arzusunu dile getirse de aslında kendilerini evde hissettirebilecek, acılarını hafifletebilecek bir tür telafi edici etki aramaktadırlar. Parçalanmış kimlikleriyle baş etmek için bazı karakterler kaybedilen ya da kovulan aile üyeleri ve köleliğe satılan çocukları ile tekrar birleşmeye çalışırlar. Bir aile üyesini aramak, ev aramak için bir metafor haline gelir; geçmişe geri dönmek, onlar için eve gitmek anlamına gelir.

Tarih, Phillips için kişisel bir meseledir ve kültürel hafıza, tarihsel süreçte meydana gelen yaşanmışlıklar bunlara birebir tanıklık eden veya yaşayan bireylerin söylemleriyle anlaşılır. Phillips geçmişle ilgili tarihi hikâyeler yaratmaktansa, tarih ile kendi hikâyeleri arasında bir gerilim ortaya çıkaran ve bu gerilimi pekiştiren belirli anlatıcılara karşı temel bir zemin olarak tarihi kullanmaktadır. Farklı tarihleri kişisel

hikâyelerle anlatan Phillips hem baskı hem de baskıya direniş tarafından yaratılan diasporik kimlikleri tanımlar. Baba figürünün İngiltere'deki göç deneyiminde evinden yurdundan oldukça uzakta kalması siyah toplumunda genel olarak parçalanmış aile yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yazarın siyasal bağlamda sahip olduğu gücün ve taşıdığı sorumluluğun farkındalığıyla hareket eden Phillips, tarihin egemen söylem tarafından çarpıtıldığı bir durumda, bir halkın edebiyatının genellikle onun tarihi haline geldiğini, yazarlarının da geçmişin, şimdinin ve geleceğin koruyucuları olduğunu belirtir:

“Bir tarihi tanımlayabilecek ve belki de başkalarının kendi tarihine yönelik işlemiş olduğu bazı kötülüklerin ve söyledikleri yalanların dengesizliğini gidermek için bir şeyler yapabilecek birisinin olma ihtimalinin farkındasınız. Fakat bunun da ötesinde, bir yazarın, en azından çok özel sosyal koşullar tarafından üretildiğini kabul etmesinin sorumluluğunu taşıdığını düşünüyorum. Hiçbirimiz, -erkek, kadın, siyah, beyaz, ne olursa olsun- geçmişi olmayan bir yerlerde günahlarından arındırılmış tertemiz düşünceler olarak ortaya çıkmadık. Kişinin tarihi için bir suçluluk hissetmemesi ve tarihinden utanmaması, sadece tarihinin sorumluluğunu alması gerekir.”³²⁹

3.5. SÖMÜRGEÇİLİKTEN KURTULANLAR VE ONLARIN ÇOCUKLARININ İSTIRABI

Phillips'in son romanı *The Lost Child*, farklı kültürler arasında iki arada bir derede kalarak yetişen ve kendilerini istenmeyen bireyler olarak hissettikleri evlerde büyüyen karakterlerle doludur. Emily Brontë'nin *Uğultulu Tepeler* romanından esinlenerek yazılan ve duygusal yalnızlık motifleriyle dolu olan roman, yaşamlarının farklı dönemlerindeki bir dizi kayıp insan hakkındadır. Romandaki ana karakterler kendilerini boşlukta hisseder, hayatları ile hoşnutsuz gibi görünürler ve çoğu zihinsel kararsızlığın çeşitli tasvirlerini sunarlar. Phillips, bu romanı yazarak, sömürgeci ve kölelik geçmişlerini hatırlamanın ne kadar önemli olduğunu Anne Garrait-Bourrier'in argümanı ile destekleyerek göstermeye çalışır: “Aile, kolektif ve kültürel hafızanın genellikle nesiller boyunca aktarıldığı yerdir. Aileler yok edildiğinde, ister istemez bu hafıza da

³²⁹ Davison, 19-26.

zayıflar. Hafıza yok edildiğinde kültür nasıl hayatta kalabilir; aile artık yapılanma rolünü oynamadığında ve hatıralar seyreldiğinde insan bağları bozulmaz mı?”³³⁰

Romanın ilk sayfaları, Heathcliff’in annesinin gözünden yoksulluğun, fahişeliğin, zihinsel ve fiziksel bozulmanın korkunç bir tasvirini sunmaktadır. Heathcliff, Bay Earnshaw ve eski bir kölenin karma ırklı oğlu olarak sunulmaktadır. Phillips, çocuğa böyle bir geçmiş vererek, sömürge İngiltere’nin gerçekliğine dair bir kavrayış sağlar ve bu romanı yazarkenki niyetinin Bénédict Ledent ve Evelyn O’Callaghan’ın da belirttiği gibi sömürgecilik, ırkçılık ve köle ticaretini çevreleyen amnezi ile mücadele etmek olduğunu ortaya koyar.³³¹ Alessia Polatti, romanın analizinde, Phillips’in *Uğultulu Tepeler*’i ve Heathcliff’in hikâyesini yeniden anlatmaya başlayarak, Heathcliff’in kökenlerinin gizemini ortaya çıkarmaya ve Brontë’nin romanı ile diyalog kurmaya çalıştığına dikkat çeker:

“Phillips, Heathcliff’in Bay Earnshaw’ın oğlu olduğunu öne sürerek, Brontë’nin romanındaki en önemli boşluğu doldurmaya çalışıyor; bu, Heathcliff’in kökeninin ne olduğu meselesidir. Bunu sadece yeniden yazma ile değil, on dokuzuncu yüzyıl İngiliz kurgu ve tarihi ile bir yorum ve gerçek bir diyalog olan paralel bir hikâye yazarak yapmaya çalışıyor.”³³²

Her kahramanın yaşadığı terk, hikâyenin tüm parçalarında tasvir edilmiştir, çünkü hepsi belli bir noktada yalnız kalmıştır. Heathcliff’in annesi on sekizinci yüzyılda Kongo’dan muhtaç ve ölmek üzere bir haldeyken Liverpool’a köle olarak getirilir ve burada zamandan kopuk, ‘Çılgın Kadın’ olarak damgalanır: “Onda saat kavramı diye bir şey yok. O, zamanından önce, yaşına ve güçsüzlüğüne isteksizce teslim olan küçük düşmüş bir kadındır. Ona Çılgın Kadın diyorlar ama o gülümsüyor ve onları affediyor.”³³³ Liverpool rıhtımlarında oturan bu isimsiz Afrikalı kadının eski bir köle olduğu ve yaşadığı köklerinden sökölme, kölelik, taciz gibi acı tecrübelerden sonra aklını yitirdiği anlaşılır. “Çingene” olarak adlandırılarak aşağılanan ve nefret dolu bir tavırla yüzleşmeye zorlanan Heathcliff’in bu isimsiz annesi, sürekli olarak kendisine

³³⁰ Garrait-Bourrier, Anne. “The Destruction and Impossible Reconstruction of Family Links in *Crossing the River* by Caryl Phillips.” *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017, 45.

³³¹ Ledent, Bénédict and O’Callaghan, Evelyn, “Caryl Phillips’ *The Lost Child*: A Story of Loss and Connection”, *Ariel: 10 A Review of International English Literature*, 48.3&4, 2017, 229.

³³² Polatti, Alessia, “Racial Genealogies and Intertextuality in Contemporary Britain: Caryl Phillips’s *The Lost Child*”, *Commonwealth Essays and Studies*, 40(1), Autumn 2017, 105-115; *Commonwealth Essays and Studies*, 40(1), 2017, 112.

³³³ Caryl Phillips, *The Lost Child*, Oneworld Publications, London 2015, 3.

uygulanan zorbalığın ve ötekileştirmenin kurbanı olur ve kendisini tamamen terk edilmiş bulur. Çevresindeki insanlar onun ten rengi aşağı sınıfa ait olduğunu düşünerek, bu Afrikalı kadını toplumun bir üyesi olarak görmezler çünkü o, sömürgeleştirilmiş bir ülkeden getirilmiş köle bir kadın olarak görülmektedir. Oğlu Heathcliff'i dış dünyanın kötülüklerinden korumak istese de, fiziksel ve zihinsel hastalıkları nedeniyle bunu gerçekleştiremez. Çocuğunun neredeyse oyuncak bebekler veya kuklalar gibi söylenen her şeye itaat eden ve sessiz kalan diğer köle çocuklarına benzemesini istemese de artık ölümünün yakın olduğunu anladığından oğlunu koruyacak güce sahip olmadığını bilmenin çaresizliğini yaşar.

Phillips bu romanında, birçok ortak noktayı paylaşan üç hikâye anlatır. Ana hikâye, siyah bir öğrenci olan Julius Wilson ile evlenen ve bu evlilikten olan Benjamin (Ben) ve Thomas (Tommy) isimli iki melez çocuğu ile birlikte kocası Kuzey Amerika'da anavatanına döndüğü için yalnız yaşamak zorunda olan Monica Johnson isimli genç bir kadına odaklanır. Roman köle bir kadının zaman diliminden, yabancı bir öğrenciyle flört ettiği için babası tarafından reddedilen Monica Johnson isimli Oxford'da okuyan bir üniversite öğrencisini tanıtmak için 1957 yılının İngiltere'sine atlar. Oxford'u kazanarak ailesini gururlandıran Monica daha sonra isimlendirilmemiş bir Karayip adasından gelen eski bir lisansüstü öğrencisi olan Julian ile evlenmek için okuldan ayrılınca ailesinin ve sevdiklerinin tüm beklentilerini boşa çıkarır. Aldığı bu karar onu ailesinden ayırır ve yabancılık duygusu yaşamasına neden olur. Monica'nın öyküsü, başarısız evliliği boyunca iki çocuğunun yaşadığı hayal kırıklıklarından ve trajedilerden ibarettir.

İkinci Dünya Savaşından sonra, dünyanın farklı yerlerinden çok sayıda insan İngiltere'ye göç etti; bunların çoğu özellikle Karayipler ve Hindistan gibi eski İngiliz kolonilerinden gelmiştir. Caryl Phillips'e göre, insanların istikametlerini İngiltere'ye çevirmelerinin ve onu tek kurtuluş yolu olarak görmelerinin sebebi, sömürgecilik dönemindeki İngiliz diline, dinine ve kültürüne aşına olmalarıdır.³³⁴ Monica'nın kocası Julius Wilson da iyi bir gelecek kurma arzusuyla ülkesi Karayipler'i terk ederek İngiltere'ye yerleşen siyahi bir gençtir. Burada beklentileri her geçen gün boşa çıkan ve öteki olarak ırkçı bakışlara maruz kaldığı bir ülkeye uyum sağlayamayan Wilson,

³³⁴ Caryl Phillips, "A Dream Deferred: Fifty Years of Caribbean Migration to Britain", *Kunapipi*, 21(2), 1999, 106.

yabancı biri olarak dışlanmanın olumsuz sonuçlarıyla karşılaşır. İngiliz hükümetiyle ülkesinden gelen heyet arasındaki görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandıktan kısa bir süre sonra Julius Wilson lisans diplomasını veren kurumda bir iş başvurusunda bulunur: “Julius etrafına baktı ve sonunda bir düzine yıldan fazla bir süredir evi haline gelmiş olan bu ülkeye herhangi bir şey verme noktasında gerçek bir ilgisinin olmadığı kafasına dank etti. Sonuçta, bu insanlardan karşılığında ne almıştı?”³³⁵

Fiziksel olarak ortalıkta görünmeyen bir baba figürü olarak Julius Wilson sadece işlerin kendisine ve kişisel amacına nasıl fayda sağlayabileceğini düşünerek hareket eder. Beyaz bir İngiliz kadını olan Monica’ya “sahip olunması gereken bir kupa”³³⁶ olarak bakan ve onu İngiltere’ye ait olmasını sağlayacak bir yol olarak gören Julius’un bu pragmatist tutumu bencil arzusunu gösterir. Evlenip iki oğulları olmasına rağmen, bir önceki ailesini bile terk edip bıraktığı düşünüldüğünde aile kavramının Julius için asla bir odak noktası olmadığı ve ilgisini çekmediği görülür. İngiltere’ye hiçbir zaman ait olamayacağının farkına vardığında, korkak ve egoist tarafı bir kez daha ortaya çıkan Julius, eski karısına yağtığı şeyi bu kez Monica’ya yapar ve onu yaşamının merkezindeki sorun olmakla suçlar.

Caryl Phillips’in sömürgecilik sonrası romanı *The Lost Child*, tamamı yalnızlık konusuna odaklı çeşitli hikâyeler sunarak yetimliğin ve çocuk ihmalinin psikolojik etkilerini incelemektedir. Tıpkı Monica gibi, Julius ile olan evlilikten dünyaya gelen oğulları Ben ve Tommy de aile geçmişlerinden olumsuz yönde etkilenmiş gibi görünmektedir. Hikâye büyük ölçüde Monica’nın en büyük oğlu Ben’in bakış açısıyla anlatılır. Ben, beyazların hâkim olduğu bir ülkede iki ırklı biridir ve İngiliz olarak doğmuş olsa da hâlâ marjinal ve yabancı biri olarak kabul edilir. Hem Monica’nın hem de Ben’in hikâyelerine yayılan yalnızlık, karakterlerin en sık hissettikleri duygudur. Kişiliklerine egemen olan yalnızlık duygusu nedeniyle karakterler yaşadıkları dünya ile içsel benlikleri arasında bir denge bulamazlar. Phillips tarafından tasvir edilen karakterler, yalnızlıklarını yenmek için mücadele eden kimsesiz insanlardır.

Phillips’in kendisi bir zamanlar İngiliz İmparatorluğu tarafından boyun eğdirilen bir ülkeden geldiği için, edebi odak noktasının daha sonra postkolonyal edebiyata, özellikle eski İngiliz sömürgelerinde doğan insanların kimliğini ele alan edebi eserlere

³³⁵ Phillips, *The Lost Child*, 49.

³³⁶ Phillips, *The Lost Child*, 26.

doğru kaydığı tahmin edilebilir bir gerçekliktir. Postkolonyalizmin çeşitli temalarını sunan *The Lost Child* romanı, sınır karakterlerin seslerini ve toplumdan uzak tutulan anlatıcıların çoklu bakış açılarını sunma tekniğini kullanması yönüyle dikkat çekmektedir. Phillips “doğrusal bir hikâye üretmez”³³⁷, bunun yerine, hepsinin paylaştığı romanın bir yönüne odaklanan birkaç olay örgüsü kullanır. Bakış açılarını çoğaltır ve romanı parçaların bir karışımı, farklı zaman çizelgelerinde ve yerlerde yer alan karakterleri betimleyen polifonik bir anlatım haline getirir. Bu durum romanın sekiz parçasını da birbirine bağlayan bir temayla bağlantılıdır: toplumdan dışlanmış biri olmanın acısı.

Karakterlerin çoğu ideal aile geçmişine sahip değildir. Bazıları aileleri tarafından ihmal edilirken diğerleri ise hiçbir ebeveynine sahip olamamanın ezikliğini ve çaresizliğini hissederler. Karakterlerin yerine getirilmemiş ihtiyaçlarının bastırılması ve yeterli duygusal desteğin olmaması, her ikisinin de kişiliğini olumsuz zihinsel gelişim belirtileri taşıma derecesinde etkileyebilir. Temanın kendisi, romanın başlığında, açıkça belirtilmektedir. Her kayıp çocuk yalnızlığın sıkıntısını kendi başına çekse de; romanın başlığı karakterlerin ebeveynsiz olarak veya bir evden mahrum bırakılarak kendi yolunda kaybolma durumunu metaforik olarak birbirleriyle paylaştıkları gerçeğini ifade eder. Roman farklı bakış açılarının bir birleşimini sağlamanın yanı sıra başkaları tarafından kötü muamele görmeyen yol açtığı farklı sorunları karşılaştırır ve toplumun reddettiği istenmeyen bireyleri ele alan çok sayıda hikâye anlatır.

Phillips, *The Lost Child* romanında olay örgülerini çoğaltmakla, herkesin duygusal bir kimsesizlik tarafından istila edilebileceğini ve bunun Monica, çocukları, Heathcliff, hatta Emily Brontë'nin kendisi için de geçerli olduğunu göstermeye çalışır. Yazar, herkesin kendi yalnızlığından kurtulmak ve dış dünya tarafından biçimlendirilmemiş kendi özelliklerini korumak için tutunacak bir dala ihtiyacı olduğunu anlatmak ister. Karakterlerin çoğunun mücadelelerinde kendilerine yardımcı olabilecek böyle bir unsur bulamaması gerçeği Phillips'in toplumdan dışlanmışların sadece varoluşlarına dayandırabileceği bir şeye sahip olması gerektiği mesajını vurgular. Roman, toplumda kabul edilememenin etkilerinin ayrıntılı bir örneğini oluşturduğundan, Phillips'in bu sorunu yetim ve çocuk ihmeline bağladığını akılda

³³⁷ Renard Jeffery Allen, “‘*The Lost Child*,’ by Caryl Phillips”, *The New York Times*, The New York Times, 18 May. 2015, Web. 06 Oct. 2018.

tutmak önemlidir. Ona göre, toplumdan dışlanmış biri olmak bir ölçüde ihmal edilmek anlamına gelir. Bireyin aile geçmişi kişiliğinin ve yaşamının bir belirleyicisi olarak sunulmaktadır. Bu nedenle, karakterlerin kişilik gelişimlerini tamamlayamaması, çocukluk döneminde ortaya çıkan kötü muamelenin bir sonucu olarak anlaşılabilir.

Kişinin ebeveynini kaybetme ya da onlar tarafından görmezden gelinmeyi deneyimlemesi, davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve birçok psikolojik sorunun kaynağıdır. Her türlü kötü muamele, çocukların düşük benlik saygısı edinmelerine, oldukça dürtüsel olmalarına ve kendileri hakkında olumsuz duygular göstermelerine neden olmaktadır. Düşük benlik saygısı içinde olan insanlar yabancılaşmaya daha fazla eğilimlidir. Travmatik olaylar deneyimleyen bazı çocuklar fiziksel olarak saldırgan olma eğilimi gösterirler ve böylece diğer insanlara zarar verirler. Kronik ihmale maruz kalan çocuklar, bilişsel gelişimleriyle ilgili sorunlar yaşadıklarının işaretlerini gösterirler; çünkü yetersiz ilgi, beyin işlevlerinin gelişimini etkiler ve çocuğun net düşünme ve akılcı problem çözme yeteneğini yitirmesine neden olabilir. Romandaki karakterlerin depresyon ve kaygı durumları, bu tür zihinsel durumların tipik sonucu olan sürekli hüznün ve kötümserlik, kimsesizlik duyguları ve diğer insanlarla ilişki kuramama gibi semptomlarla alakalı olarak incelenmektedir.

Monica'nın babasının, kızının Karayipli erkek arkadaşı Julius'la evlenme isteğini Julius'un ten rengi ve Afrikalı bir kökene sahip olması nedeniyle reddetmesi Monica'nın zihinsel durumunun bozulmasına ve dengesiz bir ruh hali içinde olmasına neden olur. Babasının henüz görmediği ve hakkında hiçbir şey bilmediği biri hakkında nasıl böylesine önyargılı bir tutum içinde olabildiğinin verdiği şaşkınlığı üzerinden atamayan Monica'nın hayatı hakkında birtakım kararlar almasının önünde ailesi büyük bir engel olarak durmaktadır: "Monica'nın, düzgün davranış standartlarının ve insanların ailelerine saygının açıkça yabancı kavramlar olduğu, dünyanın bir yerinden gelen ve kendisinden yaklaşık on yıl büyük olan tarihten mezun olan bir öğrenciyle ilgilenerek her şeyi bir kenara atması kesinlikle bir anlam ifade etmedi."³³⁸ Bu denli yetersiz bir sosyal konuma sahip bir adamı seçtiği için, Monica babasıyla bir daha asla iletişime geçmez ve ailesiyle olan bağlarını tamamen kopararak kendisine yalnızlığı dayatır. Bu noktadan hareketle, Monica'da depresyonun ilk belirtilerinin, yaşamı ile

³³⁸ Phillips, *The Lost Child*, 22.

ilgili gerçeklerin oldukça hoşnutsuz hale geldikçe ortaya çıktığı söylenebilir: “Amaçsız varoluşuna daha ne kadar katlanabileceğinden emin görünmemektedir.”³³⁹

Julius ülkesinin bağımsızlığına katkıda bulunabilecek bir yasa projesi üzerinde yoğunlaştığı için Monica ile olan ilişkisini önemsemeyi bırakır. Julius tarafından göz ardı edilmeye başlandığını hissetmesi Monica’da ayrılık ve kayıp duygularının çok ileri boyutlarda yaşanmasına neden olarak ruhunda psikolojik izler bırakır. Başlangıçta, “Monica Julius’un arzularını öngörmekten ve onu dünyadan korumaktan dolayı halinden memnun gibi gözüküyordu”³⁴⁰, ancak Monica Julius’un iş hayatına yönelik saplantılı ilgisinin Julius’u mutlu edememesinin bir sonucu olduğunu düşünmeye başlar. Bu nedenle, Monica’nın depresyonu, Phillips’in romanda kullandığı postkolonyal unsurlara da kısmen katkıda bulunmuş olabilir, çünkü Julius’un kimliğini bulmak için mücadele etmesi, Monica’yı duygusal olarak çıkmaza düşürmektedir. Julius’un tekrar evliliğine odaklanmasını sağlamaya çalışmak için fazlasıyla kayıtsız davranmasının nedeni şöyle açıklanabilir: “Monica Julius’u kızdırmak için büyümüş gibi göründü ve yıllar geçtikçe bir role sahip olmak için hiç çabalamadı ve kendisini sadece Julius’un hayatının merkezine bir yük olarak yerleştirmişti.”³⁴¹ Monica, kendisini hem eşine hem de ailesine karşı bir yük olarak hisseder, bu da onun depresyonunun artmasına ve iki şekilde terk edilmişlik duygusuna maruz kalmasına yol açar.

Babasından daha iyi bir adam olduğunu düşündüğü için büyük umutlar besleyerek evlendiği Julius’dan ailesinden göremediği ilgiyi ve sevgiyi görmeyi bekleyen Monica zamanla büyük bir hata yaptığının farkına varır. İki oğlu Ben ve Tommy’yi de alarak evini terk eden Monica, Julius’un itirazlarına rağmen ayrılık travması yaşamayı göze alarak yeni bir düzen kurmayı hedefler. Monica’nın etrafındaki dünyayı önemsemekten kaçınması duygusal sorunları ile başa çıkmak için kullandığı bir yol olarak da görülebilir. Julius, karısını çocuklara olan ilgisizliğiyle yüzleştirdiğinde, Monica kusurlarını kabul eder, ama aynı zamanda takındığı bu tavrı da savunur:

“Benim neyim var? Hiçbir şeyim yok, Julius, yorgunum, fakirim ve endişeleniyorum çünkü nasıl kendim olacağımı ve onlara verebileceğimizden çok daha iyisini hak eden bu iki oğlana nasıl bir anne olacağımı bilmiyorum. Kendimi kaybettim, seni soytarı, seninle tanışmadan

³³⁹ Phillips, *The Lost Child*, 32.

³⁴⁰ Phillips, *The Lost Child*, 27.

³⁴¹ Phillips, *The Lost Child*, 49.

önce kendime bakmaya ne kadar çaba gösterdiğime bakıldığında bu içler acısı bir durum.”³⁴²

Julius Wilson ve Monica birbirlerine karşı büyük bir tutku paylaşmazlar. Monica hayatının zor yönlerinden ona bahsetmek istemez. Bunda önemli bir etken de ailesiyle yaşadığı psikolojik travmanın gizli kalmasını istemesidir. Wilson onunla bir sevgiden çok sorumluluk duygusuyla evlenir, çünkü onunla ilişkisi Monica’nın ailesiyle bir çatışma yaşamasına neden olmuştur: “ ‘Kocam’ dedi Monica, ‘benim de ihtiyaçlarımın olduğunu anlamıyor.’ Ama bu Monica Johnson, ilişkide daha fazla ön planda olma konusunda asla tedirgin olmadı ve kocasının arzularını öngörüp onu dünyadan korumaktan memnun görünüyordu.”³⁴³ Annelik rolüne alışamayan Monica, kendisini anne olarak tanımlamaktan sürekli olarak kaçınmakta ve bir anne olmanın üzerine yüklediği vazifeleri tam anlamıyla yerine getirmemektedir. Kendisine ve çocuklarına kayıtsız bir tutum içinde olan Julius, ailesinden gittikçe uzaklaşmakta ve bu durum Monica’nın duygusal bir travma yaşamasına neden olmaktadır: “Monica, amaçsız varoluşuna daha ne kadar dayanabileceğinden emin değildi.”³⁴⁴

Üniversite yıllarında aile ortamında yaşadığı deneyimlerin bir benzerini yaşayan Monica, okuldaki kız arkadaşları tarafından neredeyse tamamen dışlanmış bir halde olduğu için kendisini bir öteki olarak görmenin acısını duyumsar. Arkadaşlarıyla birlikte ortak etkinlikler yapmayı istese de onlar tarafından kabul görmeyen Monica aile çatısı altında maruz kaldığı ilgisizliği toplumsal boyutta deneyimlemektedir. Konuşma tarzından giyinişine kadar arkadaş ortamında alay konusu olan Monica, ne yapacağını bilememenin çaresizliğini deneyimler:

“Üniversitedeki ilk yılında, Noel Balosuna katılmak için bilinçli bir çaba sarf etti, ancak orada bulunan genç erkekler, çok belli etmeden ve gerçek bir ilgi göstermeden Monica’nın aksanı ve mavi elbisesinden zevk alıyormuş numarası yaptılar. Monica için bu son hakaretti ve bundan sonra yılın geri kalan kısmında kendini okumaya gömdüğü odasına geri çekildi.”³⁴⁵

Çocukluktan itibaren kaybetmenin kendilerinde yarattığı şaşkınlık Ben ve Tommy’yi yetişkinliğe kadar takip eder. Ben ve Tommy koruyucu ailenin bakımına

³⁴² Phillips, *The Lost Child*, 52.

³⁴³ Phillips, *The Lost Child*, 27.

³⁴⁴ Phillips, *The Lost Child*, 32.

³⁴⁵ Phillips, *The Lost Child*, 78.

bırakıldıklarında okuldaki diğer öğrenciler kendilerine mesafeli ve bir o kadar da meraklı gözlerle yaklaşırlar. Etraflarındaki çocukların alaycı gülmelerinin yayılım ateşi altında kendilerini histeri içine girme tehlikesiyle karşı karşıya bulurlar. İngiltereli olduklarını söyleyen Ben ve Tommy'nin dış görünüşlerinden hareketle yabancı oldukları kanısını taşıyan okuldaki çocuklar onları aralarına katmayıp incitici ve alaycı davranışlarda bulunurlar. Konuşacak ve kendisini anlayıp dertleşecek kimseyi bulamayan Tommy aşağılanmanın ve küçük düşürülmenin acısını derinden yaşar: “Ama kahkahalara boğulmaya devam eden otuz oğlanın her biri masanın arkasında duran acayip görüntünün kendi dünyalarıyla herhangi bir ilgisinin olmadığından eminler. (...) Her biri için açıkça görülüyor ki bu Tommy Wilson kesinlikle bir yabancı.”³⁴⁶

Karma ırklı iki oğlunu yetiştirmesi için tek başına karısını bırakıp ülkesinin bağımsızlık mücadelesinde yer almaya giden Julius Wilson sonrasında geri dönse de karısına ve çocuklarına yabancılaşmaktan kurtulamaz. Roman yerinden edilmiş ve kaybolmuş çocuklarla doludur. Karakterlerin yaşadıkları olayların şiddeti çok büyük olduğundan sessizlik romanda önemli bir yer edinmektedir. Bastırılmış, konuşulmayan duygular karakterlerin sevgi ve aşk dünyalarını da etkileyerek onları bozuk ilişkiler yumağına dönüştürür. Londra'ya yerleştikten kısa bir süre sonra babasız oldukları gerçeğine alışan Ben ve Tommy, burada yaşadıkları ve gördükleri şeylerin beklentilerini karşılamaktan uzak olmasının üzüntüsünü hissederler. Annelerinin tüm gün kütüphanede çalışıp eve geç gelmesi nedeniyle ondan bekledikleri sevgiyi ve şefkati bulamayan çocuklar babalarının kendilerini görmeye gelmemesi nedeniyle ekstra hayal kırıklığı yaşarlar.

Monica'nın babası Ronald Johnson, otoriter bir baba figürü olarak ailesine hükmeder ve kendisi için iyi olduğunu düşündüğü seçimleri yapar. Yüzyıllar boyunca toplumun çoğunlukla ataerkil olduğu İngiltere'de doğup büyüyen Ronald, ailesindeki liderliğini hiçbir zaman sorgulamaz ve bir karar verdiğinde, tartışılmadan uygulanmasını ister. Ronald'ın baskın bir figür olduğunu, paternalist bir toplumu ve paternalizmin kendisini temsil ettiği bu alıntıda gösterilmektedir: “Savaşın görevlerinin ve zorunluluğunun birçok ailenin geçici olarak ayrılmasına ve kendilerini kadın liderliğinin yeniliğine alıştırmaya neden olduğu bir dönemde, Ronald Johnson ev halkı üzerinde iyi niyetli ataerkil bir otoriteyi sürdürmeye devam etti ve bu nedenle de

³⁴⁶ Phillips, *The Lost Child*, 117.

kızının gelişimine yakın ilgi gösterdi.”³⁴⁷ Onun bakış açısından, ailesini yönetmek ve korumak düzenin sağlanması için yapılması gereken olumlu bir davranıştır. Bu nedenle, ataerkil davranışının hem kızı Monica hem de karısı Ruth için zararlı olduğunu anlamaz. Ronald karısı Ruth’dan çok az bahseder ve bahsederken de sadece bir karar verdiğini ve karısının bu konuda söyleyecek bir sözü olmadığını göstermek için yapar.

Babası, Monica’nın başarılarından kendi başlarıymışçasına her zaman büyük bir memnuniyet duyar. Örneğin, çocukken çeşitli festivallerde ödüller bile kazanan Monica çok yetenekli bir piyanisttir. Babası sanki başarıları elde eden ve tebrikleri alan kişi kızı Monica değil de kendisiymiş gibi bu haberleri arkadaşlarına anlatmak için sabırsızlanır. Konuşma dili İngilizcesi’nde oldukça normal olmasına rağmen Ronald, Monica hakkında konuştuğunda, görüldüğünden daha az masum olabilecek bir iyelik sıfatı kullanarak kızını ve onun başarılarını sanki kendi malı gibi sahiplenir. Monica’nın Oxford Üniversitesi’ne kabul edildiğindeki tavrı, romanda da gösterildiği gibi, babasının tavrıyla zıtlık oluşturur: “Sabah kabul edildiğini açıklayan mektubu aldığında Monica, bu haberi çay ve tost yemekte olan ailesiyle gönülsüz bir şekilde paylaştı ve daha sonra sanki bu sıradan bir günmüş gibi okula doğru yola koyuldu.”³⁴⁸

Monica, Oxford Üniversitesi’ne kabul edildiğinde, babasının ondan daha fazla beklenti içine girmesine yol açar ve babası zamanında gerçekleştiremediği kendi arzularını kızına yansıtmaya devam eder. Babasının arzularının ve isteklerinin sonunun gelmeyeceğini ve bunların ağırlığı altında ezileceğini düşünen Monica, kendisini ondan uzaklaştırmak için aralarındaki iletişimi bozmayı planlar. Örneğin, babasının onu görmeye geldiğini öğrendiğinde, kadınların ne giymesi gerektiği ve kendilerini nasıl sunmaları gerektiği konusundaki fikrine tamamen aykırı bir kıyafet seçer. Babasını açıkça provoke etmenin son yolu olarak, onun tüm itirazlarına ve karşı çıkmasına rağmen sömürge ülkesinden göç etmiş biri olan Julius Wilson’la evlenmeye karar verir. Monica’nın bu eylemleri genel olarak kendisini babasından kurtarmanın, yaşamını kontrol etmek isteyen ataerkil toplumun bu düzenlemesine karşı isyan etmenin bir yolu olarak yorumlanabilir.

A Distant Shore romanındaki Dorothy karakteri gibi, Monica da kendisini babasından kurtarmak ister, ama reddettiği baba figürünün yerine bir başkasının

³⁴⁷ Phillips, *The Lost Child*, 19.

³⁴⁸ Phillips, *The Lost Child*, 21.

geçmesi gerekir. Bu nedenle, kocası Julius'u babasının yerine koymayı seçer. Babasıyla olan problemlili ilişkisini değıştirmek için onunla alternatif bir bağ kurmayı umar. “Başlangıçta Julius’la otoriter babasına karşı bir isyan şekli olarak yakınlaştı.”³⁴⁹ Julius’la olan evliliğinin boşanmayla sonuçlanması, Monica’nın alternatif ilişkiler kurma girişiminin ailesi için olduğu kadar kendisi için de gereksiz ve daha yıkıcı olduğunu kanıtlar. Monica, kendi özünü bulmaya çabalarken, ebeveynleriyle olan ilişkileri onu etkilemiş gibi görünse de bilinçsizce çocuklarına aynı duyguları hissettirir. Zihinsel olarak büyük bir yıkıma uğrayan ve ilgisizliğinin sonuçlarını fark edemeyen Monica hem çocuklarından hem de kocasından kendisini mahrum edip aynı zihinsel sorunları çocuklarına da aktararak travmatik bir döngü yaratır.

Monica kaygılarıyla baş edebilmek için kendi yalnızlığına dalar ve kasıtlı olarak bir ebeveyn rolünü oynamaktan kendini alıkoyar. Birinin sorumluluğunu üstüne almaktan korktuğu gibi çocuklarını koruma ihtiyacından da yoksun bir görüntü çizmektedir:

“Bir anne rolüne rahatça alışacağı konusunda ikna olmamıştı, çünkü vücudunun hamilelikle uğraşma hızı ve kolaylığı, sürece herhangi bir gerçek katılımın olmadığını gösterdi. Ve tabi ki, kendini bir anne olarak tanımlamanın bir parçası, baba rolünü izlemek ve takdir etmekle ilgiliydi, ancak Julius sadece karısına karşı kayıtsız davranmaya devam etmediği gibi, bugünlerde iki çocuğundan da giderek daha fazla uzaklaşıyor gibi görünüyordu.”³⁵⁰

Monica, çocuklarına uygun bakım sağlamayı başaramadığı gerçeğinin farkında gibi görünse de bunu değıştirmek için çok kayıtsız davranmaktadır. Bu durum, Monica'yı bir karakter olarak anlamayı ve tanımlamayı oldukça zorlaştırmaktadır. Phillips, okuyucuya Monica’nın dünyaya dair herhangi bir kavrayışıyla ilgili bir bilgi vermez ve Monica’nın paraya ihtiyaç duyduğunda ve hayat problemleri ciddileştiğinde bile ailesine mesafeli yaklaşmayı sürdürmesinin nedenini açıklamaz. Bu nedenle, Monica’nın depresyonunun ana belirtileri, çevresine karşı olan kayıtsız tutumlarında ve başkalarıyla iyi ilişkiler kurmadaki beceriksizliğinde görülebilir. Çocuklarının varlığından kaçınan Monica, Ben veya Tommy kendisinden onlara ilgi göstermesini

³⁴⁹ Giovanna Buonnano, “Exploring Literary Voices in *The Lost Child*”, *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017, 99.

³⁵⁰ Phillips, *The Lost Child*, 44.

istediğinde sürekli olarak öfkelenir. Monica her ne kadar mutluluk için can atsa da bunu başarmak için bir şeyler yapmayı reddeder. Sonunda, sinir krizi geçirmeye başlar ve kendisi bu durumdan kurtulmaktan aciz kalırken, kaygısı içinde sıkışıp kalarak pasif bir insanı temsil eder. Yazar, basit bir şekilde, onun kederli duygularını anlatır ve Monica'nın bir tür trajik kahraman olarak algılanabileceği ile ilgili bir yorum sunar:

“Monica’nın tuhaf edilgenliği ve boşluğu, muhafazakâr ve hayal gücü olmayan, ancak kötü olarak da betimlenmeyen ebeveynleri ile olan zor ilişkisi ile tam olarak açıklanamaz. Bu durum ne evliliğindeki iletişim hatalarıyla açığa kavuşur; ne de sosyal konutta bekâr bir anne olarak yoksullaşmış ve belirsiz durumundan kaynaklanan daha geniş sosyal faktörlerle ilgilidir. Şaşırtıcı bir şekilde, bazı insanların koşullar ne olursa olsun, toplumdan dışlanmış bir şekilde doğmuş gibi görüldüğü mesajı verilmektedir.”³⁵¹

Monica'nın çocuklarına bakıldığında, onlardaki endişe ve depresyon duygularına neden olan temel faktörün Monica'nın kendi istikrarsız durumuna tanıklık etmeleri olduğu görülmektedir. Yaşadığı depresyon sonucunda giderek çocukların da farkına vardığı sinir bozukluğuna doğru sürüklenir: “Sinirlerinin artık iyileşmeyeceği belliydi ve dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söyleyebiliriz. Bu günlerde çok zayıf görünüyordu ve normalden daha garip davranmaya başlamıştı.”³⁵²

Monica çocukların kendi yatak odasına girip onun eşyalarını götördüklerinden şüphelenirken, çocuklar onun süregelen paranoya patlamalarından etkilenmeye başlarlar. Ben'in kendisi, yanlış olduğunu düşündüğü ve haksız yere suçlandıkları bir olayla ilgili şöyle bir yorumda bulunur: “Bize bağırması ve yapmadığımız bir şeyle bizi suçlaması yanlış.”³⁵³ Monica'nın çocuklarına yaşattığı hayal kırıklığı, daha sonraları annelerinin kendileri için ayıracak bir zamanı olmaması nedeniyle Ben ve Tommy'ye üvey annelik yapan Bayan Swinson yüzünden daha derin bir hale gelir. Acımasız üvey anne ve babalarının etkisi altında, çocukların duygusal durumu kötüleşir ve Ben ve Tommy'de kökleşmiş olan endişeler gittikçe daha da şiddetlenir. Bayan Swinson'ın zaman zaman Tommy'yi tehdit ettiğini belirten Ben, Tommy'nin ruhsal durumunun, duygusal travmanın eşiğine gelmekle aynı olduğunu şu ifadelerle açıkça belirtmektedir:

³⁵¹ Lucasta Miller, “*The Lost Child by Caryl Phillips review – from Heathcliff to the 1960s.*” The Guardian, Guardian News and Media, 18 Apr. 2015. Web. 20 Oct. 2018.

³⁵² Phillips, *The Lost Child*, 164.

³⁵³ Phillips, *The Lost Child*, 165.

“ ‘Sizin gibi küstah Yorkshire’lı fırlamalara ne yaptığımı biliyor musunuz?’ Devamında bizi bodrum katında farelerle birlikte tutup anahtarı atmakla tehdit etti ve bunun üzerine Tommy ağlamaya başladı ve ben de üvey annenin gülmeye başladığında yüzünün nasıl şekil değiştirdiğini izledim.”³⁵⁴

Terk edilmek yaşı ne olursa olsun her insan için travmatik bir deneyimdir. Çocuklarıyla hiçbir ebeveyn ilişkisini kuramayan Julius İngiltere’de iken bile, oğullarıyla etkileşime girmekten kaçınır. Oğullarını sadece erkekler olarak adlandıran Julius bazen daha da ileri gider ve Ben ile Tommy sanki onun sorumluluğunda değilmişcesine onları sadece Monica’nın oğulları olarak görür. Çocuklar babalarının ayrılmasından sorumlu olmasalar da kararlarından acı çeker ve kendilerini suçlu hissetmekten alıkoyamazlar. Julius’un yokluğu çocukları ve özellikle de daha küçük olan Tommy’yi etkiler. Babasından bulamadığı sevginin ve ilginin açlığını hisseden Tommy, her zaman baba hasreti çeker. Hem Ben hem de Tommy sonunda babalarının ayrılmasından ve yokluğundan Ben’in anlatımında da görüldüğü gibi sorumlu olduklarına inanırlar: “Babamın ikimizi de terk etmesinin benim suçum olduğunu hayal ederdim. Yanlış yaptığım bir şey düşünemedim, ama bir şekilde sorun olduğumu anladım ve bu beni daha da sinirlendirdi.”³⁵⁵ Babaları tarafından terk edilmenin yol açtığı hayal kırıklığı Ben ve Tommy’yi derinden yaralayarak hayal kırıklığı ve sonrasında psikolojik travma yaşamalarına neden olmuştur. Terk edilme sonrasında, çocukların bu travmayla kolay başa çıkması için çevresindeki sosyal desteklerin güçlü olması gerekir, fakat annelerinin bu süreçte destekleyici figür olarak yanlarında bulunamamasının kendilerinde yarattığı güvensizlik hissi romanda şöyle ifade edilmektedir:

“Daha sonra o gece, yatak odamızın sessizliğinde, Tommy eve gitmek istediğini fısıldadı. Başkaları tarafından büyütölmekten hoşlanmadığını söyledi. Ona katılıyordum, ama ona annemizin iyi olmadığını ve doktorun onun dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söylediğini hatırlattım. (...) Bütün bunları söyledim, ama içimden ona kızmıştım. Sevilen bir çocuk olmaktan hoşlanmama rağmen, en küçük şey beni susturdu. Bu fikri nereden aldığımı bilmiyorum, ama babamın ikimizi de terk etmesinin benim suçum olduğunu sanıyordum. Yanlış yaptığım herhangi bir şey düşünemedim, ama bir

³⁵⁴ Phillips, *The Lost Child*, 152.

³⁵⁵ Phillips, *The Lost Child*, 152.

şekilde sorun olduğumu hissettim ve bu durum beni daha da hayal kırıklığına uğrattı. Tommy bu gece ilk kez yatağını ıslattı.”³⁵⁶

Alt ıslatma deneyimi özellikle çocuklar için sarsıcı olabilecek travmatik deneyimlerden sonra kendisini gösterir. Tommy’nin temel bakımını sağlayan annesinden ayrı kalması kendisinde ciddi stres ve endişe yaratarak böyle bir durumun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çocukluğu boyunca yatağını ıslatmaya devam eden Tommy Bayan Swinson’da kaldığı ve anne baba sevgisinden uzak yaşadığı için tam olarak iyileşmez. Kardeşinden yaşça büyük ve duygusal olarak daha güçlü olan Ben, işkenceden pasif olarak acı çekerken, Tommy istismarın baskısı altında ezilir ve sürekli aşağılanma nedeniyle duygusal olarak tamamen bitkin düşer:

“Tommy’yi farklı bir yatakhane yerleştirdiler, bu yüzden ona göz kulak olmak benim için zordu ve kendimi bu konuda çok fazla suçlamamam gerektiğine inanıyorum. Ancak, zor bir zaman geçirdiğini anlayabilsem de Tommy kendisine uygulanan fiziksel şiddet ve zorbalığa dair bana hiçbir şey söylemedi ve ne olup bittiğini bana daha sonra açıkladı, ama o zaman da bunun hakkında bir şey yapmak için çok geçti. Ne zaman kampta onunla karşılaşsam, sarılmak istediğin küçük bir kayıp çocuğa benziyordu. Gözlerinde hiçbir şey yoktu. Işık yok, hiçbir şey yok, ama ne yapmak istiyordum, başını okşayıp ona sevimli bir oyuncak vermek mi? Bir şey söylemeliydi.”³⁵⁷

Phillips, kahramanlarına yalnızlık ve soyutlanmışlıktan kısmen de olsa uzak durma ve böylece travmalarıyla baş etmelerini sağlayacak araçlar sunmaktadır: “Phillips’in belirttiği nokta şu: Hayatta kalmak ve başarılı olmak için, İngiltere’nin yetimleri ve toplumdan dışlanmışları, sürdürülebilir isyan kaynakları bulmalıdır ve bunu güvenilir bir şekilde yapabilecekleri yer sanattır.”³⁵⁸ Ben tüm roman boyunca hayatında önemli bir rol oynayan pop müziğine büyük önem vererek acısını hafifletir. Pop müziğin Ben’in gerçek dünyadan kaçışını sağlayan özel bir terapötik araç olarak kullanılması sanatın travmayla baş etmedeki önemli işlevini vurgulamaktadır. Giulia Mascoli, Ben’in özellikle ırkçılık ve diğer engellerle yüzleşmek zorunda kaldığında, müzik sayesinde bu kayıpların üstesinden gelmeyi başardığını belirtir.³⁵⁹ Müzik,

³⁵⁶ Phillips, *The Lost Child*, 152.

³⁵⁷ Phillips, *The Lost Child*, 167-168.

³⁵⁸ Renard Jeffery Allen, a.g.e., 2015.

³⁵⁹ Giulia Mascoli, “The River That Does Not Know Its Own Source Will Dry Up : Caryl Phillips’s Musicalized Fiction.” *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017, 85.

Tommy'nin ölümünden ve bir kez daha annesinden ayrıldıktan sonra hayatına düzen ve ritim getirdiği için yaşamaya devam etmesine yardımcı olur. Müziğin ruh dünyasında yarattığı olumlu etkiyle Monica'nın büyük oğlu geçmişteki sıkıntılarının üstesinden gelmeyi başararak üniversiteye gitmeyi başarır.

Ben, yalnızlığı aşan ve daha önceki ruhsal sorunlarına rağmen, üniversiteye devam ederek normal bir yaşam sürdürme şansına sahip olan tek kişidir. Monica'nın okuma sevgisinde de bu tür bir iyileştirici rol görülebilir; ancak Ben'in pop müziğine olan bağlılığı değişmezken, Monica'nın okuma alışkanlıkları hayatının kargaşaya kayması ve problemlerine dalıp gitmesi nedeniyle yavaşça kaybolur. Monica, okumaya olan tutkusunu devam ettirmesine rağmen, sürekli yaşadığı kaygı, onu edebiyattan aldığı zevkten mahrum eder ve böylece hayatta aldığı tek hazzı da ortadan kaldırır. Annesinin aksine Ben, olası zihinsel sorunlarının üstesinden oldukça istikrarlı bir şekilde gelmeye çalışır ve sıkıntıları ve acıları karşısında boyun eğmez.

Monica'nın ebeveynleri, Ben ve Tommy'nin yetişmesi sırasında ortaya çıkan maddi ve manevi sıkıntılarla baş etmesi için ona yardım etmeye istekli olsalar da Monica bunu yapmalarını asla kabul etmez. Aslında, Monica ve babası arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır ve okuyucunun, onun babasına karşı olan nefretinin temelinde yatan nedene odaklanmasına izin verilmez, çünkü bunu açıklayacak hiçbir belirgin neden yok gibidir. Monica babası tarafından yönetilmeyi reddediyor gibi görünmektedir ve onun şirketindeyken kendi pozisyonunda etkili olmak ister. Her ne kadar babası Ronald Johnson onu evlatlıktan reddetse de tüm yaşamı boyunca Monica'yı destekler; babasının takdirini her zaman reddeden kişi Monica'dır. Örneğin, Monica çocukken piyano çalmayı öğrenirken, babasının bundan duyduğu sevinç arttıkça Monica'nın bu durumdan giderek rahatsız olduğu şöyle ifade edilir: "Belki de unutmuştu, ama bir zamanlar müzikal olarak yetenekli kabul edilmişti. Ancak, babasının başarılarına duyduğu gurur arttıkça piyano çalmaya olan ilgisi azalmıştı."³⁶⁰

Monica'nın babasına yönelik nefreti Julius ile olan ilişkisine de kısmen yansımaktadır. Onunla tartıştığında Monica, babasının kusurları hakkında yorumda bulunur, ancak özellikle babasına olan nefreti hakkında hiçbir şeyden söz etmez: "Sana geldim, Julius, çünkü babamdan daha iyi bir adam olabileceğini düşündüm, ama sen

³⁶⁰ Phillips, *The Lost Child*, 40.

asla gerçekten benimle ilgilenmedin, değil mi?”³⁶¹ Bu, Monica’nın tercihlerini yargılamayacak ve aynı zamanda Monica’nın babasına bir alternatif olarak işlev görecektir bir erkekle ilişki kurma arzusunu gösterebilir. Monica’nın babasına yönelik saygısızlığı hakkında gerçeği kısmen de olsa ortaya koyduğu tek nokta, onunla karşılaştığı zaman rencide edildiğini hissettiğinde kullandığı ifadedir. Annesinin hastalandığından bile haberdar olmayan ve onun sadece ölüm haberini babasının ağzından öğrenen Monica, ona karşı artık hiçbir şey hissetmediğini babasına şu şekilde ifade eder: “Ona baktım ama hiçbir şey demedi, çünkü o artık benim için sıradan bir adamdı.”³⁶² Tüm yaşamı boyunca sahte bir otorite olarak gördüğü babasının, baskın bir şekilde görünme girişimlerine rağmen, sadece olmak istediği şeyin yetersiz bir taklidi olmaktan öteye gidemediğini düşünmeye başlar.

Monica giderek artan depresyonu ile birlikte daha fazla paranoyak ve şüpheli bir tutum içerisine girer. Çevresindeki insanlara güvenmeyi bırakır ve kendini başkalarından kasıtlı olarak koparır. İşten eve geldiğinde sürekli olarak doğruca odasına giden Monica, Ben ve Tommy kendisini herhangi bir şekilde rahatsız ettiğinde sinirlenir. Monica’nın düşmanlığı, bir keresinde öyle bir noktaya ulaşır ki Tommy’yi şiddetli bir şekilde elinin tersiyle başının arkasına tokat atarak cezalandırır. Monica’nın düşmanlığının ana çekirdeği onun pasifliğidir; kendi yalnızlığının içine o kadar kapanır ki normal bir yaşam sürdüremez hale gelir. İçine düştüğü yalnızlık herhangi birinin varlığına, hatta çocuklarından birine bile katlanamayacak hale gelmesine yol açar. Tommy öldüğünde, bir polis tarafından sorgulanmak üzere oturum sırasında rahatsız edildiği için Ben’i ziyaret etmeyi reddeder: “Oğlumla konuşurken hiç kimse beni gözlemeyecek. Ben eli kanlı bir suçlu değilim.”³⁶³ Monica kendi oğlunu görme seçeneğini, kendini toplumun ihtiyaçlarına ve yükümlülüklerine göre ayarlamaya feda eder.

Monica, yaşadığı zihinsel sorunların, depresyonun ve kaygının sonucunda ortaya çıkan travmasıyla yüzleşip üstesinden gelemediği için çocukları Ben ve Tommy’yi olumsuz etkiler. Monica’nın aksine çocukları Ben ve Tommy bu tür düşmanca davranışlar göstermezler. Aslında, sürekli olarak onları aşağılayan ve Tommy’nin

³⁶¹ Phillips, *The Lost Child*, 51.

³⁶² Phillips, *The Lost Child*, 233.

³⁶³ Phillips, *The Lost Child*, 233.

psikolojik travma geçirmesine neden olan Bayan Swinson dışında kimseye karşı herhangi bir düşmanca tutum içinde bulunmazlar. Swinson'ın kendileri hakkında haksız suçlamalarda ve ithamlarda bulunması ve bunun dışında hiçbir suçları olmadığı halde onlara kötü davranması yaşadıkları psikolojik travmanın temel unsurları haline gelmiştir:

“Biliyorsun, bir an için siz iki yalancıyı, ya da en azından birinizi burada bulabileceğimi düşündüm. Gözleri doğrudan Ben'e çarpıyordu. Ama sen, Bay Sözde Zekâ küpü, sen yüz­süz bir yalancıdan başka bir şey değilsin. Şimdi Tommy'ye bakıyor. Ve sen bir hırsız­sın. Zor bir durumda değil miyiz? Tommy, sessizce akan gözyaşlarını kazağının koluyla silerken Ben'i seyrediyor ve annesi olmayan ve asla olmayacak olan bu aşağılık kadın için yoğun bir nefretten başka hiçbir şey hissetmiyordu.”³⁶⁴

Düşük benlik saygısına sahip olması, Monica'nın insanların dikkatini kazanmada çok yetersiz olduğunu düşünmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, aynı zamanda, insanların ilgisini ve sevgisini bilinçsizce talep eder. Fark edilmek ve önemsenmek isteyen ancak birisi onu odağının merkezine getirdiğinde oldukça rahatsızlık duyan Monica'nın bu durumu onu sıra dışı bir konuma sokar. Monica'nın hamileliğinde ortaya çıkan başkalarının beklenmedik ilgisi karşısında gösterdiği tavır onun bu özelliğini ortaya koymaktadır. Hamileliği sırasında Londralılar günlük hayatını daha kolay hale getirmeye çalıştıkça (örneğin, metroda ona yer vererek) Monica kendisine yönelik böylesine küçük jestlerde bile kuşkulandır ve duyguları hakkında kafa karışıklığı yaşar: “Gözükmeye başladığında, Londralılar başını salladılar ve caddede yanından geçerlerken onunla göz iletişimi kurdular. Otobüsteki yolcular isteyerek ayağa kalktı ve koltuklarını ona teklif ettiler. Birdenbire görünen Monica bunun hakkında nasıl hissettiğinden emin değildi.”³⁶⁵ Hamilelik, Monica'nın görülmesine izin verse de kendine olan güveni, ayakta durup birisinin dikkatini çekme konusunda hiç rahat olmadığı için hâlâ onu korumaktadır.

Monica bir dans kulübünde kendisine iki adamın yaklaştığını fark ettiğinde, daha sonra Julius'la boşandıktan sonra ilişki yaşadığı erkek arkadaşı olan Derek Evans'la konuşmaya başlar. Onun söylediği her şeyi aşırı dikkatli bir şekilde dinlemesinden dolayı kendisini bunalmış hisseder. Zedelenen güveni, konuşmaya aktif olarak

³⁶⁴ Phillips, *The Lost Child*, 128.

³⁶⁵ Phillips, *The Lost Child*, 36.

katılmasına izin vermez, hatta tamamen terk edildikten onca yıl sonra bile, birilerinin ilgi odağı olmaktan nefret eder. Onun pasifliğini görmezden geldiği ve güvensizliklerini unutmasını sağladığı için Derek'i sevmesi oldukça mantıklı görünür. Derek'in Monica'ya olan ilgisi, Monica'nın kendisini değersizleştirip istismar etmesini ortadan kaldıran bir etken olarak işlev görmeye başlar çünkü Derek'in üzerinde yarattığı etki sonrasında çekingen bir şekilde davranmaya son verir. Herkesin dans ettiği esnada Monica'nın iç dünyasında hissettikleri anlatıda şöyle ifade edilir: "Derek gözlerini Monica'dan hiç ayırmadı, bu da Monica'yı ona bağlanmış ve minnettar hissettirdi."³⁶⁶ Bütün bu yaşadıklarına rağmen yine de tam olarak ne yaptığından ve ne yapması gerektiğinden emin olamaz.

Başkaları tarafından arzu edilmenin heyecanını yaşamaya ihtiyacı olan Monica, başkasının sevgisinin gönül ve ruh dünyasına egemen olmasından zevk almaya başlar. Bu bağlanma ve sevgi hissi bünyesinde yaygın olarak bulunan değersizlik duygularından kurtulmasına izin verir. Derek, Monica'nın yıllardır acı çekmesine neden olan komplekslerinden onu kurtarır ve uygun bir duygusal desteğin yokluğundan kaynaklanan içindeki boşluğu doldurur. Bütün bu yaşattıklarından sonra, istemeden de olsa, Derek Monica'nın dikkatinin ana odağı haline gelir. Yaşamının merkezine Derek'i koyan ve tüm ilgisini ve sevgisini ona yönlendiren Monica farkında olmadan Ben ve Tommy'yi daha da ihmal ederek çocuklarını psikolojik bir travmanın içine sürükler. Sevmeye olan ihtiyacı öylesine artmıştır ki, Derek'in onu terk etmesinden sonra bile hayatında erkeklerin varlığına ihtiyaç duyar. Monica, Derek ile geçirdiği güzel zamanlarda yaşadığı duyguları onunla ayıldıktan sonra bile devam ettirme arzusunda olduğunu şöyle ifade eder: "Her ne kadar insanlar bana benim hatam olmadığını söylese de suçlu olduğumu biliyordum, çünkü Derek bana anahtarını geri verdikten sonra, sadece kendimi düşünmeye öylesine kapıldım ki benden hoşlanacak başka adamlar edinmeye çalışıyorum."³⁶⁷

Monica'nın Oxford Üniversitesi'ndeki çalışmalarına devam etme konusunda gösterdiği direnç düşük benlik saygısının bir başka belirtisi olarak görülebilir. Ebeveynlerini terk edip üniversiteden ayrıldıktan sonra sertifika sahibi olmayan bir kütüphaneci olan Monica, anlatı içinde sürekli olarak üniversiteye tekrar devam etmeyi

³⁶⁶ Phillips, *The Lost Child*, 83.

³⁶⁷ Phillips, *The Lost Child*, 223.

planladığından bahseder. Bu durum da Monica'nın kendisinden ve kararlarından ne kadar şüphe duyduğunu göstermektedir. Planları hakkında kimseye sır vermeyen Monica, aslında bu kapalı kutu gibi görünen haliyle kendine olan güvensizliğini ve çocukluğunda yaşadığı ilgi eksikliğini açığa vurmaktadır. Derek kütüphanecilik mesleğindeki geleceği hakkında kendisine bir soru sorduğunda, Monica üniversite öğrenimine tekrar başlama niyetine dair bir ipucu vermez: “Onun tüm kibarlığına ve nezaketine rağmen, bunun üniversiteye geri dönme emellerini paylaşma zamanı olmadığını biliyordu. Ne de olsa, Pamela dâhil hiç kimseye söylememiştii.”³⁶⁸

Monica'nın bir daha üniversiteye gitmeye niyetlenmemesinin nedeni oldukça tartışmalıdır. Etrafındaki insanlar tarafından sürekli olarak yargılanmak ve bunların kendisine saygısızlık etmeleri, Monica'nın artık kendisine olan inancını yitirmesine neden olur. Benzer özellikler okulda başarılı olmak için gerekli yeterli güvene sahip olmayan oğlu Tommy'nin hayatını da etkiler. Aşağılanması nedeniyle sürekli olarak sinirli ve gergin bir ruh hali içinde olan Tommy, kendi yeteneklerinden emin olmadığı ve ebeveynlerinden yeterli duygusal desteği alamadığı için bir futbol maçı sırasında yeteneklerini bastırarak sergilemekten kaçınır. Tommy sadece kontrolünü kaybettiği zaman oyuna katılma cesaretini kendinde bulur: “Delikanlı ellerini pantolonunun ceplerinin derinlerine doğru itti. Bazen, birileri vurduğunda aynı anda hem sendeler hem de kovalamaya başlar. Sonra genç Wilson kendini hatırlar ve kimsenin kendisini fark etmediğinden emin olmak için hızla etrafına bakar.”³⁶⁹ Her ne kadar Tommy yetenekli bir futbol oyuncusu olsa da Monica tarafından asla teşvik edilmemesi nedeniyle yeteneğini gizlemeyi tercih eder.

Ben'in özgüveninin yokluğu ise kişiliğinin diğer yönlerinde kendini açığa vurur. Ben herkesin yaşamak zorunda olduğu koşullardan utandığını belirtir: “Onlar, çibanlar ve lekelerle boğuşan, okulda bedava akşam yemekleri için sıraya giren, kiralık adamdan kaçma ya da aile ödeneği parasını almak için postaneye inme hakkında her şeyi bilen delikanlı ve genç kız türleriydi. Ve daha iyisi olmadık. Yaklaşık on dört yaşındaydım ve öfkenin yanı sıra en çok aşına olduğum duygu utançtı.”³⁷⁰ Ben kendisinin diğerleri kadar iyi olmadığı ve başarılarının küçümsendiğini düşünür ve hayatıyla ilgili yalanlar

³⁶⁸ Phillips, *The Lost Child*, 80.

³⁶⁹ Phillips, *The Lost Child*, 119.

³⁷⁰ Phillips, *The Lost Child*, 164.

icat etmeye başlar. Uzun zamandır Tommy'nin ilgisini çekmeye çalışan Beverley Armitage isimli bir kızla çıktığı zaman, Ben hem kendisini hem de sağlığını yıpratmaya başlar. Kendisinden bir yaş küçük olan on iki yaşındaki Beverley Armitage her ne kadar Ben'in öptüğü ilk kız olsa da zamanla "Bu dünyanın Beverley Armitage'ları benim gibi erkeklerle ilgilenmezler"³⁷¹ düşüncesine kapılır. Ben çıktığı kızın Tommy'nin sevgisini kazanmak için kendisine yakınlık gösterdiğini anladıktan sonra çevresindeki insanlara sosyal ilişkilerinde ne kadar başarılı olduğunu kanıtlamak için randevularının başarılı olduğuyla ilgili yalan söylemeye karar verir.

Sosyal ilişkilere büyük önem veren Ben, düşük öz saygının üstesinden gelmek ve ezik olduğu izlenimini ortadan kaldırmak için yalan söyleyerek akranları arasında kendi konumunu kurma çaresizliğini sergilemektedir. Okuldan bir erkek arkadaşının herkese babasının kendilerini terk ederek Avustralya'ya gittiğini söylemesi Ben'in küçük düşürülmüş hissetmesine neden olur. Arkadaşının gerçekten çok şanslı olduğunu düşündüğü için ona hem imrenir hem de onu kıskanır, çünkü kendilerinden farklı olarak onun babasının hikâyesinin kesin bir sonu vardır. Sahip olduğu düşük benlik saygısının nedenlerinden biri olarak gördüğü babasının varlığından bile bahsetmek istemeyen Ben kendi yaşamıyla yüzleşmek yerine yalanı tercih eder: "Steve Pamphlet her zaman Avustralya'yı ve babasını sürekli dilinden düşürmeyerek güvenle kendinden söz etmeye başladı ve belki de böyle bir şey denemem gerekiyordu. İnsanlara babamın Amerika'da, hatta hapiste olduğunu söyleyebilirdim. Bu farklı olurdu."³⁷²

Tommy'yi okulda görmezden gelen Ben, küçük düşürülmekten korktuğu için herkesin erkek kardeşine karşı hissettiği acıma duygusundan kaçınmaya çalışır. Hatta diğer insanların dikkatlerini ailelerinin fakir durumuna yöneltmelerine yol açan Tommy'den kurtulmak için olası ayrılıkları düşünmeye bile başlar: "Benim bir parçam ikimizin de şehirdeki dilbilgisi okuluna gitme fikrini beğendi, ama diğer parçam biraz ayrılmaya hazırdı."³⁷³ Bu gerçek, Ben'in kendi kendini küçümsediğini gösterir ve saygı kazanmanın Ben'in kendi olumsuz algısı ve utancıyla başa çıkmasının tek yolu olduğunu ortaya koyar. Monica, Ben ve Tommy'nin çevrelerine düzgün bir şekilde tepki göstermeleri oldukça zordur çünkü onlar sahip oldukları özellikleri hakkında bile

³⁷¹ Phillips, *The Lost Child*, 158.

³⁷² Phillips, *The Lost Child*, 147.

³⁷³ Phillips, *The Lost Child*, 146.

kendilerini güvensiz hissetme eğilimindedirler ve ebeveynlerinden göremedikleri sevgi ve ilgi eksikliğinden büyük ölçüde etkilenmiş gibi görünmektedirler.

Monica'nın aile algısında suçluluk düşüncelerinin eksik olduğu görünmektedir. Yaşadığı soyutlanmışlığı ebeveynlerinin yokluğuyla ilişkilendiren Monica'nın gözünde, ailesi içinde bulundukları şartlara bakılmaksızın, kasıtlı olarak onu terk etmeyi seçmiştir. Bu nedenle, ebeveynlerinin tercihi için kendini suçlamaya çalışmaz. Çocuklarına yaptığı haksızlıklardan habersiz olan Monica, Tommy'nin ortadan kaybolmasından sonra, daha önceki davranışlarını yansıtmaya başlar ve çocuklarına kötü davranmış olabileceğini kabul eder. Tommy'nin ortadan kaybolması, Monica'nın deliliği için zemin hazırlasa da zamanla Ben ve Tommy'yi ihmal ettiği ve çocukluklarını yaşayamaz hale getirdiği gerçeğinin farkına varmasını da sağlar. Tommy'nin başına gelenlerden kaynaklanan suçluluk duygusuyla ezilen Monica, aklını tamamen kaybeder. Tommy'nin ölümünün sorumluluğunu kendisinin üstlenmesi gerektiğinin farkında olduğunu iddia eden Monica'nın psikolojik durumu yaşadığı suçluluk duygusuyla açıklanabilir. Hayatında meydana gelen ve ortadan kaybolana dek baskıladığı ani suçluluk duygusu, Monica'nın başa çıkamadığı duygularının karışımını dışa vurmaktadır.

Monica asla Ben'e destek olmaya ve Julius'un ayrılışının nedenlerini açıklamaya çalışmaz, onun yerine sahte masumiyeti yüzünden Ben'in bilinçsizce kendini suçlamasına neden olur. Ben'in gözünde Monica daha fazla suçsuz gözükürken, Ben'in kendisini eleştirmesi yaşadığı suçluluk psikolojisini yansıtmaktadır. Aşırı dozda ilaç alarak hastaneye yattığı zaman, Monica hastane ziyaretleri sırasında Ben'i görmezden gelerek oğlunun çaresizliğini ve tükenmişliğini daha da derinleştirir. Monica, kendi acısının içine adeta hapsoldüğü için oğlunu tekrar reddeder ve onun duygularının daha da karmaşık bir hâl almasına neden olur:

“Gerçek şu ki, annemin sessizliği, sanki yanlış bir şey yapmışım gibi açıklamak zorunda olduğum bir şeylerin olduğunu hissettiriyordu ve bütün bu sinir bozucu kâbusu untabilmemin tek yolu, okul ödevlerim üzerine yoğunlaşmaktı. Geceleri kendime belki annemin bir gün daha iyi olacağını ve her şeyi halledebileceğimizi söylüyordum, ama bazen duygularım o

kadar çok inciniyordu ki ismimi değiştirmeyi bile ciddi olarak düşündüm.”³⁷⁴

Tommy, ailesinin içinde bulunduğu durumla ilişkili olarak kendini suçlamaya dair herhangi bir işaret göstermez. Tommy'den farklı olarak Ben sürekli kendini suçlamaktadır. İlk başta, Julius'un yokluğunun kendi hatası olduğunu belirtir: “Bu fikri nereden aldığımı bilmiyorum, ama babamın bizi terk etmesinin benim suçum olduğunu düşünürdüm.”³⁷⁵ Ben, Julius'un ayrılmasından dolayı kendini suçlarken bu tür suçluluk duygularının nedenlerini tespit edemez. Her ne kadar suçluluğunu ortaya koyacak herhangi bir kanıt bulamasa da olayların kendi hatasından kaynaklandığına inanır. Monica'nın evliliğindeki başarısızlığın gerçek kaynağını ısrarla açıklamaktan kaçınması da onun suçluluk hissinin giderek yoğunlaşmasına neden olur: “Yanlış yaptığım bir şey olduğunu sanmıyordum, ama bir şekilde sorunun ben olduğumu hissettim ve bu da beni daha da hayal kırıklığına uğrattı.”³⁷⁶

Çocukların en kısa zamanda normal yaşamlarına dönebilmeleri için barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanması, travma sonrası etkilerin azaltılmasında önemli rol oynar. Göç edilen yerlerdeki kişi ve kurumların tavırları da travma sonrası stres bozukluğu oluşumunu etkileyen önemli etmenlerden biridir. Kucaklayıcı ve anlayışlı tutumlar, göçün getirdiği psikolojik yükü azaltarak, travma sonrası yaşama dönüşü kolaylaştırır. Köklerinden koparılmaları ile birlikte ortaya çıkan uyum sorunları bireyler için travmatik bir deneyimdir ve daha önce yaşanan travmatik sürece ek bir zorluk getirir. Travmatik yaşanmışlıklar aslında bütün insanlar için ruhsal bir şoktur. Ne olduğunu anlamak kolay değildir ve bununla başa çıkmak zordur. Travmayı doğrudan yaşamış ya da ona şahitlik etmiş olmanın önemi yoktur. Travmayı yaşamış kişiler, yaşananı unutamadıkları için acı çekerler. Travmaya ilişkin anılar istenmediği halde sürekli ortaya çıkar.

Tommy'nin ölümünden sonra, Ben'in durumunda duygularını baskı altına alma izleri görülür. Ben, erkek kardeşinin ölümünden sonra sadece okula odaklanmaya karar verir. Bu nedenle yeni sosyal ilişkiler kurmaz ve kaçınılmaz olarak kendisini tecrit eder. Annesi öldükten sonra Ben, onun mektuplarını, kartpostallarını ve hem onun hem de

³⁷⁴ Phillips, *The Lost Child*, 179.

³⁷⁵ Phillips, *The Lost Child*, 152.

³⁷⁶ Phillips, *The Lost Child*, 152.

erkek kardeşinin fotoğraflarını yakarak duygularını baskı altında tutmaya kendini daha da zorlar. Bu, yaşamaya devam etmenin bir yolu ama aynı zamanda ailesinin son iki üyesinin ölümünü inkâr etmenin bir yolu olarak da yorumlanabilir. Annesi ve erkek kardeşinin ölümleri hakkında konuşmak istemese bile, bu yaşadıklarını aklından hiç çıkaramaz. Yıllar sonra bile, kız arkadaşı Mandy ile konuşurken Ben, ona kardeşinin nasıl öldüğünden bahsetmediği gibi annesinin ölümünden de bahsetmez.

Ailesi tarafından tamamen terk edilip yalnızlığı içinde hapsedilen Ben, kardeşini kurtarmadığı için pişmanlık duymaktadır. Ben, bir bütün olarak ailesinin yaşadığı mutsuzluk ve sefalet nedeniyle kendini suçlamakla kalmaz, aynı zamanda Tommy'nin başına gelenlerden dolayı da tamamen kendini sorumlu hissetmeye başlar ve bu yüzden de kendisini kınamaktan kaçınmaz. Kardeşinin yaşadıklarından dolayı sürekli olarak kendini suçlamak yerine duyduğu suçluluk duygusunu bastırıp dikkatini ve ilgisini başka bir şeye yönlendirmeye çalışan Ben en sonunda Tommy'nin ölümünün onun ihmalinden kaynaklandığı düşüncesini zihninden siler. Bu gerçek onu bir kez daha suçluluk duygusuna pasif bir şekilde bağlanan Monica'nın karşıtı haline getirir. Tommy'nin ölümünün inkâr edilmesiyle birleştğinde Ben, erkek kardeşi ve annesinin kaybindan sonra da depresyon belirtileri gösterir. Yıllar sonra ehliyetini alırken, ölen kardeşini aramaya başladığı bozkırlarda dolaştığında onu çağırır ve sanki hâlâ yaşıyormuş gibi davranarak sevdiklerini kaybetmenin yarattığı travmanın etkilerinden kurtulamadığını ortaya koyar:

“Yolun kenarında durdum ve iç karartıcı manzaraya baktım. Lanet olsun, sanırım dolunayda bile gece burada zifiri bir karanlık olmalı diye düşündüm. Ve bu soğukta Tommy'nin yanında kalın tüylü kabanı yoktu. Bağırdım. Tommy! Minibüsten birkaç adım yürüdüm ve uzaklığa baktım. Tommy! Tommy! Ama işe yaramadı. Tommy için daha fazlasını yapmalıydım ve bu beni yıllardır uykudan uyandıran şeydi: benim hatam olduğu hissi. Üzgünüm, Tommy. Yatağı ıslattığın zaman Silverdale'de sana güldüğüm için üzgünüm. Herkes sana güldü, ama ben gülmemeliydim. Tommy'yi tekrar terk etmeye hazır değildim, bu yüzden bozkırlarda yerimden kıpırdamamaya karar verdim. Ve uzun zamandır ilk kez kendimi erkek kardeşime yakın hissetmeye başladım.”³⁷⁷

³⁷⁷ Phillips, *The Lost Child*, 189.

Dominick LaCapra tarafından “benliği parçalayan ve varoluşta delikler yaratan yıkıcı bir deneyim”³⁷⁸ olarak tanımlanan travma Monica’nın yaşamının neredeyse tamamında yer etmekte ve her alanda vicdan azabı gibi karşısına çıkmaktadır. Monica yaptığı istenmeyen bir evlilik nedeniyle ailesi tarafından dışlanır ve toplumda ötekileştirilir: “Monica, kutsal bir insan olmasa da toplumdan dışlanmış bir kadındır. Bu açıdan eş zamanlı olarak kendisini hem kapsayan hem de dışlayan kültürel rejimin hem içinde hem de dışında yer alan bir kadındır.”³⁷⁹ Monica oğlunun cesedinin bulunduğunu öğrendikten sonra aşırı dozda hap alarak intihar eder.

Monica’nın hikâyesi, yazarın diğer romanlarındaki Eva ya da Dorothy karakterlerinin hikâyelerinde olduğu gibi, çeşitli zamansal ve içsel döngülerde anlatılır. *A Distant Shore* romanındaki Gabriel ve Solomon gibi, Monica da öldükten sonra kendi kişisel anlatısını anlatmak için döner. Tommy’nin hikâyesi tamamen kendi sessizliğinde ya da alternatif olarak kardeşi Ben’in oldukça acımasız ama aynı zamanda acı veren birinci şahıs anlatısı aracılığıyla anlatılır. Tommy’nin sessizliği, Phillips’in kurgusunun iyileştirmeye çalıştığı suskun geçmişleri çağırıştırır.

Romanın ikinci bölümü, arzu ve isteklerini çocuklarına yansıtan Patrick Brontë isimli bir başka baba figürüne ve onun çocuklarına odaklanır. Bir başka problemli baba figürü olan Patrick Brontë, tıpkı Monica’nın babası Ronald Johnson gibi, ailesinin kontrolünü elinde tutarak çocuklarına karşı baskıcı bir yaklaşım sergiler. Ölen bir anne ve babalarının davranışlarından etkilenen iki çocuğun olduğu Brontë ailesi, Johnson ailesiyle birçok ortak noktayı paylaşmaktadır. Brontë ailesinin öyküsünü bir kadının bakış açısıyla anlatan Phillips, göçmen öznelere, tarihin susturmak istediği sessiz figürlere ve hatta geçmişten gelen kadınlara söz hakkı verir. Her şeye kendisi karar veren baba Brontë ailedeki herkesin ona itaat etmesini ve çocuklarının yaşamda başarılı olarak kendisini gururlandırmalarını bekler. Bir baba olarak Patrick Brontë’nin çocuklarıyla arasındaki iletişim eksikliği, romanda gösterildiği gibi çocuklarda kızgınlığa, öfkeye ve isyan etme arzusuna yol açar:

“Baba, sanat eğitimi için Branwell’i Londra’ya göndermişti, ancak varisi hediyelerini boşa harcıyor ve başkentin meyhanelerinde kendisini tatmin

³⁷⁸ Dominick LaCapra, *Writing History, Writing Trauma*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, Maryland 2001, 41.

³⁷⁹ Stephen Clingman, *Writing the biofiction: Caryl Phillips and The Lost Child*, The Journal of Commonwealth Literature, 2018, 1-14.

etmek istiyordu. Branwell geri döndüğünde, iki gururlu adam birbirlerine baktılar ve konuşma zamanının geçtiğini biliyorlardı. İnatçı evlat, yakında babasının dünyasına başarısızlık getirebileceğini anladı. Baba oğlu Branwell'e, aralarındaki küstahlık yangınlarını daha da alevlendirmeye yarayan hiçbir sempati veya yardım olmayacağını açıkça belirtti.”³⁸⁰

Roman, Patrick Brontë'yi ismini değiştirip aksanını gizlemek için elinden geleni yapsa bile, İngiliz toplumuna asla ayak uyduramayan İrlandalı bir adam olarak sunar. Bu nedenle, sanat eğitimi için oğlu Branwell'i Londra'ya göndererek, oğlundan oradaki insanların kendisine yanlış yaptığını kanıtlamasını ister. Branwell'in başarısı İngiltere'ye ait olduklarını, ailelerinin ve özellikle Patrick Brontë'nin saygı duymayı hak ettiğini kanıtlayacaktır. Patrick Brontë toplum tarafından kabul edilmek ister ve tek oğlunun bu tanınma umudunu yerine getirmesini bekler. Tıpkı Monica gibi, Branwell'in hayatı da babası tarafından kontrol edilerek baskı altına alınır. Sonunda Londra'da, otoriter ve ataerkil babasından uzakta özgürlüğün tadını aldığı anda, fırsattan yararlanmaya ve isyankâr bir tutum içinde olmaya karar verir. Babasının onun aracılığıyla başarılı olmak istediğinin farkında olan Branwell, ailesinin kendisiyle gurur duyacağı başarılar elde etmesini sağlayacak şekilde davranmak yerine, sadece utanç ve başarısızlığa neden olan davranışlarda bulunur. Patrick Brontë oğluyla arasındaki ilişki bozulduğu ve artık oğluna sözünü geçiremediği ve isteklerini kendisine yaptıramadığı için onun yerine kızı Emily'yi seçer.

Branwell'in davranışları sanat eğitimi almak için Londra'ya gittikten sonra sorunlu hale dönüşür. Bu nedenle, Patrick Brontë oğlundan bahsetmeyi bırakır ve onun aile içi bir sır olarak kalmasına karar verir. Romanda gösterildiği gibi, ailedeki herkes Branwell hakkında konuşmanın kesinlikle yasak olduğunu bilir. Branwell'in ölümünden sonra bile, ondan bahsetmek hâlâ bir yasak olarak kalmaya devam eder. Branwell'i çevreleyen sır beraberinde aile hayatını zehirleyen yeni bir sessizlik de getirir. Oğlunun ölümünden sonra, Patrick Brontë sessiz kalır ve cenazeden sonra kendisini ailesinden ve toplumdan tecrit eder.

Branwell'in rezaletinin ve utancının neden olduğu travma ve Patrick Brontë'nin çocuklarıyla olan sorunlu ilişkisi, babanın umutlarını kızı Emily'ye yansıtmayı tercih etmesinde etkili olur. Arzularını yansıtabilmesi ve oğlunun kendisini hayal kırıklığına

³⁸⁰ Phillips, *The Lost Child*, 107.

uğratmasını unutmaması için başka bir çocuğa ihtiyaç duyan Patrick Brontë kendi arzularını Branwell'e yansıtmayı bırakmaya karar verdiğinde Emily'yi seçilmiş bir çocuk olarak görür. Emily'yi el üstünde tuttuğu için ona tabanca kullanmayı bile öğretir, fakat diğer çocuklarını ihmal eder:

“Emily ve babası birbirlerine çok yakındı. Her sabah babası bahçenin sonuna bir işaret koyar ve sonra da uzun boylu kızına tabancayı nasıl ateşlemesine dair talimatını verirdi. Emily, neredeyse babasına bir oğlunun yaşattığı hayal kırıklığını unutturduğunu varsayarak tabancayı sağa sola salladı. Her zaman işarete ateş etti. Ne kadar iyi iş çıkardın, sevgili Emily. Babası işareti yerleştirip tabancayı yeniden doldurana kadar gülümseyerek bekledi ve bir kez daha çalışmaya devam etmek için hazırды.”³⁸¹

Kızına nasıl tabanca kullanılacağını öğretmek, babasının onunla bağ kurmasının bir yolu olarak görülebilir, fakat on dokuzuncu yüzyılda tabanca kullanmak sadece erkeklere özgü bir davranış olduğundan bu yüzyılda bir kadına tabancanın nasıl kullanılacağını öğretmek bir kız ile babası arasında normal bir faaliyet olarak görülmez. Bu yüzden baba Emily'ye tabanca kullanmayı öğreterek, kızının bir şekilde hakkında konuşmak istemediği oğlunun yerine geçmesini sağlar. Dolayısıyla, görünüşte yeni bir favori çocuğa yatırım yapsa bile, aslında Emily aracılığıyla Branwell'e yatırım yapar. Hasta ve ateşli olsa bile, Emily babasının onunla ve diğer kızlarıyla gerçekten ilgilenmediğini açıkça anlar. Babasının aklındaki tek kişi, Emily ile vakit geçirirken bile Branwell'dir. Emily kendisine tabanca kullanmanın öğretilmesinin ne anlama geldiğini ve babasının hep ilgilendiği tek kişinin Branwell olduğunu bilir. Emily ölüm döşegine uzandığı ve babasının kendisini ziyaret etmemesini beklediği anda babasının onu hiç umursamadığı sonucuna varsa bile babasına gelip onu ziyaret etmesi için zihinsel olarak yalvarır: “Ama sevgili Babam, bana gelip kendimden ayrılmama ve huzur içinde gitmeme izin verseniz ölümüm çok daha kolay olurdu.”³⁸²

Ondokuzuncu yüzyıl ataerkil toplumunun kadınları bir kalıba uymaya, erkekler tarafından belirlenen yasalara uymaya ittiği bir baskı ortamında, Monica'nın daha doğrudan bir şekilde yaptığı gibi, Emily bu ataerkil baskıya ve zulme karşı direnmenin bir yolunu bulur. Zihin dünyasında yaşayıp seyahat ederken hayal gücünü geliştirir. Monica tahrip edici olmayan, sevgi dolu bir ebeveyn figürünü özlerken Emily her

³⁸¹ Phillips, *The Lost Child*, 104.

³⁸² Phillips, *The Lost Child*, 106.

zaman yanında olan kız kardeşi Charlotte’a güvenebilir. Bu anlamda, Charlotte Brontë, hasta olan kız kardeşinin bakımını üstlenerek, annesinin yerine geçen bir anne figürü olarak hizmet eder. Bu roman, Charlotte Brontë’yi annesi ve iki büyük kız kardeşi ölen ve küçük kardeşleriyle ilgilenmek için bir ebeveynlik sürecinden geçen, hasta ve yatalak kız kardeşi Emily’nin ebeveyni olan bir kadın olarak sunar. Charlotte fiziksel olarak annelerine benzer, ancak Emily için vekil bir anne olması onun gibi davrandığı anlamına da gelebilir. Kız kardeşine veya ölen annesine karşı herhangi bir öfke hissetmemesine ve bir anne figürü gibi davranmasına rağmen, Charlotte davranışları onu çileden çıkardığı için Branwell’in annesi olmak istemez. Tıpkı Charlotte’un ona karşı bir anne gibi davranması gibi, Emily de muhtemelen aynı anda onu kurtarmayı umarak Branwell’e bir anneye ihtiyacı olan bir çocuk gibi bakar.

Romanın son bölümü, hem annesinin köle ticareti ve sömürge döneminde yaşadıklarının hem de İngiliz sömürgecilerinin ona yaptıklarının kendisinde oluşturduğu negatif etkilerle başa çıkmaya çalışan Heathcliff’in hayatının ve geçmişinin psikolojik travmanın etkisinde olduğunu gösterir: “Annesinden sevgi göremeyen, kendi varlığını fark ettiremeyen, kendilik değeri onaylanmayan çocuk, psikolojik travma yaşayarak sahte özbenlik geliştirir. İlk çocukluk döneminde yaşanan diğer travmalar da bu kişilik bozukluğunu oluşturabilir.”³⁸³

Phillips, Ocansey hakkındaki makalesinde Heathcliff ile ilgili olarak “hayal gücümü ele geçiren ilk edebi karakterlerden biri”³⁸⁴ şeklinde bir ifade kullanır. Heathcliff, Liverpool sokaklarında terk edilmiş eski bir köle olan Afrikalı bir annenin oğludur. Babası, Liverpool’un deniz ticaretindeki iş anlaşmalarını Batı Hint Adaları’nın köle kurumları ile ilişkilendiren Bay Earnshaw’dur. Sömürge sistemi içinde maruz kaldığı işkenceler ve geçirdiği karanlık günler sonrası yaşadığı travmaları unutamayan Heathcliff, yaşadıklarını sürekli olarak hatırlamaktan kendini kurtaramaz: “Batı Hint tarlalarında yanan gökyüzünün altında sivri bir demir çubukla kazı yaptığı uzun günleri hatırlıyor; kapıya yaklaşan ayak seslerini dinlediği ve bu akşam örtünme sırasının onda olup olmadığını merak ettiği kapkara huzursuz geceleri hatırlıyordu. Ama çok karanlık bir Kongo kadını olan efendisi ona hiç gelmedi.”³⁸⁵

³⁸³ İlkin Öz, *Travma Çağı, Geçmişin Gölgesinden Kurtulmak*, Martı Yayıncılık, İstanbul 2017, 124.

³⁸⁴ Caryl Phillips, *Leaving home*, in *The Atlantic Sound*. Faber and Faber, London 2000, 17–93.

³⁸⁵ Phillips, *The Lost Child*, 4.

Heathcliff'in annesi, Monica'nın babası ve Patrick Brontë gibi romandaki ebeveynler bile bir tür kayıp çocukturlar. Sessizlik, Tommy, Monica, Afrikalı kadın, Heathcliff ve Emily Brontë'nin kendi gizli anlatısının hikâyelerini birleştirir. Caryl Phillips, kurgusal yönteminin mantığının bir kısmının, tarih kitaplarında yer almamış kayıp ve sessiz hikâyelere hayat vermek olduğunu söyler.³⁸⁶ Heathcliff'in hikâyesi ile kapanan roman bu kez açılış bölümündeki isimsiz Afrikalı kadına tam olarak hayat kazandırır. Earnshaw'un ve kendisiyle beraber getirdiği oğlu Heathcliff'in hikâyesi bu bölümdeki ana hikâyeyi oluşturmaktadır. Phillips'in *The Atlantic Sound* eserinin ikinci bölümünün başlığı olan "Homeward Bound", bu romanın son bölümünün başlığını çağrıştırmaktadır. Romanın son bölümünde, şeker fabrikasının bulunduğu Antigua ile iş yapan Earnshaw, Liverpool'a "yükleri taş gibi sert olan ve Hristiyan sadakalarıyla camdan başka bir şey yapmayan erkekler"³⁸⁷ ile ticaret yapmayı hayal ederek girer.

Phillips, Emily Brontë'nin *Uğultulu Tepeler* romanından kendi romanına aktardığı Bay Earnshaw karakterinin eski bir köle ile evlilik ilişkisi içinde olduğunu ve aslında Heathcliff'in babası olduğunu kurgular. Bay Earnshaw hem çocuğun hem de kendisinin lekelenmiş olduğunu düşünür; çünkü kadın sadece siyah bir kadın değil, aynı zamanda eski bir köledir. Emily Brontë'nin romanında Heathcliff'in kökenleri esrarengizdir ve hiç kimse kim olduğunu ve Bay Earnshaw'ın onu neden geri getirdiğini asla bilemez. Romanın ilk bölümündeki esrarengiz çocuk son iki bölümün sayfalarında tekrar belirir ve isimsiz kalmasına rağmen Heathcliff olduğu açıktır. Ben, ırkçılık ve ayrımcılıkla yüzleşerek siyah babasının ve onun atalarının yaşadıklarına maruz kaldığından onun travmasının nesiller arası aktarımlarını gösterdiği söylenebilir. Annesi köle konumundan dolayı acı çektiği ve İngiltere'de iken ırkçılık ve ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığından Heathcliff'in de annesinin çoklu travmalarını taşıdığı söylenebilir. Heathcliff'in durumunda, bir babanın yokluğu aynı zamanda bir ebeveyn figürünün kaybı olarak kendisinde travma yaratır. Ailesinin yaşadığı travmaların etkisini bir nesil sonra kendisi de yaşamaya devam eden Heathcliff derin bir stres ve depresyon içindedir: "Ruhsal ve duygusal bağlanma aracılığıyla travmatik deneyimler bir nesilden ötekine

³⁸⁶ Agathocleous, Tanya, "Yorkshire calling: An interview with Caryl Phillips", Public Books, 5 January 2015. Available at: <http://www.publicbooks.org/yorkshire-calling-an-interview-with-caryl-phillips/> (accessed 11 October 2018).

³⁸⁷ Phillips, *The Lost Child*, 242.

aktarılır ve bu şekilde çocuklar ebeveynlerinin travmalarının içine çekilir ve onlardan etkilenir.”³⁸⁸

Heathcliff’in romandaki ebeveynliği Ben’in ebeveynliğiyle benzerlikler taşır, çünkü her ikisinin de babası ortada yoktur ve anneleri zihinsel durumları nedeniyle artık çocuklarına bakamaz bir durumdadır. Bununla birlikte, Ben hem annesine hem de kardeşine ebeveynlik yapmak durumundayken, Heathcliff’in sadece zihinsel olarak ortada olmayan annesinin ebeveyni olması gerekir. Küçük yaşta ebeveynlik yapan bir başka çocuk olarak Heathcliff, annesine yardım etmek ve dünyada hayatta kalmak için daha bağımsız hale gelmek zorundadır. Annesi öldüğünde Heathcliff’in kalbinde yanan intikam ateşi, annesine taciz edenlere ve onunla alay edip gülenlere karşı hissettiği öfkeden kaynaklanır. Bu daha şiddetli duygular, Ben’in Monica’ya olan öfkesini içinde büyütmesi gibi, Heathcliff ebeveynleşirken onun içinde büyür, ancak Heathcliff kendisini annesine karşı asla kızgın hissetmez. Şiddet burada, başkalarının kötü muamelesinin ve yıkımının bir sonucu olduğuna inandığı annesinin durumunun neden olduğu zorunlu ebeveynlikle başa çıkmanın bir yoludur.

Uğultulu Tepeler romanında, ailesini çocukluğunda kaybeden Catherine ve öykünün başlangıcından itibaren yetim kalan Heathcliff ile birlikte ebeveynlerin yokluğu yine depresyonlarının ana nedenlerinden biridir. Hikâyede en baskın karakter olan Heathcliff, çocukluğunda geçirdiği travmaların da etkisi ile kitaptaki diğer kahramanlara eziyet etmek üzerine kurulu bir hayat amacı edinir. Annesinden kendisinin dahi hatırlamayacağı bir yaşta ayrılan Heathcliff, Freud’un psikanalizindeki Oedipus kompleksi³⁸⁹ bağlamında, çocukken annesine duyduğu şiddetli aşk ve arzuyu, romanda Catherine’e aktarır. Heathcliff, Catherine ile şiddetli bir bütünleşme arzusu içinde aslında kendini aramaktadır. Heathcliff’in, annesine duyduğu arzuyu romanda Catherine’e aktarması Heathcliff’in sürekli Catherine’in yanında olmak ve onunla yakın ilişkiler kurmak istediğini gösterir ancak tıpkı çocuğun anneye ulaşmasının engellenmesi gibi, Heathcliff’in de Catherine’e ulaşmasının önünde engeller vardır.

³⁸⁸ Franz Ruppert, *Travma, Bağlanma ve Aile Konstelasyonları: Ruhun Yaralarını Anlamak ve İyileştirmek*, Çev. Fatma Zengin, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2014, 121.

³⁸⁹ Oedipus kompleksi Sophokles’in meşhur Oedipus Tragedyası’ndaki, annesiyle evlenen Oedipus’un dramında olduğu gibi, adını eski mitolojik öykülerden alır. Freud’a göre 4-5 yaş arasındaki erkek çocuklarda babayı kendine rakip olarak görme ve annenin gözdesi olma şeklindeki davranış tarzını belirtmek için kullanılmıştır.

Monica'ya benzer şekilde, duyguları tarafından ezilmeye başlanan Catherine sinir krizi geçiriyor gibi görünür. Catherine, Edgar'la evlenmeye karar verdiğinde, üzüntüsünü paylaşacak kimsesi olmayan Heathcliff kendisini tamamen terk edilmiş ve hayatının anlamını kaybetmiş hisseder. Depresyonu kendisini çocuklarına kötü muameleye sürükleyen Monica'ya benzer şekilde, Heathcliff'in davranışları da çocukları Linton ve Hareton'un duygusal durumu üzerinde etkilidir, çünkü her ikisi de ebeveynlerinin bakımı altında sürekli bir huzursuzluk ve çatışma ortamı içinde yaşamak zorunda kalmaktadır. Hareton, Heathcliff'in nefreti karşısında kendini savunmakta ve ne depresyon, ne de endişe ile ilgili belirgin bir işaret göstermemektedir. Linton sonunda babasının duygusal tacizine boyun eğer ve malikânedeki yaşamın kendisini maruz bıraktığı sürekli korku ve sıkıntıdan acı çekmeye başlamaktadır.

Heathcliff'in annesi de uzun bir süre acı çektikten sonra ölür ve hastalığının kendisinde yarattığı stresli atmosfer ölümünden sonra kötüleşir. Annesini kaybetmenin anısı onun yaşamını olumsuz yönde etkileyerek bu ölüm anını sürekli zihninde yaşamasına neden olur. Böylesine travmatik bir olayın zihinde tekrar yaşanması aslında Heathcliff'in kendi yaşamını ve hayatta kalmayı talep etme girişimidir. Anne hayatta kalabilmek için gereklidir ve kişinin annesini kaybedip öksüz kalması mutlaka travmatik bir olaydır.

Heathcliff hem annesini kaybettiği hem de doğup büyüdüğü yerden zorla sürgün edildiği için iki kez öksüz kalmanın travmatik deneyimini yaşamaktadır. İçinde büyüdüğü çevre düşmanca olsa da, aniden ondan ve tanıdık olduğu her şeyden uzaklaştırılması kendisinde üzüntü yaratır. Heathcliff'in annesi, ölmeden önce aylarca çok hasta olduğundan, bu koşullar travmatik olarak görülebilir. Bu travma aynı zamanda çocuğun annesinin ölümünden önce sürdürdüğü yaşam biçimiyle de bağlantılıdır. Heathcliff'in dilencilik ve annesinin fahişelik yapmasının gerektiği gerçeği, travmasında önemli bir rol oynar. Hâlâ annesini arayan Heathcliff kendisini acıdan korumak için onun ölümünü baskı altında tutar. Aslında ona yardım edebilmesine rağmen, Bay Earnshaw, Heathcliff'in annesinden asla bahsetmez ve ona babası olduğunu söylemez. Bu nedenle, Heathcliff'in yası, annesinin gitmiş olduğu anda ona ne olacağını merak ettiği için ortaya çıkan endişe ve korkudan etkilenir.

Sağlıklı bir iletişim genellikle çocuğun duygularını ifade etmesini ve cevaplanacak sorular sormasını sağlar. Ancak, ölüm sessizlik ya da inkâr ile çevrelenmişse, bu faktör yas sürecini de kötüleştirir. Ne Ben ne de Heathcliff'in sorularına cevap verilmemesi ve sevdiklerinin ölümünü çevreleyen sessizlik sağlıklı bir yas sürecine girmelerine izin vermez ve durumu daha da kötüleştirir. Ben ve Heathcliff'in sevdiklerinin cenaze törenlerinden dışlanması da yaslarının daha karmaşık olmasına neden olur.

Heathcliff çocuklarına kötü davranarak yaptığı ahlaksızlığının ve hatasının farkına vardığında, o kadar mahcup olur ki, çıldırır ve mantıksızca davranmaya başlar. Aslında, onun ve Monica'nın akıl durumu çocuklarına uyguladıkları kötü muameleyi görüp bunu kabul edememeleri göz önüne alındığında birbirine çok benzemektedir. Çocuklarına uyguladıkları kötü muameleler hakkında kendilerini içsel bir hesaplaşmaya sokmaları, çılgınlıklarının uyarılarından biri olarak işlev görmektedir. Monica'nın, oğlunun kaybolması yüzünden, Heathcliff'in ise genç Cathy ile olan ilişkilerinde kendi zulmüne şahitlik etmesi nedeniyle kendilik algıları değişir.

Çözümlemeyen bireysel ve toplumsal travmaları ortaya çıkaran roman, terk edilme, kaybolma ve savunmasızlık öyküleri arasında çok yönlü bir diyalog şekli gösterir. Zaman ve mekanın içinde hayalet gibi dolaşan karakterler aracılığıyla metne dokunan Phillips, geçmişin tarihini yeniden yazar ve temsil edilemeyen sırlarla dolu bir endişe alanı yaratır. Kahramanların yaşadığı kaygı, Caryl Phillips'in çalışmalarında sıkça kullandığı postkolonyal unsurlardan da etkilenir: karakterler toplumdan dışlanır çünkü ailenin babası, Afrika-Karayip kökenlidir ve bu durum çocukların yetiştirilmesi sürecinde birçok noktada ihmal edilme ve ötekileştirme duygularının yaşanmasına neden olur. Roman, etraflarındaki insanların küçümseyici ve dışlayıcı tutumlarından kendilerini soyutlayan ve umutsuzca toplum tarafından kabul edilmeye çalışan Monica, Ben ve Tommy'nin edilgenliğini sunar. Caryl Phillips karakterlerini insanların saygısını kazanmak isteyen ama sürekli olarak bunu başaramayan travma kurbanları ve psikolojik parçalanmanın pasif nesneleri olarak tasvir eder.

Virginia Woolf'un biyografi yazarlarının ve romancıların asıl amacının "geleneksel tarih ve biyografilerde sessiz veya anlaşılabilir hale getirilen sesleri

kurtarmak”³⁹⁰ olduğunu belirten ifadesine uygun olarak Caryl Phillips okuyucunun bu duyulmayan sesleri duymasını ve bilinmeyen hayat hikâyelerini bilmesini sağlar. Roman, kayıt dışı yetimlerin ve imparatorluğun çalınan ya da reddedilen çocuklarının resmi kayıtlarda olmamasına ya da hayatları hakkında çok az şey bilinmesine odaklanır. Geçmişin unutulmuş figürlerinin hikâyelerini anlatan roman, Ben ve Tommy’nin hikâyesinin Heathcliff’in hikâyesini hatırlatması, Monica’nın hikâyesinin de Heathcliff’in annesinin ve Phillips’in Emily Brontë’sinin hikayesini hatırlatması gibi onların neslinden gelen kişilerin yüzyıllar sonra bile hâlâ acı çektiğini gösterir. Romanda, her ailenin bir ve bazen birden fazla kayıp çocuğu vardır: Heathcliff, Branwell ve Tommy, aynı zamanda Ben, Monica ve Emily Brontë’nin kendisi.

Bellek konusunda çalışmalarını sürdüren Marianne Hirsch tarafından kullanılan ‘post memory’ terimi, kolektif travmatik olayların bir gölge gibi takip ettiği kuşakların belleğini, deneyimlerini ve anılarını tanımlamaktadır. Torun kuşağı, büyükbaba kuşağı ile bireysel anıları olmamasına rağmen, geçmişi ya öykülerden ya da ebeveynlerinden geriye kalan anı nesnelerinden öğrenir, yani dolaylı yoldan anılar belleğinde yer edinir. Eserde alıntılanan tarihi belgeler ve mektuplar parçalı bir bütün oluşturur ve sadece edebiyatın belleğine değil, tarihi içeren kültürel belleğe de gönderme yapar. Roman kayıp çocuklar, köleler, eski sömürgelerden gelen insanlar ve Batı Hint Adaları’ndan İngiltere’ye gelen göçmenler gibi Britanya İmparatorluğu’nun kayıp çocuklarını hatırlatır. Romandaki çocukların ebeveynlerinin hatalarını ve travmalarını taşımaları Marianne Hirsch’in ‘bellek sonrası’ (postmemory) kavramını yansıtır. Romanda önceki neslin yaşadığı, kültürel, toplumsal ya da kişisel bir travmanın takip eden nesil ile olan ilişkisine odaklanması çocukların bu travmayı, ailelerini çevreleyen öyküler, resimler ve davranışlarla hatırlayabilecekleri anlamına gelir. Geçmişte gerçekleşmiş olsa bile, çocuklar bununla ilgili hikâyeler duydukları için, travma bugünlerine dokunarak onları etkilemeye devam eder.

Nick Bentley, Phillips’in eserlerinde çok sık tekrarlanan travma hikâyeleri anlatmanın kesinlikle postkolonyal sömürü sisteminin bir sonucu olduğunu belirtir.³⁹¹ Romanın başlığı, Phillips’in Karayipler’de doğan ve İngiltere’de yetiştirilen

³⁹⁰ Louise Yelin, “Migrants Subjects, Invisible Presences: Biography in the Writings of Caryl Phillips.” *Ariel: A Review of International English Literature*, 48,3&4, 2017, 103.

³⁹¹ Bentley, Nick. “Narratives of Trauma and Loss in Caryl Phillips’s *Crossing the River* and *A Distant Shore*.” *Commonwealth Essays and Studies*, 40(1), Autumn 2017, 21-31.

postkolonyal yazarların İngiliz İmparatorluğu'nun edebi ve tarihsel olarak kaybedilen çocukları olduğunu göstermesinin bir yolu olarak yorumlanabilir. Romanda söz konusu olan, tarihin meydana getirdiği tüm kayıp çocuklardır. Karakterlerin yaşadıkları travmalar bir hayalet gibi sürekli kendilerini rahatsız eder ve karakterlerin psikolojik ruh halini önemli ölçüde etkiler. Kurtulduklarını sandıkları travmalar aslında değişik şekillerde karakterlerin ruh ve zihin dünyasını rahatsız etmeye devam etmektedir:

“Hayaletin vücudunu sessizce terk ettiğini ilk kez gördüğünde korkuyla sarsıldı, ama hızlıca yeniden girdi. Hayalet bir aynadaki nefes halesi gibi görünür ve gizlice ortadan kaybolur. Çok geçmeden hayaletin onun zayıf bedeninden ayrılacağını biliyor ve bu sefer bir dizi uzun, sık nefesler çıkarıp sessizliğe bürünecektir, ardından onu takip edecek ve son yolculuğuna başlayacaktır.”³⁹²

³⁹² Phillips, *The Lost Child*, 9.

SONUÇ

Genel olarak postkolonyal romanlarıyla dikkat çeken Afrika kökenli diasporik yazar Caryl Phillips, birçok otobiyografik unsurlar barındıran romanlarında aslında kendisinin ve toplumunun içine düştüğü travmatik durumun benliğinde neden olduğu ikilemleri karakterleri yoluyla aktarmaktadır. Çalışmalarının birçoğunda, karakterlerin kökenlerinin bulunduğu coğrafi noktaya geri dönmelerinin, sürgün ağrısını hafifletme bağlamında çok az bir katkıda bulunduğunu belirten Phillips için bütünlük duygusu erişilemez gibi görünmektedir. Phillips'in düşünceleri yazdığı romanların yanı sıra diğer kurgusal eserlerinde de belirgin bir şekilde hissedilmektedir. 1984'te dokuz ay süren bir Avrupa turunda edindiği izlenimler ve kazandığı deneyimlerin bir sonucu olarak "gözlerim ırkçılığın ve yeni-sömürgeciliğin devam eden etkilerine açıldı"³⁹³ ifadesini kullanan Phillips, 1987'de Avrupa izlenimlerini paylaştığı *The European Tribe* eserini yayınlamıştır. Bu kitap uzunluğundaki metinde Phillips "Batı'daki Afrika diasporasının varlığını ve rolünü göz ardı eden Avrupalı aşiretçiliğini kınar."³⁹⁴ Düzgün ve durgun bir birleşme sürecinin ortasında bir kıtanın arka sokaklarını ve parıltılı başkentlerini keşfeden Phillips, okuyucularına Avrupa'nın kültürel hazinelerini ve zenginliğini üretmede köleliğin, sömürgeciliğin ve diasporanın rolünü hatırlatır.

İngilizce dilinde yazılmış romanlarını yaşanan travmatik gerçeklikler bağlamında kaleme alan Phillips, kültürel travma çalışmalarına işaret eden Avrupamerkezcilik kavramını sorgulamayı ve travma sonrası Afrika kültürlerinin göstergeleri olan ev ve aidiyetsizlik endişelerini gündeme getirmeyi amaçlamaktadır. Romanlarında tasvir edilen sömürgeci deneyimler, yirmi birinci yüzyılın okuyucularına çok uzak gibi görünse de küreselleşme, merkez-çevre bölünmesi, göç ve kimliklerin inşa edilmesi gibi konular giderek sınırsız ve istikrarsız bir hâl alan dünyanın devam eden mevcut evrensel tartışmaları içinde yer almaktadır. Yazarın romanları, travmatik sömürge sisteminin detaylarını vererek karakterlerin bu sisteme olan bağlılıklarının büyük ölçüde yaşadıkları psikolojik ve kültürel travmanın sebebi olduğunu vurgulamaktadır.

Farklı dünyalar arasında sürekli yolculuk halinde olan yazarın karakterlerinin gittikleri dünyalarda aidiyet elde edemedikleri görülmektedir. Aradakalmışlık duygusu

³⁹³ Thomas, Helen, *Caryl Phillips*, Northcote House, Plymouth 2006, 32.

³⁹⁴ Ledent, 8.

beraberinde kimliksel ve toplumsal bütünlük ortaya çıkmadığı için travma duygusu yaratır. Eve dönmek Phillips'in romanları boyunca sadece ana vatan için bir geri dönüş değildir, bu dönüş aynı zamanda *The Final Passage* romanındaki Leila ve Michael gibi karakterlerin yaşadıkları tüm olumsuzlukları tedavi edip iyileştirecek bir süreç olmalıdır. Karakterler gerçek bir geri dönüş için bir istek ifade edebilirken, aslında kendilerini evlerinde hissettirecek bir çeşit telafi edici etki ve acılarını hafifletebilecek bir şey ararlar. Parçalanmış kimlikleriyle uzlaşıya varmak ve başa çıkmak için, bazı karakterler kayıp veya sınır dışı edilen aile üyeleriyle, köleliğe satılan çocuklarıyla yeniden bir araya gelmeye çalışırlar. Bir aile üyesini aramak, “ev” arayışı için bir metafor haline gelir, geçmişe dönme, onlar için “eve gitmek” anlamına da gelmektedir. Hayallerinde, geçmiş daima değişmeden ve sabit olarak beklese de yaşanan ve tanık olunan olaylar geçmişin aslında travmatik bir gerçekliği bünyesinde barındırdığını göstermektedir.

Phillips bir sanat eserinin, içeriği aksi yönde olsa da, biçimi ve yapısal tutarlılığı aracılığıyla, milyonların anlamsız ıstırapına anlam yükleyip onu iyileştirme potansiyeline dikkat çeker. Zira yaşananları düzenli, tutarlı ve biçimsel bir çerçevede sunmak sanatçıda sadece bir konuya indirgenmiş olan acının üstesinden gelebileceği algısını yaratır. Resmi tarih anlatılarında görmezden gelinerek yaşadıkları travmaları yok sayılan sömürge halklarının yaşadıklarını karakterlerinin bireysel ve toplu anlatıları ile dile getiren Phillips, travmanın etkilerini tamamen ortadan kaldırmasa da edebi anlatılar yoluyla travmanın hafifletilebileceğini ve dolaylı yoldan da olsa bir iyileşme sürecine girebileceğini belirtir:

“Haklısın. Bütünleşecek bir yere gitmeye çalışan çok fazla insan örneği gördüm. Fakat böyle davranarak konuyu daha da karmaşık hale getirdiklerini ve daha da kötüleştirdiklerini fark ediyorlar. Anlatıyı uygun olacak şekilde ayarlayabilirsiniz. Anlatı değiştirilmez bir şekilde yazılmış değildir. Bazı inanç sistemlerine, özellikle katı bir inanç biçimine inanmak zorunda olmadığınız sürece takip etmeniz gereken bir ana anlatı yoktur. Benim için hiçbir ana anlatı yoktur. Ancak insanlar, bazı insanları dâhil etmek ve başkalarını dışlamak için kurulan bu ana anlatılara abone görünmektedir. Hayatınızdan vazgeçmek, işinizden vazgeçmek, sular ya da topraklar arasında dolaşmak yerine, içimizden birinin anlatıyı

düzeltebileceğini savunuyorum. Bence yazarların yaptığı şey de budur. Sadece anlatıları değiştiriyorlar. Anlatıyı biraz daha az düşmanca yapın.”³⁹⁵

Phillips çoğunlukla tarihsel kayıtlarda yer almayan veya eksik olarak yer alan geçmiş yaşanmışlıklar ve tanıklıklarla ilgilenmektedir. Fetihlerin, Orta Geçitlerin, köleliğin, Batı kültürel gücünün egemenliğinin tarihinin neden olduğu sorunlarla paramparça edilen Karayip dünyasında, kimlik arayışı her zaman Phillips’in sanatsal üretiminin ana konularından biri olmuş ve onun entelektüel meşguliyetlerinin ön sıralarında yer almıştır. Sömürgeci geçmişlerin, özellikle de kimlikle ilgili mücadeleler ve sosyal işlevler açısından, bireylerin psikolojik deneyimlerine şekil verdiği çeşitli yolları incelemektedir. Sömürgecilik geçmişi, tarihsel bir miras değil, birçok çağdaş birey için canlı bir hafıza ve yaşanmış bir gerçekliktir. Phillips’in yazılarında zaman zaman bize hatırlattığı gibi, bu tür zorla göç biçimlerinin trajedisi, kolay ve problemsiz bir eve dönüş olmamasıdır. Farklı dünyalar arasında sürekli yolculuk halinde olan yazarın karakterlerinin gittikleri dünyalarda aidiyet elde edemedikleri görülmektedir. Arada kalmışlık duygusu beraberinde kimlikssel ve toplumsal bütünlük ortaya çıkmadığı için travma duygusu yaratır.

Travma kuramı ve postkolonyal kuram, özellikle biçimsel bir şekilde, kırılmış kimlikler kavramıyla sonuçlanan her bir anlatı içinde çeşitli parçalanma biçimlerini yorumlamak için bir araya getirilmektedir. Postkolonyal metinler travma açısından yapılan okumaları teşvik ederler çünkü onlar, çağdaş toplumdaki sömürgecilik hakimiyetinin ve şiddetinin devam eden etkilerini dile getirmekle yakından ilgilenmektedir. Fakat travma kuramının yeterliliğini hedef alan en sıcak tartışmalar, postkolonyal edebiyat eleştirisi alanından gelmektedir; çünkü travmanın batılı olmayan edebiyatları yorumlamak için değer oluşturma olasılığı hâlâ sorgulanmaktadır. Travma kuramının en yaygın olarak öne sürülen özelliği, Avrupamerkezciliği ve onun sürekli olarak içeriğe olan ilgisizliğidir. Postkolonyal eleştirmenler ve teorisyenler Kamran Aghaie, Jill Bennett, Victoria Burrows, Sam Durrant, Rosanne Kennedy, David Lloyd ve Rebecca Saunders sömürgeciliği kolektif travma olarak algırlar, bu yüzden postkolonyalizmi de travma sonrası bir kültürel oluşum olarak görürler. Sonuç olarak, sömürgeci travmaların özgüllüğünün yeniden ele alınması gerekir; bu, egemen Batı

³⁹⁵ Bastian Balthazar Becker, “The Narrative is Not Written in Stone”, *A Conversation with Caryl Phillips*, February 2012.

söylemine ilişkin olarak travmanın edebi temsiline yansıyan bir gerekliliktir. Postkolonyal olarak işaretlenen alanda yazmak, sadece postkolonyal deneyimin sıklıkla travmatik sonuçları olduğu için değil, aynı zamanda kelimenin tam anlamıyla sorunlu bir bölünmeyi öne sürdüğü için, bir anlamda, travmatik bir deneyimi anlatmayı gerektirmektedir.

En genel anlamıyla travmatik yaşantılar ruhta açılan yaralardır. İnsana acı verir, adeta yaşama gücünü tüketir, yaşama tutunmasını engeller, insanın varlığını viraneye çevirip ruhsal ahengini sarsarak varlık bütünlüğünü tehdit eder ve bir müddet sonra onu sembolik olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir yönelimle var olmak ile yok olmak arasında bir seçim yapmaya zorlar: “Krizler ve travmatik olaylar bireyi duygusal, davranışsal ve fiziksel olarak olumsuz yönde etkileyen, baş edilmesi güç ve normal yaşam şartlarını zorlaştıran olaylar ve durumlardır.”³⁹⁶

‘Diaspora’ ve ‘travma’ kavramları özellikle Afrika kökenli İngiliz ve Amerikalı yazarların edebiyat ürünlerinde genel anlamda nerdeyse birbirlerinin yerine kullanılan iki kavramdır. Diasporada yaşanan bir hayat kültürel travmanın ana nedenlerinden biri olarak kabul edilir. Kültürel travma hem bir tür diaspora sonucu ve hem de diasporanın doğal bir kaynağıdır. Bu yüzden de bu iki kavram arasında bir karşılıklı neden sonuç ilişkisi vardır. Jeffrey Alexander'a göre kültürel travma, travmatik bir olayla uğraşırken acının doğasını tanımlaması gereken mağdurun daima bir anlam mücadelesi yürütmesi durumudur. Jeffrey C. Alexander, kültürel travmanın kolektif hareket eden grupların ve onların anılarını sonsuza kadar şekillendiren grup bilinci üzerinde silinemez işaretler bıraktığını ve gelecekteki kimliklerini radikal ve geri çevrilemez şekilde değiştiren korkunç bir olaya maruz kaldıkları zaman hissedildiğini belirtir.³⁹⁷ Sürgün, hayali ve gerçek yer değiştirmenin durumudur. Sürgün edilen insanlar evlerinden uzakta bir karada acı çekmektedir ve bir gün geri dönmek için güçlü arzulara sahiptirler. Öte yandan, hayali bir yer değiştirme çoğunlukla, topraklarını terk etmeyen, ancak kendilerini kaybolmuş hisseden insanların geçmiş hatıralarından kaynaklanmaktadır. Anavatan ve ötekinin neden olduğu düşünülen hayal kırıklıkları, sürgün edilen insanları ötekine karşı nefret yaratarak yer değiştirme travmalarına sürüklemektir.

³⁹⁶ Ayten Zara, “Krizler ve Travmalar”, *Yaşadıkça*, ed. Ayten Zara, İmge Yayınevi, Ankara 2011, 91.

³⁹⁷ Alexander, 2004, 1-30.

Phillips'in eserlerindeki otobiyografik anlatılar, tanıklıklar, kurgu anlatılar sömürgecilik, kölelik ve diaspora dönemlerinde yaşananların unutulmamasını sağlamanın yanı sıra duygudaşlık hissi de yaratır. Kali Tal *Worlds of Hurt: Reading Literatures in Trauma* başlıklı çalışmasında travma edebiyatında eserler verilmesinin travmatik deneyimin “anlatılması ve tekrar anlatılması ihtiyacından”³⁹⁸ kaynaklandığını ifade eder. Böylelikle travmatik deneyim hem kurban hem de toplum tarafından “gerçek” olacaktır. Tal’a göre “bu tür anlatılar travmatize yazar için hem bir doğrulama hem de katartik bir araçtır.”³⁹⁹

Karakterler, hikâyelerini anlatabilecekleri bir muhatap bulamadıkları için, sessiz bölümler onların yerine tanıklık eder. Dori Laub, travmatize olmuş kurbanların hikâyelerini anlatmamayı seçtiklerinde, “olayların sessiz hafızalarında giderek daha fazla çarpıtıldığını ve hayatta kalanın günlük hayatını yaygın olarak işgal ettiğini ve kirlettiğini”⁴⁰⁰ iddia eder. Karakterler, travmasının gerçekliğini kabul etmeye istekli bir muhatap bulamadıkları zaman hikâyelerini kendi içinde kurdukları içsel bir tanığa anlatırlar. Dori Laub'a göre, bu yaratıcı eylem, gerçek hayatta şahit olamamanın yerini tutabilir.

Anne Whitehead'in, “postkolonyal romancılar daha önce gözden kaçırılmış tarihleri kurtarmaya ve bugüne kadar, marjinalize edilmiş ya da susturulmuş öyküleri kamu bilincine taşımaya çalışır”⁴⁰¹ iddiası, Caryl Phillips'in edebi metinlerinin politik gündemini kapsar. Kendisinin de belirttiği gibi, “tarihin çarpıtıldığı bir durumda, bir halkın edebiyatı genellikle tarihine, yazarları da geçmişin, şimdiki zamanın ve geleceğin koruyucularına dönüşür.”⁴⁰² İngiltere'deki birinci ve ikinci nesil Karayip göçmenlerinin yerinden edilmiş kimliğinden kaynaklanarak ortaya çıkan ikilem ve ait olma konusundaki belirsizlik, onun hayal dünyasını şekillendiren önemli bir katalizör haline gelmiştir. İçinde bulunduğu bu belirsiz ve karmaşık durum onu sömürgeciliğin etkileri, onun getirdiği yerinden edilme, aidiyet arayışı, birden fazla kültürel kimlik ve ırk ayrımcılığı arasında yaşamının şaşkınlığından ve hepsinden önemlisi yukarıdaki tüm koşulların getirdiği psikolojik yönelimsizlik sorunlarından uzaklaşmasına engel olur.

³⁹⁸ Kali, 21.

³⁹⁹ Kali, 137.

⁴⁰⁰ Dori Laub. “Truth and Testimony: The Process And The Struggle.” *Trauma: Explorations in Memory*. Ed. Cathy Caruth. Baltimore, Johns Hopkins University Press, MD 1995, 61-75.

⁴⁰¹ Anne Whitehead, *Trauma Fiction*. Edinburgh: Edinburgh UP, 2004, 82.

⁴⁰² Caryl Phillips, *The European Tribe*, Faber and Faber, London 1998, 99.

Monolitik kimlik kavramlarını aşan bir vizyon arayışında olan Phillips, Karayiplere özgü olan çeşitli heterojenlik ve melezlik biçimlerini giderek daha fazla benimsemiştir. Yazdıklarının önemli bir bölümü, sömürgeci yer değiştirmenin kurbanlarının ruhuna olan derin etkisini ele almaktadır. Yazar aynı zamanda, etkili sosyal eleştirisinin yanı sıra insani durum hakkındaki kavrayışlı algılayışıyla da hayranlık uyandırmaktadır. *Cambridge* ve *Crossing the River* romanlarında siyahların yerinden edilip yurtsuzlaştırılmasını, Afrika'dan Karayip adalarına zoraki göç sürecini ve yaşanan diaspora olma durumunu, Avrupa'daki plantasyon sömürgelerinde köle olarak çalışmak üzere taşınan bireyleri ele alan Phillips hem baskı hem de baskıya karşı direnişin yarattığı kimlikleri anlatır. Köle ticareti ve kölelik, 1907 ve 1934'te İngiltere'de kanunen yasaklanmış olsa da sömürgeci egemenlik dünyanın bu bölgelerinde hüküm sürmeye devam etmiştir. Britanya İmparatorluğu, Karayip adalarının birçok bölgesini sömürge olarak bırakarak bölgeyi az gelişmiş bırakmıştır. Savaş sonrası yıllar İngiltere'nin yenilenmesi için işgücünü zorunlu kıldığından, birçok Karayipli adalarının sömürgecilik sonrası koşullarından Britanya'nın belirsiz fırsatlarına göç etmiştir. Phillips'in yazılarında zaman zaman vurguladığı gibi, bu tür zorunlu göç biçimlerinin trajedisi, kolay ve problemsiz bir eve dönüş olmadığıdır: "Bu göçmenlerin trajedisidir. Geride bıraktıkları ülkelerden daha hızlı değişiyorlar ve asla geri dönüp mutlu olamıyorlar. Ancak kabul ettikleri ülkelerde mutlu olamazlar çünkü orası evleri değil."⁴⁰³

Bu çalışmada ele alınan romanlardaki karakterlerin kimliklerin ortak bir özelliği, travma deneyimine sahip bir kişinin hayatı üzerindeki kontrol eksikliğini ele almalarıdır. Phillips'in tüm kahramanları, ırkçı baskıların travmatik anıları aracılığıyla, etnik olarak acı çeken geçmişlerinin ortaya çıkarılması yoluyla kimlikleriyle uzlaşmaya çalışırlar. Bu romanlarda travma sebebi, karakterlerin aidiyet duygusu ile ilgili problemlerdir. Travmanın temel unsuru, toplumdan yabancılaşmaya yol açan ayrılık ve mekânsızlaşmadır. Dolayısıyla, aidiyet üzerindeki ısrar ve ait olma gerekliliği travmanın nedenidir. Yeni bir vatani ve yeni kimliği benimsemede ısrar eden *Crossing the River* romanındaki Martha ve Nash karakterleri bu konuda başarısız olurlar. Ait olmaya çalıştıkları sürece geçmişlerini unutmaları gerekmektedir, ama unutmaları gerektiğini

⁴⁰³ Caryl Phillips, as quoted in the little biographical flyer, put out by the British Council's "Book Trust".

anladıklarında da hatırlamaktan kaçınamazlar çünkü travmanın etkilerinden ve diasporadan kurtulmayı arzulamaktadırlar.

Karakterlerin sessizliğe bürünmesi aynı zamanda köleliğin ve sömürgeciliğin tarif edilemez doğasına, kelimelerle tasvir edilemez dehşetine işaret eder. Yazarın romanlarını unutma ihtiyacı ile yaşadığı dehşeti anlatıp tanıklık etme arzusu arasındaki çelişki tanımlar. “Phillips Karayip kimliğine sürekli bağlılık göstermesine rağmen, neslinin ana akım İngiliz edebiyatına kabul edilecek en muhtemel Karayip yazarı olarak Britanya’da yaşayan Batı Hintli akranları arasında her zaman göze çarpıyordu.”⁴⁰⁴ Romanlarında siyah nüfusu tanımlamak için zoolojik kelimeler kullanmak ötekiliği inşa etmek için uygulanan bir yöntemdir. *Cambridge* romanında Emily’nin anlatılarında kölelerin yaşadıkları yerlerin yuva, çocuklarının siyah kurt yavruları, tenlerinin post, ellerinin ise pençe olarak tasvir edilmesi sömürülen halkların nasıl değersizleştirilmeye ve insanlıklarının olumsuzlanmaya çalışıldığını göstermektedir. *Cambridge* romanında yazabilmenin utancı ve yazılamayanların utancı ayrılmaz hale gelir; hem Emily’nin hem de Cambridge’in anlatıları, edebi konuşma sanatına karşı cüretkâr ve zavallı tavırlarıyla sonuçsuz kalır. Phillips’in İngiliz toplumundan dışlanma hissi, yalnızca ırkçılığın neden olduğu belirli olaylara değil, aynı zamanda tamamen doğrusal ve tek bir yere kök salmış İngiliz kimliğini gösteren baskın bir tarihsel anlatı tarafından marjinalleştirilmiş olma hissine de atfedilebilir.

The Final Passage romanında gönüllü ya da zorlayıcı nedenlerle ülkesinden ayrılıp göç etmek zorunda kalan bireyler, içinde bulundukları yeni hâkim kültür ile etkileşim içerisine girmek durumunda kalırlar. Bu etkileşim süreci göç eden karakterler tarafından genellikle sancılı bir şekilde deneyimlenir. Yazarın romanları, ırkçılığın ve daha geniş bir biçimde sömürgecilik tarihinin ortaya çıkardığı büyük acıların ve üzüntülerin gerçekliğine tanıklık etme amacındadır. Sömürge söyleminin eski sömürgelerdeki ev kavramını derinden etkilediği ve sakinlerinin buna bağlılıklarının büyük ölçüde etkilendiği açıkça görülmektedir. Michael ve Leila’nın kökleri bu nedenle oldukça kaygandır. Köklerine olan bağları çok güçlü olmayan her iki karakterin de adaya olan bağlılıkları oldukça gevşek bir yapıdadır. Toplumda kabul edilen sosyal standartlara uymak için kendilerini sürekli olarak uyum sağlama ihtiyacı ile karşı

⁴⁰⁴ Erika J. Waters, “An Interview with Caryl Phillips: ‘I Am What I Am Because I Was Born There’”, *The Caribbean Writer*, 9, 1995, 102-114.

karşıya bulan her iki karakter bunun bir sonucu olarak, kendilerini yabancı bir ülkedeki ziyaretçiler gibi hissetmeye başlarlar.

Phillips'in romanları, sömürgeleştirme ve köleleştirmenin sonucu olarak ortaya çıkan travmanın bir sonucu olarak bireyin toplumdan yabancılaşmasına odaklanır. Phillips, postkolonyal varoluşu çevreleyen kesinlikleri değil, belirsizlikleri araştırır ve bir diaspora kimliğinin kararsızlıklarını ve çelişkilerini canlandırır. *Crossing the River* romanındaki karakterler farklı yüzyıllardan ve konumlardan yankılanır, ancak deneyimleri mükemmel bir şekilde birbiriyle bağlantılıdır. Yazarın bakış açısını, bir yüzyıla, bir karaktere, bir ırksal gruba veya bir nesle sınırlı tutmadan geniş bir perspektife sahip olmasının bir nedeni, Phillips'in kendisinin iki kez yer değiştirmiş olmasıdır.

Romanlarda resmedilen Karayip halkına mensup karakterlerin İngiliz kültürü başta olmak üzere Batı'nın kültürel değerleriyle kendi kültürel değerleri arasında kalmanın yarattığı anomaliden ciddi şekilde etkilendikleri görülmektedir. Hem Karayipli hem de İngiliz olmak iddiası roman karakterlerinde ne Karayipli ne de İngiliz denilemeyecek bir araf kimliği yaratmıştır. Melezliği yaratan göç ve sürgün durumları, terk edilen ülkeyle varılan ülke arasındaki farklılık ve uzaklığın etkisiyle toplumların kültürel yapısını karmaşıklştırır. Phillips, bireysel bir tanıklığın ve özellikle de kurgusallaştırılmış bir hatıranın, sömürgecilik ve kölelik gibi daha tarihsel ve sosyal temelli toplu travmaların sonuçlarıyla ilgilenmenin uygunluğunu araştırmaktadır.

Anglofon postkolonyal yazarlar tarafından yazılan yaratıcı metinlerde, sömürgeci travmanın analizi üzerine çok az bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma, Caryl Phillips'in seçilmiş romanlarını birincil kaynak olarak kullanarak bu boşluğu bir şekilde doldurmaya çalışmaktadır. Tarihsel deneyimin edebi metinlerdeki temsili, mutlaka yazarın bireysel belleğini yansıtır. Romanlar, yaşamının çoğunu iki kültür arasındaki orta bir alanda geçirmiş olan bir yazarın travmatik deneyimlerinin tanıklığının kurgusallaştırılmış ifadeleridir. İncelenen romanlarda değişik bakış açılarının kullanılması, çeşitli şekillerde konumlandırılmış oldukları birbiriyle bağlantılı olaylarla yüzleşmek için mücadele ederken her bir karakterin benzersiz öznel deneyimlerinin ve tepkilerinin yaratıcı bir temsilini okuyucunun gözünde canlandırmaktadır. Bu sayede resmi tarihi kaynaklarında yer almayan travmanın ve hafızanın öznel, özneler arası ve

kültürel boyutlarını görebilmek mümkündür. Karakterlerin yaşamları, eylemleri, kendilerini ve içinde yaşadıkları kültürü ve toplumu algılayış biçimleri yıkıcı ve şiddetli bir biçimde içine hapsedilmiş oldukları tarihsel ve sosyal süreçler tarafından şekillendirilmektedir. Romanlar kişisel travmalara odaklanmasına rağmen, bunlar toplumsal travmatik deneyimlerin arka planına dayanak oluşturmaktadır.

Toplumsal kimlikler gelecekteki nesillere ve tüm kültürel değerlere aktarılabilmektedir. Sömürgecilik ve kölelik dönemlerini yaşayanlar hayatta olmasalar da yaşadıkları travma halen tüm toplumda yaygın biçimde var olmaktadır. Volkan'a göre travmaya doğrudan maruz kalanlar olayların yasını tutamayabilmekte ya da reddetme eğilimine girebilmektedir. Fakat tutulamayan yas daha sonraki nesillere aktarılmaktadır.⁴⁰⁵

Avrupahılaştırılmış sömürge insanının kişiliği, sömürgecinin güçlü kültürünün cazibesine kapılmak ile egemen olan kendi köken kültürüne duyduğu sadakat arasında kalarak parçalanır.⁴⁰⁶ Hem kendi toplumu tarafından "hoş görülme", hem de içerisinde bulunmak zorunda kaldığı İngiliz toplumu tarafından "benimsenme"den mahrum olan, hiçbir yere ait olamama duygusuyla, kimlik ve benlik parçalanmasıyla yüz yüze gelen karakterlerin yaşadıkları psikolojik travma tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilmiştir. Romanda karakterlerin geçmiş zamanla ilişkileri sorgulanırken edebiyatın "olgu ile kurgu arasındaki sınırın muğlaklığı aracılığıyla yarattığı bilişsel ve duygusal etki ile kimliğin inşasında en işlevsel mecralardan biri"⁴⁰⁷ olma özelliği ön plana çıkar. Hatırlama ve unutma kavramları arasındaki bağlantı geçmişin travmatik olayları ile hesaplaşan karakterlerin iç dünyasının zenginliği ve derinliği üzerinden yansıtılmaktadır.

Bu tez, Caryl Phillips'in romanlarını travma ve postkolonyal çalışmalar ışığında analiz ederek sömürgecilik ve kölelik dönemlerinde yaşanan tutarsızlıkları, haksızlıkları, insanlık dışı uygulamaları incelemektedir. İkinci olarak, romanlarda Karayip karakterlerinin psikolojik, tarihsel ve kültürel bağlamda yaşadıkları travmaları anlamak için travma çalışmalarının postkolonyal çalışmalar ile yakın bir ilişki içinde

⁴⁰⁵ Volkan, 45.

⁴⁰⁶ Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde "Öteki" ile İlişki*, Çev. A. Sönmezay, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, 243

⁴⁰⁷ Gökçen Başaran İnce, "Ulusal Kimlik, Kolektif Bellek ve Edebiyat: Dersimli Kız Romanında Resmi Bellek Temaları" *Monograf*, 5, 2016, 36-68.

olması gerektiğini belirtmektedir. Travma kuramının geleneksel fikirlerini gösteren Avrupa-Amerikan edebi metinlerinin çoğu gibi, Phillips'in romanları da doğrusal olmayan bir biçime sahiptir. Romanlardaki ayrıştırılmış parçalar ana anlatıyı kesintiye uğratar ve karakterlerin doğrusal ifadesinin gizlemeye çalıştığı travmatik anıları tekrarlar. Melezliği yaratan göç ve sürgün durumları, terk edilen ülkeyle varılan ülke arasındaki farklılık ve uzaklığın etkisiyle bireylerin ve toplumların kültürel yapısının karmaşıklaşması, kölelik ve diaspora deneyimleri sonrası yaşanan tarihsel ve kültürel travmalar ile sömürge deneyiminin bozduğu aile yapısının çocukların ruh sağlığı üzerindeki etkisi temalarının yer aldığı İngiliz yazar Caryl Phillips'in romanlarını irdeleyen bu çalışma, bireysel bir tanıklığın ve özellikle de kurgusallaştırılmış bir hatıranın, sömürgecilik, kölelik ve diaspora gibi daha tarihsel ve sosyal temelli toplu travmaların sonuçlarını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio, *Tanık ve Arşiv: Auschwitz'den Artakalanlar*, (Çev. Ali İhsan Başgöl), Dipnot Yayınevi, Ankara 1999.
- Agathocleous, Tanya, "Yorkshire calling: An interview with Caryl Phillips", Public Books, 5 January 2015. Available at: <http://www.publicbooks.org/yorkshire-calling-an-interview-with-caryl-phillips/> (accessed 11 October 2018).
- Ahmad, Aijaz, "The Politics of Literary Postcoloniality", *Race and Class* 36 (38), 1995.
- Alexander, Jeffry C., "Toward a Theory of Cultural Trauma", Ed. Alexander Jeffry J., Ron Eyerman, Bernard Giesen, Neil J. Smelser ve Piotr Sztompka, *Cultural Trauma and Collective Identity*, University of California Press, Berkeley 2004.
- Allen, Renard Jeffery, "'The Lost Child,' by Caryl Phillips", *The New York Times*, The New York Times, 18 May. 2015.
- Arana, R. Victoria, "'Sea Change: Historicizing the Scholarly Study of Black British Writing'", Ed. Arana, R. Victoria and Lauri Ramey, *Black British Writing*, Macmillan, New York 2004.
- Ball, John Clement, *Imagining London: Postcolonial Fiction and the Transnational Metropolis*, Ont: University of Toronto Press, Toronto 2004.
- Becker, Bastian Balthazar, "The Narrative is Not Written in Stone", *A Conversation with Caryl Phillips*, February 2012.
- Bell, C. Rosalind, "Worlds Within: An Interview with Caryl Phillips", *Callaloo*, 14 (3), Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 1991.
- Benjamin, Walter, *Estetize Edilmiş Yaşam*, (Çev. Ünsal Oskay), Der Yayınları, 1995.
- Bentley, Nick. "Narratives of Trauma and Loss in Caryl Phillips's *Crossing the River* and *A Distant Shore*", *Commonwealth Essays and Studies*, 40(1), Autumn 2017.
- Bhabha, K. Homi, *The Location of Culture*, Routledge, London 2004.
- Boyer, Pascal, James V. Wertsch, *Zihinde ve Kültürde Bellek*, (Çev. Yonca Aşçı Dalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

- Brothers, D., *Toward a Psychology of Uncertainty: Trauma-Centered Psychoanalysis*, The Analytic Press, New York 2008.
- Buonnano, Giovanna, "Exploring Literary Voices in *The Lost Child*", *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017.
- Burrows, Victoria, *Whiteness and Trauma: The Mother-Daughter Knot in the Fiction of Jean Rhys, Jamaica Kincaid and Toni Morrison*, Palgrave Macmillan, New York 2004.
- Caruth, Cathy, "Recapturing the Past: Introduction", *Trauma: Explorations in Memory*, Ed. Cathy Caruth, John Hopkins UP, Baltimore 1995.
- _____, "Trauma and Experience: Introduction", *Trauma: Explorations in Memory*, Ed. Cathy Caruth, Baltimore: John Hopkins UP, 1995.
- _____, *Trauma: Explorations in Memory*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 1995.
- _____, *Unclaimed Experiences: Trauma, Narrative, and History*, Johns Hopkins UP, Baltimore and London 1996.
- Chambers, Ian, *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çev. İsmail Türkmen&Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.
- Chomsky, Noam, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*, (Çev. M. Erdem Sakınç), Ütopya Yayınevi, Ankara 2010.
- Clingman, Stephen, "'Other Voices: An Interview with Caryl Phillips'", in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schattelman, University Press of Mississippi, 2009.
- _____, *Writing the biofictive: Caryl Phillips and The Lost Child*, The Journal of Commonwealth Literature, 2018
- Craps, Stef and Buelens Gert, "Introduction: Postcolonial Trauma Novels", *Studies in the Novel* 40 (1-2), 2008.
- _____, *Postcolonial Witnessing: Trauma Out of Bounds*, Palgrave Macmillan, London and New York 2013.
- Çelebi, N., "Kültürel Travma Üzerine", *Toplum ve Bilim*, 2001-2002 Kış, Sayı. 91.

- Coetzee, J. M., ‘‘What We Would Like to Forget’’, *New York Review of Books* Volume 44, Number 17, November 6, 1997
- Critchley, Simon, *Sonsuz Talep, Bağlanma Etiği, Direniş Siyaseti*, ev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 2009.
- Davison, Carol Margaret, ‘‘Crisscrossing the River: An Interview with Caryl Phillips’’, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009.
- Debacker, Leni, *Postcolonial Trauma: Edwidge Danticat’s The Farming of Bones and the Haitian Massacre of 1937*, (Published Master Thesis), Gent University, Faculty of Literature, 2011.
- Derrida, Jacques, *Marx’ın Hayaletleri; Borç Durumu, Yas alışması ve Yeni Enternasyonal*, (ev. Alp Tümertekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2007.
- Dirlik, Arif, *Postkolonyal Aura: Küresel Kapitalizm ağında nc Dünya Eleştirisi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- Dufoix, Stephane, *Diasporalar*, (ev. Işık Ergüden), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.
- Durrant, Sam, *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning: J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison*, State University of New York Press, Albany 2004.
- E. Ann, Kaplan, ‘‘Traumatic Contact Zones and Embodied Translators’’, *Trauma and Cinema: Cross-Cultural Explorations*, Ed. E. Ann Kaplan and Ban Wang, Hong Kong UP, Hong Kong 2004.
- E. Ann, Kaplan ve Wang B., ‘‘Introduction: From Traumatic Paralysis to the Force Field of Modernity’’, E. Ann Kaplan, B. Wang (Ed.), *Trauma and Cinema*, Hong Kong University Press, Hong Kong 2004.
- Eckstein, Lars, *Re—Membering the Black Atlantic*, On the Poetics and Politics of Literary Memory, 2003.
- Erentay, Sibel, ‘‘rselenen Ne ok İnsan Var Peki Gcmn Sınırı Var mı?’’, Ed. Ercan Yağa, *Psikeart*, Sayı: 20, 2012.

Eyerman, Ron, *Slavery and the Formation of African American Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.

_____, “The Past in the Present: Culture and Transmission of Memory”, *Acta Sociologica*, 47 (2), Sage Publications, 2004.

Fanon, Frantz, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, (Çev. Murat Haksöz), Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1996.

Fanon, Frantz, *Yeryüzünün Lanetlileri*, Çev. Şen Süer, Versus Kitap, İstanbul 2011.

Felman, Shoshana, “Women and Madness: The Critical Phallacy”, Ed. Robin R. Warhol, in *An Anthology of Literary Theory and Criticism*, Rutgers UP, New Brunswick 1997.

Felman, Shoshana and Laub, Dori, *Testimony: Crises of Witnesses in Literature, Psychoanalysis, and History*, Routledge, New York 1992.

Ferdous, Farjana, “Hybridity and Mimicry: The Location of Culture and Identity in V.S. Naipaul’s A House for Mr. Biswas and The Mimic Men”, *Express, An International Journal of Multi Disciplinary Research*, 2 (2), 2015.

Ferenczi, Sandor, *Psikolojik Travma*, (Çev. Hüsen Portakal), Cem Yayınevi, İstanbul 2014.

Freud, Sigmund, *Beyond the Pleasure Principle, The Freud Reader*, Ed. Peter Gay, Vintage, London 1995.

_____, *Haz İlkesinin Ötesinde*, Çev. Mehmet Ökten, Tutku Yayınevi, Ankara, 2014.

_____, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works*. Trans. James Stachey, Vol. 23, Hogarth Press, London 1964.

Freud, Sigmund and Breuer, Joseph, *Studies in Hysteria*, trans. Nicola Luckhurst, Penguin, London 2004.

Fryer, Peter, *Staying Power: The History of Black People in Britain*, Pluto Press, London 1984.

Garrait-Bourrier, Anne. “The Destruction and Impossible Reconstruction of Family Links in Crossing the River by Caryl Phillips.” *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017.

- Garrett, George, "Separate Prisons", *New York Times Book Review*, February 16, 1992.
- Geçikli, Kubilay, *Raymond Williams'in People of the Black Mountains Adlı Romanının Yeni Tarihselci İncelemesi*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010.
- Gilmore, Leigh, *The Limits of Autobiography: Trauma and Testimony*, Cornell UP, Ithaca 2001.
- Gilroy, Paul, *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*, Verso Publishing, London 1993.
- Goldman, Paula, "Home, Blood, and Belonging: A Conversation with Caryl Phillips", in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schatteman, Mississippi: University Press of Mississippi, 2009.
- Halbwachs, Maurice, *The Collective Memory*, Çev. Francis J. Ditter ve Vida Yazdi Ditter, Harper&Row, New York 1980.
- Herman, Judith, *Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre*. (Çev. Tamer Tosun), Literatür Yayınları, İstanbul 2015.
- Huyssen, Andreas, *Alacakaranlık Anıları*, Metis Yayınları, İstanbul 1999.
- Iyer, Pico, "Caryl Phillips: Lannan Literary Videos", Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009.
- İmamoğlu, Gülten, "TravmArt", içinde *Psikeart*, Ed. Ercan Yaşa, Sayı. 20, Mart-Nisan 2012.
- İnce, Gökçen Başaran, "Ulusal Kimlik, Kolektif Bellek ve Edebiyat: Dersimli Kız Romanında Resmi Bellek Temaları" *Monograf*, 5, 2016.
- Jaggi, Maya, 'Rites of Passage', in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schatteman, University Press of Mississippi, 2009.
- James, C.L.R., *The West Indian Intellectual*. Introduction to Thomas J.J. Frouday, New Beacon Books, London 1969.
- James, Winston and Harris, Clive, *Inside Babylon: The Caribbean Diaspora in Britain*, Verso, London 1993.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar&Sosyal Psikolojiye Giriş*, Evrim Yayınları, İstanbul 2010.

Karataş, Hüseyin, *Sömürge İnsan*, Peri Yayınları, İstanbul 2010.

Kitab-ı Mukaddes; Eyüb Kitabı; Bab 31/ 14.

Lacan, Jacques, *Seminar II: The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis*, Trans. Sylvana Tomaselli, Ed. Jacques-Alain Miller, Cambridge UP, Cambridge 1988.

LaCapra, *Writing History, Writing Trauma*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, Maryland 2001.

Laplanche, J., *New Foundations of Psychoanalysis*, Basil Blackwell, London 1989.

Larson M. P., "Reconsidering Trauma, Identity, and the African Diaspora: Enslavement and Historical Memory in Nineteenth-Century Highland Madagascar", *The William and Mary Quarterly*, 56 (2), 1999.

Laub, Dori, "Bearing Witness or the Vicissitudes of Listening", *Testimony: Crisis of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History*, Routledge, New York 1992.

_____, "Truth and Testimony: The Process And The Struggle." *Trauma: Explorations in Memory*. Ed. Cathy Caruth Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD 1995.

Ledent, Bénédicte, *Caryl Phillips*, Manchester University Press, New York 2002.

Ledent, Bénédicte and O'Callaghan, Evelyn, "Caryl Phillips' The Lost Child: A Story of Loss and Connection", *Ariel: 10 A Review of International English Literature*, 48.3&4, 2017.

Leitch Vincent B. ve diğerleri, *Introduction to theory and criticism. The Norton anthology of theory and criticism*, W. W. Norton and Company, New York ve Londra 2001.

Leys, Ruth, *Trauma: A Genealogy*, University of Chicago Press, Chicago 2000.

Lowenstein, A., *Shocking Representation: Historical Trauma, National Cinema, and The Modern Horror Film*, Columbia University Press, New York 2005.

- M. Brinkerhoff, Jennifer, *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*, Cambridge University Press, New York 2009.
- M. Loevlie, Elisabeth, *Faith in the Ghosts of Literature*. Poetic Hauntology in Derrida, Blanchot and Morrison's *Beloved*, Religions 2013.
- Maalouf, Amin, *Çivisi Çıkmış Dünya, Uygarlıklarımız Tükendiğinde*, (Çev: Orçun Turkey), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.
- Mascoli, Giulia, "The River That Does Not Know Its Own Source Will Dry U: Caryl Phillips's Musicalized Fiction", *Commonwealth Essays and Studies*, 40, 2017.
- Miller, Lucasta, "The Lost Child by Caryl Phillips review – from Heathcliff to the 1960s", *The Guardian*, Guardian News and Media, 18 Apr. 2015.
- Munro, Martin, "Writing Disaster: Trauma, Memory, and History in Edwidge Danticat's *The Farming of Bones*", *Ethnologies*, 28 (2), 2006.
- Neal, Arthur, *National Trauma and Collective Memory*, New York 1998.
- Novak, Amy, "Who Speaks? Who Listens? The Problem of Address in Two Nigerian Trauma Novels", *Studies in the Novel*, 40, (1&2), 2008.
- Oates, Joyce Carol, *What I Lived For*, Dutton Adult, New York 1994.
- O'Callaghan, Evelyn, "Historical Fiction and Fictional History: Caryl Phillips's *Cambridge*", *Journal of Commonwealth Literature*, 29 (2), June 1993.
- Öz, İlkin, *Travma Çağı, Geçmişin Gölgesinden Kurtulmak*, İstanbul: Martı Yayıncılık, 2017.
- Özmen, Erdoğan, "Tarih ve Travma Üzerine", *Birikim*, Sayı 193-194, 2005.
- Patterson, Richard F., *Caribbean Passages: A Critical Perspective on New Fiction From the West Indies*, Lynne Rienner Publishers, Colorador 1998.
- Phillips, Caryl, "A Dream Deferred: Fifty Years of Caribbean Migration to Britain", *Kunapipi*, 21(2), 1999.
- _____, *A New World Order*, Secker and Warburg Random House, London 2001.
- _____, *Cambridge*, Bloomsbury Publishing, London 1991.
- _____, *Crossing the River*, Bloomsbury Publishing, London 1993.

- _____, Leaving home, in *The Atlantic Sound*, Faber and Faber, London 2000.
- _____, "Living and Writing in the Caribbean": *An Experience*, *Kunapipi*, 11(2), 1989
- _____, *The European Tribe*, Faber and Faber, London 1998.
- _____, *The Final Passage*, Faber&Faber, London 1985.
- _____, *The Lost Child*, Oneworld Publications, London 2015.
- _____, "West Indian Writing Abroad: Naipaul and the New Generation", *Caribbean Review of Books*, 3, February 1992.
- _____, *Writing in the Key of Life*, Ed. By Bénédicte Ledent& Daria Tunca, Rodopi, Amsterdam& New York 2012.
- Polatti, Alessia, "Racial Genealogies and Intertextuality in Contemporary Britain: Caryl Phillips's *The Lost Child*", *Commonwealth Essays and Studies*, 40(1), Autumn 2017.
- Radstone, Susannah, "Trauma Theory, Context, Politics, Ethics", *Paragraph*, 30 (1), 2007.
- Ricoeur, Paul, *Memory, History, Forgetting*, University of Chicago Press, Chicago 2006.
- Ropero, Maria Lourdes López, "Irony's Political Edge: Genre Pastiche in Caryl Phillips's *Cambridge*," in *Beyond Borders: Re-Defining Generic and Ontological Boundaries*, ed. Ramón Pío-Alastrué & María Jesús Martínez-Alfaro Heidelberg: Winter, 2002.
- Ruppert, Franz, *Travma, Bağlanma ve Aile Konstelasyonları: Ruhun Yaralarını Anlamak ve İyileştirmek*, Çev. Fatma Zengin, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2014.
- Rushdie, Salman, *Imaginary Homelands*, Granta Books, 1991.
- Saunders, Kay, "'Interview by Kay Saunders'", Ed. Renee T. Schattelman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009.

- Schatteman, Renee T., ‘‘Disturbing the Master Narrative: An Interview with Caryl Phillips’’, in *Conversations with Caryl Phillips*, Ed. Renee T. Schatteman, Jackson: University Press of Mississippi, 2009.
- Schnapper, Dominique, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde "Öteki" ile İlişki*, (Çev. A. Sönmezay, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Sharpe, Jenny, ‘‘Of This Time, Of That Place: A Conversation with Caryl Phillips’’, Ed. Renee T. Schatteman, in *Conversations with Caryl Phillips*, University Press of Mississippi, 2009.
- Sharrad, Paul, ‘‘Speaking the Unspeakable: London, Cambridge and the Caribbean’’, *De-scribing Empire: Postcolonialism and Textuality*, Routledge, London 1994.
- Sivri, Medine, Kuşça, Sibel, ‘‘Bin Parçaya Bölünmüş Yüz’’ Dünyasının Sınırları Genişlemiş Bir Dil, Bellek ve Mekân Sürgünü Nedim Gürsel’de Sürgünlük ve Göçebelik Hâlleri’’, *Göç Dergisi*, 2 (1), 2015.
- Smelser, N. J., ‘‘Psikolojik Travma ve Kültürel Travma’’, Ed. Jeffry C. Alexander, Ron Eyerman, *Cultural Trauma and Collective Identity*, University of California Press, 2004.
- Soyinka, Wole, *"The Writer in a Modern African State."* Art, Dialogue & Outrage. New Horn Press, 1982.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, *Madun Konuşabilir mi?*, Çev. Dilek Hattatoğlu, Gökçen Ertuğrul, Emre Koyuncu, Ankara: Dipnot Yayınları, 2016.
- Stamm, B. H., Stamm, Henry E., Hudnall Amy C., Higson-Smith Craig, ‘‘Considering A Theory of Cultural Trauma and Loss’’, *Journal of Loss and Trauma*, 9 (2), 2004.
- Suedfeld, P., ‘‘Reactions to Societal Trauma: Distress and/or Eustress’’, *Political Psychology*, 18 (4), 1997.
- Swift, Graham, "Caryl Phillips Interviewed by Graham Swift", *Kunapipi*, 13 (3), 1991.
- Sztompka, Piotr, ‘‘Cultural Trauma: The Other Face of Social Change’’, *European Journal of Social Theory*, 2000.

- Tal, Kali, *Worlds of Hurt: Reading the Literatures of Trauma*, Cambridge UP, Cambridge 1996.
- Thomas, Helen, *Caryl Phillips*, Northcote House, Plymouth 2006.
- Tölölyan, Khachig, “Armenian Diaspora”, Melvin Ember, Carol R. Ember, Ian Skoggard, (ed.), *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures around the World*, Springer, New York 2005.
- Traverso, Enzo, *Geçmişini Kullanma Kılavuzu*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Visser, Irene, “Trauma Theory and Postcolonial Literary Studies”, *Journal of PostColonial Writing*, 47 (3), July 2011.
- Volkan, Vamik, *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1999.
- Volkan, Vamik, Itzkowitz, Norman, *Turks and Greeks: Neighbours in Conflict*, Cambridgeshire, The Eothen Press, England 1994.
- Walcott, Mark, “The Preoccupation with the Past in West Indian Literature”, *Caribbean Quarterly*, 28 (1).
- Waters, Erika J., ‘An Interview with Caryl Phillips: ‘I Am What I Am Because I Was Born There’’, *The Caribbean Writer*, 9, 1995.
- “What We Would Like to Forget”, *New York Review of Books*, 44, (17), November 6, 1997.
- Whitehead, Anne, *Trauma Fiction*, Edinburgh: Edinburgh UP, 2004.
- Wieviorka, Annette, *60 Yıl Sonra Auschwitz*, (Çev. Işık Ergüden), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- Yanık, Celalettin, *Dünyada ve Türkiye’de Çokkültürlülük*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.

Yelin, Louise, “Migrants Subjects, Invisible Presences: Biography in the Writings of Caryl Phillips”, *Ariel: A Review of International English Literature*, 48,3&4, 2017.

Yeniçeri, Özcan, *Türk Kimliği ve Travma: Türklerin 3 Büyük Suçu ve 3 Büyük Bozgun*, Kripto Yayıncılık, Ankara 2014.

Yılmaz, Nilgün, “Yas ve Sıradan İnsanlar”, *PSİnema*, 2007.

Young, Robert J. C., *Postcolonialism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2003.

Zara, Ayten, “Krizler ve Travmalar”, *Yaşadıkça*, ed. Ayten Zara, İmge Yayınevi, Ankara 2011.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mehmet GÜNEŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Manisa/ 1989
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü- 2012
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Kültürü ve Edebiyatı Bilim Dalı- 2015
Bildiği Yabancı Diller	Fransızca
Bilimsel Faaliyetleri	Ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış 3 makale, 3 yayımlanmış bildiri
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 2014-2016 Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
İletişim	
E-Posta Adresi	mehmetgunes.harran45@hotmail.com mgunes@harran.edu.tr
Tarih	30.01.2020